POLIROM Top 10+

ALDOUS HUXLEY

Cîntec de lebădă

ALDOUS HUXLEY

Cântec de lebădă

Traducere din limba engleză de

Ciprian Şiulea

EDITURA POLIROM

2022

Aldous Huxley

After Many a Summer Dies the Swan

Copyright © 1939

© 2010, 2022 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9620-8
ISBN PDF: 978-973-46-9621-5
ISBN print: 978-973-46-8848-7

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © stokkete / Depositphotos.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe

dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco – un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

ALDOUS HUXLEY (1894-1963) s-a născut în oraşul englez Godalming, comitatul Surrey, într-o familie cu îndelungată tradiție intelectuală. În 1908 şi-a început studiile la Eton College, iar după o întrerupere de doi ani le-a continuat la Balliol College din Oxford. În 1916 a publicat prima sa carte, volumul de versuri *Roata în flăcări* (*The Burning Wheel*). Patru ani mai târziu, în 1920, i-a apărut un volum de povestiri, *Limbo*, urmat – la doar un an – de primul său roman, *Galben de Crome*. *Minunata lume nouă*, unul dintre romanele de referință ale secolului trecut, a fost publicat în 1932. În 1937 Huxley s-a mutat în Statele Unite împreună cu soția şi fiul. A locuit până la sfârşitul vieții în sudul Californiei şi în New Mexico, s-a apropiat de filosofia orientală şi a scris o vreme scenarii de film. Tot aici a început să experimenteze drogurile psihedelice, relatându-şi ulterior trăirile în faimosul eseu *Porțile percepției* (1954, sursa de inspirație pentru numele celebrei formații The Doors). A publicat de-a lungul vieții numeroase romane, volume de povestiri, eseuri şi poezii, scenarii de film şi biografii, cărți de filosofie, jurnale de călătorie şi cărți pentru copii, fiind considerat unul dintre cei mai reprezentativi şi mai influenți scriitori ai secolului XX. La Editura Polirom au apărut: *Punct contrapunct* (2003, 2014), *Minunata lume nouă* şi continuarea sa, *Reîntoarcere*

în minunata lume nouă (publicate într-un singur volum, 2003), *Orb prin Gaza* (2009, 2015), *Geniul şi zeiţa* (2009, 2013), *Insula* (2011, 2017), *Porţile percepţiei. Raiul şi iadul* (2012, 2019), *Dans grotesc* (2013), *Galben de Crome* (2017), *Maimuţă şi esenţă* (2017, 2018), *Călătoria unui sceptic în jurul lumii* (2018), *Filosofia perenă* (2019). În 1959 a fost distins cu Premiul pentru Merit al Academiei Americane de Arte şi Litere.

Partea I

Capitolul I

Totul fusese aranjat prin telegrame: Jeremy Pordage trebuia să se uite după un şofer de culoare, în uniformă gri şi cu muşcată la butonieră, iar şoferul de culoare trebuia să se uite după un englez de vârstă mijlocie care avea la el *Opera poetică* a lui Wordsworth. În ciuda aglomeraţiei din gară, s-au găsit fără nicio dificultate.

— Şoferul domnului Stoyte?

— Sunteţi domnul Pordage?

Jeremy dădu din cap şi, cu Wordsworth-ul într-o mână şi umbrela în cealaltă, îşi ridică braţele pe jumătate, cu gestul umil al unui manechin care îşi expune figura deplorabilă, accentuată de cele mai ridicole haine cu

putință, de ale căror defecte este amuzat şi pe deplin conştient. „E vai de mine, părea să insinueze, dar ăsta-s eu.” Discreditarea defensivă şi, ca să spunem aşa, profilactică devenise pentru el o obişnuință. Recurgea la ea în orice fel de ocazie. Dintr-odată, o nouă idee îi veni în minte. Începu să se întrebe, neliniştit, dacă nu cumva în acest Vest Îndepărtat al lor trebuia să dai mâna cu şoferul – mai ales dacă se nimerea să fie un negru, doar ca să demonstrezi că nu eşti un sahib superior –, chiar dacă țara ta se întâmplase să poarte povara Omului Alb. În cele din urmă se decise să nu facă nimic. Sau, ca să fim mai exacți, decizia i-a fost impusă – ca de obicei, îşi spuse el, resimțind o plăcere ambiguă, curioasă de pe urma recunoaşterii propriilor neajunsuri. În timp ce ezita, neştiind ce să facă, şoferul îşi scoase şapca şi, jucând puțin exagerat rolul unui servitor negru al lumii vechi, se înclină, zâmbi strălucitor şi spuse:

— Bine ați venit în Los Angeles, domnule Pordage! Apoi schimbă intonația tărăgănelii lui cântate, trecând de la registrul dramatic la unul confidențial: Ar fi trebuit să vă recunosc după voce, domnule Pordage, chiar şi fără carte.

Jeremy râse, puțin jenat. O săptămână în America îl făcuse să se simtă inhibat de vocea aceea a lui. Era un produs al Colegiului Trinity din Cambridge, deprins cu

zece ani înaintea războiului – o voce subțire, ca de flaut, ce amintea de vecernia dintr-o catedrală englezească. Nimeni nu dădea vreo atenție vocii lui atunci când şi-o folosea acasă. Nu trebuise niciodată să facă glume despre ea, aşa cum făcuse, de exemplu, despre înfățişarea sau vârsta sa, pentru a se proteja. Aici, în America, lucrurile stăteau altfel. Nu trebuia decât să comande o ceaşcă de cafea sau să întrebe unde este toaleta (căreia, oricum, nu i se spunea toaletă în această țară deconcertantă) pentru ca oamenii să se holbeze la el cu o curiozitate amuzată şi atentă, de parcă ar fi fost un monstru expus într-un parc de distracții. Nu fusese prea agreabil.

— Unde este hamalul meu? spuse Jeremy aferat, ca să schimbe subiectul.

Câteva minute mai târziu au pornit la drum. Culcuşit pe bancheta din spate, în afara bătăii conversației şoferului, spera el, Jeremy Pordage se abandonă plăcerii unice de a privi. California de Sud trecea pe sub geam, iar el nu avea altceva de făcut decât să-şi țină ochii deschişi.

Primul lucru care s-a arătat privirii sale a fost o mahala de africani şi filipinezi, japonezi şi mexicani. Câte permutări şi combinații de negru, galben şi maro! Ce încrucişări complexe! Şi fetele – cât de frumoase erau, în mătasea lor artificială! „Şi doamne negre în rochii de

muselină albă.” Versul lui preferat din *Preludiu*[1]. Jeremy zâmbi de unul singur. Şi între timp mahalaua cedase locul clădirilor înalte ale unei zone de afaceri. Populația căpătase o nuanță mai caucaziană. La fiecare colț era un magazin. Vânzătorii de ziare strigau titluri despre atacul lui Franco asupra Barcelonei. Cele mai multe fete, mergând singure, păreau absorbite în rugăciuni tăcute; dar, după ce se gândi mai bine, Jeremy presupuse că ceea ce rumegau ele fără încetare era doar gumă de mestecat. Gumă, nu Dumnezeu. Apoi maşina plonjă brusc într-un tunel şi ieşi la suprafață în altă lume, o lume suburbană, imensă, murdară, de benzinării şi panouri publicitare, de case joase cu grădină, terenuri virane şi hârtii aruncate şi, din loc în loc, magazine, clădiri de birouri şi biserici – biserici metodiste primitive, construite, destul de surprinzător, în stilul mănăstirii Cartuja din Granada, biserici catolice semănând cu Catedrala Canterbury, sinagogi deghizate în Sfânta Sofia, biserici Ştiința Creştină cu coloane şi frontoane, ca băncile. Era o zi de iarnă, dimineața devreme, iar soarele strălucea puternic, fără un nor pe cer. Maşina mergea spre vest şi lumina soarelui, coborând oblic în spatele lor, pe măsură ce ei avansau, aprindea fiecare clădire, fiecare semn şi panou de pe cer

[1] Poem de William Worsdworth (1770-1850) (n. t.).

ca un proiector, ca şi cum ar fi vrut să-i arate noului sosit toate priveliştile.

MÂNCARE. COCTEILURI. NON-STOP.

RACHIURI URIAŞE.

FACEȚI CE DORIȚI, MERGEȚI UNDE VREȚI CU SUPERBENZINA CONSOL!

LA BEVERLY PANTHEON, ÎNMORMÂNTĂRILE FRUMOASE NU SUNT SCUMPE.

Maşina gonea mai departe, iar în mijlocul unui teren viran era un restaurant în formă de buldog şezând, având intrarea între labele din față şi ochii iluminați.

— Zoomorfie, murmură Jeremy pentu sine.

Apoi repetă, „zoomorfie”. Avea gustul eruditului pentru cuvinte. Buldogul dispăru fulgerător în trecut.

ASTROLOGIE, NUMEROLOGIE, INTERPRETĂRI PSIHICE.

AICI GĂSIȚI BURGERI CU SEMINȚE – ce-or mai fi fost şi aceia. Se hotărî ca, la prima ocazie, să îşi ia unul. Un burger cu semințe şi un rachiu uriaş.

OPRIȚI AICI PENTRU SUPERBENZINA CONSOL.

În mod surprinzător, şoferul opri.

— Cincizeci de litri de Super-Super, comandă el; apoi, întorcându-se spre Jeremy, spuse: Asta e compania noastră. Domnul Stoyte e preşedintele.

Arătă cu degetul spre un panou de vizavi. ÎMPRUMUTURI ÎN BANI LICHIZI ÎN DOAR CINCISPREZECE MINUTE, citi Jeremy; COMPANIE FINANCIARĂ DE CONSILIERE PENTRU COMUNITĂȚI.

— Şi asta e tot a noastră, spuse şoferul mândru.

Plecară mai departe. De pe un panou publicitar imens privea în gol chipul unei tinere superbe, schimonosit de durere ca al unei Magdalene. POVESTE DE DRAGOSTE destrămată, anunța legenda. ŞTIINȚA DEMONSTREAZĂ CĂ 73% DINTRE ADULȚI AU HALITOZĂ.

ÎN MOMENTELE GRELE, LĂSAȚI BEVERLY PANTHEON SĂ FIE PRIETENUL VOSTRU.

TRATAMENT FACIAL, INTERVENȚII PERMANENTE, MANIChiURĂ.

SALONUL DE ÎNFRUMUSEȚARE BETTY'S.

Imediat după salonul de înfrumusețare era o agenție Western Union. Telegrama aceea pentru mama lui... Dumnezeule, era cât pe ce să uite! Jeremy se aplecă în față şi, pe acel ton de scuză pe care îl folosea întotdeauna cu servitorii, îl rugă pe şofer să oprească puțin. Maşina se opri. Cu o expresie preocupată pe fața lui blândă, ca de iepure, Jeremy se dădu jos, traversă grăbit trotuarul şi intră în agenție.

„Doamna Pordage, The Araucarias, Woking, Anglia”, scrise el, zâmbind uşor în timp ce făcea asta. Superba absurditate a adresei era o sursă constantă de amuzament. „The Araucarias[2], Woking.” Când cumpărase casa, mama lui avusese de gând să-i schimbe numele, pentru că amintea fără prea multe fasoane de clasa mijlocie şi aducea prea mult a glumă de Hilaire Belloc. „Dar chiar asta e frumuseţea, protestase el. Ăsta e tot farmecul.” Şi încercase s-o facă să înţeleagă cât de potrivit ar fi fost ca ei să locuiască la o astfel de adresă. Cât de delicios de comică era discrepanţa dintre numele casei şi natura ocupanţilor ei! Şi ce potrivire minunată şi bizară era în faptul că vechea prietenă a lui Oscar Wilde, spirituala şi cultivata doamnă Pordage, îşi scria sclipitoarele ei scrisori din The Araucarias, iar dinspre aceiaşi Araucarias, acei Araucarias, înţelegeţi, de la *Woking*, proveneau operele de o erudiţie amestecată şi o inteligenţă de o curioasă elevare cu care îşi câştigase reputaţia fiul ei. Doamna Pordage pricepuse aproape instantaneu unde bătea el. Slavă Domnului, nu era nevoie să îi explici ideea, atunci când era vorba despre ea. Puteai vorbi doar în aluzii şi anacoluturi – te puteai baza pe ea că va înţelege. The Araucarias rămăseseră The Araucarias.

---

[2] Specie de pin (n. t.).

După ce scrise adresa, Jeremy se opri, se încruntă gânditor şi iniție gestul familiar de a roade creionul – doar ca să descopere, deconcertat, că acest creion anume avea capătul de alamă, legat de un lanț. „Doamna Pordage, The Araucarias, Woking, Anglia”, citi el cu voce tare, în speranța că acele cuvinte îl vor inspira să compună mesajul potrivit, mesajul perfect – cel aşteptat de mama lui, în acelaşi timp tandru şi inteligent, încărcat cu o devoțiune autentică formulată ironic, recunoscând autoritatea ei maternă, dar în acelaşi timp luând-o în râs, astfel încât bătrâna doamnă să-şi poată linişti conştiința pretinzând că fiul ei era complet liber, iar ea era cea mai puțin tiranică mamă. Nu era uşor – mai ales cu acest creion legat cu lanțul. După câteva încercări nereuşite, Jeremy rămase, deşi i se părea categoric nesatisfăcător, la: „Climatul fiind subtropical voi încălca promisiune referitor lenjerie intimă. Stop. Aş vrea să fii aici de dragul meu nu al tău deoarece nu ai aprecia acest Bournemouth neterminat amplificat la infinit. Stop”.

— Ce neterminat? întrebă tânăra aflată de cealaltă parte a tejghelei.

— B-o-u-r-n-e-m-o-u-t-h, pronunță Jeremy pe litere, apoi zâmbi.

În spatele lentilelor bifocale, ochii lui albaştri sclipiră şi, cu un gest de care nu era conştient, dar pe care îl făcea întotdeauna în mod automat atunci când era pe cale să rostească una din micile lui glume, îşi mângâie chelia din vârful capului.

— Ştiți dumneavoastră, spuse el, cu o voce ca de flaut, acea destinație[3] spre care nu se îndreaptă niciun călător, dacă poate s-o evite.

Fata îl privi neutru, apoi, deducând din expresia lui că spusese ceva amuzant şi amintindu-şi că deviza Western Union era „Serviciu Amabil”, oferi acel zâmbet larg pe care sărmanul nerod îl solicita în mod evident, după care citi în continuare: „Sper să te simți bine la Grasse. Stop. Sărutări. Jeremy”.

Era un mesaj scump; dar, din fericire, reflectă Jeremy în timp ce îşi scotea portmoneul, domnul Stoyte îl plătea exagerat de mult. Trei luni de muncă, şase mii de dolari. Aşa că să le ia naiba de cheltuieli.

Se întoarse la maşină şi plecară mai departe. Merseră kilometri întregi, iar pe lângă ei treceau, interminabile, casele de suburbie, benzinăriile, bisericile, magazinele. La dreapta şi la stânga, printre palmieri, arbori de piper roz

[3] În original, *bourne* – destinație, hotar (n. t.).

sau salcâmi, străzile enormelor cartierele rezidențiale se pierdeau în zare.

MÂNCARE DE CALITATE. CORNETE DE ÎNGHEȚATĂ KILOMETRICE.

IISUS E SALVAREA.

HAMBURGERI.

Însă lumina semaforului deveni din nou roşie. Un vânzător de ziare veni la geam. „Franco pretinde că a învins în Catalonia”, citi Jeremy, apoi întoarse capul. Caracterul înspăimântător al lumii atinsese un punct care pentru el devenise pur şi simplu plictisitor. Din maşina oprită în fața lor coborâră două doamne în vârstă, amândouă cu păr alb ondulat permanent şi amândouă purtând pantaloni roşu aprins, fiecare cu un terrier Yorkshire în brațe. Aşezară câinii lângă piciorul semaforului. Înainte ca animalele să se poată hotărî să folosească ocazia şi să se uşureze, lumina semaforului se schimbase. Negrul băgă în viteza-ntâi şi maşina demară ocolind, înspre viitor. Jeremy se gândea la mama lui. Şi ea avea un terrier Yorkshire şi asta îl cam nelinişstea.

BĂUTURI FINE.

SENDVIŞURI CU CURCAN.

MERGEȚI LA BISERICĂ ŞI VĂ VEȚI SIMȚI MAI BINE TOATĂ SĂPTĂMÂNA.

CEEA CE E BUN PENTRU AFACERI E BUN ŞI PENTRU TINE.

O altă zoomorfie se arătă, de data aceasta o agenție imobiliară în formă de sfinx egiptean.

IISUS VA VENI ÎN CURÂND.

ŞI TU TE POȚI BUCURA DE TINEREȚE ÎNDELUNGATĂ CU SUTIENELE-MINUNE.

BEVERLY PANTHEON, UN ALTFEL DE CIMITIR.

Cu expresia triumfătoare a Motanului Încălțat în timp ce enumera bunurile Marchizului de Carabas, negrul îl privi rapid peste umăr pe Jeremy, flutură din mână înspre panoul publicitar şi spuse:

— Şi asta e tot a noastră.

— Vrei să spui Beverly Pantheon?

Bărbatul încuviință din cap.

— Cel mai frumos cimitir din lume, cred, spuse el. Apoi adăugă, după o pauză de o clipă: Poate că v-ar plăcea să-l vedeți. Nu ne-am abate cine ştie ce din drum.

— Ar fi drăguț, spuse Jeremy cu amabilitatea clasei superioare engleze.

Apoi, simțind că ar trebui să îşi exprime acordul ceva mai cald şi democratic, îşi drese vocea şi, cu un efort conştient de a reproduce argoul autohton, adăugă că ar fi *mişto*. Pronunțat cu vocea lui de Colegiul Trinity din

Cambridge, cuvântul sună atât de nenatural, încât Jeremy începu să roşească de jenă. Din fericire, şoferul era prea ocupat cu traficul ca să observe.

O luară la dreapta şi trecură în viteză pe lângă Templul Rozacrucian, două spitale veterinare, Şcoala pentru Majorete-Şefe şi alte două reclame la Beverly Pantheon. În timp ce o luau la stânga, pe Sunset Boulevard, Jeremy surprinse imaginea trecătoare a unei tinere cu bucle platinate care îşi făcea cumpărăturile într-un costum de baie albastru ca de hortensie, fără barete, şi o haină de blană neagră. Apoi a dispărut şi ea în vârtejul trecutului.

Prezentul era un drum la poalele unui şir de dealuri abrupte, un drum flancat de magazine mici şi după câte se pare scumpe, de restaurante, cluburi de noapte protejate de jaluzele împotriva luminii soarelui, de birouri şi locuințe. Apoi îşi luară şi ele locul în irevocabil. Un indicator anunța că intrau în Beverly Hills. Împrejurimile se schimbară. Drumul era flancat de grădinile unui cartier rezidențial bogat. Jeremy văzu printre copaci fațadele caselor, toate noi, aproape toate de bun-gust – pastişe elegante şi inteligente ale conacelor Lutyens, ale Micilor Trianoane şi Monticello-uri; parodii voioase ale solemnelor maşini-de-locuit ale lui Le Corbusier; adaptări fantastice ale unor hacienda mexicane şi ferme din New England.

O luară la dreapta. Palmieri enormi mărgineau drumul. În lumina soarelui, mase de aptemii ardeau cu o strălucire intensă de magenta. Casele se succedau întruna, ca pavilioanele unei nesfârşite expoziţii internaţionale. După Andaluzia urmă Gloucestershire, care, la rândul lui, se lăsă înlocuit de Touraine şi Oaxaca, Düsseldorff şi Massachussetts.

— Asta e casa lui Harold Lloyd, spuse şoferul, arătând înspre un fel de Boboli. Şi asta a lui Charlie Chaplin. Şi asta a lui Mary Pickford şi Douglas Fairbanks.

Drumul începu să urce vertiginos. Şoferul indică, printr-o învolburare de umbre ce le apăru în cale, înspre ceva ce părea a fi o lamaserie tibetană de pe dealul de vizavi.

— Acolo locuieşte Ginger Rogers. Da, *domnule*.

Şoferul dădu din cap triumfător, învârtind rapid volanul.

După alte cinci sau şase cotituri, maşina ajunse în vârful dealului. Dedesubt şi în spate era câmpia, cu oraşul ca o hartă prelungindu-se la infinit într-o ceaţă roz.

În faţă şi în ambele părţi erau munţi – culme după culme, până unde vedeai cu ochii, se întindea o Scoţie uscată, goală sub cerul albastru de deşert.

Maşina ocoli un mal de piatră portocalie şi atunci, dintr-odată, pe un vârf până în acel moment ascuns privirii, apăru un semn imens, cu BEVERLY PANTHEON, CIMITIRUL PERSONALITĂŢILOR, scris cu lumini de neon de doi metri, iar deasupra lui, chiar pe coamă, o reproducere în mărime naturală a Turnului Înclinat din Pisa – numai că acesta nu era înclinat.

— Îl vedeți? spuse negrul impresionat. Ăla e Turnul Învierii. Două sute de mii de dolari, atâta a costat. Da, *domnule*.

Vorbea cu o solemnitate marcată. Te făcea să crezi că toți banii aceia ieşiseră din buzunarul lui.

Capitolul II

O oră mai târziu porniseră din nou la drum, după ce văzuseră totul. Totul. Pajiştile în pantă, ca nişte oaze verzi în pustiul montan. Grupurile de copaci. Pietrele funerare din iarbă. Cimitirul Animalelor de Companie, cu grupul lui statuar din marmură, după *Demnitate şi impudoare* de Landseer. Mica Biserică a Poetului – o reproducere miniaturală a Sfintei Treimi din Stratford-on-Avon, completată cu mormântul lui Shakespeare şi un serviciu religios non-stop cu muzică de orgă cântată automat de

Veşnica Wurlitzer şi difuzată în tot cimitirul prin intermediul unor boxe camuflate.

Apoi, dincolo de sacristie, Apartamentul Nupțial (pentru că la Mica Biserică oamenii se şi căsătoreau, nu doar se îngropau) – Apartamentul Nupțial care tocmai fusese redecorat, după spusele şoferului, în stilul budoarului Normei Shearer din *Maria Antoaneta*. Iar lângă Apartamentul Nupțial, superbul Vestibul al Cenuşii, din marmură neagră, care ducea la Crematoriu, unde trei furnale mortuare moderne, alimentate cu benzină ardeau încontinuu, pregătite pentru orice urgență.

Acompaniați oriunde s-ar fi dus de Veşnica Wurlitzer, ajunseseră apoi să privească Turnul Învierii – însă doar de afară, pentru că el găzduia birourile directorilor de la West Coast Cemeteries Corporation. Apoi Colțul Copiilor, cu statuile lui cu Peter Pan şi Pruncul Iisus, grupurile de copii din alabastru jucându-se cu iepuri din bronz, mica piscină şi un aparat numit Fântâna Muzicii Curcubeului, din care țâşneau simultan apă, lumini colorate şi inevitabilele acorduri ale Veşnicei Wurlitzer. Apoi, în succesiune rapidă, Grădina Tăcerii, Micul Taj Mahal, Casa Funerară a Lumii Vechi. Şi, lăsat de şofer la final, ca o ultimă dovadă încoronând gloria angajatorului său, Panteonul însuşi.

Era oare posibil, se întrebă Jeremy, ca un astfel de obiect să existe? Era, cu siguranță, puțin probabil. Beverly Pantheon nu avea niciun pic de verosimilitate, era ceva cu totul peste închipuirea lui. Faptul că ideea Panteonului îi trecea acum prin minte dovedea, astfel, că trebuie să îl fi văzut. Închise ochii în fața priveliştii şi îşi readuse în minte detaliile acelei realități incredibile. Arhitectura externă, modelată după cea a *Insulei Morții* a lui Böcklin. Vestibulul circular. Copia după *Sărutul* lui Rodin, iluminată de reflectoare roz camuflate. Scările de marmură neagră. Columbarul de şapte etaje, cu nenumăratele lui galerii şi nesfârşitele şiruri de morminte acoperite cu lespezi. Urnele din bronz şi argint ale incineraților, ca nişte trofee sportive. Vitraliile după Burne-Jones. Textele inscripționate pe pergamente de marmură. Veşnica Wurlitzer fredonând la fiecare etaj. Sculpturile...

Asta era cel mai greu de crezut, reflectă Jeremy, din spatele pleoapelor lui închise. Sculpturi aproape la fel de ubicue precum sunetele orgii Wurlitzer. Statui oriunde întorceai privirea. Sute şi sute, cumpărate angro, ai fi putut crede, de la cine ştie ce companie de construcții monumentale din Carrara sau Pietrasanta. Toate nuduri, toate feminine, toate de o atractivitate sexuală exuberantă. Genul de statui pe care te-ai aştepta să le vezi în holul

unui bordel de mare clasă din Rio de Janeiro. „Unde îți este boldul, moarte?”[4], întreba câte un pergament de marmură de la intrarea în fiecare galerie. Statuile ofereau, mut, dar elocvent, răspunsul lor liniştitor. Statui de femei tinere cu nimic altceva pe ele decât o centură foarte strânsă, incrustată cu un realism à la Bernini în carnea lor pariană. Statui de femei tinere ghemuite; femei tinere folosindu-şi ambele mâini pentru a fi pudice; femei tinere întinzându-se, zvârcolindu-se, aplecându-se voluptuos ca să-şi încheie sandalele, femei tinere stând întinse. Femei tinere cu turturele, cu pantere, cu alte femei tinere, cu privirea întoarsă în sus, exprimând trezirea sufletului. „Eu sunt Învierea şi Viața”[5], proclamau pergamentele. „Domnul este păstorul meu: nu voi duce lipsă de nimic.”[6] Nimic, nici măcar de Wurlitzer, nici măcar de fete cu centuri legate strâns. „Moartea a fost înghițită de

---

[4] *Sfânta Scriptură*, Noul Testament, Corinteni I, 15:55. Toate citatele din Biblie sunt redate în conformitate cu Sfânta Scriptură tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001 (n. r.).

[5] Sfânta Evanghelie după Ioan, 11:25 (n. r.).

[6] Psalmii 23:1 (n. r.).

biruință”[7] – biruință care nu mai era a spiritului, ci a trupului – trupul bine hrănit, veşnic tânăr, nemuritor de sportiv, neobosit de sexy. Paradisul musulman avusese copulații cu şase secole în urmă. În acest nou rai creştin, progresul, fără îndoială, urcase acest interval la un mileniu şi adăugase bucuriile nemuritorului tenis, ale golfului şi înotului etern.

Dintr-odată, maşina începu să coboare. Jeremy deschise din nou ochii şi văzu că ajunseseră la marginea şirului de dealuri printre care fusese construit Panteonul.

Dedesubt se întindea o câmpie mare, roşiatică, presărată cu pătrățele verzi şi punctată cu case albe. În partea îndepărtată, la douăzeci şi cinci sau treizeci şi cinci de kilometri distanță, lanțuri de munți rozalii fremătau la orizont.

— Ce e asta? întrebă Jeremy.

— Valea San Fernando, spuse şoferul şi apoi arătă undeva spre mijloc: Acolo e casa lui Groucho Marx, continuă el. Da, *domnule*.

La poalele dealului, maşina coti la stânga pe o şosea largă ce traversa câmpia, ca o panglică alcătuită din beton şi clădiri de suburbie. Şoferul accelera; semnele se succedau cu o rapiditate uimitoare. WHISKY CAMERE

[7] Corinteni I, 15:54 (n. r.).

MÂNCARE ŞI DANS LA CASTELUL HONOLULU VINDECARE SPIRITUALĂ ŞI IRIGARE A COLONULUI HOT DOG CÂT MUNTELE CUMPĂRĂ CASA TA DE VIS ACUM. Iar prin spatele semnelor treceau fulgerător şirurile de piersici şi nuci plantaţi matematic – o succesiune de perspective instantanee precedate şi urmate de fiecare dată de fluturări ca de elice şi estompări.

Livezi enorme de portocali, colorate în verde închis şi auriu, făceau manevre, fiecare dintre ele un regiment de un kilometru pătrat, sclipind în soare. În depărtare, munţii trasau graficul lor neinterpretabil de explozii şi căderi.

— Tarzana, spuse şoferul brusc.

Şi, într-adevăr, iată numele suspendat, cu litere albe, de cealaltă parte a străzii.

— Uitaţi Colegiul Tarzana, continuă bărbatul, arătând spre un grup de palate coloniale spaniole strânse în jurul unei bazilici romanice. Domnul Stoyte tocmai le-a făcut cadou un amfiteatru.

Au cotit la dreapta, pe un drum mai puţin important. Crângurile de portocali au cedat locul, pentru câţiva kilometri, unor câmpuri imense de lucernă şi iarbă prăfoasă, apoi au revenit, mai luxuriante ca oricând. Între timp, munţii de pe marginea de nord a văii se apropiau,

iar un alt lanț se întrezărea în stânga, coborând dinspre vest. Au mers mai departe. Drumul cotea brusc, țintind, se părea, spre punctul în care cele două lanțuri muntoase trebuie să se fi întâlnit. Dintr-odată, printr-un gol dintre două livezi, Jeremy Pordage văzu cea mai surprinzătoare privelişte. Cam la un kilometru de poalele munților, ca o insulă din apropierea unei coaste stâncoase, un deal pietros se ridica abrupt, pe alocuri aproape prăpăstios, din câmpie. Pe vârful coamei, ca şi cum ar fi crescut din ea, într-un fel de efervescență a pietrei, era castelul. Dar ce castel! Donjonul era ca un zgârie-nori, bastioanele coborau impetuos, cu panta grațioasă a barajelor de beton. Era ceva gotic, medieval, baronial – de două ori baronial, gotic cu o goticitate amplificată, ca să spunem aşa, la o putere superioară, mai medieval decât orice clădire de secol XIII. Pentru că acest... acest obiect, cum se simți Jeremy obligat să-l numească, era medieval nu dintr-o vulgară necesitate istorică, precum Coucy, de pildă, sau Alnwick, ci din pur amuzament şi spirit ludic, platonic, ai fi putut spune. Era medieval aşa cum ar putea dori să fie medieval doar un arhitect modern inteligent şi iresponsabil, cum doar cei mai competenți ingineri moderni sunt înzestrați să fie.

Uimirea l-a îndemnat pe Jeremy să vorbească.

— Ce Dumnezeu e aia? a întrebat, arătând spre coşmarul din vârful dealului.

— Păi, e casa domnului Stoyte, a spus servitorul. Apoi, zâmbind din nou cu mândria falsului proprietar, a adăugat: Cred că e o casă destul de frumoasă.

Crângurile de portocali au blocat din nou vederea; lăsându-se pe spate, Jeremy Pordage a început să se întrebe, mai degrabă temător, în ce se băgase atunci când acceptase oferta domnului Stoyte. Plata era princiară; munca, anume catalogarea aproape legendarelor Documente Hauberk, avea să fie o plăcere. Dar cimitirul acela, Obiectul acesta – Jeremy scutură din cap. Ştiuse, desigur, că domnul Stoyte era bogat, colecționa tablouri şi avea o casă arătoasă în California. Dar nimeni nu îi dăduse de înțeles că ar trebui să se aştepte la *asta*. Puritanismul ironic al bunului său gust era şocat; era îngrozit de perspectiva întâlnirii cu persoana care era capabilă să comită o asemenea enormitate. Ce conexiune, ce comuniune de gândire şi simțire ar fi putut exista între el şi acea persoană? De ce apelase la el? Pentru că era, evident, inimaginabil ca acea persoană să guste cărțile sale. Îi citise, cel puțin, cărțile? Avea o cât de vagă idee despre ce fel de om era el? Ar fi fost oare capabil, de exemplu, să înțeleagă de ce insistase ca numele The

Araucarias să rămână neschimbat? I-ar fi apreciat punctul de vedere despre...

Întrebările acestea pline de neliniştite au fost întrerupte de sunetul claxonului, pe care şoferul îl apăsa cu o insistență zgomotoasă şi agresivă. Jeremy ridică privirea. La cincizeci de metri în față, un Ford antic se târa tremurător de-a lungul drumului. Căra, legat nesigur de plafon, de portbagaj şi de scara automobilului, o grămadă mizeră de bunuri casnice – suluri de lenjerie de pat, o sobă veche de fier, o ladă cu oale şi tigăi, un cort împăturit, o cadă de tinichea. În timp ce îi depăşeau fulgerător, Jeremy prinse imaginea a trei copii anemici, cu ochi apatici, a unei femei cu o pânză de sac înfăşurată în jurul umerilor şi a unui bărbat nebărbierit, cu expresie rătăcită.

— Nomazi, explică şoferul cu o nuanță de dispreț.

— Cum adică? întrebă Jeremy.

— Păi, *nomazi*, repetă negrul, ca şi cum sublinierea ar fi fost o explicație. Cre' că ăştia sunt de la furtunile de nisip. Au număr de Kansas. Vin să ne culeagă portocalele.

— Vin să vă culeagă portocalele[8]? repetă Jeremy neîncrezător, ca un ecou.

---

[8] În original, *pick your navels*, care poate avea şi sensul de „să vă culeagă portocalele", şi de „să vă scobească în buric"; şoferul foloseşte

— Portocalele cu buric, spuse şoferul. E sezonul lor. Cred că e un an bun pentru portocale.

Au ieşit din nou în câmp deschis, iar Obiectul apăru iar, mai mare ca oricând. Jeremy avu timp să studieze detaliile construcției. Un zid cu turnuri înconjura baza dealului, iar la mijlocul urcuşului era o a doua linie de apărare, în cea mai apreciată manieră de după Cruciade. În vârf se înălța turnul principal pătrat, înconjurat de clădiri subsidiare.

De la donjon, ochii lui Jeremy călătoriră în jos, spre un grup de construcții din câmpie, nu departe de poalele dealului. Pe fațada celei mai mari dintre ele scria, cu litere aurite, „Azilul Stoyte pentru copii bolnavi”. Două steaguri fluturau în briză, unul al Statelor Unite, celălalt un stindard alb, cu o literă „S” stacojie pe el. Apoi un crâng de nuci fără frunze închise din nou perspectiva. Aproape în acelaşi moment, şoferul scoase motorul din viteză şi frână. Maşina se opri încet lângă un bărbat care mergea cu pas sprințar pe fâşia de iarbă de lângă drum.

— Vreți să vă luăm cu maşina, domnule Propter? întrebă negrul.

---

doar *navel* („buric”) în loc de *navel orange*, acel tip de portocală care în partea opusă cozii are ceva asemănător cu buricul uman (n. t.).

Necunoscutul întoarse capul, îi zâmbi şoferului în semn de recunoaştere şi se apropie de geamul maşinii. Era un bărbat mare, cu umeri largi, dar puțin cocoşat, cu păr castaniu care încărunțea şi o față, se gândi Jeremy, precum a uneia dintre acele statui pe care sculptorii gotici le făceau pentru partea de sus a fațadelor occidentale – o față cu proeminențe aspre, cute şi scobituri cu umbre dese, cioplită grosier şi accentuat, ca să poată fi expresivă chiar şi de la distanță. Dar această față anume, observă Jeremy mai departe, nu era doar accentuată şi nu numai de la distanță; era o față şi pentru planul apropiat, şi pentru intimitate, o față subtilă, pe care se găseau semnele sensibilității şi inteligenței, ca şi ale puterii, ale unei seninătăți blânde şi ironice, nu mai puțin decât acelea ale energiei şi forței.

— Bună, George, spuse necunoscutul, adresându-se şoferului. Frumos din partea ta că te-ai oprit să mă iei.

— Mă bucur să vă văd, domnule Propter, spuse negrul cordial.

Apoi se întoarse pe jumătate, flutură o mână spre Jeremy şi, cu o formalitate flamboaiantă a tonului şi atitudinii, îi spuse:

— Aş dori să vi-l prezint pe domnul Pordage, din Anglia. Domnule Pordage, acesta este domnul Propter.

Cei doi bărbați dădură mâna şi, după un schimb de amabilități, domnul Propter se urcă în maşină.

— Mergeți în vizită la domnul Stoyte? întrebă el, în timp ce şoferul pornea mai departe.

Jeremy încuviință din cap. Era acolo cu treabă; venise să se uite la nişte manuscrise – Documentele Hauberk, ca să fim mai exacți.

Domnul Propter îl ascultă atent, dând la răstimpuri din cap, iar după ce Jeremy termină, rămase o clipă tăcut.

— Luați un creştin decăzut, spuse el în cele din urmă, pe un ton meditativ, şi rămăşițele unui stoic; amestecați-le temeinic cu bune maniere, ceva bani şi o educație de modă veche; fierbeți la foc mic timp de câțiva ani, într-o universitate. Rezultatul: un erudit şi un gentleman. Ei bine, au existat şi tipuri mai rele de ființe umane, încheie domnul Propter şi emise un râs uşor. Aproape aş putea pretinde că am fost şi eu unul cândva, cu mult timp în urmă.

Jeremy îl privi iscoditor.

— Nu cumva sunteți *William* Propter? întrebă el. Nu cumva, din întâmplare, „Scurte studii despre Contrareformă”?

Celălalt înclină din cap.

Jeremy îl privi cu uimire şi încântare. Era oare posibil? se întrebă el. Acele „Scurte studii” fuseseră una dintre cărțile lui preferate – un model, se gândise el întotdeauna, pentru genul lor.

— M-ați terminat, spuse el cu voce tare, folosind locuțiunea şcolărească în mod deliberat şi ca şi cum ar fi pus-o între ghilimele.

Descoperise că, atât în scris, cât şi în conversație, se puteau obține efecte splendide prin folosirea judicioasă, într-un context solemn sau cultural, a unei expresii argotice, a unei grosolănii sau obscenități copilăreşti.

— Să fiu nebun, explodă el din nou.

Conştientizarea infantilității voite a cuvintelor sale îl făcu să-şi mângâie chelia şi să tuşească.

Urmă încă un moment de tăcere. Apoi, în loc să vorbească, după cum se aştepta Jeremy, despre „Scurte studii”, domnul Propter clătină doar din cap şi spuse:

— În mare parte suntem.

— Ce suntem? întrebă Jeremy.

— Nebuni, răspunse domnul Propter. Terminați. În sensul psihologic al cuvântului.

Nucii se terminară şi atunci apăru din nou Obiectul la tribord. Domnul Propter arătă în direcția lui.

— Săracul Jo Stoyte! spuse el. Cum ar fi să ai *acea* piatră de moară la gât? Ca să nu mai pomenim, desigur, toate celelalte pietre de moară care o însoțesc. Ce noroc am avut, nu credeți? Noi, cei cărora nu li s-a dat niciodată şansa de a fi ceva mult mai rău decât eruditi şi gentlemani! După încă o tăcere scurtă, domnul Porter continuă, zâmbind: Săracul Jo, el nu e niciuna, nici alta. O să-l găsiți puțin dificil. Pentru că, bineînțeles, o să încerce să vă intimideze, doar pentru că tradiția spune că genul dumneavoastră este superior genului său. Apoi adăugă, privind fața lui Jeremy cu o expresie amestecată de amuzament şi simpatie: Ca să nu mai pomenim faptul că dumneavoastră sunteți, probabil, genul de persoană care se cere persecutată. Puțin victimă, mă tem, precum şi erudit şi gentleman.

Simțindu-se în acelaşi timp deranjat de indiscreția bărbatului şi mişcat de prietenia lui, Jeremy zâmbi mai degrabă nervos şi dădu din cap.

— Poate, continuă domnul Propter, poate că v-ar ajuta să fiți mai puțin victimă față de Jo Stoyte dacă ați şti ce i-a provocat impulsul inițial de a fi nebun în exact *acel* mod.

Domnul Propter arătă spre Obiect.

— Am fost împreună la şcoală, eu şi Jo; numai că pe vremea aceea nu îi spunea nimeni Jo. Îi spuneam Grasu'

sau Burtosu'. Pentru că, vedeți, săracul Jo era grasul nostru, singurul gras din şcoală la vremea aceea. Se opri un moment, apoi continuă pe un alt ton: M-am întrebat adesea de ce întotdeauna oamenii îşi bat joc de graşi. Poate că e ceva intrinsec greşit când vine vorba de grăsime. De exemplu, nu există nici măcar un singur sfânt gras – desigur, cu excepția lui Toma d'Aquino; iar eu nu-mi pot imagina niciun motiv pentru a presupune că era un sfânt adevărat, un sfânt în sensul popular al cuvântului, care, întâmplător, e şi sensul real. Dacă Toma e sfânt, atunci Vincent de Paul nu e. Iar dacă Vincent e sfânt, ceea ce în mod evident este, atunci Toma nu e. Şi poate că burta aceea enormă a lui are o anumită legătură cu asta. Cine ştie? Dar, oricum, asta e o paranteză. Dumnezeule, cum îl agresam pentru deficiența lui glandulară! Şi cât de dezastruos reacționa el la agresiunea noastră! Supracompensare... Dar iată-mă ajuns acasă.

Domnul Porter privi pe geam, în timp ce maşina încetinea şi oprea în fața unui bungalow mic şi alb, aşezat în mijlocul unui mănunchi de eucalipți.

— O să continuăm altă dată. Dar nu uitați, dacă sărmanul Jo devine prea ofensiv, gândiți-vă cum era în şcoală şi pare-vă rău pentru el – şi să nu vă pară rău pentru dumneavoastră.

Coborî din maşină, închise portiera în urma sa şi, făcându-i cu mâna şoferului, parcurse rapid aleea şi intră în casa aceea mică.

Maşina porni din nou. Deopotrivă uluit şi liniştit de această întâlnire cu autorul „Scurtelor studii", Jeremy rămase privind inert pe geam. Acum erau foarte aproape de Obiect şi, dintr-odată, Jeremy observă, pentru prima oară, că dealul castelului era înconjurat de un şanţ cu apă. La câteva sute de metri de marginea apei, maşina trecu printre doi stâlpi, cu lei heraldici în vârf. În mod evident, trecerea ei întrerupse o rază de lumină invizibilă, direcţionată spre o celulă fotoelectrică; pentru că imediat ce trecură pe lângă lei, un pod mobil începu să coboare. Cu cinci secunde înainte ca ei să ajungă la şanţul cu apă, podul era la locul său; maşina îl traversă lin şi se opri în faţa porţii principale a zidului exterior al castelului. Şoferul se dădu jos şi îşi anunţă prezenţa, vorbind într-un receptor de telefon ascuns într-o scobitură pe măsură. Bariera-ghilotină placată cu crom se ridică silenţios, iar cele două uşi din oţel inoxidabil se deschiseră. Maşina intră şi începu să urce. A doua linie de ziduri era străpunsă de o altă poartă, care se deschise automat atunci când ei se apropiară. Între partea interioară a acestui al doilea zid şi panta dealului fusese construit un

pod din beton armat, suficient de mare încât să găzduiască un teren de tenis. În spațiul umbrit de dedesubt, Jeremy prinse imaginea a ceva familiar. După o clipă, recunoscu o reproducere a Grotei de la Lourdes.

— Domnişoara Maunciple, ea e catolică, remarcă şoferul, împungând cu degetul în direcția Grotei. De aceea el a făcut-o pentru ea. Noi, în familia *noastră*, suntem prezbiterieni.

— Şi cine este domnişoara Maunciple?

Şoferul ezită o clipă, dar în cele din urmă explică:

— Păi, e o tânără doamnă cu care domnul Stoyte e prieten, spuse el, după care schimbă subiectul.

Maşina urcă mai departe. Dincolo de Grotă, toată coasta dealului era o grădină de cactuşi. Apoi drumul ocolea panta de nord a urcuşului, iar cactuşii cedau locul ierbii şi tufişurilor. Pe o mică terasă, o nimfă din bronz de Giambologna, exagerat de elegantă, ca o fotografie artistică dintr-o mitologică *Vogue* pentru zeițe, făcea să țâşnească două şuvoaie de apă din sânii ei delicios şlefuiți. Ceva mai departe, în spatele unei plase de sârmă, un grup de babuini stăteau pe vine printre stânci sau defilau obscen, cu fundurile lor lipsite de păr.

Încă urcând, maşina coti din nou şi în cele din urmă trase pe o platformă circulară din beton, sprijinită pe

console deasupra unei prăpăstii. Servitorul de modă veche execută iarăşi, scoţându-şi şapca, o imitare finală a lui însuşi, urându-i conaşului bun venit pe plantaţie, apoi se apucă de treabă, descărcând bagaje.

Jeremy Pordage merse spre balustradă şi privi în jur. Pământul cobora aproape prăpăstios vreo treizeci de metri, apoi în pantă spre cercul interior de ziduri şi, sub acestea, către fortificaţiile exterioare. Dincolo era şanţul cu apă şi, de cealaltă parte a lui, se întindeau livezile de portocali. „*In dunkeln Laub die Gold-Orangen glühn*”[9], murmură Jeremy de unul singur, apoi: „*He hangs in shades the orange bright / Like golden lamps in a green night*”[10]. Interpretarea lui Marvell, decise Jeremy, era mai bună decât cea a lui Goethe. Şi, între timp, portocalele păreau să fi devenit mai luminoase şi mai semnificative. Pentru Jeremy, experienţa directă, nemijlocită era întotdeauna greu de înglobat, întotdeauna mai mult sau mai puţin neliniştitoare. Viaţa devenea sigură, lucrurile căpătau un sens doar atunci când erau translatate în cuvinte şi închise între copertele

---

[9] „Acolo portocale de aur ard în soare”, *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, de Johann Wolfgang Goethe, Cartea a III-a, Capitolul 1, trad. de Valeria Sadoveanu, Editura Univers, Bucureşti, 1972, p. 125 (n. r.).

[10] „El pune-n pomi portocale luminoase / Aurii felinare în verdea noapte” (trad. aprox.), versuri din poemul *Bermudas* de Andrew Marvell (1621-1678), poet metafizic englez (n. r.).

unei cărți. Portocalele erau minunat clasificate; dar cum rămânea cu castelul? Jeremy întoarse capul şi, sprijinindu-se cu spatele de parapet, privi în sus. Obiectul plutea amenințător, insolent de mare. Nimeni nu se ocupase poetic de *asta*. Nici Infantele Roland, nici Regele din Thule, nici Marmion, nici Doamna de Shalott, nici Sir Leoline. Sir Leoline, îşi repetă el cu aprecierea cunoscătorului față de absurditatea romantică, Sir Leoline, bogatul baron, avea... ce? O cățea de mastif fără dinți. Dar domnul Stoyte avea babuini şi o Grotă sacră, domnul Stoyte avea o barieră-ghilotină din crom şi Documentele Hauberk, domnul Stoyte avea un cimitir ca un parc de distracții şi un donjon ca...

Dintr-odată, se auzi un zgomot ca de tunet; uşile mari, cu bolțuri, ale verandei de la intrare în stil Englezesc Timpuriu se traseră înapoi şi dintre ele țâşni pe terasă şi se repezi spre Jeremy, ca şi cum ar fi fost propulsat de un uragan, un bărbat mic şi îndesat, cu față roşie şi o claie de păr alb ca zăpada. În timp ce avansa, expresia lui nu se schimbă. Fața avea acea mască închisă şi nezâmbitoare pe care muncitorii americani tind să o adopte în relațiile lor cu străinii – ca să demonstreze, prin faptul că nu fac grimasele afabile de curtoazie, că țara lor e una liberă şi că nu poți intra în ea călcând peste *ei*.

Deoarece nu crescuse într-o țară liberă, Jeremy începu automat să zâmbească în timp ce această persoană, despre care bănuia că este gazda şi angajatorul lui, se apropie rapid de el. Confruntat cu severitatea neclintită a feței celuilalt, Jeremy deveni brusc conştient de zâmbetul său – conştient că era deplasat, că probabil îl făcea să arate ca un prost. Profund jenat, încercă să-şi reajusteze fața.

— Domnul Pordage? spuse străinul pe un ton aspru şi lătrat. Mă bucur să te cunosc. Numele meu este Stoyte.

În timp ce dădeau mâna, acesta studie, tot fără să zâmbească, fața lui Jeremy, după care adăugă:

— Eşti mai bătrân decât credeam.

Pentru a doua oară în dimineața aceea, Jeremy făcu gestul exhibiționist de manechin care se scuză.

— Toamna galbenelor foi[11], spuse el. Oamenii se scufundă în senilitate. Oamenii...

Domnul Stoyte îl întrerupse abrupt.

— Ce vârstă ai?

Întrebase cu un ton peremptoriu, precum acela al unui sergent de poliție care interoghează un hoț prins.

— Cincizeci şi patru.

---

[11] William Shakespeare, *Macbeth*, Actul V, Scena 3, în româneşte de Ion Vinea, Editura Univers, 1971, p. 582 (n. r.).

— Doar cincizeci şi patru? zise domnul Stoyte şi clătină din cap. La cincizeci şi patru ar trebui să fii plin de energie. Apoi adăugă, deconcertant: Cum stai cu viața sexuală?

Jeremy încercă să scape de jenă râzând. Clipi şi se bătu cu mâna pe chelie.

— „*Mon beau printemps et mon été ont fait le saut par la fenêtre*”[12], cită el.

— Ce-i asta? spuse domnul Stoyte, încruntându-se. Nu are niciun rost să-mi vorbeşti în limbi străine. Eu sunt şef de companie petrolieră. Am două mii de benzinării doar în California. Şi în toate benzinăriile astea nu există un singur om care să nu fie absolvent de colegiu! Apoi zbieră iar, triumfător: Du-te şi vorbeşte în limbi străine cu *ei*.

Rămase tăcut pentru o clipă; apoi, urmărind o asociere de idei neexplicită, continuă:

— Agentul meu din Londra, omul care se ocupă de lucrurile de acolo pentru mine – el mi-a dat numele dumitale. Mi-a spus că eşti omul potrivit pentru aceste... cum le spuneți voi? Ştiți, hârtiile alea pe care le-am cumpărat vara asta. Roebuck? Hobuck?

---

[12] „Primăvara-mi cea frumoasă şi vara mea au zbughit-o pe fereastră” (trad. aprox.), vers din *épigrames* – „CCXIII, de soi-même,” de Clément Marot (1496-1544), poet renascentist francez (n. r.).

— Hauberk, spuse Jeremy.

Observă, cu o satisfacție posomorâtă, că avusese perfectă dreptate. Omul nu-i citise niciodată cărțile, nici măcar nu auzise vreodată de existența lui. Totuşi, trebuia să-şi amintească faptul că în copilărie i se spusese Burtosu'.

— Hauberk, repetă domnul Stoyte cu o nerăbdare dispreţuitoare. Oricum, el mi-a spus că eşti omul potrivit. Apoi, fără nicio pauză sau tranziție, reluă: Ce spuneai despre viața dumitale sexuală, înainte să mă iei cu chestiile alea în limbi străine?

Jeremy râse, stânjenit.

— Spuneam că e normală pentru vârsta mea.

— Ce ştii dumneata despre ce e normal la vârsta dumitale? spuse domnul Stoyte. Du-te şi vorbeşte cu doctorul Obispo despre asta. Nu te costă nimic. Obispo are salariu. E medicul casei. Apoi schimbă dintr-odată subiectul: Ai vrea să vezi castelul? întrebă el. Te conduc eu.

— Ah, e foarte amabil din partea dumneavoastră, spuse Jeremy cu exuberanță. De dragul de a face puțină conversație politicoasă, adăugă: Am văzut deja locul dumneavoastră de înmormântare.

— Locul meu de înmormântare? repetă domnul Stoyte pe un ton suspicios – apoi suspiciunea deveni furie. Ce dracu' vrei să spui? strigă el.

Tremurând în fața mâniei sale, Jeremy bâlbâi ceva despre Beverly Pantheon şi că înțelesese de la şofer că domnul Stoyte avea un interes financiar în acea companie.

— Înțeleg, spuse celălalt, oarecum îmbunat, dar încă încruntându-se. Am crezut că vrei să spui...

Domnul Stoyte se întrerupse la mijlocul propoziției, lăsându-l pe uluitul Jeremy să ghicească ce crezuse.

— Vino, lătră domnul Stoyte.

Apoi se puse rapid în mişcare şi o luă grăbit spre intrarea casei.

Capitolul III

În Salonul 16 din Azilul Stoyte pentru copii bolnavi era tăcere; tăcere şi clarobscurul jaluzelelor trase. Era perioada de odihnă de la mijlocul dimineții. Trei dintre cei cinci mici convalescenți dormeau. Al patrulea stătea întins, privind fix în tavan şi scobindu-se gânditor în nas. Al cincilea, o fetiță, îi şoptea ceva unei păpuşi la fel de cârlionțate şi ariane ca ea. Aşezată lângă una dintre ferestre, o asistentă tânără era absorbită de ultimul număr din *True Confessions*.

„Inima lui a tresărit, citea ea. Cu un strigăt înăbuşit, m-a strâns şi mai tare în braţe. Luni de zile ne luptaserăm întocmai să nu facem asta; dar magnetul pasiunii noastre era prea puternic pentru noi. Presiunea neliniştită a buzelor lui aprinsese o scânteie de răspuns în trupul meu topit.

— Germaine, a şoptit el. Nu mă lăsa să aştept. Nu vrei să fii bună cu mine acum, draga mea?

Era atât de blând, dar şi atât de nemilos – aşa cum o fată îndrăgostită vrea ca bărbatul să fie nemilos. M-am simţit luată de valul tot mai puternic al...”

Afară, pe coridor, se auzi un zgomot. Uşa salonului se dădu de perete, ca şi cum ar fi fost lovită de uragan, şi cineva intră grăbit în încăpere.

Asistenta ridică privirea cu o tresărire de surpriză care, din pricina completei sale absorbiri în „Preţul unei senzaţii”, deveni absolut chinuitoare. Reacţia ei aproape imediată la şoc a fost una de furie.

— Ce-i asta? începu ea indignată.

Apoi îl recunoscu pe intrus şi expresia ei se schimbă.

— Ei, domnule Stoyte!

Tulburat de zgomot, micuţul care se scobea în nas îşi coborî ochii din tavan, iar fetiţa întoarse privirea de la păpuşa ei.

— Unchiule Jo! exclamară ei la unison. Unchiule Jo!

Treziți brusc, ceilalți începură să strige.

— Unchiule Jo! Unchiule Jo!

Domnul Stoyte era mişcat de căldura primirii sale. Fața pe care Jeremy o găsise atât de neliniştitor de severă se relaxă într-un zâmbet. Simulând protestul, îşi acoperi urechile cu mâinile.

— O să mă asurziți, strigă el. Apoi, aparte către asistentă, murmură: Sărmanii copii. Mă fac să mă simt ca şi cum mi-ar veni să plâng. Vocea lui deveni răguşită de emoție: Şi când te gândeşti cât de bolnavi au fost... Scutură din cap, lăsând propoziția neterminată; apoi adăugă, pe un alt ton: Apropo...

Flutură o mână mare şi pătrată în direcția lui Jeremy Pordage, care îl urmase în salon şi stătea lângă uşă, cu o expresie de stânjeneală uluită pe față.

— ...acesta este domnul... domnul... La dracu'! Ți-am uitat numele.

— Pordage, spuse Jeremy, amintindu-şi că numele domnului Stoyte fusese cândva Grăsanu'.

— Pordage, exact. Întreabă-l despre istorie şi literatură, adăugă el batjocoritor către asistentă. Ştie toate astea.

Jeremy protesta modest că perioada lui e doar de la crearea lui Ossian la moartea lui Keats, când domnul

Stoyte se întoarse din nou spre copii şi, cu o voce care înecă dezmințirile ca de flaut ale celuilalt, strigă:

— Ghiciți ce v-a adus Unchiul Jo!

Copiii ghiciră. Bomboane, gumă de mestecat, baloane, hamsteri. Domnul Stoyte continuă să scuture triumfător din cap. În cele din urmă, după ce copiii şi-au epuizat puterile imaginației, bägă mâna în buzunarul hainei sale vechi de tweed şi produse mai întâi un fluier, apoi o muzicuță, o cutie muzicală, o trompetă, o castanietă şi un pistol automat. Pe acesta, însă, îl puse la loc în grabă.

— Acum cântați, spuse el, după ce le distribui instrumentele. Toți deodată. Unu, doi, trei.

Şi măsurând ritmul cu ambele brațe, începu să cânte *Departe, pe Swanee River în jos*[13].

La acest ultim episod dintr-o lungă serie de şocuri şi surprize, fața blândă a lui Jeremy căpătă o expresie de uluire şi mai intensă.

Ce dimineață! Sosirea în zori. Servitorul negru. Suburbiile interminabile. Beverly Pantheon. Obiectul dintre portocali, întâlnirea cu William Propter şi acest Stoyte cu adevărat îngrozitor. Apoi, înăuntrul castelului,

---

13 *Way Down Upon the Swanee River*, cântec scris în 1851 de compozitorul american Stephen Foster (1826-1864) (n. r.).

Rubens-ul şi marele El Greco din hol, Vermeer-ul din lift, Winterhalter-ul din cămara majordomului.

Apoi budoarul Louis XV al domnişoarei Maunciple, cu un Watteau şi două Lancret, şi dozatorul de suc cu dotări complete dintr-o ambrazură rococo, şi domnişoara Maunciple însăşi, într-un chimono oranj, bând la propriul ei bar un suc cu îngheţată de zmeură şi mentă. Jeremy fusese prezentat, refuzase oferta unei îngheţate şi fusese grăbit mai departe, tot timpul la viteză maximă, tot timpul de parcă ar fi fost pe aripile unei tornade, să vadă celelalte privelişti ale castelului. Camera Rumpus, de exemplu, cu fresce de elefanţi de Sert. Biblioteca, cu lemnăria sculptată de Grinling Gibbons, dar fără cărţi, deoarece domnul Stoyte nu reuşise deocamdată să se convingă să le cumpere. Sufrageria mică, cu un Fra Angelico şi mobilă din Pavilionul din Brighton. Sufrageria mare, modelată după interiorul moscheii de la Fatehpur Sikri. Sala de bal cu oglinzile ei şi plafonul cu cheson. Vitraliul de secol XIII din toaleta de la etajul unsprezece. Camera de dimineaţă, cu tabloul lui Boucher înfăţişând-o pe Micuţa Morphil, cu fundul întors în sus pe o canapea de satin roz. Capela, importată pe bucăţi din Goa, cu un confesional din nuc folosit de Sfântul Francisc de Sales la Annecy. Sala de biliard funcţională. Piscina interioară. Barul Imperiul al

Doilea, cu nuduri de Ingres. Două săli de gimnastică. Camera de lectură Ştiinţa Creştină, dedicată memoriei răposatei doamne Stoyte. Cabinetul dentistului. Baia turcească. Apoi în jos, împreună cu Vermeer, în măruntaiele dealului, ca să vadă pivniţa în care fuseseră depozitate Documentele Hauberk. Din nou în jos, dar şi mai adânc, spre seifuri, centrala electrică, uzina de aer condiţionat, puţul şi staţia de pompare. Apoi iar în sus, la parter şi la bucătărie, unde bucătarul chinez îi arătase domnului Stoyte ultimul lot de broaşte-ţestoase, proaspăt sosite din Caraibe. Şi tot în sus, spre dormitorul pe care avea să-l ocupe Jeremy pe timpul şederii sale. Apoi încă şase etaje în sus spre birouri, unde domnul Stoyte îi dădu ordine secretarei sale, dictă câteva scrisori şi avu o lungă conversaţie la telefon cu brokerii lui din Amsterdam. Iar când aceasta a luat sfârşit, venise momentul să meargă la spital.

Între timp, în Salonul 16 se adunase un grup de asistente care îl priveau pe Unchiul Jo; cu părul lui alb fluturând precum cel al lui Stokowski, acesta îşi stimula orchestra spre crescendouri încă şi mai zgomotoase ale cacofoniei.

— El însuşi e ca un copil mare şi voinic, spuse una dintre ele, pe un ton de amuzament aproape tandru.

O alta, în mod evident cu educație literară, declară că era ceva ca din Dickens.

— Nu vi se pare? îl întrebă ea insistent pe Jeremy.

Acesta zâmbi încordat şi dădu din cap, sugerând o aprobare vagă şi reținută.

Mai practică, o a treia îşi dori să fi avut Kodak-ul la ea.

— Imagine cu Camera Ascunsă a Preşedintelui Consol Oil, California Land and Minerals Corporation, Bank of the Pacific, West Coast Cemeteries etc., etc.

Înşiră numele principalelor companii ale domnului Stoyte, într-un mod prefăcut eroic, într-adevăr, dar cu un avânt admirativ, aşa cum un legitimist convins dotat cu simțul umorului ar putea enumera titlurile granzilor Spaniei.

— Ziarele ar plăti bani buni pentru un instantaneu ca ăsta, insistă ea.

Şi, ca să dovedească că nu mințea, continuă explicând că avea un prieten care lucra la o firmă de publicitate, astfel că el trebuia să ştie, şi doar cu o săptămână în urmă acesta îi spusese că...

În timp ce domnul Stoyte părăsea spitalul, fața lui noduroasă era încă iluminată de bunăvoință şi fericire.

— Te face să te simți bine când te joci cu copiii ăştia sărmani, îi tot repeta el lui Jeremy.

Nişte scări late coborau de la intrarea spitalului spre alee. La capătul acestor scări aştepta Cadillacul albastru al domnului Stoyte. În spatele lui era o altă maşină, mai mică, ce nu fusese aici când sosiseră. O privire bănuitoare întunecă faţa radioasă a domnului Stoyte atunci când o văzu. Răpitori, şantajişti – nu se ştie niciodată. Mâna lui se îndreptă spre buzunarul hainei.

— Cine e acolo?

Ţipase pe un ton de furie atât de intensă, încât Jeremy se gândi pentru o clipă că acest om trebuie să fi înnebunit brusc.

O faţă mare şi rotundă, cu trăsături arogante, apăru la geamul maşinii, zâmbind larg în jurul capătului mestecat al unui trabuc.

— A, tu erai, Clancy, spuse domnul Stoyte. De ce nu mi-au zis că eşti aici?

Faţa lui se întunecase, congestionată; se încrunta şi un muşchi de pe obraz începuse să-i zvâcnească.

— Nu-mi place să văd maşini străine pe aici. Auzi, Peters?

Aproape ţipase către şoferul lui – nu pentru că ar fi fost treaba acestuia, desigur; pur şi simplu pentru că se întâmplase să fie acolo, disponibil.

— Te-am întrebat dacă auzi!

Apoi, dintr-odată, domnul Stoyte îşi aminti ce îi spusese doctorul Obispo atunci când îşi pierduse cumpătul cu el.

— Chiar *vreți* să vă scurtați viața, domnule Stoyte?

Tonul doctorului fusese unul de amuzament rece; zâmbise, cu o expresie de indulgență politicos-sarcastică.

— Sunteți absolut chitit să faceți un atac cerebral? Un al doilea atac, nu uitați; şi de data aceasta n-o să scăpați aşa de uşor. Ei bine, dacă da, atunci continuați să vă comportați ca în clipa asta. N-aveți decât.

Cu ajutorul unui enorm efort de voință, domnul Stoyte îşi înghiți furia. „Dumnezeu e iubire, îşi spusese el în sinea lui. Nu există moarte.” Răposata Prudence McGladdery Stoyte fusese membră a Ştiinței Creştine. „Dumnezeu e iubire”, îşi spuse el din nou, gândindu-se la faptul că, dacă oamenii ar înceta odată să fie atât de exasperanți, el n-ar mai trebui să-şi piardă cumpătul niciodată. „Dumnezeu e iubire.” Era doar vina lor.

Între timp, Clancy coborâse din maşină, cu o burtă grotescă deasupra unor picioare slăbănoage, şi urca scările, zâmbind şi făcând cu ochiul misterios în timp ce se apropia.

— Ce e? întrebă domnul Stoyte, dorindu-şi cu ardoare ca omul să nu mai facă feţele acelea. Ah, apropo, acesta este domnul... domnul...

— Pordage, spuse Jeremy.

Clancy era încântat să-l cunoască. Mâna pe care i-o întinse lui Jeremy era dezagreabil de transpirată.

— Am unele veşti pentru dumneavoastră, spuse Clancy într-o şoaptă răguşită, conspirativă.

Apoi, vorbind din spatele palmei, astfel încât cuvintele lui şi mirosul de trabuc să rămână doar pentru domnul Stoyte, adăugă:

— Vi-l amintiţi pe Tittelbaum?

— Tipul de la Departamentul de Inginerie al Primăriei?

Clancy aprobă din cap.

— E băiat de-al nostru, afirmă el enigmatic, clipind din nou.

— Ei, ce-i cu el? întrebă domnul Stoyte.

Cu toate că Dumnezeu era iubire, în vocea lui era o notă de exasperare renăscândă.

Clancy aruncă o privire fulgerătoare spre Jeremy Pordage; apoi, cu o pantomimă elaborată, de Guy Fawkes discutând cu Catesby pe scena unui teatru de provincie, îl luă pe domnul Stoyte de braţ şi îl conduse un metru mai încolo, pe trepte în sus.

— Ştiţi ce mi-a spus Tittelbaum azi? întrebă el retoric.

— De unde dracu' să ştiu?

(Dar nu, nu. Dumnezeu e iubire. Nu există moarte.)

Nedescurajat de semnele iritării domnului Stoyte, Clancy îşi continuă reprezentaţia.

— Mi-a spus ce au hotărât în privinţa... Clancy îşi coborî şi mai mult vocea: ...în privinţa Văii San Felipe.

— Ei, şi *ce* au hotărât?

Din nou, domnul Stoyte era la capătul răbdării.

Înainte de a răspunde, Clancy scoase chiştocul de trabuc din gură, îl aruncă, produse un alt trabuc din buzunarul vestei, rupse învelitoarea de celofan şi îl înfipse, neaprins, în locul celui vechi.

— Au hotărât, spuse el foarte încet, astfel încât să dea fiecărui cuvânt un maximum de efect dramatic, au hotărât să aducă apă cu conducta.

Expresia de exasperare a domnului Stoyte cedă locul uneia de interes.

— Suficient ca să irige toată valea? întrebă el.

— Suficient ca să irige toată valea, repetă Clancy cu solemnitate.

Domnul Stoyte rămase tăcut o clipă.

— Cât timp avem? întrebă el în cele din urmă.

— Tittelbaum crede că ştirea n-o să apară înainte de şase săptămâni.

— Şase săptămâni?

Domnul Stoyte ezită pentru o clipă; apoi luă decizia:

— Bun. Apucă-te imediat de lucru, spuse el în maniera peremptorie a omului obişnuit să comande. Du-te tu, în persoană, şi mai ia încă vreo câțiva băieți cu tine. Achizitori independenți – interesați de creşterea vitelor; vor să înființeze o fermă turistică. Cumpărați cât puteți. Apropo, cât e prețul?

— În jur de doisprezece dolari acrul.

— Doisprezece, repetă domnul Stoyte, gândindu-se că va ajunge la o sută imediat ce vor începe să monteze conducta. Câți acri crezi că poți lua?

— Treizeci de mii, poate.

Fața domnului Stoyte strălucea de satisfacție.

— Bine, spuse el vioi. Foarte bine. Bineînțeles, nimeni nu pomeneşte numele meu. Apoi adăugă, fără nicio pauză sau legătură: Cât o să coste Tittelbaum?

Clancy zâmbi disprețuitor.

— A, o să-i dau patru sau cinci sute de dolari.

— Doar atât?

Celălalt dădu din cap.

— Tittelbaum nu are cu ce să negocieze, spuse el. Nu-şi permite să ceară cine ştie ce preţuri extravagante. Are nevoie de bani – are nevoie disperată.

— Pentru ce? întrebă domnul Stoyte, care manifesta un interes profesional pentru natura umană. Jocuri de noroc? Femei?

Clancy scutură din cap.

— Doctori, explică el. Are un copil paralizat.

— Paralizat? repetă domnul Stoyte ca un ecou, pe un ton de sinceră compătimire. Mare păcat.

Ezită pentru o clipă, apoi continuă, cu brusc elan de generozitate:

— Spune-i să-l trimită pe copil aici, adăugă el făcând un gest larg spre spital. Cel mai bun spital pentru paralizie infantilă din State, şi n-o să-l coste nimic. Niciun cent găurit.

— Ei, foarte amabil din partea dumneavoastră, domnule Stoyte, spuse Clancy admirativ. Foarte amabil.

— A, nu e nimic, spuse domnul Stoyte, în timp ce se îndrepta spre maşina lui. Mă bucur că pot s-o fac. Nu uita ce scrie în Biblie despre copii. Ştii, îmi face mare plăcere să stau cu copiii ăştia sărmani de aici. Te face să simţi o căldură interioară.

Domnul Stoyte se bătu pe pieptul lui ca un butoi.

— Spune-i lui Tittelbaum să trimită o cerere pentru copil. Să mi-o trimită mie personal. O să mă asigur că e aprobată imediat.

Se sui în maşină şi închise portiera în urma lui; apoi, observându-l pe Jeremy, o deschise din nou, fără un cuvânt. Jeremy se urcă înăuntru, murmurând nişte scuze. Domnul Stoyte trânti portiera încă o dată, coborî geamul şi privi afară.

— Pe curând, spuse el. Şi apucă-te imediat de afacerea cu San Felipe. Fă treabă bună, Clancy, şi o să-ți dau zece la sută din toată suprafața de peste douăzeci de mii de acri.

Închise geamul şi îi făcu semn şoferului să pornească. Maşina ieşi de pe alee şi o luă spre castel. Lăsându-se pe banchetă, domnul Stoyte se gândi la acei copii sărmani şi la banii pe care avea să-i facă din afacerea San Felipe.

— Dumnezeu e iubire, spuse el iar, cu o convingere de moment, apoi mai spuse o dată, într-o şoaptă pe care companionul lui putea s-o audă. Dumnezeu e iubire.

Jeremy se simți mai stânjenit ca oricând.

Podul mobil coborî, în timp ce Cadillacul se apropia. Bariera-ghilotină urcă şi porțile fortificației interioare se deschiseră pentru a-i lăsa să treacă. Pe terenul de tenis din beton, cei şapte copii ai bucătarului chinez se dădeau

cu patinele cu rotile. Dedesubt, în Grota sacră, lucra un grup de zidari. La vederea lor, domnul Stoyte strigă la şofer să oprească.

— Construiesc un cavou pentru nişte călugărițe, îi spuse el lui Jeremy, în timp ce coborau din maşină.

— Nişte călugărițe? repetă Jeremy surprins.

Domnul Stoyte dădu din cap şi îi explică faptul că agenții lui spanioli cumpăraseră sculpturi şi feronerie de la capela unei mănăstiri ce fusese distrusă de anarhişti la începutul Războiului Civil.

— Ne-au trimis şi nişte călugărițe, adăugă el. Îmbălsămate, presupun. Sau poate doar uscate la soare. Nu ştiu. Oricum, sunt aici. Din fericire, întâmplarea face că am un loc drăguț în care le pot pune.

Arătă spre monumentul pe care zidarii tocmai îl ataşau la zidul sudic al Grotei. Pe un raft de marmură de deasupra unui sarcofag roman mare erau statuile unui pietrar iacobin anonim, cu un domn şi o doamnă, amândoi cu gulere somptuoase şi îngenuncheați, iar în spatele lor, pe trei rânduri de câte trei, nouă fiice scăzând de la adolescență la pruncie.

— *Hic jacet Carolus Franciscus Beals, Armiger*...[14], începu Jeremy să citească.

[14] „Aici se odihneşte Carol Francisc Beals, scutier...” (lat.) (n. r.).

— L-am cumpărat din Anglia, acum doi ani, spuse domnul Stoyte, întrerupându-l. Apoi se întoarse spre zidari şi îi întrebă: Când terminaţi, băieţi?

— Mâine la amiază. Sau poate astă-seară.

— Asta e tot ce voiam să ştiu, spuse domnul Stoyte. Apoi se întoarse şi, în timp ce mergeau spre maşină, îi spuse lui Jeremy: Trebuie să le scot pe călugăriţele alea de la depozit.

Porniră mai departe. Menţinut în aer de vibraţia aproape invizibilă a aripilor sale, un colibri bea din jetul care ţâşnea din sfârcul stâng al nimfei lui Giambologna. Din ţarcul babuinilor se auzeau zgomote ascuţite de bătaie şi copulaţie. Domnul Stoyte închise ochii. „Dumnezeu e iubire”, repetă el, încercând în mod deliberat să prelungească acea încântătoare condiţie a euforiei în care îl aruncaseră copiii sărmani şi veştile bune ale lui Clancy. „Dumnezeu e iubire. Nu există moarte.” Aşteptă să simtă senzaţia de căldură interioară, asemănătoare efectului whisky-ului, care urmase primei rostiri a acelor cuvinte. În schimb, ca şi cum cine ştie ce demon imanent îi juca o festă, se trezi gândindu-se la cadavrele micşorate şi uscate ale acelor călugăriţe şi la propriul lui cadavru, ca şi la judecată şi la flăcări. Prudence McGladdery Stoyte fusese membră a Ştiinţei Creştine; dar Joseph Budge Stoyte, tatăl

lui, fusese sandemanist[15]; iar Letiția Morgan, bunica lui maternă, trăise şi murise ca soră Plymouth. Deasupra pătuțului său din camera de la mansarda micii case de lemn din Nashville, Tennessee, atârnase un text, cu litere de un portocaliu aprins pe fond negru: „ESTE ÎNGROZITOR SĂ CAZI ÎN MÂINILE LUI DUMNEZEU CEL VIU”.

— Dumnezeu este iubire, spuse din nou disperat domnul Stoyte. Nu există moarte.

Dar pentru păcătoşi precum el, singurii care nu mureau niciodată erau viermii.

„Dacă ți-e tot timpul frică de moarte, spusese doctorul Obispo, vei muri cu siguranță. Frica este o otravă, şi nici măcar una lentă.”

Făcând încă un efort enorm, domnul Stoyte începu dintr-odată să fluiere. Melodia era *Fac fân la lumina lunii, în brațele iubitei mele*, dar fața pe care o văzu Jeremy Pordage şi de la care îşi întoarse imediat privirea, ca şi cum ar fi fost cine ştie ce secret oribil şi indecent, era fața unui om din celula condamnaților.

---

[15] Adept al sectei creştine fondate în 1730 în Scoția şi răspândită în Anglia şi America de Robert Sandeman (1718-1771) (n. r.).

— Bătrân țâfnos, murmură pentru sine şoferul, în timp ce se uita cum angajatorul lui coboară din maşină şi se îndepărtează.

Urmat de Jeremy, domnul Stoyte trecu grăbit şi tăcut pe sub portalul gotic, traversă un vestibul romanic cu coloane, precum cel din Capela Maicii din Durham, şi, cu pălăria încă trasă peste ochi, păşi în clarobscurul de catedrală din holul cel mare.

Ecoul paşilor celor doi bărbați răsuna în bolțile aflate la treizeci de metri înălțime. Ca nişte fantome de fier, armurile stăteau nemişcate pe lângă pereți. Deasupra lor, somptuoase şi întunecate, tapițeriile de secol XV deschideau ferestre spre o lume înfrunzită a fanteziei. La unul din capetele încăperii imense, luminate de un proiector camuflat, *Crucificarea Sfântului Petru* de El Greco ardea în întuneric, ca o minunată revelație a ceva incomprehensibil şi profund sinistru. În celălalt capăt, luminat la fel de viu, atârna un portret în mărime naturală al lui Hélène Fourment, îmbrăcată doar într-o capă de piele de urs. Jeremy privea de la una la cealaltă – de la ectoplasma sfântului răsturnat, la pielea, grăsimea şi muşchii neechivoci pe care lui Rubens îi plăcuse atât de mult să le vadă şi să le atingă; de la nuanțele nepământeşti, ocru, verde-alb şi carmin, ale cărnii,

umbrite cu negru transparent, la cremul şi rozul calde, albastrul şi verdele irizate ale nudității flamande. Două simboluri strălucitoare, incomparabil de puternice şi expresive – dar ce anume simbolizau, ce? Aceasta, desigur, era întrebarea.

Domnul Stoyte nu dădu atenție nici uneia dintre aceste comori, ci traversă cu paşi mari holul, blestemând-o în barbă pe soția lui înmormântată pentru că îl făcuse să se gândească la moarte, insistând că aşa ceva nu există.

Uşa liftului era într-o ambrazură dintre coloane. Domnul Stoyte o deschise, iar lumina dinăuntru se aprinse, revelând o doamnă olandeză şezând la harpă – şezând, reflectă Jeremy, exact în miezul unei ecuații, într-o lume în care frumusețea şi logica, pictura şi geometria analitică deveniseră una. Cu ce intenție? Pentru a exprima, simbolic, ce adevăruri despre natura lucrurilor? Din nou, aceasta era întrebarea. Acolo unde era vorba despre artă, reflectă Jeremy, aceasta era întotdeauna întrebarea.

— Închide uşa, ordonă domnul Stoyte.

Apoi, după ce Jeremy închise uşa, adăugă, apăsând pe butonul cel mai de sus dintr-un lung şir:

— O să înotăm puțin înainte de prânz.

Capitolul IV

Peste o duzină de familii de nomazi lucrau deja în crângul de portocali, atunci când bărbatul din Kansas, împreună cu soția, cei trei copii şi câinele galben se grăbeau spre copacii pe care supraveghetorul i-i repartizase. Mergeau în tăcere, pentru că nu aveau nimic să-şi spună şi niciun pic de energie de risipit pe cuvinte.

Doar jumătate de zi, se gândea bărbatul; doar patru ore până când munca va înceta. Aveau să fie norocoşi dacă făceau şaptezeci şi cinci de cenți. Şaptezeci şi cinci de cenți. Şaptezeci şi cinci de cenți; iar cauciucul acela din față nu avea să mai reziste prea mult. Dacă voiau să ajungă în Fresno şi apoi în Salinas, pur şi simplu trebuiau să ia unul mai bun. Dar până şi cel mai vechi şi putred cauciuc la mâna a doua costa bani. Iar banii însemnau mâncare. Şi cum mai mâncau! se gândi el, cu o ranchiună bruscă. Dacă ar fi fost singur, dacă nu ar fi trebuit să-i târască după el pe copii şi pe Minnie, atunci ar fi putut închiria o cocioabă undeva. Aproape de autostradă, în aşa fel încât să mai poată scoate un ban în plus vânzând ouă, fructe şi alte lucruri oamenilor care treceau cu maşina, ar fi vândut mult mai ieftin decât la piață şi tot ar fi făcut bani buni. Şi poate că apoi ar fi putut să cumpere o vacă

şi câțiva porci; apoi şi-ar fi găsit o fată din alea grase; îi plăcea să fie mai grase; grase şi tinere, cu...

Soția lui începu din nou să tuşească; visul se spulberă. Cum mai mâncau! Mai mult decât meritau. Trei copii fără nicio putere în ei. Şi Minnie, care jumătate din timp era bolnavă, aşa că trebuia să faci şi munca ei, şi pe a ta!

Câinele se oprise, ca să miroasă un stâlp. Cu o agilitate bruscă şi surprinzătoare, bărbatul din Kansas făcu doi paşi rapizi în față şi îi trase animalului un şut drept în coaste.

— Câine afurisit! strigă el. Dă-te din drum!

Câinele fugi, schelălăind. Bărbatul din Kansas întoarse capul, sperând să prindă pe fețele copiilor lui o expresie de dezaprobare sau compasiune. Dar copiii ştiau prea bine că nu trebuie să îi ofere vreun pretext de a trece de la câine la ei înşişi. Cele trei fețe mici şi palide, de sub părul nepieptănat, erau întru totul neutre şi goale. Dezamăgit, bărbatul întoarse privirea, mormăind în barbă că, dacă nu sunt atenți, îi rupe în bătaie cu cureaua. Mama nici măcar nu întoarse capul. Se simțea prea bolnavă şi obosită ca să facă altceva decât să meargă mai departe. Liniştea se aşternu din nou deasupra grupului.

Apoi, dintr-odată, cel mai mic dintre cei trei copii scoase un țipăt ascuțit.

— Uitați-vă acolo! arătă el cu degetul.

În fața lor era castelul. Din vârful celui mai înalt turn al său se înălța o structură complicată de metal, care susținea o succesiune de platforme până la o înălțime de şapte sau zece metri deasupra parapetului. Pe cea mai înaltă dintre aceste platforme se vedea o siluetă umană minusculă, neagră pe cerul strălucitor. În timp ce ei priveau, silueta întinse brațele şi plonjă cu capul înainte în afara câmpului vizual, în spatele parapetului. Țipetele ascuțite de uimire ale copiilor îi oferiră bărbatului din Kansas pretextul pe care, cu o clipă în urmă, ei li-l refuzaseră. Se întoarse spre ei furios.

— Terminați cu țipatul, strigă el.

Apoi se repezi la ei, lovindu-i – o palmă peste cap pentru fiecare. Cu un efort enorm, femeia se smulse din abisul epuizării în care căzuse; se opri, se întoarse, strigă în semn de protest şi prinse brațul soțului ei. El o împinse, atât de violent încât ea aproape căzu.

— Eşti la fel de rea precum copiii, îi strigă el. Stai toată ziua şi mănânci. Nu faci doi bani. V-o spun, m-am săturat până peste cap de voi toți. Până peste cap. Aşa că țineți-vă gura, ați înțeles?

Se întoarse şi, simțindu-se mult mai bine după această izbucnire, porni rapid, într-un ritm despre care ştia că

pentru soția lui e epuizant, printre şirurile de portocali încărcați.

De la piscina aceea din vârful donjonului, priveliştea era prodigioasă. Plutind pe apa translucidă, nu trebuia decât să întorci capul ca să vezi, între metereze, diferite panorame ale câmpiei şi munților, verzi, maro, violet şi albastru deschis. Pluteai, priveai şi te gândeai, adică, dacă erai Jeremy Pordage, te gândeai la acel turn din *Epipsychidion*, acel turn cu camere care

Dădeau spre aerul auriu al Orientului
Şi vorbeau cu vânturile însufleţite[16].

Dar nu şi dacă erai domnişoara Virginia Maunciple. Virginia nici nu plutea, nici nu privea, nici nu se gândea la *Epipsychidion*, ci mai luă o gură de whisky cu apă minerală, se urcă pe cea mai înaltă platformă a turnului pentru sărituri, întinse brațele, plonjă, pluti pe sub apă şi, ieşind exact sub nebănuitorul Pordage, îl prinse de cureaua pantalonilor lui de baie şi îl trase sub apă.

[16] Versuri aparținând poemului *Epipsychidion*, de Percy Bysshe Shelley (1792-1822) (n. r.).

— Ai căutat-o cu lumânarea, spuse ea după ce el ieşi iar la suprafaţă, înecându-se şi bolborosind. Cum stăteai acolo fără să mişti, ca un Buddha caraghios.

Virginia îi zâmbi, cu un dispreţ cât se poate de amabil.

Ce oameni putea să tot aducă Unchiul Jo la castel! Un englez cu monoclu care să se uite la armuri; un bărbat bâlbâit care să cureţe tablourile; un bărbat care nu ştia să vorbească nimic în afară de germană şi care să se uite la nişte idioţenii de porţelanuri şi farfurii vechi; şi astăzi, acest al doilea englez ridicol cu faţă ca de iepure şi voce ca a lui *Songs without Words*[17] la saxofon.

Jeremy Pordage clipi ca să-şi scoată apa din ochi şi văzu neclar, pentru că era prezbit şi nu avea ochelarii, o faţă tânără râzând foarte aproape de a lui şi un trup scurtat şi fluturând incert prin apă. Nu se întâmpla prea des să se găsească la o asemenea apropiere de o astfel de fiinţă. Îşi înghiţi iritarea şi îi zâmbi.

Domnişoara Maunciple întinse o mână şi îl mângâie pe chelia din creştetul capului.

— Doamne, spuse ea, ce mai străluceşte! Asta da, bilă de biliard. Ştiu cum o să-ţi spun: Fildeş. La revedere, Fildeş.

---

[17] Aluzie la compozitorul romantic Felix Mendelssohn (1809-1847) (n. r.).

Se întoarse, înotă până la scară, ieşi pe margine, se duse la masa pe care erau sticlele şi paharele, bău restul whisky-ului ei cu apă minerală, apoi se duse şi se aşeză pe marginea canapelei pe care, cu ochelari negri şi chiloți de baie, domnul Stoyte făcea plajă.

— Ei, Unchiule Jo, spuse ea pe un ton de afecțiune jucăuşă, te simți bine?

— Mă simt perfect, puiule, răspunse el.

Era adevărat; soarele îi topise presimțirile sumbre; trăia din nou în prezent, acel prezent încântător în care aduceai bucurie copiilor bolnavi; în care existau Tittelbaumi pregătiți ca, în schimbul a cinci sute de dolari, să dea informații care valorau cel puțin un milion; în care cerul era albastru şi strălucirea soarelui, o mângâiere caldă pe stomac; în care, în cele din urmă, te trezeai dintr-o delicioasă somnolență ca s-o vezi pe mica Virginia zâmbind spre tine, în jos, ca şi cum chiar i-ar fi păsat de bătrânul ei Unchi Jo, şi ca şi cum i-ar fi păsat de el nu doar ca de un unchi bătrân – nu, *domnule*; pentru că, la urma urmei, un bărbat e bătrân doar în măsura în care se simte şi se comportă astfel; iar în ceea ce o privea pe scumpa lui, se simțea el oare tânăr? Se *comporta* ca un tânăr? Da, domnule. Domnul Stoyte zâmbi pentru sine, un zâmbet de autosatisfacție triumfătoare.

— Bine, puiule, spuse el tare.

Puse o mână pătrată, cu degete groase, pe genunchiul dezgolit al tinerei femei. Printre pleoapele pe jumătate închise, domnişoara Maunciple îi aruncă o privire secretă şi cumva indecentă de înţelegere şi complicitate; apoi scoase un râs uşor şi întinse braţele.

— Ce plăcut e soarele! spuse ea.

Şi, închizând pleoapele de tot, îşi lăsă în jos braţele ridicate, îşi împreună mâinile la ceafă şi îşi trase umerii înapoi. Era o poză care îi ridica sânii, care sublinia curba interioară a şalelor şi umflătura feselor – genul de poziţie pe care eunucii dintr-un serai ar fi învăţat-o pe o nou-venită să o adopte în faţa sultanului; exact poziţia, îşi dădu seama Jeremy, care se întâmplase să privească în direcţia aceea, a acelei statui deosebit de nepotrivite de la al treilea etaj al lui Beverly Pantheon.

Prin ochelarii lui fumurii, domnul Stoyte privi în sus spre ea, cu o expresie de posesivitate în acelaşi timp lacomă şi paternă. Virginia era puiul lui, nu doar figurativ şi colocvial, dar şi în sensul literal al cuvântului. Sentimentele lui erau, simultan, de cea mai pură dragoste părintească şi de cel mai violent erotism.

Domnul Stoyte privi în sus spre ea. În contrast cu satinul alb şi strălucitor al sutienului şi al pânzei de la

mijlocul ei, pielea bronzată părea de un cafeniu şi mai bogat. Planurile trupului tânăr curgeau în curbe line şi continue, ferme şi regulate, fără ascuţişuri sau tranziţii bruşte. Privirea domnului Stoyte călători în sus, până la părul castaniu, apoi coborî spre gură, de-a lungul frunţii rotunde, a ochilor largi şi a nasului mic, drept şi impudic. Gura aceea – era cea mai izbitoare trăsătură a ei. Pentru că buza scurtă de sus era cea căreia faţa Virginiei îi datora expresia ei caracteristică de inocenţă copilărească – o expresie care persista de-a lungul tuturor dispoziţiilor ei, care putea fi observată indiferent cu se ocupa ea, fie că spunea poveşti obscene sau făcea conversaţie cu episcopul, îşi lua ceaiul în Pasadena sau bea cu băieţii, se delecta cu ceea ce ea numea „aşa de gustăcios" sau participa la slujbă. Cronologic, domnişoara Maunciple era o tânără de douăzeci şi doi de ani; dar buza aceea abreviată de sus îi oferea, în orice circumstanţă, aerul că de-abia dacă e adolescentă, că nu a ajuns încă la vârsta de consimţământ. Pentru domnul Stoyte, de şaizeci de ani, contrastul curios de pervers dintre maturitatea şi caracterul ei copilăros, dintre aparenţa de inocenţă şi realitatea experienţei era îmbătător. Virginia nu era pui în ambele sensuri doar în măsura în care îl privea pe el; era în ambele sensuri şi obiectiv, în sine.

Delicioasă creatură! Mâna care până atunci zăcuse inertă pe genunchiul ei începu să se contracte uşor. Între degetul mare, spatulat şi gros, şi celelalte degete puternice – vai, ce catifelare, ce fermitate somptuoasă şi substanțială!

— Jinny, spuse el. Puiul meu!

Puiul deschise ochii ei mari şi albaştri şi îşi coborî brațele pe lângă corp. Spatele tensionat se relaxă, sânii înălțați se mişcară în jos şi înainte, ca nişte ființe vii şi moi care se ghemuiau să se odihnească. Ea îi zâmbi.

— De ce mă ciupeşti, Unchiule Jo?

— Îmi vine să te mănânc, răspunse Unchiul Jo pe un ton de sentimentalism canibalic.

— Sunt ațoasă.

Domnul Stoyte mormăi un chicotit siropos.

— Fetiță ațoasă ce eşti! spuse el.

Fetița ațoasă se aplecă deasupra lui şi îl sărută.

Întâmplător, Jeremy Pordage, care privise linişti panorama şi continuase recitarea lui tăcută din *Epipsychidion*, se întoarse din nou în direcția canapelei şi se simți atât de stânjenit de ceea ce văzuse, încât începu să se cufunde şi se trezi dând violent din mâini şi din picioare, ca să nu se înece. Se întoarse şi înotă spre scară, o urcă şi, fără să aştepte să se usuce, o luă grăbit spre lift.

— Chiar aşa, spuse el de unul singur, în timp ce se uita la Vermeer. *Chiar aşa!*

— Dimineața asta am făcut nişte afaceri, spuse domnul Stoyte, după ce Puiul lui se lăsase iar pe spate.

— Ce fel de afaceri?

— Afaceri bune, răspunse el. E posibil să fac o grămadă de bani. Bani *adevărați*.

— Cât de mulți?

— Poate o jumătate de milion, spuse el, cu o evaluare prudentă a speranțelor sale; poate un milion, poate chiar mai mult.

— Unchiule Jo, spuse ea, mie mi se pare că eşti minunat.

Vocea ei avea sonoritatea sincerității depline. Ea îl considera cu adevărat minunat. În lumea în care trăise ea era o axiomă că un bărbat care poate să facă un milion de dolari trebuie să fie minunat. Părinți, prieteni, profesori, ziare, radio, reclame – explicit sau implicit, toate erau unanime în a proclama minunăția lui. Şi, în plus, Virginia ținea foarte mult la Unchiul Jo. El o făcuse să se distreze de minune, iar ea îi era recunoscătoare. Mai mult, ei îi făcea plăcere să îi placă de oameni, dacă era posibil; îi plăcea să le facă pe plac. Se simțea bine atunci când le făcea pe plac – chiar dacă erau mai bătrâni, ca Unchiul Jo,

sau dacă felul în care era solicitată să le facă pe plac nu era neapărat foarte apetisant.

— Mi se pare că eşti minunat, repetă ea.

Admirația ei îi oferi domnului Stoyte o satisfacție intensă.

— Ei, e destul de uşor, spuse el cu o modestie ipocrită, aşteptând şi mai mult.

Virginia îi oferi ce aştepta.

— Cum să fie uşor! spuse ea ferm. Eu îți spun că *eşti* minunat. Aşa că să nu te mai aud.

Încântat, domnul Stoyte prinse din nou cu mâna carnea fermă şi o strânse cu afecțiune.

— O să-ți dau un cadou, dacă iese afacerea, spuse el. Ce ai vrea, puiule?

— Ce aş vrea? repetă ea. Păi n-aş vrea nimic.

Dezinteresul ei nu era simulat. Pentru că era adevărat; niciodată nu îşi dorea lucruri în modul acesta, cu sânge rece. În momentul când apărea o dorință, de exemplu pentru un suc cu înghețată, pentru ceva „gustăcios”, pentru o haină de nurcă văzută în vitrina unui magazin – în astfel de momente, ea chiar îşi dorea lucruri, şi le dorea cu ardoare, de-abia aştepta să le aibă. Dar în ce priveşte dorințele pe termen lung, dorințe care trebuiau gândite dinainte – nu, nu dorise niciodată în modul acesta. Cea

mai frumoasă parte a vieții Virginiei fusese petrecută prin savurarea acelor momente succesive ale unei mulțumiri actuale, care o compuneau; iar dacă circumstanțele o obligau uneori să iasă din această eternitate nepăsătoare şi să intre în lumea timpului, universul în care se trezea era unul mic şi îngust, o lume ale cărei granițe cele mai îndepărtate nu erau niciodată la mai mult de o săptămână sau două în viitor. Şi ca dansatoare de revistă, pentru optsprezece dolari pe săptămână, i se păruse dificil să-şi bată prea mult capul cu banii, siguranța şi ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi avut un accident şi nu ar mai fi putut să-şi arate picioarele. Apoi apăruse Unchiul Jo şi totul era acolo, ca şi cum ar fi crescut în copaci – un copac cu piscine, unul cu cocteiluri, unul cu Schiaparelli. Nu trebuia decât să întindă mâna şi gata, ca un măr din livadă, acasă la ea în Oregon. Deci ce importanță aveau cadourile? De ce şi-ar fi dorit ceva? În plus, era evident că Unchiului Jo îi făcea o plăcere enormă faptul că ea nu îşi dorea lucruri; iar să-i poată oferi Unchiului Jo o plăcere îi dădea întotdeauna o senzație nemaipomenită.

— Crede-mă, Unchiule Jo, nu îmi doresc *nimic*.

— Nu? spuse o voce străină, atât de aproape în spatele lor încât tresăriră. Ei bine, eu îmi doresc.

Doctorul Sigmund Obispo, un levantin lustruit, brunet şi energic, se apropie cu pas sprințar de marginea canapelei.

— Ca să fiu mai exact, continuă el, îmi doresc să injectez 1,5 centimetri cubi de testosteron în *gluteus medius* al marelui bărbat. Aşa că hai, du-te, scumpa mea.

Îi vorbise Virginiei pe un ton batjocoritor, dar cu un zâmbet de dorință neabătut.

— Hopa!

O bătu familiar pe umăr, apoi, când ea se ridică să-i facă loc, pe posteriorul de satin alb.

Virginia se întoarse brusc, cu intenția de a-i spune să nu fie atât de impertinent; apoi, în timp ce privirea ei călătorea de la butoiul de carne păroasă care era domnul Stoyte către fața arătoasă a celuilalt, sarcastică într-un mod atât de insultător şi, în acelaşi timp, concupiscent într-un fel atât de măgulitor, se răzgândi şi, în loc să-i spună, cu voce tare, cât de neruşinat fusese, făcu doar o grimasă şi scoase limba la el. Ceea ce începuse ca un reproş sfârşise, înainte ca ea să-şi dea seama, în consimțire la o impertinență, ca act de complicitate cu vinovatul şi lipsă de loialitate față de Unchiul Jo. Sărmanul Unchi Jo! se gândi ea, cu un val de milă afectuoasă față de bătrânul domn. Pentru o clipă, Virginia

se simți foarte ruşinată de ea însăşi. Problema, desigur, era că doctorul Obispo era atât de arătos; că o făcea să râdă; că ei îi plăcea admirația lui; că era amuzant să-l aţâţe şi să vadă cum reacționează. Îi făcea plăcere până şi să se înfurie pe el, atunci când era grosolan, ceea ce se întâmpla constant.

— Presupun că te consideri Douglas Fairbanks Junior, spuse ea, încercând să fie acidă.

Apoi se îndepărtă cu mândria pe care cele două mici fâşii de satin alb îi permiteau s-o afişeze şi, sprijinindu-se de parapet, privi spre câmpia de dedesubt. Siluete ca de furnică se mişcau printre portocali. Virginia se întrebă alene ce făceau; apoi mintea ei se îndreptă spre alte chestiuni, mai interesante şi personale. La Sig şi la faptul că nu se putea abține să nu se simtă incitată atunci când el era în preajmă, chiar şi atunci când se purta aşa cum tocmai o făcuse acum. Într-o bună zi, poate... într-o bună zi, doar ca să vadă cum e, iar dacă lucrurile deveneau puțin monotone aici, la castel... Sărmanul Unchi Jo! reflectă ea. Dar, pe de altă parte, la ce s-ar putea aştepta – la vârsta lui şi la a ei? Lucrul neaşteptat era că, în toate lunile acestea, ea nu îi dăduse încă niciun motiv să fie gelos – bineînțeles, asta dacă nu le puneai la socoteală pe Enid şi Mary Lou; ceea ce ea nu făcea; pentru că ea chiar

nu era aşa, nicidecum; şi atunci când se întâmplase, nu fusese altceva decât un mic accident; plăcut, dar deloc important. În timp ce cu Sig, dacă s-ar fi întâmplat vreodată, lucrurile ar fi fost diferite; chiar şi dacă n-ar fi fost ceva foarte serios; ceea ce n-ar fi fost – spre deosebire de Walt, de exemplu, sau chiar de micul Buster, din Portland. Ar fi fost diferit față de accidentele cu Enid şi Mary Lou, deoarece, cu un bărbat, lucrurile acestea contau foarte mult, chiar şi atunci când tu nu voiai să conteze. Acesta fiind şi singurul motiv pentru a nu le face, pe lângă, bineînțeles, că erau păcate; dar, cumva, asta nu părea niciodată să conteze prea mult atunci când băiatul era chiar arătos (ceea ce, trebuia să recunoşti, Sig era, chiar dacă era cumva în stilul lui Adolphe Menjou; dar, dacă stăteai să te gândeşti, bruneții cu părul dat cu ulei erau cei care o incitaseră întotdeauna cel mai tare). Iar poate că după ce beai câteva pahare şi aveai chef de ceva palpitant, ei bine, atunci nu-ți trecea niciodată prin cap că e un păcat; şi apoi lucrurile îşi urmau cursul şi, înainte să-ți dai seama ce se întâmplase... uite că se întâmplase; şi ei chiar nu-i venea să creadă că era atât de rău pe cât spunea părintele O'Reilly că ar fi; şi oricum, Măicuța Noastră avea să fie mai înțelegătoare şi iertătoare decât el; şi cum rămânea cu modul în care mânca părintele

O'Reilly, de fiecare dată când venea la cină? Ca un porc, nu exista niciun alt cuvânt mai potrivit; şi nu era oare lăcomia la fel de rea ca şi cealaltă chestie? Aşa că cine era el să vorbească aşa?

— Ei, şi cum se mai simte pacientul? întrebă doctorul Obispo parodiind atitudinea unui doctor grijuliu, în timp ce lua locul Virginiei pe canapea.

Era cât se poate de binedispus. Munca lui de laborator mergea neaşteptat de promiţător; noul preparat din săruri biliare făcuse minuni pentru ficatul său; boomul reînarmării făcuse ca acţiunile lui din aviaţie să crească acum cu încă trei procente; şi era evident că Virginia nu o să mai reziste mult.

— Cum se mai simte astăzi micul nostru invalid? continuă el.

Adăugă la parodia sa caricaturizarea unui accent britanic, pentru că făcuse un an de studii postuniversitare la Oxford.

Domnul Stoyte mârâi înfundat. Stilul glumeţ al doctorului Obispo avea ceva care îl înfuria de fiecare dată. Într-un mod greu de definit, căpăta însuşirea unei insulte deliberate. Domnul Stoyte avea întotdeauna impresia că zeflemeaua aparent amabilă a lui Obispo era de fapt expresia unui dispreţ calculat şi duşmănos. Gândul acesta

făcea sângele domnului Stoyte să fiarbă. Dar atunci când sângele lui fierbea, tensiunea arterială, ştia asta, creştea şi viaţa lui se scurta. Nu îşi putea permite să fie furios pe Obispo, aşa cum i-ar fi plăcut. Obispo era un rău indispensabil. „Dumnezeu e iubire; nu există moarte.” Dar domnul Stoyte îşi aminti cu groază că avusese un atac cerebral şi că îmbătrânea. Obispo îl pusese din nou pe picioare, atunci când fusese aproape pe moarte, şi îi promisese încă zece ani de viaţă, chiar şi dacă acele cercetări n-ar fi reuşit atât de bine pe cât spera el; iar dacă reuşeau – atunci mult, mult mai mult. Douăzeci de ani, treizeci, patruzeci. Sau era chiar posibil ca mica şi detestabila brută să găsească un mod de a demonstra că domnul Eddy avea dreptate, până la urmă. Poate că, într-adevăr, nu există nicio moarte – cel puţin nu pentru Unchiul Jo. Ce perspectivă glorioasă! Între timp... Domnul Stoyte oftă profund, resemnat. „Toţi avem o cruce de dus”, îşi spuse el, ca un ecou peste ani al cuvintelor pe care bunica lui obişnuia să le repete atunci când îl obliga să înghită ulei de castor.

Între timp, doctorul Obispo sterilizase acul, tăiase capătul unei fiole de sticlă şi umpluse seringa. Mişcările lui, în timp ce lucra, erau caracterizate de o anumită superbie studiată, de o precizie flamboaiantă şi conştientă.

Era ca şi cum bărbatul ar fi fost în acelaşi timp un spectacol de balet şi propriul public – un public rafinat şi foarte critic, e adevărat; dar, pe de altă parte, ce balet! Nijinski, Karsavina, Pavlova, Massine – toți pe o singură scenă. Oricât de extraordinare ar fi fost aplauzele, erau întotdeauna meritate.

— Gata, anunță el în cele din urmă.

Obedient şi în tăcere, ca un elefant dresat, domnul Stoyte se rostogoli pe burtă.

Capitolul V

Jeremy se îmbrăcase din nou şi stătea în magazia subterană care avea să-i servească drept birou. Praful uscat şi înțepător al vechilor documente i se urcase la cap, ca un fel de substanță narcotică inhalată pe nas. Avea fața congestionată, în timp ce îşi pregătea dosarele şi îşi ascuțea creioanele; capul lui chel strălucea de transpirație; în spatele lentilelor bifocale, ochii îi străluceau de încântare.

Iată! Totul era gata. Se întoarse pe scaunul rotitor şi rămase pentru puțin timp nemişcat, savurându-şi cu voluptate nerăbdarea. Legate în nenumărate pachete de hârtie maro, Documentele Hauberk îşi aşteptau primul lor cititor. Douăzeci şi şapte de lăzi de mirese ale linişti încă

neatinse. Jeremy zâmbi de unul singur la gândul că avea să fie Barbă Albastră al lor. Mii de mirese ale liniştii acumulate de-a lungul secolelor de generaţii succesive de neobosiţi Hauberk. Hauberk după Hauberk; baroni după cavaleri; conţi după baroni; şi Conte de Gonister după Conte de Gonister, până la ultimul, al optulea. Şi, după al optulea, nimic altceva decât taxe pe moştenire, o casă veche şi două doamne necăsătorite, cufundându-se tot mai adânc în solitudine şi excentricitate, în sărăcie şi mândrie de familie, dar în cele din urmă – bietele animale de companie! – mai mult în sărăcie decât în mândrie. Juraseră că nu vor vinde niciodată; dar în cele din urmă au acceptat oferta domnului Stoyte. Documentele fuseseră expediate în California. Acum urmau să aibă posibilitatea de a-şi cumpăra înmormântări cu adevărat somptuoase. Şi acesta va fi sfârşitul familiei Hauberk. Delicioase fragmente de istorie a Angliei! Prevenitoare poate, sau poate, mai probabil, doar absurde, doar o poveste spusă de un idiot. O poveste despre gâturi tăiate şi conspiratori, despre mecena ai educaţiei şi speculatori dubioşi, despre prietenii homosexuali şi poeţii minori ai episcopilor şi regilor, despre amirali şi codoşi, despre sfinţi, eroine şi nimfomane, despre imbecili şi prim-miniştri, despre colecţionari de artă şi sadici. Şi iată tot ceea ce rămăsese

de pe urma lor, în douăzeci şi şapte de lăzi, de-a valma, niciodată catalogate, niciodată măcar privite, absolut virgine. Radios deasupra comorii sale, Jeremy uită de oboseala călătoriei, de Los Angeles şi de şofer, de cimitir şi de castel, chiar şi de domnul Stoyte. Avea Documentele Hauberk, le avea pe toate doar pentru el. Ca un copil care scormoneşte de zor, orbeşte într-o plăcintă de tărâțe după un cadou despre care ştie că va fi incitant, Jeremy luă unul din pachetele în hârtie maro cu care era umplută prima ladă şi tăie sfoara. Ce bogată confuzie îl aştepta înăuntru! Un registru cu socotelile gospodăreşti pentru anii 1576 şi 1577; o poveste scrisă de un Hauberk, cadet în expediția lui Sir Kenelm Digby în Scanderoon; unsprezece scrisori în spaniolă de la Miguel de Molinos către Lady Hauberk, care îşi scandalizase familia devenind papistaşă; o colecție, în caligrafia de început de secol XVIII, de leacuri pentru boli; un exemplar din *Despre moarte* de Drelincourt; şi un volum desperecheat din *Félicia sau ştrengăriile mele*, de Andréa de Nerciat. Tocmai tăiase sfoara unui al doilea pachet şi se întreba a cui era şuvița de păr castaniu deschis păstrată între paginile documentului olograf al celui de-al Treilea Conte, *Reflecții asupra ultimului complot papistăşesc*, când se auzi o bătaie la uşă. Ridică privirea şi văzu un bărbat mic şi negricios,

într-o salopetă albă, care avansa spre el. Necunoscutul zâmbi şi spuse:

— N-aş vrea să vă deranjez.

Dar totuşi îl deranjă.

— Numele meu este Obispo, continuă el, doctorul Sigmund Obispo. Medic personal al Maiestății Sale, regele Stoyte Întâiul – şi, să sperăm, şi ultimul.

Evident încântat de gluma sa, doctorul Obispo izbucni într-un hohot de râs uimitor de zgomotos şi metalic. Apoi, cu un gest elegant şi fastidios de aristocrat căzut la pământ, luă una dintre scrisorile lui Molinos şi începu, domol şi cu voce tare, să descifreze primul rând al caligrafiei curgătoare de secol XVII pe care îi căzură ochii.

— *Ame a Dios como es en sí y no como se lo dice y forma su imaginacion.*

Ridică privirea spre Jeremy, cu un zâmbet amuzat.

— Uşor de spus, greu de făcut, aş zice. Păi, nu poți să iubeşti nici măcar o femeie aşa cum e ea în sine; şi, la urma urmei, există un fel de bază fizică, obiectivă, pentru fenomenul pe care îl numim femeie. În unele cazuri, o bază destul de drăguță. În timp ce sărmanul *Dios* e doar un spirit – cu alte cuvinte, pură imaginație. Şi uite-l pe idiotul ăsta, oricine ar fi el, care îi spune altui idiot că

oamenii n-ar trebui să-L iubească pe Dumnezeu aşa cum e El în imaginaţia lor.

Revenit la rolul de aristocrat afectat, doctorul Obispo aruncă scrisoarea înapoi, cu un zvâcnet dispreţuitor al încheieturii mâinii.

— Ce mai baliverne! continuă el. Un şir de cuvinte numit religie. Un alt şir de cuvinte numit filosofie. Cinci-şase alte şiruri numite idei politice. Şi toate cuvintele acestea fie ambigue, fie lipsite de sens. Şi oamenii se entuziasmează atât de tare din cauza lor, încât ar fi în stare să-şi omoare vecinii, dacă folosesc un cuvânt care lor nu le place. Un cuvânt care probabil că nu înseamnă mai mult decât un râgâit sănătos. Doar un zgomot, fără măcar scuza gazului din stomac. „*Ame a Dios como es en sí*."

Doctorul Obispo repetase propoziţia pe un ton batjocoritor.

— E cam la fel de rezonabil ca şi cum ai spune „Sughiţ *a* sughiţ *como es en* sughiţ". Nu ştiu cum puteţi suporta aşa ceva, voi, băieţii ăştia cu *litterae humaniores*. Nu tânjiţi după puţin sens, din când în când?

Jeremy zâmbi, cu o expresie de scuză nervoasă.

— Nu trebuie să-ţi pese prea mult de semnificaţii, spuse el. Apoi încercă să prevină alte critici discreditându-se pe sine însuşi şi lucrurile la care ţinea cel mai mult:

Ştiți, te poți simți de minune şi doar scormonind printre rămăşițe.

Doctorul Obispo râse şi îl bătu pe Jeremy pe umăr, încurajator.

— Bravo ție! spuse el. Eşti sincer. Îmi place asta. Majoritatea băieților ăstora cu doctorat sunt aşa nişte ipocriți afurisiți. Încearcă să te ducă de nas cu înalta cultură morală! Ştii cum e: înțelepciune în locul cunoaşterii; Sofocle în locul ştiinței. „Interesant, le spun când încearcă schema asta cu mine, interesant că lucrul din care vă obțineți venitul se întâmplă să fie şi lucrul care va salva umanitatea.” În timp ce tu nu încerci să glorifici micul tău univers. Eşti onest. Recunoşti că te ocupi cu asta doar pentru distracție. Ei bine, tocmai de asta mă ocup şi eu de mica *mea* schemă. Pentru distracție. Deşi bineînțeles că, dacă m-ai fi luat cu chestii de-alea din Sofocle, ți-aş fi servit discursul meu despre ştiință şi progres, ştiință şi fericire, chiar ştiință şi adevărul suprem, dacă te-ai fi încăpățânat.

Doctorul Obispo îşi arătă dinții săi albi într-un zâmbet larg, fericit de tot numai o zeflemea. Amuzamentul lui era contagios, astfel că Jeremy zâmbi şi el.

— Mă bucur că nu m-am încăpățânat, spuse el cu o voce ca de flaut, a cărei afectare sugera cât de mult îi displac discursurile despre adevărul suprem.

— Înțelegi, continuă doctorul Obispo, nu sunt cu totul orb la farmecele universului tău. Desigur, aş trage linia la Sofocle. Şi m-ar plictisi de moarte genul ăsta de chestii, spuse el şi făcu un semn cu capul spre cele douăzeci şi şapte de lăzi. Dar trebuie să recunosc, conchise el agreabil, că la vremea mea m-am simțit foarte bine în compania cărților vechi. Foarte, foarte bine.

Jeremy tuşi şi îşi mângâie chelia; ochii lui sclipiră de nerăbdare, în aşteptarea glumei seci şi delicioase pe care tocmai urma s-o facă. Dar, din nefericire, doctorul Obispo nu îi lăsă timpul necesar. Se uită la ceas, senin şi fără să-şi dea seama de pregătirile lui Jeremy, apoi se ridică în picioare.

— Mi-ar plăcea să-ți arăt laboratorul meu, spuse el. Mai e o grămadă de timp până la prânz.

„În loc să mă întrebe dacă mie mi-ar plăcea să văd laboratorul lui afurisit”, protestă Jeremy în sinea lui, în timp ce îşi înghițea gluma; şi cât de bună era! I-ar fi plăcut, desigur, să continue să despacheteze Documentele Hauberk; dar, lipsindu-i curajul să spună asta, se ridică supus şi îl urmă pe doctorul Obispo spre uşă.

Longevitatea, îi explică doctorul în timp ce ieşeau din cameră. Acesta era subiectul lui. Şi asta încă de când terminase facultatea de medicină. Dar, desigur, atâta timp cât practicase medicina, nu fusese în măsură să facă cercetări serioase. Practica este fatală oricărei cercetări serioase, adăugă el înțelept. Cum puteai să faci ceva rezonabil atunci când trebuia să-ți petreci tot timpul având grijă de pacienți? Pacienții se împărțeau în trei clase: cei care îşi imaginau că sunt bolnavi, dar nu erau; cei care erau bolnavi, dar se însănătoşeau oricum; cei care erau bolnavi, dar le-ar fi fost mult mai bine să moară. Pentru cineva capabil să facă cercetări serioase era pur şi simplu prostesc să-şi irosească timpul cu pacienții. Şi, bineînțeles, doar presiunea economică fusese aceea care îl împinsese să facă asta. Şi ar fi putut să rămână pentru totdeauna la acea muncă de ocnaş. Irosindu-şi timpul cu idioții. Dar apoi, dintr-odată, i se schimbase norocul. Jo Stoyte venise la el pentru un consult. Fusese ceva absolut providențial.

— Teribil cadou al zeilor, murmură Jeremy, citând expresia lui preferată din Coleridge.

Jo Stoyte, repeta doctorul Obispo, Jo Stoyte pe punctul de a se prăbuşi complet. Cu douăzeci de kilograme în plus, după ce avusese un atac. Nu unul rău, din fericire; dar

suficient ca să-l facă pe bătrânul nemernic să transpire. Apropo de frica de moarte! (Dinții albi ai doctorului Obispo sclipiră iar, ca ai unui lup amuzat.) În cazul lui Jo fusese vorba de panică. Din această panică venise eliberarea doctorului Obispo de pacienți; venitul lui, laboratorul pentru cercetări în domeniul longevității, excelentul său asistent; venise, de asemenea, finanțarea cercetărilor farmaceutice de la Berkeley, experimentele acelea din Brazilia pe maimuțe, expediția de studiere a țestoaselor din Insulele Galapagos. Tot ceea ce şi-ar fi putut dori un cercetător, plus Jo însuşi drept cobai ideal – gata să se supună la orice, în afară de vivisecție fără anestezie, atâta timp cât asta îi oferea speranța să mai rămână câțiva ani deasupra pământului.

Nu că în momentul acesta ar fi făcut ceva spectaculos cu bătrânul hrăpăreț. Doar îi ținea greutatea sub control, avea grijă de rinichii lui, îl stimula cu injecții periodice de hormoni sexuali sintetici şi îi supraveghea arterele. Era tratamentul normal, de bun-simț, pentru un bărbat cu vârsta şi trecutul medical al lui Jo Stoyte. Între timp, însă, era pe cale să descopere ceva nou, ceva ce promitea să fie important. În câteva luni, poate câteva săptămâni, avea să fie în măsură să facă o declarație clară.

— Foarte interesant, spuse Jeremy cu o politețe ipocrită.

Mergeau de-a lungul unui coridor îngust, zugrăvit în alb şi iluminat trist de o serie de becuri electrice. Prin uşile deschise, Jeremy prindea ocazional câte o imagine trecătoare a unor magazii imense pline cu stâlpi totemici şi armuri, urangutani împăiați şi grupuri statuare de marmură de Thorwaldsen, *bodhisattva*[18] auriți şi motoare cu aburi timpurii, lingamuri, poştalioane şi ceramică peruviană, crucifixe şi mostre mineralogice.

Între timp, doctorul Obispo începuse să vorbească din nou despre longevitate. Subiectul, insista el, era încă în stadiul preştiințific. Multe observații lipsite de vreo ipoteză explicativă. Un simplu haos de fapte. Şi ce fapte disparate, esențial excentrice! Ce anumea făcea, de exemplu, ca un greiere să trăiască la fel de mult ca un taur? Sau un canar să îngroape trei generații de oi? De ce câinii erau senili la paisprezece ani şi papagalii dinamici la o sută? De ce femeile deveneau sterile la patruzeci şi ceva de ani, în timp ce femelele de crocodil continuau să depună ouă până în al treilea secol de viață? De ce Dumnezeu o ştiucă trăia până la două sute de ani, fără să dea semne de senilitate? În timp ce sărmanul Jo Stoyte...

---

[18] „Ființe înțelepte” (sanscrită) (n. r.).

Dintr-un coridor lateral apărură brusc doi bărbați cărând pe o targă câteva călugărițe mumificate. Se ciocniră unii de alții.

— Proşti afurisiți! strigă doctorul Obispo furios.

— Prost afurisit eşti tu!

— Nu puteți să vă uitați pe unde mergeți?

— Ține-ți gura!

Doctorul Obispo se întoarse disprețuitor şi plecă mai departe.

— Cine dracu' te crezi? strigară cei doi după el.

Între timp, Jeremy examinase mumiile cu o curiozitate vie.

— Carmelite desculțe, spuse el, fără să se adreseze cuiva anume. Apoi, savurând aroma acestei curioase combinații de silabe, le repetă cu o încântare intensă: Carmelite desculțe.

— Desculț eşti tu! spuse cel mai din față, întorcându-se aprig spre acest nou adversar.

Jeremy aruncă o privire spre fața roşie şi furioasă, apoi, cu o grabă umilitoare, o luă iute după ghidul său. Doctorul Obispo se opri, în sfârşit.

— Am ajuns, spuse el deschizând o uşă.

Pe coridor se revărsă un miros de şoareci şi alcool pur.

— Intră, spuse doctorul Obispo cordial.

Jeremy intră. Existau, într-adevăr, şoareci – cuşcă după cuşcă, în şiruri lipite exact de peretele din faţa lui. La stânga erau trei ferestre, cioplite în stâncă, ce dădeau spre terenul de tenis şi o panoramă îndepărtată cu portocali şi munţi. Un bărbat aşezat la o masă, sub una dintre aceste ferestre, privea printr-un microscop. Când ei se apropiară, îşi înălţă capul frumos şi ciufulit şi întoarse spre ei o faţă de o candoare şi o deschidere aproape copilăreşti.

— Bună, doctore, spuse el cu un zâmbet fermecător.

— Asistentul meu, explică doctorul Obispo, Peter Boone. Pete, acesta este domnul Pordage.

Pete se ridică, dovedindu-se a fi un uriaş tânăr şi atletic.

— Spuneţi-mi Pete, zise el atunci când Jeremy i s-a adresat cu „domnule Boone”. Toată lumea îmi spune Pete.

Jeremy se întrebă dacă ar trebui să-l invite pe tânăr să-i spună Jeremy – dar, ca de obicei, se întrebă atât de mult, încât momentul potrivit pentru a face asta trecu irevocabil.

— Pete e un băiat strălucit, începu din nou doctorul Obispo, pe un ton care era afectuos ca intenţie, dar puţin condescendent în realitate. Ştie multă psihologie. Şi are şi mâini îndemânatice. Cel mai bun chirurg de şoareci pe care l-am văzut vreodată.

Îl bătu pe acesta pe umăr. Pete zâmbi – puțin stânjenit, i se păru lui Jeremy, ca şi cum i-ar fi venit greu să găsească răspunsul corect la cordialitatea celuilalt.

— E puțin cam prea serios cu politica, spuse mai departe doctorul Obispo. E singurul lui defect. Încerc să-l vindec de asta, însă fără prea mult succes până acum, mă tem. Nu-i aşa, Pete?

Tânărul zâmbi iar, cu mai multă încredere; de data aceasta ştia exact unde stă şi ce trebuie să facă.

— Fără prea mult succes, repetă el. Apoi se întoarse spre Jeremy: Ați văzut ştirile spaniole de azi-dimineață? întrebă el.

Expresia de pe fața lui mare, frumoasă şi deschisă deveni una de îngrijorare. Jeremy scutură din cap.

— Este îngrozitor, spuse Pete sumbru. Când mă gândesc la sărmanii aceia, cu avioanele sau artileria sau...

— Păi atunci nu te gândi la ei, îl sfătui doctorul Obispo voios. O să te simți mai bine.

Tânărul se uită spre el, apoi întoarse din nou privirea, fără să spună nimic. După o clipă de tăcere, îşi scoase ceasul din buzunar.

— Cred că mă duc să înot puțin înainte de prânz, spuse el, îndreptându-se spre uşă.

Doctorul Obispo ridică o cuşcă de şoareci şi o ţinu la vreo zece centimetri de nasul lui Jeremy.

— Ăştia sunt băieţii cu hormonii sexuali.

Spusese asta într-un mod glumeţ pe care celălalt îl găsi curios de revoltător. Animalele chiţăiră în timp ce doctorul Obispo scutura cuşca.

— Sunt destul de vioi cât timp ţine efectul. Problema e că efectele sunt doar temporare.

Nu că efectele temporare ar fi de dispreţuit, adăugă el, în timp ce punea cuşca la loc. Era întotdeaua preferabil să te simţi temporar bine decât temporar rău. Acesta era motivul pentru care îi făcea lui Jo un tratament cu chestia aia, testosteron. Nu că tipul ar fi avut prea mare nevoie de el cu fata aia, Maunciple, prin preajmă...

Doctorul Obispo îşi duse brusc mâna la gură şi privi pe fereastră.

— Slavă Domnului, spuse el, că a plecat. Sărmanul Pete!

Pe faţa lui apăru un zâmbet batjocoritor.

— Oare e îndrăgostit? continuă apoi, bătându-se cu mâna pe frunte. El crede că ea e desprinsă din opera lui Tennyson. Ştii, pură din punct de vedere chimic. Luna trecută aproape a omorât un bărbat pentru că a sugerat că ea şi cu bătrânul... Mă rog, te prinzi tu. Dumnezeu ştie

ce crede el că face ea aici. Că îi povesteşte Unchiului Jo despre nebuloasele spirală, presupun. Ei, dacă pe el îl face fericit să creadă asta, nu sunt eu ăla care să-i strice distracția. Doctorul Obispo râse indulgent. Dar ca să mă întorc la ceea ce spuneam despre Unchiul Jo...

Doar simplul fapt că fata stătea acolo era echivalentul unui tratament cu hormoni. Dar nu avea să țină. Nu ținea niciodată. Brown-Sequard şi Voronoff şi ceilalți – toți merseseră pe o pistă greşită. Crezuseră că decăderea puterii sexuale este cauza senilității. În timp ce ea nu era decât unul dintre simptome. Bătrânețea începea din altă parte şi implica mecanismul sexual, ca şi restul corpului. Tratamentele cu hormoni erau doar paleative, stimulente. Te ajutau o vreme, dar nu te împiedicau să îmbătrâneşti.

Jeremy îşi înăbuşi un căscat.

De exemplu, continuă doctorul Obispo, de ce trebuia ca unele animale să trăiască mult mai mult decât ființele umane şi să nu dea niciun semn de bătrânețe? Cumva, undeva, se făcuse o eroare biologică. Crocodilii evitaseră această eroare; la fel şi broaştele-țestoase. Acelaşi lucru era valabil şi pentru unele specii de peşti.

— Uită-te la asta, spuse el.

Traversând încăperea, doctorul Obispo trase o perdea de cauciuc, dând la iveală un acvariu mare, încastrat în perete. Jeremy se apropie şi privi înăuntru.

În transluciditatea verde şi obscură, doi peşti enormi stăteau suspendaţi în apă, cu gurile aproape atingându-se, nemişcaţi cu excepţia câte unei unduiri de aripioară şi a gâfâitului ritmic al branhiilor. La vreo zece centimetri de ochii lor ficşi, un rozariu de bule urca neîncetat spre lumină, iar în jurul lor apa era spasmodică şi argintie din cauza zvâcnetelor peştişorilor mai mici. Cufundaţi în extazul lor absent, monştrii nu le dădeau nicio atenţie.

Crapi, explică doctorul Obispo; crapi din iazurile de peşte ale unui castel din Franconia – uitase cum se numea, dar era undeva lângă Bamberg. Familia era scăpătată, dar peştii erau bijuteriile familiei, nepreţuiţi. Jo Stoyte trebuise să cheltuiască mulţi bani ca să-i poată fura şi scoate din ţară într-un automobil construit special, cu un rezervor sub bancheta din spate. Aveau treizeci de kilograme, aproape un metru şi jumătate, iar inelele din cozile lor datau din 1761.

— Începutul perioadei mele, murmură Jeremy cu un brusc acces de interes.

1761 era anul lui „Fingal”. Jeremy zâmbi de unul singur; juxtapunerea dintre Ossian, crapi şi poetul

preferat al lui Napoleon, crapi şi prima premoniție a Amurgului Celtic îi produseră o plăcere ciudată. Ce subiect încântător pentru unul dintre micile lui eseuri! Douăzeci de pagini de erudiție şi absurditate – un sacrilegiu de culoarea lavandei – a ireverențiozității delicat ticăloase a unui savant față de morții iluştri şi neiluştri.

Dar doctorul Obispo nu avea de gând să-i permită să gândească în linişte ceea ce voia să gândească. Începu din nou, neobosit în pasiunea lui. Iată-i, spuse el, arătând spre peştii enormi; în vârstă de aproape două sute de ani; perfect sănătoşi; niciun simptom de senilitate; niciun motiv aparent pentru care să nu continue la fel încă trei sau patru secole. Iată-i pe ei; şi iată-te pe tine. Doctorul Obispo se întoarse acuzator spre Jeremy. Iată-te pe tine! De-abia de vârstă mijlocie, dar deja chel, deja prezbit şi gâfâitor; deja mai mult sau mai puțin edentat; incapabil de efort fizic prelungit; constipat cronic (poți să negi?); memoria ta deja nu mai e la fel de bună cum era; digestia ta e capricioasă; potența îți scade, dacă nu cumva a dispărut pentru totdeauna.

Jeremy se forță să zâmbească şi, la fiecare nou element, dădea din cap a ceea ce ar fi vrut să pară o aprobare amuzată. În sinea lui, se zvârcolea, prins într-o combinație de suferință în fața acestui diagnostic cât se

poate de adevărat şi furie împotriva diagnosticianului, pentru cruzimea şi detaşarea lui ştiinţifică. A vorbi pe un ton de autodenigrare comică despre propria senilitate progresivă era cu totul altceva decât să ţi se spună în faţă despre asta de către cineva pe care nu îl interesai deloc, altfel decât ca animal care se întâmpla să fie diferit de peşti. Cu toate acestea, Jeremy continuă să dea din cap şi să zâmbească.

Iată-te, repetă doctorul Obispo la sfârşitul diagnosticului, şi iată crapii. Cum se face că tu nu ai reuşit să-ţi gestionezi problemele fiziologice la fel de bine ca ei? Unde, când şi de ce ai făcut eroarea care deja te-a lăsat fără dinţi şi păr şi care în doar câţiva ani te va băga în mormânt?

Bătrânul Metchnikoff pusese toate aceste întrebări şi încercase să le dea un răspuns îndrăzneţ. Tot ceea ce spusese el era, întâmplător, greşit; fagocitoza nu avea loc; autointoxicarea intestinală nu era singura cauză a senilităţii; neuronofagii erau nişte monştri mitologici; a bea lapte acru nu prelungea efectiv viaţa; în timp ce îndepărtarea unei burţi mari o *scurta* efectiv. Chicotind, doctorul Obispo aminti toate acele operaţii care erau la modă înainte de război – doamnele şi domnii bătrâni cu colonurile tăiate şi, în consecinţă, obligaţi să elimine la

fiecare câteva minute, precum canarii! Totul fără niciun scop, se înțelege de la sine; pentru că, bineînțeles, operația menită să îi facă să trăiască o sută de ani îi lichida pe toți într-un an sau doi. Doctorul Obispo îşi dădu pe spate capul lui sclipitor şi scoase unul din acele hohote de râs neruşinate care erau răspunsul lui obişnuit la orice poveste despre stupiditatea umană care producea nefericire. Sărmanul Metchnikoff, continuă el, ştergându-şi lacrimile de veselie de la ochi. S-a înşelat constant. Şi totuşi, era aproape sigur că nu se înşelase chiar atât de mult pe cât crezuseră ceilalți. S-a înşelat, da, presupunând că totul depindea de staza şi autointoxicarea intestinală. Dar probabil că avea dreptate atunci când credea că secretul se află undeva acolo, în burtă. Undeva în burtă, repetă doctorul Obispo; şi, mai mult, el credea că avea să-i dea de urmă.

Se opri şi rămase tăcut pentru o clipă, bătând darabana cu degetele pe sticla acvariului. Cei doi crapi bătrâni şi obezi stăteau suspendați în clarobscurul lor verzui, fixați între nămol şi aer, ignorându-l cu seninătate. Doctorul Obispo scutură din cap spre ei. Cele mai proaste animale experimentale din lume, spuse el pe un ton de resentiment amestecat cu o oarecare mândrie posomorâtă. Nimeni nu are dreptul să vorbească despre dificultăți

tehnice, dacă nu a lucrat cu peşti. Să luăm cea mai simplă operație; era un coşmar. Ai încercat vreodată să îi menții branhiile umede în timp ce era anesteziat, pe masa de operație? Sau, dimpotrivă, să îl operezi sub apă? Te-ai apucat vreodată să determini metabolismul de bază al unui peşte, să faci o electrocardiografie a activității inimii sale sau să îi măsori tensiunea arterială? Ai vrut vreodată să îi analizezi excrementele? Şi, dacă da, ştiai cât de greu e şi numai să le colectezi? Ai încercat vreodată să studiezi chimia digestiei şi asimilării unui peşte? Să determini starea lui sanguină în diferite situații? Să măsori viteza reacțiilor lui nervoase?

— Nu, nu ai încercat, spuse doctorul Obispo disprețuitor. Şi până nu încerci, nu ai dreptul să te plângi de nimic.

Trase perdelele la loc peste peştii săi, îl luă pe Jeremy de braț şi îl conduse din nou la şoareci.

— Uită-te la ăştia, spuse el arătând spre un grup de cuşti de pe ultimul raft.

Jeremy se uită. Şoarecii respectivi erau exact la fel ca toți ceilalți şoareci.

— Ce-i cu ei? întrebă el.

Doctorul Obispo râse.

— Dacă acele animale ar fi ființe umane, spuse el dramatic, ar avea toate peste o sută de ani.

Şi începu să vorbească, foarte repede şi însufleţit, despre alcoolurile grase şi despre flora intestinală a crapilor. Pentru că acolo era secretul, cheia întregii probleme a senilităţii şi longevităţii. Acolo, între steroli şi flora specifică a intestinului crapilor.

Sterolii ăştia! (Doctorul Obispo se încruntă şi scutură din cap la adresa lor.) Întotdeauna legaţi de senilitate. Cel mai evident caz era, desigur, colesterolul. Un animal senil poate fi definit ca unul cu o acumulare de colesterol pe pereţii arterelor lui. Tiocianatul de potasiu părea să dizolve aceste acumulări. Iepurii senili dădeau semne de reîntinerire în timpul tratamentului cu tiocianat de potasiu. La fel şi oamenii senili. Dar, din nou, nu pentru mult timp. Colesterolul din artere era, în mod evident, doar una dintre probleme. Dar, pe de altă parte, colesterolul era doar unul dintre steroli. Alcoolurile acestea grase erau un grup strâns înrudit. Nu era prea greu să-l transformi pe unul în celălalt. Dar dacă citeai opera bătrânului Schneeglock şi chestiile pe care le publicaseră în Upsala, ştiai că unii dintre steroli erau categoric otrăvitori – mult mai otrăvitori decât colesterolul, chiar şi în acumulări mari. Longbotham sugerase chiar o

conexiune între alcoolurile grase şi neoplasme. Cu alte cuvinte, cancerul ar putea fi considerat, în definitiv, un simptom al intoxicării cu steroli. El însuşi ar fi mers şi mai departe, spunând că o astfel de intoxicare cu steroli era responsabilă pentru întregul proces degenerativ al îmbătrânirii, la om şi la alte mamifere. Ceea ce nu făcuse nimeni până atunci era să analizeze rolul jucat de alcoolurile grase în viaţa unor animale precum crapii. În asta consta munca lui din ultimul an. Cercetările îl convinseseră de trei lucruri: în primul rând, că la crapi alcoolurile grase nu se acumulau în cantităţi excesive; în al doilea rând, că acestea nu suportau o transformare în steroli otrăvitori; şi în al treilea rând, că ambele imunităţi se datorau naturii speciale a florei intestinale a crapilor. Ce floră! strigă entuziast doctorul Obispo. Atât de bogată, atât de minunat de variată! Încă nu reuşise să izoleze organismul responsabil pentru imunitatea crapilor la bătrâneţe, nici nu înţelegea pe deplin natura mecanismelor chimice respective. Într-un fel sau altul, în combinaţie sau izolate, aceste organisme izbuteau să împiedice sterolii peştilor să se transforme în otrăvuri. Acesta era motivul pentru care crapii puteau trăi două sute de ani fără să arate niciun semn de senilitate.

Era posibil ca flora intestinală a crapului să fie transferată în burta unui mamifer? Şi, dacă era transferabilă, ar fi avut aceleaşi rezultate chimice şi biologice? Acesta era lucrul pe care încercase să-l descopere în ultimele câteva luni. La început fără niciun fel de succes. Totuşi, de curând experimentaseră o nouă tehnică – o tehnică prin care flora era protejată de digestie, dându-i-se timp să se adapteze la condițiile nefamiliare. Flora prinsese. Efectul asupra şoarecilor fusese imediat şi semnificativ. Îmbătrânirea fusese oprită, chiar dată înapoi. Fiziologic, animalele erau mai tinere decât fuseseră în ultimele cel puțin optsprezece luni – mai tinere la echivalentul a o sută de ani decât la echivalentul a şaizeci.

Afară, pe coridor, începu să sune o sonerie electrică. Era ora prânzului. Cei doi bărbați ieşiră din încăpere şi se îndreptară spre lift. Doctorul Obispo continua să vorbească. Şoarecii, spuse el, aveau calitatea de a fi puțin înşelători. Acum începuse să testeze descoperirea pe animale mai mari. Dacă funcționa ca lumea pe câini şi babuini, trebuia să funcționeze şi pe Unchiul Jo.

Capitolul VI

În mica sală de mese, majoritatea mobilei provenea din Pavilionul din Brighton. Patru dragoni auriți sprijineau

masa roşie, lăcuită, şi încă doi serveau drept cariatide de fiecare parte a şemineului din acelaşi material. Era visul Regency al Minunatului Est. Acel gen de lucru, se gândi Jeremy în timp ce se aşeza pe scaunul său roşu aprins cu auriu, acel gen de lucru pe care cuvântul „Katai" l-ar fi evocat în mintea lui Keats, de exemplu, sau a lui Shelley, sau a Lordului Byron – exact aşa cum acea fermecătoare *Leda* de Etty, aflată mai încolo, lângă *Buna Vestire* de Fra Angelico, era o întrupare fidelă a fanteziilor lor pe tema mitologiilor păgâne; era o ilustrare autentică (Jeremy chicoti în sinea lui la acest gând) a *Odei lui Psyche* şi a *Odei unei urne greceşti*, a lui *Endymion* şi *Prometeu descătuşat*. Obişnuinţele de gândire şi simţire ale unei epoci sunt împărtăşite de toţi cei care trăiesc şi lucrează în acea epocă – de toţi, de la calfe la genii. Regency e tot Regency, fie că iei mostra de la vârf sau de jos. În 1820, cel care închidea ochii şi încerca să vizualizeze ambrazuri magice pe spuma unor mări de basm vedea – ce? Turnurile Pavilionului din Brighton. La acest gând, Jeremy zâmbi în sinea lui de plăcere. Etty şi Keats, Brighton şi Percy Bysshe Shelley – ce subiect încântător! Mult mai bun decât crapii şi Ossian; mai bun în măsura în care Nash şi prinţul Regent erau mai amuzanţi decât cei mai mulţi peşti bătrâni. Dar ca subiect de conversaţie şi

pentru prânzuri, chiar şi cel mai bun dintre subiecte nu are nicio valoare dacă nu ai cu cine să-l discuți. Şi cine, se întrebă Jeremy, cine dintre cei prezenți în această încăpere are dorința sau capacitatea de a discuta cu el pe o astfel de temă? Nu domnul Stoyte; nici, cu siguranță, domnişoara Maunciple, nici cele două tinere care veniseră din Hollywood să ia prânzul cu ea; nici doctorul Obispo, pe care îl interesau mai mult şoarecii decât cărțile; nici Peter Boone, care probabil nici nu ştia că există cărți care te-ar putea interesa. Singura persoană la care s-ar fi putut aştepta, eventual, să fie interesată de manifestările spiritului timpului georgian târziu era cel care îi fusese prezentat ca Herbert Mulge, doctor în ştiințe şi în teologie, Director al Colegiului din Tarzana. Dar pe moment domnul Mulge vorbea cu un accent pronunțat de ceea ce părea elocvență de amvon despre noul Amfiteatru pe care domnul Stoyte tocmai îl făcuse cadou Colegiului şi care avea să fie inaugurat în curând. Domnul Mulge era un bărbat solid şi arătos, cu o voce pe măsură – o voce în acelaşi timp sonoră şi suavă, onctuoasă şi răsunătoare. Fluxul vorbirii sale era lent, dar constant şi aparent de neoprit. În expresii pline de echivalente perceptibile de Litere cu Majusculă, începu acum să-l asigure pe domnul Stoyte şi pe oricine altcineva interesat să asculte că pentru

băieții şi fetele din Tarzana ar fi o Adevărată Inspirație să stea împreună în această clădire nouă şi minunată pentru Activitățile lor Comunitare. Pentru Rugăciunile Ecumenice, de exemplu; pentru Delectarea cu tot ce e mai Bun în Teatru şi Muzică. Da, ce inspirație! Numele de Stoyte avea să fie pomenit cu dragoste şi reverență de generații succesive de Absolvenți şi Absolvente ale Colegiului – avea să fie pomenit, ar fi putut domnul Mulge să spună, pentru totdeauna; pentru că Amfiteatrul era un *monumentum aere perennius*, o Urmă de Pas pe Nisipul Timpului – fără îndoială, o Urmă de Pas. Iar acum, continuă domnul Mulge printre îmbucături de pui cu sos, acum Nevoia Stringentă a Tarzanei era o nouă şcoală de artă. Pentru că, la urma urmei, Arta, după cum descopeream acum, era una dintre cele mai puternice forțe educaționale. Arta, aspectul sub care, în acest secol XX al nostru, se manifestase cel mai clar Spiritul Religios. Arta era mijlocul prin care Personalitățile puteau să atingă cel mai bine Autoexprimarea Creatoare şi...

„La naiba!" îşi spuse Jeremy; apoi: „Dumnezeule!". Zâmbi jalnic la gândul că sperase să discute cu acest imbecil despre relația dintre Keats şi Pavilionul din Brighton.

Peter Boone se trezi separat de Virginia de către cea mai blondă dintre cele două tinere prietene ale ei de la Hollywood, astfel încât nu putea decât să privească spre ea pe lângă un prim-plan de ruj şi gene, cârlionți aurii şi un parfum greu, aproape vizibil, de gardenii. Pentru oricine altcineva, acest prim-plan ar fi putut părea puțin deconcertant; dar pentru Pete nu avea mai multă semnificație decât cantitatea echivalentă de noroi. Era interesat doar de ceea ce era dincolo de prim-plan – de acea buză superioară delicios de scurtă, de nasul mic care te făcea să-ți vină să plângi atunci când te uitai la el, atât era de elegant şi impertinent, atât de ridicol şi de angelic; de acele bucle lungi, florentine de păr castaniu strălucitor; de acei ochi depărtați şi larg deschişi, cu suprafața lor sclipitoare de umor şi adâncimile de albastru închis a ceea ce el era sigur că este o tandrețe infinită, o înțelepciune feminină inefabilă. O iubea atât de mult încât, acolo unde ar fi trebuit să fie inima lui, nu simțea altceva decât o durere gâfâitoare, un gol pe care numai ea putea să-l umple.

Între timp, ea vorbea cu Prim-Planul blond despre noua slujbă de care Prim-Planul făcuse rost la Studiourile Cosmopolis-Perlmutter. Filmul se numea *Spune-o fără ciorapi* şi Prim-Planul trebuia să joace rolul unei

domnişoare bogate care fuge de acasă cu scopul de a-şi face o carieră, devine stripteuză într-o tabără minieră din Vest şi în cele din urmă se căsătoreşte cu un cowboy, care se dovedeşte a fi fiul unui milionar.

— Pare o poveste superbă, spuse Virginia. Nu ți se pare, Peter?

Lui Peter i se părea; era gata să i se pară aproape orice, dacă aşa voia ea.

— Asta îmi aduce aminte de Spania, anunță Virginia.

Şi, în timp ce Jeremy, care trăsese cu urechea la această conversație, încerca frenetic să-şi imagineze ce lanț de asocieri o dusese de la *Spune-o fără ciorapi* la Războiul Civil: dacă era vorba de Cosmopolis-Perlmutter, antisemitismul, naziştii, Franco – sau domnişoara, războiul de clasă, Moscova, Negrin; sau striptease-ul, modernitatea, radicalismul, republicanii; în timp ce specula astfel, în zadar, Virginia continuă prin a-l ruga pe tânărul bărbat să le povestească despre ceea ce făcuse în Spania; iar când el se codi, ea insistă – era atât de incitant, deoarece Prim-Planul nu auzise în viața ei de asta, deoarece, la urma urmei, aşa voia ea.

Pete se supuse. Doar pe jumătate coerent, cu un vocabular compus din argou şi clişee şi împodobit cu înjurături şi mârâieli – acel vocabular, se gândi Jeremy în

timp ce asculta pe furiş prin bubuitul elocvenței domnului Mulge, acel vocabular sordid şi sărăcăcios la care frica de a fi considerat diferit şi nesociabil sau superior şi nedemocratic sau pretenţios şi necamaraderesc îi condamnă pe majoritatea englezilor şi americanilor –, începu să îşi descrie experienţele de voluntar în Brigada Internațională din timpul zilelor eroice ale lui 1937. Era o poveste mişcătoare. În ciuda limbajului complet nepotrivit, Jeremy putea să ghicească pasiunea tânărului pentru libertate şi dreptate; curajul său; dragostea pentru tovarăşii săi; nostalgia lui, chiar şi în vecinătatea acelei buze superioare scurte, chiar şi în mijlocul unei cercetări ştiinţifice fascinante, pentru viaţa bărbaţilor uniţi în devotamentul pentru o cauză, devenind una în faţa greutăţilor, a pericolului împărtăşit şi morţii iminente.

— Doamne, repeta el încontinuu, erau nişte băieţi grozavi.

Toţi erau grozavi – Knud, care într-o zi îi salvase viaţa, în Aragon; Anton, Chuck şi sărmanul Dino, care fusese ucis. André, care îşi pierduse un picior; Jan, care avea soţie şi doi copii; Fritz, care stătuse şase luni într-un lagăr de concentrare nazist; şi toţi ceilalţi – cea mai grozavă trupă de băieţi din lume. Şi ce face el, dacă nu să se îmbolnăvească de febră reumatică şi apoi de miocardită –

ceea ce însemna că serviciul activ e gata; gata cu orice, în afară de stat. De asta era el aici, explică Pete a scuză. Dar, Doamne, ce frumos fusese atât cât ținuse! De exemplu, atunci când el şi Knud se duseseră într-o noapte, escaladaseră o prăpastie şi luaseră prin surprindere un pluton întreg de mauri, omorând vreo şase dintre ei şi întorcându-se cu o mitralieră şi trei prizonieri...

— Dar ce părere aveți *dumneavoastră* despre Activitatea Creativă, domnule Pordage?

Surprins în flagrant delict de neatenție, Jeremy tresări vinovat.

— Activitatea creativă? murmură el, încercând să câştige puțin timp. Activitatea creativă? Păi, bineînțeles că sunt în favoarea ei. Absolut.

— Mă bucur să vă aud spunând asta, răspunse domnul Mulge. Pentru că *asta* vreau eu la Tarzana. Activitate Creativă – din ce în ce mai Creativă. Să vă spun oare care este cea mai înaltă ambiție a mea?

Nici domnul Stoyte, nici Jeremy nu răspunseră. Dar, cu toate acestea, domnul Mulge începu să le spună.

— Este de a face din Tarzana Centrul viu al Noii Civilizații care vine să înflorească aici, în Vest.

Domnul Mulge ridică o mână mare şi cărnoasă, gesticulând o declarație solemnă.

— Atena secolului XX este pe punctul de a apărea aici, în Zona Metropolitană a Los Angelesului. Vreau ca Tarzana să fie Partenonul şi Academia ei, Stoa şi Templul Muzelor. Religie, Artă, Filosofie, Ştiinţă – vreau ca toate acestea să-şi afle căminul în Tarzana, să îşi iradieze influenţa din campusul nostru, să...

În mijlocul poveştii sale despre mauri şi prăpastie, Pete îşi dădu seama că numai Prim-Planul îl mai asculta. Atenţia Virginiei rătăcise, la început pe furiş, apoi pe faţă şi mărturisit – rătăcise spre locul în care, la stânga ei, doctorul Obispo îi spunea ceva aproape în şoaptă celei mai puţin blonde dintre prietenele ei.

— Ce anume? întrebă Virginia.

Doctorul Obispo se aplecă spre ea şi începu din nou. Cele trei capete, cel negru şi uleios, cel castaniu cu cârlionţi elaboraţi şi cel roşcat strălucitor aproape se atingeau. După expresiile de pe feţele lor, Pete îşi putea da seama că doctorul spunea una dintre poveştile lui obscene. După ce fusese alinat pe moment de zâmbetul pe care ea i-l adresase atunci când îl rugase să le povestească despre Spania, angoasa din acel vid gâfâitor unde ar fi trebuit să fie inima lui reveni cu o intensitate dublă. Era o durere complicată, alcătuită din gelozie şi o senzaţie disperată de pierdere şi nimicnicie personală, din teama că

îngerul lui era corupt şi o altă teamă şi mai profundă, pe care mintea lui conştientă refuza s-o exprime, o teamă că nu mai era mare lucru de corupt, că îngerul nu era atât de angelic pe cât îl făcuse dragostea să creadă. Fluxul poveştii lui secă brusc. Tăcu.

— Şi ce s-a mai întâmplat? întrebă Prim-Planul, cu un entuziasm şi o expresie admirativă de idolatrizare a eroului pe care orice alt tânăr le-ar fi găsit încântător de măgulitoare.

Pete clătină din cap.

— Ei, nu mare lucru.

— Dar maurii aceia...

— La naiba, spuse el nervos, ce importanță mai are, oricum?

Cuvintele lui au fost înecate de o explozie violentă de râs, care făcu cele trei capete conspirative, cel negru, cel castaniu şi cel minunat de roşcat să se depărteze brusc unul de celălalt. Pete ridică privirea spre Virginia şi văzu o față strâmbată de veselie. De ce? se întrebă el chinuit, încercând să măsoare amplitudinea vulgarității ei; iar o rememorare cumva telescopică şi sintetică a tuturor poveştilor de şcoală, a tuturor glumelor şi cântecelelor pe care le auzise vreodată îl invadă. Oare la gluma aceea râdea ea? Sau la aia? Sau, Dumnezeule, poate la *aia*? Pete

spera şi se ruga să nu fie la *aia*; şi cu cât spera şi se ruga mai mult, cu atât era mai sigur, cu toată demenţa acelui gând, că despre aia fusese vorba.

— ...mai presus de orice, spunea domnul Mulge, Activitatea Creativă în Arte. De unde nevoia stringentă pentru o nouă Şcoală de Artă, o Şcoală de Artă demnă de Tarzana, demnă de cele mai înalte tradiţii ale...

Râsul ascuţit al fetelor explodă cu o forţă a ilarităţii proporţională cu închistarea tabuurilor sociale din jur. Domnul Stoyte se întoarse brusc în direcţia din care venise zgomotul.

— Care e gluma? întrebă el suspicios.

Nu avea de gând să-şi lase puiul să asculte obscenităţi. Dezaproba obscenităţile în companie mixtă cu aproape la fel de multă convingere ca şi bunica lui, sora Plymouth.

— Ce-i cu toată gălăgia asta?

Doctorul Obispo a fost cel care a răspuns. Le spusese o poveste amuzantă pe care o auzise la radio, explică el cu acea politeţe suavă ce aducea destul de mult cu sarcasmul. Ceva încântător de amuzant. Poate că domnul Stoyte ar fi vrut să o repete pentru el.

Domnul Stoyte mârâi feroce şi întoarse capul.

O privire spre faţa încruntată a gazdei sale îl convinse pe domnul Mulge că ar fi mai bine să amâne discuţia

despre Şcoala de Artă pentru o altă ocazie, mai prielnică. Era dezamăgitor, pentru că i se păruse că făcea progrese importante. Dar iată! Astfel de lucruri se mai întâmplă. Domnul Mulge era un preşedinte de colegiu în căutare cronică de donații; ştia totul despre cei bogați. Ştia, de exemplu, că erau precum gorilele, animale nu uşor de domesticit, foarte suspicioase, când plictisite, când nervoase. Trebuia să le abordezi cu precauție, să le tratezi cu blândețe şi nesfârşită viclenie. Şi chiar şi atunci, ele puteau să devină brusc sălbatice cu tine şi să-ți arate dinții. O jumătate de viață de experiență cu bancherii, magnați ai oțelului şi procesatori de carne ieşiți la pensie îl învățase pe domnul Mulge să accepte mici regrese precum cel de astăzi cu o răbdare autentic filosofică. Voios şi cu un zâmbet pe fața lui mare, roman-imperială, se întoarse spre Jeremy:

— Dar ce credeți despre vremea din California, domnule Pordage? întrebă el.

Între timp, Virginia observase expresia de pe fața lui Pete şi ghicise imediat cauzele nefericirii lui. Sărmanul Pete! Dar, serios acum, dacă el credea că ea nu are altceva mai bun de făcut decât să asculte tot timpul poveştile lui despre războiul ăla prostesc din Spania – sau, dacă nu era Spania, era laboratorul; unde făceau vivisecții, ceea ce era

pur şi simplu îngrozitor; pentru că, la urma urmei, atunci când vânai, animalele aveau o şansă de a scăpa, mai ales dacă erai un ţintaş prost, ca ea; în plus, vânătoarea era foarte palpitantă şi era atât de plăcut să fii la munte, la aer curat; în timp ce Pete le tăia la subsol, în pivniţa aia... Nu, dacă el credea că ea nu are altceva mai bun de făcut decât asta, atunci se înşela amarnic. În acelaşi timp, era un băiat simpatic; şi cât era de îndrăgostit! Era drăguţ să ai în jurul tău oameni care simţeau astfel faţă de tine, care te făceau să te simţi bine. Deşi uneori putea fi o bătaie de cap. Pentru că ei ajungeau să aibă impresia că au un drept asupra ta; îşi imaginau că pot să-ţi spună tot felul de lucruri şi să se bage în seamă. Pete nu făcea asta în mod explicit; dar avea un fel de a se uita la tine – cum ar face-o un câine care s-ar apuca dintr-odată să te critice pentru că mai bei un cocktail. Şi spunea asta din ochi, ca Hedy Lamarr – numai că nu era acelaşi lucru ca atunci când Hedy îl spunea cu ochii *ei*; de fapt, era exact opusul. Acum era exact opusul – şi ce făcuse ea? Se plictisise de războiul acela prostesc şi începuse să asculte ceea ce Sig îi povestea lui Mary Lou. Ei bine, tot ce putea ea să spună era că nu avea de gând să lase pe nimeni să se amestece în modul în care alegea ea să-şi trăiască viaţa. Era treaba ei. Păi, cu felul în care se uita la ea, Pete era aproape tot

atât de rău ca Unchiul Jo, sau ca mama ei, sau ca părintele O'Reilly. Numai că, bineînțeles, ei nu doar priveau; spuneau lucruri. Nu că sărmanul Pete ar fi fost rău intenționat, bineînțeles; era doar un copil, doar nerafinat şi, mai presus de orice, îndrăgostit ca un puşti – ca liceanul din ultimul film al Deannei Durbin. Sărmanul Pete, se gândi ea din nou. Avea ghinion; dar adevărul este că ea nu fusese atrasă niciodată de acel gen de băiat înalt şi blond, à la Cary Grant. Pur şi simplu nu o atrăgeau; asta era toată povestea. Îi plăcea de el, şi se bucura că el e îndrăgostit de ea. Dar asta era tot.

Virginia prinse privirea lui Pete pe deasupra colțului mesei, îi zâmbi amețitor şi îl invită, dacă avea o jumătate de oră liberă după prânz, să vină să le învețe pe ea şi pe fete cum să arunce cu potcoave.

Capitolul VII

În sfârşit, masa se terminase; grupul se risipi. Domnul Mulge avea o întâlnire în Pasadena, unde urma să se vadă cu văduva unui fabricant de produse din cauciuc, care ar fi putut să-i dea cincizeci de mii de dolari pentru un nou dormitor pentru fete. Domnul Stoyte se ducea în Los Angeles pentru obişnuitele lui şedințe ale consiliului de

administrație şi întrevederi de afaceri de vineri. Doctorul Obispo urma să opereze nişte iepuri şi coborî în laborator, ca să-şi pregătească instrumentele. Pete avea un teanc de reviste ştiințifice pe care trebuia să se uite, dar până atunci îşi oferi câteva minute de fericire în compania Virginiei. În ce-l priveşte pe Jeremy, desigur, era vorba de Documentele Hauberk. Se întoarse în pivnița lui cu o senzație de uşurare aproape fizică, un sentiment că se ducea acolo unde era locul lui. După-amiaza trecu pe nesimțite – cât de încântător, cât de profitabil! După trei ore, apăru încă o legătură de scrisori ale lui Molinos, printre registrele contabile şi corespondența de afaceri. La fel şi al treilea şi al patrulea volum din *Félicia*. La fel şi o ediție ilustrată din *Le Portier des Carmes*; şi, legat ca o carte de rugăciune, la fel apăruse şi un exemplar al celei mai rare opere a Divinului Marchiz, *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*. Ce comoară! Ce bogăție neaşteptată! Sau, reflectă Jeremy, poate că nu chiar atât de neaşteptată, dacă îți aminteai istoria familiei Hauberk. Deoarece, după data cărților, era probabil ca ele să fi fost proprietatea celui de-al Cincilea Conte – cel care deținuse titlul timp de peste jumătate de secol şi murise la mai mult de nouăzeci de ani, sub William al IV-lea, deloc pocăit. Dat fiind caracterul acelui bătrân gentleman, nu

aveai niciun motiv să te simți surprins la găsirea unui magazin de pornografie – de fapt, aveai toate motivele să te aştepți la mai mult.

Buna dispoziție a lui Jeremy creştea cu fiecare nouă descoperire. Începu să fredoneze melodiile care fuseseră populare în timpul copilăriei lui, întotdeauna un semn sigur de fericire la el. Molinos evoca *Tara-rara ce zi frumoasă!*, *Félicia* şi *Portier des Carmes* împărtăşeau ritmul romantic al *Caprifoiului şi albinei*. În ce priveşte *O sută douăzeci de zile*, pe care nu o mai citise şi din care nici măcar nu mai văzuse vreun exemplar până atunci – găsirea ei îl încântase atât de mult încât, atunci când, ca o chestiune de rutină bibliografică, deschisese coperta ecleziastică şi, aşteptându-se la ritualul anglican, descoperise în schimb proza rece şi elegantă a Marchizului de Sade, începu dintr-odată să cânte nişte versuri din *Trandafirul şi inelul*, versuri pe care mama lui îl învățase să le recite atunci când el avea doar trei ani şi pe care le ținuse minte, ca simbol al uimirii şi încântării copilăreşti, ca singură reacție cu desăvârşire nimerită în fața oricărei binecuvântări bruşte, a oricărei surprize fericite şi providențiale:

O, ce bun-a fost tarta cu gem!

Acuma zic că mai bine nici n-o mai făceam!

Din fericire, încă nu fusese făcut nimic, nici nu începuse nimic; cartea era încă necitită, orele de distracție şi instruire încă îl aşteptau. Amintindu-şi accesul de invidie pe care îl simțise acolo, în piscină, Jeremy zâmbi indulgent. Lasă-l pe domnul Stoyte să aibă toate fetele pe care le voia; un text de pornografie bine scris din secolul XVIII era mai bun decât orice Maunciple. Închise volumul pe care îl ținea în mâini. Legătura ornată de piele avea o eleganță austeră; pe spate erau imprimate cuvintele „Cartea rugăciunilor de fiecare zi”, cu litere aurite pe care anii de-abia dacă le estompaseră. O puse pe un colț al mesei, alături de alte *curiosa*. După ce va termina munca de după-amiază, va lua toată colecția la el în dormitor.

„O, ce bun-a fost tarta cu gem”, cântă el de unul singur, în timp ce desfăcea altă legătură de hârtii, apoi „Într-o amiază de vară, când caprifoiul e-n floare şi toată Natura pare că doarme”. Acea tuşă à la Wordsworth despre Natură îi făcea de fiecare dată o plăcere specială. Noul teanc de hârtii se dovedi a fi o corespondență dintre al Cincilea Conte şi un număr de liberali în privința îngrădirii, în beneficiul său, a trei mii de acri de pământ obştesc din Nottinghamshire. Jeremy le băgă într-un

dosar, notă pe o fişă o scurtă descriere preliminară a conținutului, puse dosarul într-un dulap şi fişa în sertarul acestuia şi, repezindu-se din nou în plăcinta de tărâțe, întinse mâna după altă legătură. Tăie sfoara. „Eşti caprifoiul, caprifoiul meu dulce, iar eu sunt albina.” Oare ce-ar fi crezut doctorul Freud despre asta, se întrebă Jeremy. Pamfletele anonime împotriva deismului erau plicticoase; le aruncă la o parte. Dar exista un exemplar al *Chemării serioase* a lui Law, cu note manuscrise de Edward Gibbon; şi mai erau nişte relatări trimise celui de-al Cincilea Conte de către domnul Rogers din Liverpool; relatări ale cheltuielilor şi profiturilor a trei expediții de comerț cu sclavi la a căror finanțare constribuise contele. A doua călătorie, se pare, fusese deosebit de norocoasă; mai puțin de o cincime a încărcăturii pierise pe drum, iar prețurile obținute la Savannah fuseseră încântător de mari. Domnul Rogers îşi permitea să anexeze ordinul de plată pentru şaptesprezece mii două sute de lire, unsprezece şilingi şi patru pence. O altă misivă, scrisă din Veneția, în italiană, îl anunța pe acelaşi al Cincilea Conte despre apariția pe piață a unui bust al Mariei Magdalena de Tițian, la un preț pe care corespondentul său îl descria ca derizoriu. Deja fuseseră făcute şi alte oferte; dar, din respect față de nu mai puțin învățații *cognoscente* englezi,

vânzătorul avea să aştepte până la primirea unui răspuns de la Înălțimea Sa. În ciuda acestui fapt, Înălțimea Sa ar face bine să nu întârzie prea mult; pentru că altfel...

Era ora cinci; soarele coborâse pe cer. Încălțată cu pantofi albi şi purtând ciorapi, pantaloni scurți albi, bonetă de iahting şi bluză de mătase roz, Virginia venise să asiste la hrănirea babuinilor.

Cu motorul oprit, scuterul ei de culoare roz era parcat pe marginea drumului, la vreo zece metri deasupra cuştii. În compania doctorului Obispo şi a lui Pete, ea coborâse să vadă mai de aproape animalele.

Diametral opus față de punctul în care stăteau ei, pe un prag de stâncă artificială, era o femelă de babuin care ținea în brațe cadavrul stafidit şi în descompunere al puiului pe care nu voia să-l abandoneze, chiar dacă era mort de două săptămâni. Din când în când, cu o afecțiune intensă şi automată, lingea micul cadavru. Smocuri de păr verzui şi chiar bucăți de piele se desprindeau la atingerea viguroasă a limbii. Îşi culegea delicat, cu degetele ei negre, firele de păr din gură şi apoi începea din nou. Deasupra ei, la gura unei peşteri mici, doi masculi tineri se apucară brusc să se bată. Atmosfera era plină de țipete, lătrături şi scrâşnete de dinți. Apoi unul dintre cei doi combatanți fugi

şi, peste o clipă, celălalt uitase complet de luptă, căutându-şi fire de mătreață pe piept. La dreapta, pe alt prag de stâncă, un mascul bătrân teribil, cu bot tăbăcit şi blană gri, buclată ca a unui ghicitor anglican de secol XVII, îşi păzea femela supusă. Era o gardă vigilentă, pentru că, dacă ea se aventura să plece fără permisiunea lui, masculul se întorcea şi o muşca, iar între timp ochii mici, negri şi nările holbate de la capătul secționat al botului amuşinau în toate părțile, cu suspiciune neadormită. Pete aruncă în direcția lui un cartof din coşul pe care îl avea, apoi un morcov şi încă un cartof. Cu o vie străfulgerare de fese purpurii, bătrânul babuin se repezi jos de pe poziția lui de pe stânca artificială, apucă morcovul şi, în timp ce îl mânca, îşi îndesă un cartof în falca stângă şi pe celălalt în cea dreaptă; apoi, încă muşcând din morcov, avansă spre gardul de sârmă, aşteptând şi altceva. Drumul era liber. Masculul tânăr, cel care se căutase de mătreață, sesiză dintr-odată ocazia. Clănțănind de însuflețire, sări jos pe pragul pe care, prea speriată să-şi urmeze stăpânul, mica femelă stătea încă ghemuită. Peste zece secunde începuseră să copuleze.

Virginia bătu din palme de plăcere.

— Ce drăguți sunt! strigă ea. Cât de *umani*!

O altă explozie de țipete şi lătrături înecă aproape complet cuvintele ei.

Pete întrerupse distribuirea hranei pentru a spune că nu îl mai văzuse de mult pe domnul Propter. Ar putea să coboare dealul cu toții şi să îi facă o vizită.

— De la cuşca maimuțelor la padocul lui Propter, spuse doctorul Obispo, iar de la padocul lui Propter înapoi la casa Stoyte şi la canisa Maunciple. Ce spui, îngeraşule?

Virginia arunca înspre masculul bătrân cu cartofi – îi arunca în aşa fel încât să îl facă să se întoarcă, să urce din nou pe pragul pe care îşi lăsase femela. Speranța ei era că, dacă îl făcea să se întoarcă suficient de mult, el avea să vadă cum îşi petrece prietena lui timpul cât el e plecat.

— Da, să mergem să-l vedem pe bătrânul Proppy, spuse ea, fără să se întoarcă.

Aruncă încă un cartof în țarc. Cu o fluturare de blană gri buclată, babuinul se repezi asupra lui, dar în loc să privească în sus şi s-o prindă pe doamna Babuin în timpul romanței ei cu poştaşul, exasperantul animal se întoarse imediat spre gardul de sârmă, cerând încă unul.

— Prostănac bătrân! țipă Virginia, iar de data aceasta aruncă un cartof direct spre el, nimerindu-l în nas.

Virginia râse şi se întoarse spre ceilalți.

— Îmi place bătrânul Proppy, spuse ea. Mă sperie puțin, dar îmi place.

— Bun atunci, spuse doctorul Obispo, să-l scoatem din bârlog şi pe domnul Pordage, dacă tot mergem.

— Da, să mergem să-l luăm pe Fildeş, aprobă Virginia, mângâindu-şi propriile bucle roşcate, ca aluzie la chelia lui Jeremy. E destul de drăguț, nu vi se pare?

Lăsându-l pe Pete să continue hrănirea babuinilor, urcară din nou pe drum şi pe nişte scări de pe partea cealaltă, care duceau direct la ferestrele tăiate în stâncă ale camerei lui Jeremy. Virginia deschise uşa de sticlă.

— Fildeşule, strigă ea, am venit să te deranjăm.

Jeremy începu să murmure ceva galant şi umoristic; apoi se întrerupse în mijlocul unei propoziții. Îşi amintise dintr-odată de teancul de literatură indiscretă de pe colțul mesei. Să se ridice şi să bage cărțile într-un dulap ar fi însemnat să atragă atenția asupra lor; nu avea niciun ziar cu care să le acopere, nici alte cărți cu care să le amestece. Nu era nimic de făcut. Nimic, cu excepția speranței că va fi bine. Speră cu fervoare să fie aşa şi aproape imediat se întâmplă ce putea fi mai rău. Alene, din nevoia de a executa o acțiune musculară, indiferent cât de inutilă, Virginia luă un volum de Nerciat şi îl deschise la una dintre gravurile lui conştiincios detaliate, apoi privi din

nou, cu ochii măriți, şi scoase un strigăt de animație şi uimire. Doctorul Obispo privi şi strigă şi el; apoi amândoi începură să râdă zgomotos.

Jeremy stătea nefericit şi stânjenit, zâmbind bolnăvicios, în timp ce ei îl întrebau dacă *aşa* îşi petrecea el timpul şi dacă *ăsta* era genul de lucruri pe care îl studia. Dacă oamenii n-ar fi atât de obositori, se gândea Jeremy, atât de deplorabil de lipsiți de subtilitate!

Virginia dădu paginile până când găsi încă o ilustrație. Din nou se auzi un țipăt de încântare, uimire şi, de data aceasta, de neîncredere. Era oare posibil? Se putea cu adevărat? Citi legenda de sub gravură: *La volupté frappait à toutes les portes*; apoi scutură din cap iritată. Era inutil; nu putea înțelege. Lecțiile alea de franceză din liceu – absolut penibile; asta era tot ce puteai spune despre ele. N-o învățaseră nimic, în afară de o grămadă de prostii despre *le crayon de mon oncle* şi *savez-vous planter le chou*. Ea spusese întotdeauna că învățatul era, în principiu, o pierdere de timp; asta o demonstra. Şi, oricum, de ce trebuiseră să scrie asta în franceză? La gândul că deficiențele sistemului de educație din Statul Oregon ar putea-o împiedica să citească vreodată Andréa de Nerciat, în ochii Virginiei apărură lacrimi. Era un ghinion *prea mare*!

Lui Jeremy îi veni o idee strălucită. De ce să nu se ofere să traducă pentru ea cartea – *viva voce* şi propoziție cu propoziție, ca un interpret de la Şedința de Consiliu a Ligii Națiunilor? Da, de ce nu? Cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât ideea i se părea mai bună. Luase deja decizia şi începuse să se gândească la cea mai fericită expresie pentru oferta lui, când doctorul Obispo luă liniştit cartea din mâinile Virginiei, ridică celelalte trei volume de pe masă, împreună cu *Le Portier des Carmes* şi *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*, şi strecură întreaga colecție în buzunarul lateral al hainei sale.

— Nu-ți face griji, îi spuse el Virginiei. O să ți le traduc eu. Şi acum hai să ne întoarcem la babuini. Probabil că Pete se întreabă ce s-a întâmplat cu noi. Haide, domnule Pordage.

În tăcere, fierbând în interior de reproşuri pentru propria ineficiență şi indignare față de indecența doctorului, Jeremy ieşi pe uşa de sticlă şi coborî scările în urma lor.

Pete îşi golise coşul şi stătea sprijinit de gard, urmărind concentrat cu privirea mişcările animalelor dinăuntru. La apropierea lor, se întoarse spre ei. Fața lui tânără şi plăcută strălucea de însuflețire.

— Ştii, doctore, spuse el, cred că funcționează.

— Ce funcționează? întrebă Virginia.

Fericirea dădea frumusețe zâmbetului cu care îi răspunse Pete. Pentru că, o, cât de fericit era! Îndoit, întreit de fericit. Prin dulceața comportamentului ei ulterior, Virginia compensase din plin durerea pe care i-o provocase întorcându-se să asculte acea poveste obscenă. Şi, la urma urmei, poate că nu fusese o poveste obscenă; fusese nedrept, gândind fără motiv lucruri rele despre ea. Nu, cu siguranță nu fusese o poveste obscenă – nu una obscenă, pentru că, atunci când se întorsese din nou spre el, fața ei arătase precum chipul acelui copil din *Biblia ilustrată* de acasă, acel copil care privea nevinovat şi dulce în timp ce Iisus spunea: „A lor este Împărăția Cerurilor”. Şi acesta nu era singurul motiv pentru care era fericit. Era fericit, de asemenea, fiindcă se părea că acele culturi de floră intestinală a crapilor chiar aveau efect asupra babuinilor pe care le testaseră.

— Mi se pare că sunt mai vioi, explică el. Şi blana lor – e cumva mai sclipitoare.

Acest fapt îi oferea o satisfacție aproape la fel de mare ca prezența Virginiei acolo, în bogăția transfiguratoare a luminii apusului, ca şi amintirea dulceții ei şi convingerea reconfortantă a nevinovăției ei esențiale. Într-adevăr, într-un mod obscur, reîntinerirea babuinilor şi caracterul

adorabil al Virginiei i se păreau a avea o conexiune profundă – o conexiune nu doar una cu cealaltă, ci şi, în acelaşi timp, cu loialiştii spanioli şi antifascismul. Trei lucruri separate, şi totuşi unul singur. Exista un fragment de poezie pe care îl obligaseră să-l învețe la şcoală – cum era?

Nu te-aş putea iubi, draga mea, atâta
De n-aş iubi nu ştiu ce (nu-şi putea aminti pe moment ce anume) mai mult.[19]

Nu iubea nimic *mai mult* decât pe Virginia. Dar faptul că ținea enorm la ştiință şi dreptate, la aceste cercetări şi la băieții din Spania avea efectul de a face dragostea lui pentru ea şi mai profundă şi, cu toate că părea un paradox, mai completă.

— Ei, ce ziceți să ne punem în mişcare? sugeră el, în sfârşit.

Doctorul Obispo se uită la ceasul său de mână.

— Am uitat, spuse el, am nişte scrisori pe care trebuie să le scriu înainte de cină. Presupun că va trebui să-l văd pe domnul Propter altă dată.

---

[19] Versuri incomplete din poemul *To Lucasta, Going to the Wars*, de poetul englez Richard Lovelace (1618-1658) (n. r.).

— Ce păcat!

Pete se strădui să imprime tonului şi expresiei sale cordialitatea unui regret pe care nu îl simțea. De fapt, era încântat. Îl admira pe doctorul Obispo şi îl considera un cercetător remarcabil – dar nu era genul de persoană cu care o fată tânără şi inocentă precum Virginia ar fi trebuit să se asocieze. Îi era teamă de efectul unui cinism şi unei durități atât de mari asupra ei. În plus, în ce privea propria lui relație cu Virginia, doctorul Obispo îi stătea tot timpul în cale.

— Ce păcat! repetă el, iar intensitatea plăcerii sale era atât de mare, încât urcă în fugă scările care duceau de la țarcul babuinilor la alee – fugi atât de repede, încât inima lui începu să palpite şi să aibă sincope.

Fir-ar a naibii de febră reumatică!

Doctorul Obispo se trase în spate ca s-o lase pe Virginia să treacă şi, în timp ce făcea asta, se bătu uşor cu mâna peste buzunarul conținând *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei* şi îi făcu cu ochiul. Virginia îi făcu şi ea cu ochiul şi o luă pe trepte, după Pete.

Câteva clipe mai târziu, doctorul Obispo mergea în sus pe alee, iar ceilalți în jos. Sau, ca să fim mai exacți, Pete şi Jeremy mergeau, în timp ce Virginia, căreia ideea de a-ți folosi picioarele pentru a ajunge de oriunde altundeva era

practic de negândit, se sui pe scuterul ei de culoarea căpşună-cu-frişcă şi, cu o mână proptită afectuos pe umărul lui Pete, se lăsă dusă în jos de forța gravitației.

Zgomotul babuinilor dispăru în spatele lor, iar la curba următoare a drumului era nimfa lui Giambologna, cu apa țâşnind neobosit din sânii-i şlefuiți. Virginia întrerupse brusc o conversație despre Clark Gable ca să spună, pe tonul indignat şi moralist al unui cruciat împotriva viciilor:

— Nu-mi pot da seama deloc de ce Unchiul Jo lasă chestia aia să stea acolo. E dezgustătoare!

— Dezgustătoare? repetă Jeremy uimit, ca un ecou.

— Dezgustătoare! spuse Virginia cu tărie.

— Sunteți împotriva faptului că nu are haine? întrebă el.

În timp ce făcea asta, îşi aminti de acele două mici asimptote spre nuditate din satin alb, pe care ea însăşi le purtase acolo, la piscină.

Virginia scutură din cap, nerăbdătoare.

— E vorba de felul în care iese apa, spuse ea şi făcu grimasa cuiva care a gustat ceva revoltător. Mi se pare oribil.

— Dar de ce? insistă Jeremy.

— Pentru că e oribil, repetă ea, ca şi când era unica explicație pe care o putea da.

Ca un copil de vârsta ei, care, în acest context, era vârsta biberonului şi contracepției, Virginia se simțea insultată de acest monstruos exemplu de indiscreție din trecut. Era pur şi simplu oribil; asta era tot ceea ce se putea spune despre acel obiect. Întorcându-se din nou spre Pete, continuă să vorbească despre Clark Gable.

De partea cealaltă a intrării în Grotă, Virginia îşi parcă scuterul. Zidarii terminaseră de lucrat la cavou şi plecaseră; locul era gol. Virginia îşi îndreptă, ca semn de respect, boneta de iahting înclinată dezinvolt, apoi urcă treptele în fugă, se opri în prag să îşi facă cruce şi, după ce intră, îngenunche pentru câteva clipe în fața imaginii. Ceilalți aşteptară în tăcere, pe alee.

— Fecioara noastră a fost atât de minunată cu mine când am avut probleme cu sinusurile vara trecută, îi explică Virginia lui Jeremy, după ce ieşi. De aceea l-am pus pe Unchiul Jo să facă Grota asta pentru Ea. Apoi adăugă, întorcându-se spre Pete: Nu că a fost extraordinar când a venit arhiepiscopul la sfințire?

Pete dădu din cap afirmativ.

— N-am mai avut nici măcar o răceală de când a fost Ea aici, continuă Virginia, suindu-se pe scuter.

Fața ei strălucea puternic în semn de triumf; fiecare victorie pentru Regina Cerurilor era, de asemenea, şi un

succes personal pentru Virginia Maunciple. Apoi, brusc şi fără niciun avertisment, ca şi cum ar fi dat o probă pentru un film şi ar fi primit ordinul de a transmite epuizare şi autocompătimire, îşi trecu o mână peste frunte, oftă profund şi, pe un ton de tristeţe şi descurajare totală, spuse:

— În acelaşi timp, în seara asta mă simt destul de obosită. Presupun că am stat prea mult la soare, imediat după prânz. Poate c-ar fi mai bine să mă duc să mă întind un pic.

Şi, refuzând afectuos, dar foarte ferm oferta lui Pete de a o însoţi înapoi la castel, Virginia întoarse scuterul cu faţa spre deal, îi aruncă tânărului un ultim zâmbet şi o ultimă privire deosebit de fermecătoare, aproape amoroase, şi spuse:

— La revedere, Pete, dragule.

Şi, deschizând supapa de admisie, ţâşni cu un avânt crescând şi o serie accelerată de explozii spre drumul abrupt şi sinuos, ieşind din câmpul lor vizual. Cinci minute mai târziu era în budoarul ei, preparându-şi un cocteil de ciocolată şi banane la dozatorul de suc. Aşezat pe un fotoliu aurit, tapiţat cu satin *couleur fesse de nymphe*, doctorul Obispo citea cu voce tare şi traducea din mers primul volum al *Celor o sută douăzeci de zile*.

Capitolul VIII

Domnul Propter stătea pe o bancă, sub cel mai mare dintre eucalipții săi. Spre vest, munții apăreau deja ca o siluetă aplatizată pe cerul de seară, dar în fața lui, spre nord, pantele de sus erau încă însuflețite de lumini şi umbre, auriuroz şi indigo închis. În prim-plan, castelul îşi luase un veşmânt de o splendoare şi un romantism cu totul incredibile. Domnul Propter privi spre el, spre dealuri şi în sus, la cerul pal, printre frunzele nemişcate ale eucaliptului; apoi închise ochii şi repetă în tăcere răspunsul cardinalului Bérulle la întrebarea: ce este omul? Cu peste treizeci de ani în urmă, când el îşi scria studiul despre cardinal, citise pentru prima oară aceste cuvinte. Îl impresionaseră chiar şi atunci, prin splendoarea şi precizia elocinței lor. Odată cu trecerea timpului şi cu acumularea experienței sale, cuvintele începuseră să pară mai mult decât elocvente, ajunseseră să capete conotații tot mai bogate, semnificații tot mai profunde. „*C'est un néant environné de Dieu, indigent de Dieu, capable de Dieu, et rempli de Dieu, s'il veut.*" Un nimic înconjurat de Dumnezeu, lipsit şi capabil de Dumnezeu, plin de Dumnezeu, dacă doreşte astfel. Şi ce este acest Dumnezeu de care oamenii sunt capabili?

Domnul Propter răspunse prin definiția dată de John Tauler în primul paragraf al cărții sale, *Urmându-l pe Hristos*: „Dumnezeu este o ființă retrasă dintre creaturi, o putere liberă, o activitate pură”. Omul, atunci, este un nimic înconjurat şi lipsit de o ființă retrasă dintre creaturi, un nimic capabil de putere liberă, plin de o activitate pură, dacă doreşte astfel. *Dacă* doreşte astfel, începu să reflecteze domnul Propter, divagând cu o tristețe bruscă, dar destul de amară. Dar cât de puțini oameni doresc vreodată asta sau, dacă doresc, ştiu la ce să se aştepte şi cum să obțină acel lucru! Cunoaşterea adevărată nu e deloc mai puțin rară decât bunăvoința susținută de acțiunea în virtutea ei. Dintre cei puțini care îl caută pe Dumnezeu, majoritatea găsesc, din ignoranță, doar astfel de reflexii ale propriei lor voințe egoiste precum Dumnezeul luptei, Dumnezeul oamenilor aleşi, Cel care răspunde la rugăciuni, Salvatorul.

După ce deviase atât de mult înspre negativitate, domnul Propter a fost atras, datorită unei continue eclipse a vigilenței, spre o preocupare încă şi mai puțin profitabilă pentru mizeriile specifice, concrete ale acelei zile. Îşi aminti întrevederea lui din acea dimineață cu Hansen, care era agentul domeniului din vale al lui Jo Stoyte. Tratamentul aplicat de Hansen migratorilor care veneau să

culeagă fructe era încă şi mai rău decât în mod obişnuit. Profitase de numărul şi de nevoia lor disperată pentru a scădea salariile. În livezile pe care le gestiona el, copiii mici erau puşi să lucreze toată ziua în soare, la preţul de doi sau trei cenţi pe oră. Iar când ziua de lucru lua sfârşit, casele la care se întorceau oamenii erau un şir de cocini infecte din deşertul de dincolo de albia râului. Pentru aceste cocini, Hansen lua o chirie de zece dolari pe lună. Zece dolari pe lună pentru privilegiul de a îngheţa sau de a te sufoca; de a dormi în mizerie promiscuă; de a fi mâncat de purici şi păduchi; de a lua oftalmie şi, poate, viermi intestinali şi dizenterie amibică. Şi totuşi, Hansen era un bărbat de bun-simţ şi bun la suflet. Un om care ar fi fost şocat şi indignat dacă te-ar fi văzut lovind un câine; unul care ar fi sărit în apărarea unei femei maltratate sau a unui copil plângând. Când domnul Propter i-a atras atenţia asupra acestui fapt, Hansen s-a învineţit de furie.

— Asta e altceva, spusese el.

Domnul Propter încercase să afle de ce e altceva.

Era datoria lui, spusese Hansen.

Dar cum putea fi datoria lui să îi trateze pe copii mai rău decât pe sclavi şi să îi infesteze cu viermi intestinali?

Era datoria lui faţă de domeniu. Nu făcea nimic pentru el însuşi.

Dar de ce a face rău pentru altcineva ar fi diferit de a face rău în numele tău? Rezultatele erau exact aceleaşi în ambele cazuri. Victimele nu sufereau deloc mai puțin atunci când făceai ceea ce numeai datoria ta, decât atunci când acționai în virtutea a ceea ce credeai că ar putea fi propriul tău interes.

De data aceasta, furia explodase în jigniri violente. Era, îşi dăduse seama domnul Propter, furia omului bine intenționat, dar stupid, care este silit, împotriva voinței sale, să îşi pună întrebări indiscrete despre ceea ce el face ca pe un lucru de la sine înțeles. El nu vrea să-şi pună aceste întrebări, deoarece ştie că, dacă face asta, va fi obligat fie să continue să facă ceea ce face, dar cu conştiința cinicului că ceea ce face e greşit, sau, dacă nu vrea să fie cinic, să îşi schimbe complet modul de viață, în aşa fel încât să pună în armonie dorința lui de a fi corect cu realitățile revelate în cursul autointerogării. Pentru majoritatea oamenilor, schimbarea radicală este încă şi mai odioasă decât cinismul. Singura cale printre coarnele acestei dileme este de a persista cu orice preț în ignoranță, ceea ce îți permite să continui să greşeşti, cu convingerea reconfortantă că, prin asta, îți faci datoria – datoria față de companie, față de acționari, față de familie, oraş, stat, patrie, biserică. Pentru că, bineînțeles, cazul sărmanului

Hansen nu era deloc unic; la o scară mai mică şi, prin urmare, cu mai puțină putere de a face rău, el se comporta ca toți acei funcționari publici, oameni de stat şi prelați, care trec prin viață semănând nefericire şi distrugere, în numele idealurilor lor şi la dispoziția imperativelor lor categorice.

Ei bine, cu Hansen nu ajunsese prea departe, conchise domnul Propter. Trebuia să încerce din nou cu Jo Stoyte. În trecut, Jo refuzase tot timpul să asculte, pe motiv că domeniul era treaba lui Hansen. Alibiul său era atât de convenabil, încât ar fi fost greu, prevedea domnul Propter, să îl dărâme.

De la Hansen şi Jo Stoyte, gândurile lui rătăciră la familia de nomazi nou-sosiți din Kansas, cărora le dăduse una dintre barăcile lui. Cei trei copii subnutriți, cu dinții deja stricați în gură; femeia emaciată de Dumnezeu ştie ce combinație de boli, deja cufundată în apatie şi slăbiciune; soțul pe rând ranchiunos şi autocompătimitor, violent şi posomorât.

Se dusese cu bărbatul să ia nişte legume din straturile din grădină şi un iepure pentru cina familiei. Stând acolo, în timp ce jupuia iepurele, trebuise să asculte izbucnirile incoerente de lamentație şi indignare ale omului. Lamentație şi indignare împotriva pieții grâului, care se

prăbuşise de fiecare dată când lui începea să-i meargă bine. Împotriva băncilor de la care împrumutase bani şi cărora nu putuse să li-i returneze. Împotriva secetelor şi vânturilor care îi transformaseră ferma în o sută şaizeci de acri de praf şi sălbăticie. Împotriva soartei care fusese întotdeauna împotriva *lui*. Împotriva celor care îl trataseră atât de rău, pretutindeni, toată viața sa.

Deprimantă poveste de familie! Cu variații nesemnificative, o mai auzise de o mie de ori. Ba erau culegători din sudul îndepărtat, deposedați de către proprietari, într-o încercare disperată de a face ferma să plătească. Ba proprietari ai fermei lor, ca bărbatul acesta, care fuseseră deposedați nu de către bancheri, ci de către forțele naturii – forțe ale naturii pe care ei înşişi le făcuseră distructive smulgând iarba şi plantând doar grâu. Ba argați, înlocuiți de tractoare. Toți veniseră în California ca la un tărâm al făgăduinței, iar California îi adusese deja în condiția unor peoni migratori şi îi transforma rapid în Intuşabili. Doar un sfânt, reflectă domnul Propter, doar un sfânt putea fi peon şi paria fără să suporte consecințele, pentru că doar un sfânt ar fi acceptat această poziție bucuros, ca şi cum ar fi ales-o el, prin propria lui voință liberă. Sărăcia şi suferința înnobilează doar atunci când sunt voluntare. Oamenii

devin mai răi în urma sărăciei şi suferinței involuntare. Mai uşor trece o cămilă prin urechea acului decât să intre un om sărăcit împotriva voinței sale în Împărăția Cerurilor. Iată-l, de exemplu, pe acest om sărman din Kansas. Cum reacționase el la sărăcia şi suferința involuntare? Din cât putea aprecia până acum domnul Propter, îşi compensa nenorocirile prin brutalitatea față de cei mai slabi ca el. Cum putea să țipe la copii... Era un simpton cât se poate de familiar.

După ce iepurele a fost jupuit şi eviscerat, domnul Propter a întrerupt monologul companionului său:

— Ştii care e cel mai stupid text din Biblie? l-a întrebat el dintr-odată.

Bărbatul din Kansas a tresărit, în mod evident puțin şocat, şi a scuturat din cap.

— Acesta, a spus domnul Propter în timp ce se ridica şi îi întindea trupul iepurelui. „M-au urât fără temei."[20]

Sub eucalipt, domnul Propter oftă greoi. Să le arăți oamenilor nefericiți că, cel puțin în parte, sunt cu siguranță responsabili pentru nenorocirile lor; să le explici că ignoranța şi prostia sunt pedepsite de natura lucrurilor la fel de sever ca şi răutatea deliberată – acestea nu erau niciodată sarcini agreabile. Pentru că, ce speranță, se

[20] Evanghelia după Ioan, 15:25 (n. r.).

întrebă el, ce scânteie cât de slabă de speranță există pentru un om care chiar crede că „m-au urât fără temei” şi că el nu a avut niciun rol în propriile dezastre? În mod evident, niciun fel de speranță. Vedem, ca pe o realitate brută, că dezastrele şi ura nu sunt niciodată lipsite de temei; vedem, de asemenea, că cel puțin unele dintre aceste temeiuri depind de cei care suferă acele dezastre sau fac obiectul urii. Într-o anumită măsură, ei sunt direct sau indirect responsabili. Direct, prin comiterea unor acte stupide sau răutăcioase. Indirect, prin faptul că omit să fie atât de inteligenți şi milostivi pe cât ar putea fi. Iar dacă ei omit asta, în general e din cauză că aleg, fără să se gândească, să se conformeze standardelor locale şi modului de viață actual. Gândurile domnului Propter reveniră la sărmanul om din Kansas. Moralist, fără îndoială dezagreabil cu vecinii şi fermier incompetent; dar asta nu era întreaga poveste. Cea mai gravă infracțiune a lui fusese să accepte lumea în care trăia ca pe una normală, rațională şi corectă. Ca toți ceilalți, permisese publicității să îi multiplice dorințele; învățase să echivaleze fericirea cu posesiunile, iar prosperitatea cu banii cheltuiți la magazin. Ca toți ceilalți, abandonase complet ideea agriculturii de subzistență, gândind exclusiv în termenii recoltelor pentru profit; şi continuase să gândească în

aceşti termeni, chiar şi atunci când recoltele nu îi mai aduceau niciun fel de profit. Apoi, ca toți ceilalți, începuse să aibă datorii la bănci. Şi, în cele din urmă, ca toți ceilalți, învățase că ceea ce experții spuseseră de o generație era perfect adevărat: într-o țară semiaridă, iarba e cea care fixează solul; dacă smulgi iarba, solul dispare. La momentul cuvenit, iarba dispăruse.

Bărbatul din Kansas era acum peon şi paria, iar această experiență făcea din el un om mai rău.

Sfântul Petru Claver era alt personaj istoric căruia domnul Propter îi dedicase un studiu. Când vasele cu sclavi intrau în portul Cartagina, Petru Claver era singurul om alb care se aventura în magaziile acestuia. Acolo, în duhoarea şi arşița de nedescris, în vaporii de puroi şi excremente, el îi îngrijea pe cei bolnavi, îi pansa pe cei răniți de cătuşe, îi ținea în brațe pe bărbații care căzuseră pradă disperării şi le rostea vorbe de alinare şi afecțiune – şi, în intervaluri, le vorbea despre păcatele lor. Păcatele *lor*! Umanitaristul modern ar râde, dacă nu cumva ar fi şocat. Şi totuşi – aceasta era concluzia la care domnul Propter ajunsese treptat şi reticent – şi totuşi probabil că Sfântul Petru Claver avea dreptate. Nu pe de-a-ntregul, desigur; pentru că niciun om care acționează pe baza unei cunoaşteri greşite, indiferent cât de bine intenționat ar fi,

nu poate avea dreptate decât parțial. Dar, în orice caz, avea atâta dreptate pe cât te-ai putea aştepta să aibă un filosof catolic antireformă. Avea dreptate atunci când insista că, indiferent de circumstanțele în care se găseşte, fără îndoială o ființă umană omite uneori să facă bine şi comite unele lucruri ale căror efecte ar trebui neutralizate, dacă este posibil. Avea dreptate când credea că este bine ca până şi celor împotriva cărora s-au comis cele mai brutale păcate să li se amintească de propriile lor deficiențe.

Concepția lui Petru Claver asupra lumii avea defectul de a fi greşită, dar meritul de a fi simplă şi dramatică. Dat fiind un Dumnezeu personal, care acordă iertarea; date fiind raiul şi iadul şi realitatea absolută a personalităților umane; dat fiind caracterul meritoriu al simplelor bune intenții şi al credinței neabătute într-un set de opinii incorecte; date fiind singura Biserică adevărată, eficacitatea medierii preoțeşti, magia împărtăşaniei – date fiind toate acestea, era foarte uşor să îi convingi până şi pe sclavii proaspăt importați de păcatele lor şi să le explici exact ce ar trebui să facă în privința asta. Dar dacă nu există o singură carte inspirată, o unică sfântă Biserică, mediere preoțească şi magie a împărtăşaniei; dacă nu există un Dumnezeu personal care să fie înduplecat să

ierte păcatele; dacă există, până şi în lumea morală, doar cauze şi efecte şi enorma complexitate a interrelațiilor lor – atunci, evident, sarcina de a le spune oamenilor ce să facă în privința deficiențelor lor este mult mai dificilă. Pentru că fiecare individ este chemat să manifeste nu doar permanentă bunăvoință, dar şi permanentă inteligență. Şi asta nu e tot. Pentru că, dacă individualitatea nu este absolută, dacă personalitățile sunt fragmente iluzorii ale unei voințe egoiste dezastruos de oarbe față de realitatea unei conştiințe transpersonale, a cărei limitare şi negare este, atunci toate eforturile fiecărei ființe umane trebuie direcționate, în ultimă instanță, spre actualizarea acelei conştiințe transpersonale. Astfel încât nici măcar inteligența nu este suficientă ca adjunct al bunăvoinței; trebuie să existe, de asemenea, şi amintirea care încearcă să transforme şi să transceandă inteligența. Mulți chemați, puțini aleşi – pentru că puțini ştiu măcar în ce constă salvarea. Să-l luăm din nou pe acest bărbat din Kansas... Domnul Propter scutură trist din cap. Totul era împotriva sărmanului om – conformismul lui fundamentalist, egotismul lui rănit şi inflamat, irascibilitatea lui nervoasă, inteligența lui redusă. Primele trei dezavantaje ar putea fi, poate, îndepărtate. Dar s-ar putea face ceva în legătură cu al patrulea? Natura

lucrurilor împinge implacabil spre slăbiciune. „...de la cel ce n-are se va lua şi ce are."[21] Şi cum erau acele cuvinte ale lui Spinoza? „Un bărbat poate să nu fie vinovat şi totuşi să sufere în multe feluri. Un cal nu este vinovat pentru că nu e un bărbat; cu toate acestea, el trebuie să fie cal, şi nu bărbat." În acelaşi timp, cu siguranță trebuie să existe ceva ce să se poată face pentru oameni precum acel bărbat din Kansas – ceva care să nu implice rostirea de neadevăruri nocive despre natura lucrurilor. De exemplu, neadevărul că există cineva acolo sus sau celălalt neadevăr, mai modern, că valorile umane sunt absolute şi Dumnezeu este poporul sau partidul sau rasa umană în ansamblu. Fără îndoială, insistă domnul Propter, fără îndoială că există ceva ce se poate face pentru astfel de oameni. Bărbatul din Kansas începuse prin a fi deranjat de ceea ce spusese despre înlănțuirea cauzei şi efectului, despre rețeaua relațiilor – îl deranjase ca o insultă personală. Dar după aceea, când văzuse că nu era învinovățit, că nu încerca nimeni să-l ia de sus, începuse să fie interesat, să vadă că, până la urmă, putea fi adevărat. Era posibil ca, uşor-uşor, să-l facă să gândească un pic mai realist, cel puțin față de lumea vieții de zi cu zi, lumea exterioară, a aparențelor. Iar după ce va

[21] Evanghelia după Matei, 25:29; Marcu, 4:25; Luca, 8:18 (n. r.).

fi făcut asta, atunci poate că nu îi va fi atât de incredibil de dificil să gândească un pic mai realist şi despre sine însuşi – să conceapă acel ego atotputernic al lui ca pe o ficțiune, un fel de coşmar, un nimic agitându-se frenetic şi capabil, după ce frenezia lui va fi fost potolită, să fie umplut cu Dumnezeu, cu un Dumnezeu conceput şi trăit ca o conştiință mai mult decât personală, ca o putere liberă, o activitate pură, o ființă retrasă... Revenind astfel la punctul său de plecare, domnul Propter îşi dădu seama dintr-odată de drumul lung, sinuos şi neprofitabil pe care îl parcursese ca să ajungă acolo. Venise la această bancă de sub eucalipt ca să se reculeagă, să-şi dea seama pentru o clipă de existența acelei alte conştiințe din spatele gândurilor şi sentimentelor lui private, acea putere liberă şi pură, mai mare decât a lui. Pentru asta venise; dar amintirile se infiltraseră, în timp ce el lăsase garda jos; se porniseră speculațiile, nor după nor, ca nişte păsări marine ce se înalță din cuiburile lor pentru a întuneca şi eclipsa soarele. Servitutea este viața personalității, şi pentru servitute sinele personal va lupta cu nesfârşite resurse şi cu cea mai încăpățânată viclenie. Prețul libertății este vigilența eternă, iar el nu reuşise să fie vigilent. Nu era un caz, reflectă el melancolic, de spirit voluntar şi carne slabă. Asta era o antiteză complet

greşită. Spiritul este întotdeauna voluntar; dar persoana, care este atât minte, cât şi trup, este întotdeaunea nevoluntară – iar persoana, întâmplător, nu este slabă, ci extrem de puternică.

Domnul Propter privi din nou munții, cerul palid dintre frunze, rozurile ca un roşiatic deschis, movurile şi griurile trunchiurilor de eucalipt; apoi închise iar ochii.

„Un nimic înconjurat de Dumnezeu, lipsit şi capabil de Dumnezeu, plin de Dumnezeu, dacă doreşte astfel.” Şi ce era Dumnezeu? O ființă retrasă dintre creaturi, o putere liberă, o activitate pură. Vigilența lui încetase treptat să fie un act al voinței, o reprimare deliberată a gândurilor, dorințelor şi sentimentelor personale irelevante. Pentru că, încetul cu încetul, aceste gânduri, dorințe şi sentimente se depuseseră ca un sediment noroios într-un borcan cu apă, iar în timp ce ele se depuneau, vigilența lui era liberă să se transforme într-un fel de conştiență inefabilă şi detaşată, în acelaşi timp intensă şi liniştită, alertă şi pasivă – o conştiență al cărei obiect erau cuvintele rostite de el şi, totodată, acel ceva care înconjura cuvintele. Dar ceea ce înconjura cuvintele era conştiența însăşi; pentru că această vigilență care acum era o conştiență inefabilă – ce era ea, dacă nu un aspect, o expresie parțială a acelei conştiințe impersonale şi netulburate în care cuvintele

fuseseră lăsate să cadă şi în care se cufundau încet? Iar în timp ce se cufundau primeau o nouă semnificație pentru conştiența care le urma în jos, înspre propriile adâncuri – o semnificație nouă nu în privința entităților conotate de cuvinte, ci mai degrabă a naturii înțelegerii lor, care, de la a fi intelectual în caracterul său, devenise intuitiv şi direct, astfel încât natura omului în potențialitatea lui şi a lui Dumnezeu în actualitatea Lui era realizată printr-un analog al experienței senzoriale, printr-un fel de participare nemijlocită. Nimicul aglomerat al ființei sale trăit în sine ca transcendere în disponibilitatea resimțită pentru pace şi puritate, pentru retragerea din fața repulsiilor şi dorințelor, pentru libertatea binecuvântată față de personalitate...

Sunetul de paşi apropiindu-se îl făcu să deschidă ochii. Peter Boone şi englezul acela în maşina căruia urcase veneau pe alee spre locul lui de sub eucalipt. Domnul Propter ridică mâna în semn de bun venit şi zâmbi. Ținea la tânărul Pete. Avea inteligență nativă şi bunătate nativă; avea sensibilitate, generozitate şi o decență spontană în impulsuri şi reacții. Fermecătoare şi minunate calități! Păcat că, aflate singure şi nedirecționate de o cunoaştere adecvată a naturii lucrurilor, aşa cum erau, se dovedeau atât de impotente față de bine, atât de insuficiente față de

orice ar putea numi salvare un om rezonabil. Aur fin, dar încă în minereu, netopit, neprelucrat. Poate că, într-o zi, băiatul va învăța să-şi folosească aurul. Va trebui să vrea să învețe mai întâi – şi să se dezvețe de multe lucruri pe care acum le considera evidente şi corecte de la sine. Avea să-i fie greu, la fel de greu, dar din alte motive, ca şi acelui sărman om din Kansas.

— Ei, Pete, strigă el, vino şi aşază-te lângă mine. Văd că l-ai adus şi pe domnul Pordage; foarte bine.

Se trase spre mijlocul băncii, astfel încât cei doi să se poată aşeza, în stânga şi în dreapta lui.

— L-ați cunoscut pe Căpcăun? îl întrebă el pe Jeremy, arătând spre castel.

Jeremy făcu o grimasă şi dădu din cap.

— Mi-am amintit de numele pe care i-l dădeați la şcoală, spuse el. Asta a făcut să-mi fie puțin mai uşor.

— Sărmanul Jo, spuse domnul Propter. Se presupune întotdeauna că graşii sunt fericiți. Dar cui îi place vreodată să fie batjocorit? Acel mod de a fi voios pe care îl au uneori şi glumele pe care le fac pe seama lor – nu sunt altceva decât alibi şi profilaxie. Se vaccinează singuri cu propria zeflemea, astfel încât să nu reacționeze prea violent la zeflemeaua altora.

Jeremy zâmbi. Ştia totul despre asta.

— E o modalitate bună de a ieşi dintr-o dilemă neplăcută, spuse el.

Domnul Propter dădu din cap.

— Dar, din nefericire, spuse el, întâmplarea face că nu aceasta a fost modalitatea lui Jo. Jo era genul de băiat gras care încearcă să scape cacealmând. Genul care se bate. Care terorizează şi priveşte de sus. Care se laudă şi se dă în spectacol. Care cumpără popularitate oferindu-le fetelor înghețată, chiar dacă pentru asta trebuie să fure zece cenți din poşeta bunicii. Care continuă să fure, cu toate că e prins şi bătut, şi chiar crede atunci când ei îi spun că pentru asta va merge în iad. Sărmanul Jo, toată viața lui a fost genul acesta de băiat gras.

Domnul Propter arătă din nou în direcția castelului.

— Acela e monumentul închinat de el unei glande pituitare deficiente. Apoi se întoarse spre Pete: Şi, apropo de pituitare, cum mai merg cercetările?

Pete se gândea posomorât la Virginia – întrebându-se pentru a suta oară de ce îi părăsise, dacă făcuse el ceva care s-o supere, dacă ea chiar era obosită sau ar putea exista un alt motiv. Când domnul Propter pomeni de cercetările lui, Pete ridică privirea şi fața i se lumină.

— Merg foarte bine, răspunse el.

În fraze rapide şi nerăbdătoare, ciudat alcătuite din argou şi termeni tehnici, îi povesti domnului Propter despre rezultatele pe care le obținuseră deja cu şoarecii lor şi pe care începeau să le obțină, se părea, cu babuinii şi câinii.

— Şi dacă reuşiți, întrebă domnul Propter, ce se va întâmpla cu câinii?

— Păi, li se va prelungi viața, răspunse Pete triumfător.

— Da, da, ştiu asta, spuse bărbatul mai în vârstă. Ce voiam să întreb e altceva. Un câine e un lup care nu s-a dezvoltat complet. E mai degrabă un fetus de lup, decât un lup adult – nu e aşa?

Pete dădu din cap.

— Cu alte cuvinte, continuă domnul Propter, este un animal blând şi maniabil pentru că nu a crescut suficient încât să ajungă sălbatic. Nu este acesta unul din mecanismele dezvoltării evolutive?

Pete dădu iar din cap.

— Există un fel de echilibru glandular, explică el. Apoi apare o mutație şi îl perturbă. Se obține un nou echilibru care întârzie rata dezvoltării. Creşti, dar atât de încet încât mori când încă eşti ca fetusul stră-străbunicului tău. Exact, spuse domnul Propter. Deci ce se întâmplă dacă

prelungeşti viaţa unui animal care a evoluat în felul acesta?

Pete râse şi dădu din umeri.

— Presupun că va trebui să aşteptăm să vedem, spuse el.

— Ar fi puţin neliniştitor, spuse domnul Propter, dacă aceşti câini ai voştri ar regresa în procesul creşterii.

Pete râse din nou, încântat.

— Gândiţi-vă cum ar fi ca văduvele imperiale să fie fugărite de propriii pechinezi, spuse el.

Domnul Propter privi spre el curios şi rămase tăcut pentru o clipă, de parcă ar fi aşteptat să vadă dacă Pete va mai face vreo remarcă. Dar remarca nu mai veni.

— Mă bucur că te simţi atât de bine în legătură cu asta, spuse el. Apoi, întorcându-se spre Jeremy, continuă: Dacă îmi amintesc corect, domnule Pordage, nu mai bun va fi omul, de creşte cât copacul în mărime.

— Sau trei sute de ani durează, precum stejarul[22], spuse Jeremy, zâmbind de plăcerea pe care i-o producea întotdeauna un citat nimerit.

---

[22] „It is not growing like a Tree / In bulk, doth make Man better be; / Or standing long an Oak, three hundred year" (în orig.), versuri din poemul *To the Immortal Memory, and Friendship of that Noble Pair, Sir Lucius Cary and Sir Henry Morison*, de Ben Jonson (1572-1637), poet, dramaturg şi actor renascentist englez (n. r.).

— Ce vom face, noi toți, la trei sute de ani? speculă domnul Propter. Credeți că veți fi tot erudit şi gentleman?

Jeremy tuşi şi îşi mângâie chelia.

— Cu siguranță nu voi mai fi gentleman, răspunse el. Nu mai sunt nici acum, slavă Domnului.

— Dar eruditul va continua astfel?

— Sunt multe cărți la British Museum.

— Şi tu, Pete? spuse domnul Propter. Crezi că vei face tot cercetări ştiințifice?

— De ce nu? Ce te-ar putea împiedica să continui astfel la nesfârşit? răspunse energic tânărul.

— La nesfârşit? repetă domnul Propter. Nu crezi că ar fi puțin plictisitor? Experiment după experiment. Apoi adăugă, într-un aparte către Jeremy: Sau carte după carte. În general, un lucru afurisit după altul. Nu crezi că ți-ar afecta puțin mintea?

— Nu văd de ce, spuse Pete.

— Asta înseamnă că timpul nu te deranjează?

Pete scutură din cap.

— De ce să mă deranjeze?

— De ce să nu te deranjeze? spuse domnul Propter, zâmbindu-i cu o afecțiune amuzată. Timpul e un lucru destul de supărător, să ştii.

— Doar dacă ți-e frică de moarte sau de îmbătrânire.

— Ba nu, insistă domnul Propter; chiar şi dacă nu ţi-e frică. E coşmaresc în sine – coşmaresc intrinsec, dacă înţelegi ce vreau să spun.

— Intrinsec? îl privi Pete perplex. Nu înţeleg. Coşmaresc intrinsec...?

— Coşmaresc la prezent, desigur, interveni Jeremy. Dar dacă l-am lua la timpul fosil – sub forma Documentelor Hauberk, de exemplu...

Lăsă propoziţia neterminată.

— Ah, foarte reuşit, spuse domnul Propter, fiind de acord cu concluzia implicată. Dar, la urma urmei, nu istoria e importantă. Timpul trecut e doar un rău de la distanţă; şi studierea timpului trecut e în sine un proces în timp. Catalogarea fragmentelor de rău fosil nu poate fi niciodată mai mult decât un erzaţ pentru experienţa eternităţii.

Privi curios spre Pete, întrebându-se cum va răspunde băiatul la ceea ce spunea el. A plonja astfel în mijlocul problemei, a începe chiar de la miezul şi centrul misterului – era riscant; exista pericolul de a evoca nimic altceva decât uimire sau, dimpotrivă, batjocorire furioasă. Reacţia lui Pete, îşi dădea seama, era mai aproape de prima variantă; dar era o uimire care părea temperată de interes;

avea o expresie de parcă ar fi vrut să afle despre ce e vorba.

Între timp, Jeremy începuse să simtă că această conversație lua o turnură cât se poate de nedorită.

— Despre ce anume se presupune că vorbim? întrebă el acid. Noul Ierusalim?

Domnul Propter îi zâmbi, jovial.

— E în ordine, spuse el. N-o să suflu un cuvânt despre harfe şi aripi.

— Ei, asta e ceva, spuse Jeremy.

— N-aş putea obține niciodată prea multă satisfacție de pe urma unui discurs lipsit de semnificație, continuă domnul Propter. Îmi place ca propozițiie pe care le folosesc să aibă o anumită relație cu faptele. De aceea sunt interesat de eternitate – eternitatea psihologică. Deoarece e un fapt.

— Pentru dumneavoastră, poate, spuse Jeremy pe un ton care implica faptul că oamenii mai civilizați nu sufereau de aceste halucinații.

— Pentru oricine alege să îndeplinească acele condiții în care ea poate fi experimentată.

— Şi de ce ar alege cineva să le îndeplinească?

— De ce ar alege cineva să meargă la Atena ca să vadă Partenonul? Pentru că merită efortul. Acelaşi lucru e

valabil şi pentru eternitate. Experiența binelui atemporal merită efortul necesar.

— Bine atemporal, repetă Jeremy dezgustat. Nu ştiu ce înseamnă cuvintele acestea.

— Cum ați putea şti? spuse domnul Propter. Nu cunoşti înțelesul adevărat al cuvântului „Partenon” până când nu l-ai văzut efectiv.

— Da, dar cel puțin cu Partenonul am văzut fotografii; am citit descrieri ale lui.

— Ați citit descrieri şi ale binelui atemporal, răspunse domnul Propter. Zeci de descrieri. În toată literatura filosofică şi religioasă. Le-ați citit, dar nu v-ați cumpărat niciodată biletul spre Atena.

Jeremy trebui să recunoască în sinea lui, într-o tăcere ranchiunoasă, că asta era adevărat. Faptul că asta era adevărat îl făcu să deteste conversația încă şi mai profund decât înainte.

— În ce priveşte timpul, îi spunea domnul Propter lui Pete, ce este el, în acest context anume, dacă nu mediul în care răul se propagă singur, elementul în care răul trăieşte şi în afara căruia moare? Într-adevăr, este mai mult decât elementul răului, mai mult decât doar mediul său. Dacă mergi cu analiza suficient de departe, vei descoperi că timpul este răul. Unul din aspectele substanței lui.

Jeremy asculta cu un disconfort şi o iritare tot mai pronunțate. Temerile lui fuseseră justificate; bătrânul se lansa în cel mai rău tip de teologie. Eternitate, experiență atemporală a binelui, timpul ca substanță a răului – era suficient de rău, Dumnezeu ştie, în cărți; dar să-ți fie aruncate în față aşa, din plin, de către cineva care chiar le lua în serios, era cu adevărat înspăimântător. De ce oare nu puteau oamenii să-şi trăiască viața într-un mod rațional şi civilizat? Micul dejun la nouă, prânzul la unu şi jumătate, ceaiul la cinci. Şi conversație. Şi plimbarea zilnică împreună cu domnul Gladstone, terrierul Yorkshire. Şi biblioteca; operele lui Voltaire în optzeci şi trei de volume ; şi comoara inepuizabilă a lui Horace Walpole; şi, pentru variație, *Divina comedie*; şi apoi, în cazul în care ai fi fost tentat să iei prea în serios Evul Mediu, autobiografia lui Salimbene şi „Povestea morarului". Şi uneori vizitele de după-amiază – rectorul, Lady Fredegond cu aparatul ei acustic, domnul Veal. Şi discuțiile politice – numai că în ultimele luni, de la *Anschluss* şi München încoace, Jeremy descoperise că discuțiile politice erau unul din lucrurile neplăcute, de evitat. Şi călătoria săptămânală la Londra, cu prânzul de la Reform şi, întotdeauna, cina cu bătrânul Thripp de la British Museum; şi o discuție cu sărmanul frate Tom de la

Ministerul de Externe (deşi şi aceasta devenea rapid unul din lucrurile de evitat). Şi apoi, bineînțeles, Biblioteca din Londra, vecernia la Catedrala Westminster, dacă se întâmpla să cânte Palestrina, iar din două în două săptămâni, între cinci şi şase şi jumătate, o oră şi jumătate cu Mae sau Doris în apartamentul lor din Maida Vale. Mizerie infinită într-o cameră infimă, cum îi plăcea lui să spună; extraordinar de încântător. Aşa stăteau lucrurile; de ce nu puteau să le accepte liniştit şi rațional? Dar nu, ei trebuiau să pălăvrăgească despre eternitate şi toate celelalte. Genul acesta de lucruri îl făcea de fiecare dată pe Jeremy să vrea să rostească blasfemii – să întrebe dacă Dumnezeu avea un *boyau rectum*, să susțină, ca în acea anecdotă japoneză, că el era siderat şi consternat de poziția Onorabilei Păsări. Dar, din păcate, clipa de față era unul dintre acele cazuri exasperante în care astfel de reacții ar fi fost deplasate. Pentru că, până la urmă, bătrânul Propter scrisese „Scurte studii”; ceea ce spusese el nu putea fi respins ca aburi ai unei minți deficiente. În plus, el nu vorbise despre creştinism, astfel că glumele despre antropomorfism ar fi fost superflue. Era chiar exasperant! Jeremy adoptă o expresie de detaşare superioară şi chiar începu să fredoneze *Caprifoiul şi albina*. Impresia pe care voia s-o transmită era aceea a

unei ființe superioare care nu şi-ar putea irosi timpul ascultând astfel de lucruri.

Un spectacol comic, reflectă domnul Propter privindu-l; desigur, cu excepția faptului că era atât de deprimant.

Capitolul IX

— Timpul şi pofta, spuse domnul Propter, pofta şi timpul – două aspecte ale aceluiaşi lucru; iar acel lucru este materia brută a răului. Apoi adăugă, pe un alt ton: Aşa că înțelegi, Pete, ce fel de dar ciudat ne vei face, dacă munca ta va avea succes. Încă aproximativ un secol de timp şi poftă. Încă două vieți suplimentare de rău potențial.

— *Şi* bine potențial, insistă tânărul, cu o notă de protest în voce.

— *Şi* bine potențial, aprobă domnul Propter. Însă doar la capătul îndepărtat al acelui timp suplimentar pe care ni-l oferi.

— De ce spuneți asta? întrebă Pete.

— Pentru că răul potențial este *în* timp; binele potențial nu. Cu cât trăieşti mai mult, vei intra automat în contact cu mai mult rău. Nimeni nu intră automat în contact cu binele. Oamenii nu găsesc mai mult bine doar pentru că există mai mult. E curios cum oamenii s-au concentrat

întotdeauna asupra problemei răului. Exclusiv. De parcă natura binelui ar fi ceva evident de la sine. Dar nu este evidentă de la sine. Există o problemă a binelui cel puțin la fel de dificilă precum cea a răului.

— Şi care este soluția? întrebă Pete.

— Soluția este foarte simplă şi profund inacceptabilă. Binele actual este în afara timpului.

— În afara timpului? Dar atunci cum... ?

— Ți-am spus că e inacceptabil, spuse domnul Propter.

— Dar dacă este în afara timpului, atunci...

— ...atunci nimic dinăuntrul timpului nu poate fi bun actual. Timpul este răul potențial, iar pofta converteşte potențialitatea în rău actual. În timp ce un act temporal nu poate fi niciodată mai mult decât bine potențial şi, mai mult, cu o potențialitate care nu poate fi actualizată decât în afara timpului.

— Dar iată, înăuntrul timpului – ştiți, făcând doar lucrurile obişnuite – la naiba! Uneori facem ceea ce trebuie. Care acte *sunt* bune?

— Strict vobind, niciunul, răspunse domnul Propter. Dar în practică, cred că poți aplica în mod justificat acest cuvânt anumitor acte. Orice act care contribuie la eliberarea celor pe care el îi priveşte – l-aş numi un act bun.

— Eliberarea? repetă tânărul suspicios.

În mintea lui, cuvintele aveau doar conotații economice şi revoluționare. Dar era evident că domnul Propter nu vorbea despre necesitatea de a scăpa de capitalism.

— Eliberarea de ce? continuă Pete.

Domnul Propter ezită înainte de a răspunde. Să meargă mai departe cu asta? se întreba el. Englezul era ostil; timpul scurt; băiatul însuşi era complet ignorant. Dar era o ignoranță evident atenuată de bunăvoință şi o nostalgie mişcătoare după perfecțiune. Decise să rişte şi să meargă mai departe.

— Eliberare de timp, spuse el. Eliberare de poftă şi repulsie. Eliberare de personalitate.

— Dar, la naiba, spuse Pete, tot timpul vorbiți despre democrație. Asta nu înseamnă respectarea personalității?

— Bineînțeles, aprobă domnul Propter. Respectarea ei pentru ca ea să se poată transcende singură. Sclavia şi fanatismul intensifică obsesia timpului, răului şi sinelui. De unde valoarea instituțiilor democratice şi a unei atitudini sceptice a minții. Cu cât respecți mai mult o personalitate, cu atât mai multe şanse are ea să descopere că orice personalitate este o închisoare. Binele potențial este orice te ajută să ieşi din închisoare. Binele actualizat

se găseşte în afara închisorii, în atemporalitate, în starea de conştiinţă pură şi dezinteresată.

— Nu mă pricep prea bine la lucruri abstracte, spuse tânărul. Haideţi să luăm un exemplu concret. Ce ziceţi de ştiinţă, de exemplu? E bună?

— Bună, rea şi indiferentă, în funcţie de cum este urmată şi utilizată. Bună, rea şi indiferentă, în primul rând, pentru oamenii de ştiinţă înşişi – aşa cum arta şi erudiţia pot fi bune, rele sau indiferente pentru artişti şi erudiţi. Bună, dacă facilitează eliberarea; indiferentă, dacă nici nu ajută, nici nu împiedică; rea, dacă face eliberarea mai dificilă, prin intensificarea obsesiei faţă de personalitate. Şi, nu uita, aparentul altruism al omului de ştiinţă sau al artistului nu este neapărat o libertate autentică faţă de servitutea personalităţii. Oamenii de ştiinţă şi artiştii sunt devotaţi faţă de ceea ce numim vag ideal. Dar ce este un ideal? Un ideal este doar proiecţia, la o scară mărită enorm, a unui aspect al personalităţii.

— Mai spuneţi asta o dată, ceru Pete.

Deja până şi Jeremy uitase de poza lui de detaşare superioară şi era cât se poate de atent.

Domnul Propter o spuse din nou.

— Iar asta este adevărat, continuă el, despre orice ideal, cu excepţia celui mai înalt, care este idealul

eliberării – eliberarea de personalitate, eliberarea de timp şi poftă, eliberarea pentru unirea cu Dumnezeu, dacă nu vă deranjează cuvântul, domnule Pordage. Pe mulți îi deranjează. Este unul din cuvintele pe care doamnele Grundy ale intelectului le găsesc deosebit de şocante. Întotdeauna încerc să le menajez sensibilitatea, dacă este posibil.

Bucuros să vadă că Jeremy fusese silit, în ciuda lui, să zâmbească, domnul Propter continuă:

— Ei bine, ca să ne întoarcem la idealistul nostru, dacă el serveşte orice ideal în afara celui mai înalt – fie că este idealul de frumusețe al artistului, idealul de adevăr al omului de ştiință sau idealul a ceea ce se consideră acum bunătate al umanitaristului – el nu îl serveşte pe Dumnezeu; serveşte doar un aspect mărit al lui însuşi. Poate fi complet devotat; dar, în ultimă analiză, devotamentul lui se dovedeşte a fi direcționat spre un aspect al propriei personalități. Aparentul lui altruism nu este cu adevărat o eliberare de egoul său, ci doar o altă formă de servitute. Aceasta înseamnă că ştiința poate fi rea pentru oamenii de ştiință, chiar şi atunci când pare eliberatoare. Acelaşi lucru este valabil despre artă, erudiție şi umanitarism.

Jeremy se gândi nostalgic la biblioteca lui de la The Araucarias. De ce nu se putea mulțumi acest nebun bătrân să ia lucrurile aşa cum erau?

— Şi cum rămâne cu ceilalți oameni? spunea Pete. Cei care nu sunt oameni de ştiință. Nu i-a ajutat ştiința să se elibereze?

Domnul Propter dădu din cap.

— Şi, de asemenea, i-a legat şi mai tare de ei înşişi. Mai mult, aş spune că a întărit servitutea mai mult decât a diminuat-o – şi va avea tendința de a o întări în continuare, progresiv.

— De unde deduceți asta?

— Din aplicațiile ei, răspunse domnul Propter. Aplicațiile de război, în primul rând. Avioane mai bune, explozivi mai buni, tunuri şi gaze mai bune – fiecare îmbunătățire creşte cantitatea de frică şi ură, amplifică incidența isteriei naționaliste. Cu alte cuvinte, fiecare îmbunătățire a armamentului face ca oamenilor să le fie şi mai dificil să scape de egourile lor, mai dificil să uite acele proiecții oribile ale lor înşişi pe care le numesc idealurilor lor de patriotism, eroism, glorie şi toate celelalte. Şi chiar şi cele mai puțin distructive aplicații ale ştiinței nu sunt, de fapt, mult mai satisfăcătoare. Pentru că la ce conduc astfel de aplicații? Multiplicarea obiectelor posedabile;

inventarea de noi instrumente de stimulare; diseminarea de noi dorințe prin intermediul unei propagande menite să echivaleze posesiunea cu bunăstarea şi stimularea neîncetată cu fericirea. Dar stimularea neîncetată din afară este o sursă de servitute; la fel şi preocuparea pentru posesiuni. Iar acum tu amenințI cu prelungirea vieții noastre, astfel încât să continuăm să fim stimulați, să ne dorim posesiuni, să fluturăm steaguri, să ne urâm inamicii şi să ne temem de atacuri aeriene – să continuăm la nesfârşit, generație după generație, afundându-ne tot mai adânc în mlaştina personalității noastre.

Domnul Propter scutură din cap.

— Nu, nu-ți pot împărtăşi optimismul referitor la ştiință.

Urmă o tăcere, în timp ce Pete dezbătea în sinea lui dacă să-l întrebe sau nu pe domnul Propter despre iubire. În cele din urmă decise să n-o facă. Virginia era prea sacră. (Dar de ce, de ce se întorsese ea de la Grotă? Ce putuse face el ca s-o jignească?) Pentru a se împiedica să cadă pe gânduri din cauza acestor probleme, dar şi pentru că voia să afle opiniile bătrânului despre ultimul dintre cele trei lucruri care lui i se păreau de o valoare supremă, Pete ridică privirea spre domnul Propter şi întrebă:

— Dar cum rămâne cu dreptatea socială? Adică, să ne gândim la Revoluția franceză. Sau la Rusia. Şi cum rămâne cu chestia asta spaniolă – să lupți pentru libertate şi democrație împotriva agresiunii fasciste?

Pete încercase să rămână perfect calm şi ştiințific în timp ce vorbea; dar vocea lui tremură puțin în timp ce rosti ultimele cuvinte. În ciuda familiarității lor (poate tocmai din cauza familiarității lor), expresii precum „agresiune fascistă" încă aveau puterea de a-l mişca în profunzime.

— Napoleon a rezultat din Revoluția Franceză, spuse domnul Propter după o clipă de tăcere. Naționalismul german a rezultat din Napoleon. Războiul din 1870 a rezultat din naționalismul german. Războiul din 1914 a rezultat din războiul din 1870. Hitler a rezultat din războiul din 1914. Acestea sunt rezultatele rele ale Revoluției Franceze. Rezultatele bune sunt eliberarea țăranilor francezi şi răspândirea democrației politice. Pune rezultatele bune într-un talger al balanței şi pe cele rele în celălalt şi vezi care din ele sunt mai grele. Apoi fă aceeaşi operațiune cu Rusia. Pune abolirea țarilor şi capitalismului într-un talger; şi în celălalt pune-l pe Stalin, pune poliția secretă, pune foametea, pune douăzeci de ani de vicisitudini pentru o sută cincizeci de milioane

de oameni, pune lichidarea intelectualilor, culacilor şi vechilor bolşevici, pune hoardele de slavi din lagăre; pune recrutarea militară a tuturor, bărbaţi şi femei, de la copii la bătrâni, pune propaganda revoluţionară care a îmboldit burghezia să creeze fascismul.

Domnul Propter clătină din cap.

— Sau ia lupta pentru democraţie din Spania, continuă el. Nu cu mult timp în urmă, a existat o luptă pentru democraţie în întreaga Europă. Prognozele raţionale nu se pot baza decât pe experienţa trecută. Uită-te la rezultatele lui 1914 şi apoi pune-ţi întrebarea ce şanse au avut vreodată loialiştii să instaureze un regim liberal la sfârşitul unui război lung. Câştigă ceilalţi; astfel că nu vom avea niciodată şansa de a vedea ceea ce circumstanţele şi propriile lor pasiuni i-ar fi făcut pe acei liberali bine intenţionaţi să devină.

— Dar, la naiba! izbucni Pete, ce vă aşteptaţi să facă oamenii atunci când sunt atacaţi de fascişti? Să stea şi să-i lase să le taie gâtul?

— Desigur că nu, spuse domnul Propter. Mă *aştept* ca ei să lupte. Iar aşteptarea aceasta se bazează pe cunoaşterea mea anterioară despre comportamentul uman. Dar faptul că, în general, oamenii chiar reacţionează astfel în atare situaţii nu dovedeşte că e cea

mai bună modalitate de a reacționa. Experiența mă face să mă aştept ca ei să reacționeze aşa. Dar experiența mă face de asemenea să mă aştept ca, dacă ei se comportă aşa, rezultatele să fie dezastruoase.

— Păi, cum ați vrea să acționăm? Vreți să stăm liniştiți şi să nu facem nimic?

— Nu nimic, spuse domnul Propter. Dar ceva adecvat.

— Dar ce înseamnă adecvat?

— Oricum, nu război. Nici revoluție violentă. Nici măcar politică, în mare măsură, aş spune.

— Atunci ce?

— Asta trebuie să descoperim. Liniile principale sunt destul de clare. Dar mai există încă multe de făcut la detaliile practice.

Pete nu asculta. Mintea lui se întorsese la acea perioadă din Aragon, când viața părea să aibă o semnificație supremă.

— Dar băieții aceia din Spania, izbucni el. Nu-i cunoaşteți, domnule Propter. Erau minunați, chiar erau minunați. Nu erau niciodată răi cu tine, erau curajoşi, loiali şi... şi orice.

Pete se lupta cu deficiențele vocabularului său, cu teama de a se da în spectacol spunând vorbe mari, ca un om pretențios.

— Nu trăiau pentru ei înşişi, asta pot să vă spun sigur, domnule Propter.

Privi spre faţa bătrânului aproape rugător, ca şi cum l-ar fi implorat să-l creadă.

— Trăiau pentru ceva mult mai important decât ei înşişi – ca lucrurile despre care tocmai vorbeaţi; ştiţi, ceva ce nu e doar personal.

— Şi cum rămâne cu băieţii lui Hitler? întrebă domnul Propter. Cum rămâne cu băieţii lui Mussolini? Cum rămâne cu băieţii lui Stalin? Presupun că ei nu sunt la fel de curajoşi, la fel de buni unul cu celălalt, la fel de loiali cauzei lor şi la fel de ferm convinşi că aceea e cauza justiţiei, adevărului, libertăţii, dreptului şi onoarei?

Domnul Propter privi spre Pete întrebător, dar Pete nu spuse nimic.

— Faptul că oamenii au o grămadă de virtuţi, continuă domnul Propter, nu dovedeşte nimic despre bunătatea acţiunilor lor. Poţi avea toate virtuţile – cum ar veni, toate în afara celor două care chiar contează, înţelegerea şi compasiunea – le poţi avea pe toate celelalte, ziceam, şi să fii un om complet rău. De fapt, nu poţi fi cu adevărat rău decât dacă *ai* majoritatea virtuţilor. Uită-te, ca exemplu, la Satan al lui Milton. Curajos, puternic, generos, loial, prudent, temperat, altruist. Şi să le recunoaştem

dictatorilor meritul pe care li-l datorăm; unii dintre ei sunt aproape la fel de virtuoşi precum Satan. Nu exact, recunosc, dar aproape. De aceea pot înfăptui atât de mult rău.

Cu coatele pe genunchi, Pete rămase în tăcere, încruntându-se.

— Dar sentimentul acela, spuse el, sentimentul acela care exista între noi. Ştiți – prietenia; numai că era ceva mai mult decât prietenie obişnuită. Şi sentimentul că eram cu toții acolo, împreună – luptând pentru acelaşi lucru – şi că lucrul acela merita – şi apoi pericolul, ploaia, frigul cumplit din timpul nopții, căldura din timpul verii, setea, chiar şi păduchii şi mizeria aceea – totul, bun sau rău, împărțit în mod egal – şi să ştii că mâine ar putea veni rândul tău sau al unuia dintre ceilalți băieți – rândul la spitalul de campanie (unde era probabil să nu aibă anestezice, poate doar pentru amputări sau altceva de genul ăsta) sau la echipa de gropari. Toate acele sentimente, domnule Propter – pur şi simplu nu pot să cred că nu au însemnat nimic.

— Au însemnat ce erau ele, spuse domnul Propter.

Jeremy sesiză şansa pentru un contraatac şi, cu o promptitudine neobişnuită lui, profită de ea imediat.

— Nu e valabil acelaşi lucru şi pentru sentimentele dumneavoastră față de eternitate sau ce e ea? întrebă el.

— Ba da, desigur, spuse domnul Propter.

— Ei bine, în cazul acesta, cum puteți susține că au vreo validitate? Sentimentul înseamnă ce este el, asta e toată povestea.

— Înseamnă ce este el, aprobă domnul Propter. Dar ce este, mai exact, acest „el”? Cu alte cuvinte, care este natura sentimentului?

— Nu mă întrebați pe mine, spuse Jeremy scuturând din cap şi ridicând din sprâncene a uimire comică. Chiar nu ştiu.

Domnul Propter zâmbi.

— Ştiu că nu vreți să ştiți, spuse el. Şi nu o să vă întreb. O să enunț doar faptele. Sentimentul în chestiune este o experiență nonpersonală a păcii atemporale. În consecință, semnificația lui este nonpersonalitatea, atemporalitatea şi pacea. Acum să ne gândim la sentimentul despre care vorbea Pete. Acestea sunt, toate, sentimente personale, evocate de situații temporale şi caracterizate de o senzație de excitare. Intensificarea egoului în interiorul lumii timpului şi poftei – asta înseamnă aceste sentimente.

— Dar nu puteți numi sacrificiul de sine o intensificare a egoului, spuse Pete.

— Ba pot şi chiar asta fac, insistă domnul Propter. Pentru bunul motiv că în general asta este. Sacrificiul de sine pentru orice cauză în afara celei mai înalte este sacrificiu pentru un ideal, ceea ce este pur şi simplu o proiecție a egoului. Ceea ce numim în mod obişnuit sacrificiu de sine este sacrificarea unei părți a egoului pentru o altă parte, un set de sentimente şi pasiuni personale pentru alt set – ca atunci când sentimentele legate de bani sau sex sunt sacrificate pentru ca egoul să poată avea sentimentele de superioritate, solidaritate şi ură care sunt asociate cu patriotismul sau orice tip de fanatism politic sau religios.

Pete scutură din cap.

— Uneori, spuse el cu un zâmbet de perplexitate mâhnită, uneori vorbiți aproape ca doctorul Obispo. Vreau să spun... cinic.

Domnul Propter râse.

— E bine să fii cinic, spuse el. Asta dacă ştii când să te opreşti. Majoritatea lucrurilor pe care suntem învățați să le respectăm şi să le venerăm – nu merită altceva decât cinism. Să luăm chiar cazul tău. Ai fost învățat să venerezi idealuri precum patriotismul, justiția socială, ştiința,

iubirea. Ți s-a spus că virtuțile precum loialitatea, moderația, curajul şi prudența sunt bune în sine, în orice circumstanțe. Ai fost asigurat că sacrificiul de sine este întotdeauna superb şi sentimentele frumoase invariabil bune. Şi totul este absurd, e un pachet de minciuni pe care oamenii l-au inventat pentru a avea o justificare să continue să-l respingă pe Dumnezeu şi să se tăvălească în propriul lor egoism. Dacă nu eşti cinic, în mod constant şi neobosit, față de balivernele solemne rostite de episcopi, bancheri, profesori, politicieni şi toți ceilalți, eşti pierdut. Complet pierdut. Condamnat la închisoare veşnică în propriul tău ego – condamnat să fii o personalitate într-o lume a personalităților; iar o lume a personalităților este lumea *aceasta*, lumea lăcomiei, a fricii şi a urii, a războiului, capitalismului, dictaturii şi sclaviei. Da, trebuie să fii cinic, Pete. Cinic în special față de toate acțiunile şi sentimentele pe care ai fost învățat să le consideri bune. Cele mai multe dintre ele nu sunt bune. Sunt doar un rău care, întâmplător, este considerat meritoriu. Dar, din nefericire, răul meritoriu este la fel de rău ca răul nemeritoriu. În ultimă instanță, cărturarii şi fariseii nu sunt cu nimic mai buni decât crâşmarii şi păcătoşii. De fapt, adesea sunt mult mai răi. Din mai multe motive. Din cauză că ceilalți au o părere bună despre ei, au o părere

bună despre ei înşişi; şi nimic nu confirmă mai bine egoismul decât a avea o părere bună despre tine însuți. Apoi, perceptorii şi păcătoşii sunt, în general, doar animale umane, fără suficientă energie sau autocontrol ca să facă prea mult rău. În timp ce cărturarii şi fariseii au toate virtuțile, în afara singurelor două care contează, şi suficientă inteligență ca să înțeleagă totul, în afara naturii adevărate a lumii. Perceptorii şi păcătoşii doar trăiesc în desfrâu, mănâncă prea mult şi se îmbată. Oamenii care fac războaie, oamenii care îşi reduc semenii la sclavie, oamenii care omoară, torturează şi spun minciuni în numele cauzelor lor sacre, oamenii cu adevărat răi ai lumii – aceştia nu sunt niciodată perceptori sau păcătoşi. Nu, ei sunt oameni virtuoşi, respectabili, care au cele mai frumoase sentimente, cele mai bune creiere, cele mai nobile idealuri.

— Deci, conchise Pete pe un ton de disperare furioasă, totul se reduce la faptul că nu se poate face nimic. Aşa-i?

— Da şi nu, spuse domnul Propter, în modul său judicios şi liniştit. La nivel strict uman, nivelul timpului şi poftei, aş spune că e foarte adevărat: în ultimă instanță, nu poți să faci nimic.

— Dar ăsta e defetism! protestă Pete.

— De ce e defetism să fii realist?

— *Trebuie* să se poată face ceva!

— Nu văd deloc de ce „trebuie”.

— Atunci cum rămâne cu reformatorii şi toţi oameni aceştia? Dacă aveţi dreptate, pur şi simplu îşi irosesc timpul degeaba.

— Depinde de ce cred ei că fac, spuse domnul Propter. Dacă ei cred că doar alină temporar anumite afecţiuni, dacă se consideră nişte oameni angajaţi într-o laborioasă deturnare a răului de pe vechile lui canale pe unele noi şi uşor diferite, atunci ei pot susţine în mod justificat că au succes. Dar în cazul în care cred că fac să apară binele acolo unde înainte era răul, ei bine, atunci toată istoria arată clar că *într-adevăr* îşi irosesc timpul degeaba.

— Dar de ce nu pot face să apară binele acolo unde înainte era răul?

— De ce cădem atunci când sărim de la o fereastră de la etajul zece? Pentru că natura lucrurilor se întâmplă să fie astfel încât să cădem. Iar natura lucrurilor e de aşa manieră încât, la nivelul strict uman al timpului şi poftei, să nu poţi înfăptui nimic altceva decât răul. Dacă alegi să lucrezi exclusiv la acest nivel şi exclusiv pentru idealuri şi cauze care îi sunt caracteristice, atunci trebuie să fii nebun ca să te aştepţi să transformi răul în bine. Eşti nebun, pentru că experienţa ar fi trebuit să-ţi arate că, la

acel nivel, pur şi simplu nu există niciun bine. Există doar diferite grade şi diferite tipuri de rău.

— Atunci ce ați vrea dumneavoastră să facă oamenii?

— Nu vorbi de parcă totul ar fi din vina mea, spuse domnul Propter. Nu eu am inventat universul.

— Ce ar trebui ei să facă, atunci?

— Ei bine, dacă vor variante proaspete ale răului, nu au decât să continue cu ceea ce fac acum. Dar dacă vor binele, va trebui să-şi schimbe tacticile. Apoi domnul Propter adăugă pe un alt ton: Încurajator este faptul că *există* tactici care pot produce binele. Am văzut că nu există nimic de făcut la nivel strict uman – sau, mai degrabă, există milioane de lucruri de făcut, dar niciunul din ele nu va înfăptui vreun bine. Dar *există* ceva eficient ce poate fi făcut la nivelurile la care binele există în realitate. Aşa că vezi, Pete, nu sunt un defetist. Sunt un strateg. Cred că, dacă e să fie o luptă, ea ar trebui dusă în acele condiții în care există măcar unele şanse de victorie. Cred că, dacă vrei lâna de aur, e mai raţional să te duci acolo unde există ea decât să umbli în stânga şi-n dreapta, savârşind minuni de curaj, într-o țară în care toată lâna se întâmplă să fie neagră precum cărbunele.

— Atunci unde ar trebui să purtăm lupta pentru bine?

— Acolo unde e binele.

— Şi unde e binele?

— La nivelul de sub fiinţa umană şi la cel de deasupra. La nivelul animal şi la cel... ei bine, puteţi alege singuri numele: nivelul eternităţii, nivelul, dacă nu aveţi nimic de obiectat, al lui Dumnezeu; nivelul spiritului – numai că acesta se întâmplă să fie cel mai ambiguu cuvânt al limbii. La nivelul de jos, binele există ca funcţionare corectă a organismului, în concordanţă cu legile propriei lui fiinţe. La nivelul de sus, el există sub forma unei cunoaşteri a lumii fără dorinţă sau aversiune; există ca experienţă a eternităţii, ca transcendenţă a personalităţii, prelungire a conştiinţei dincolo de limitele impuse de ego. Activităţile strict umane sunt activităţi care împiedică manifestarea binelui la celelalte două niveluri. Pentru că, în măsura în care suntem fiinţe umane, suntem obsedaţi de timp, ne preocupăm pasional de personalităţile noastre şi de acele proiecţii mărite ale personalităţilor noastre pe care le numim politici, idealuri, religii. Şi care sunt rezultatele? Fiind obsedaţi de timp şi de egourile noastre, suntem veşnic dominaţi de pofte şi griji. Dar nimic nu dăunează mai mult funcţionării normale a organismului ca pofta şi repulsia, ca lăcomia, frica şi grija. Direct sau indirect, cele mai multe suferinţe şi dizabilităţi fizice ale noastre se datorează grijii şi poftei. Prin griji şi pofte ajungem la

tensiune mare, boli de inimă, tuberculoză, ulcer peptic, rezistență scăzută la infecții, neurastenie, aberații sexuale, nebunie, sinucidere. Ca să nu le mai pomenim pe toate celelalte.

Domnul Propter flutură comprehensiv din mână.

— Pofta ne împiedică până şi să vedem bine, continuă el. Cu cât ne străduim mai mult să vedem, cu atât sunt mai mari erorile noastre de acomodare. La fel şi cu postura corporală: cu cât ne facem mai multe griji să îndeplinim lucrul care e imediat în fața noastră în timp, cu atât mai mult interferăm cu postura corporală corectă şi, în consecință, funcționarea întregului organism se înrăutățeşte. Într-un cuvânt, în măsura în care suntem ființe umane, ne împiedicăm singuri să realizăm binele fiziologic şi instinctiv de care suntem capabili ca animale. Şi, *mutatis mutandis*, acelaşi lucru este valabil în privința sferei de deasupra. În măsura în care suntem ființe umane, ne împiedicăm singuri să realizăm binele spiritual şi atemporal de care suntem capabili ca locuitori potențiali ai eternității, ca beneficiari potențiali ai viziunii beatifice. Prin griji şi pofte ne interzicem însăşi posibilitatea transcenderii personalității şi cunoaşterii, mai întâi intelectuale şi apoi prin experiență directă, adevărata natură a lumii.

Domnul Propter rămase tăcut pentru o clipă; apoi, cu un zâmbet brusc, continuă:

— Din fericire, cei mai mulți dintre noi nu reuşesc să se comporte ca nişte ființe umane tot timpul. Uităm de egourile noastre mici şi nenorocite şi de acele proiecții mari şi oribile ale egourilor noastre în lumea ideală – le uităm şi recădem pentru o vreme în animalitate inofensivă. Organismul primeşte o şansă de a funcționa în acord cu propriile lui legi; cu alte cuvinte, primeşte o şansă de a realiza atâta bine de cât este capabil. De aceea suntem atât de sănătoşi şi raționali pe cât suntem. Chiar şi în oraşele mari, nu mai puțin de patru persoane din cinci reuşesc să treacă prin viață fără să fie nevoiți să se trateze într-un azil pentru lunatici. Dacă am fi umani în mod constant, procentajul cazurilor psihice ar creşte de la douăzeci la o sută. Dar, din fericire, cei mai mulți dintre noi suntem incapabili de constanță. Animalul încearcă încontinuu să îşi reintre în drepturi. Şi la unii oameni destul de frecvent, probabil ocazional la toți, apar mici străfulgerări de ilumiare – imagini momentane ale naturii lumii, aşa cum e ea pentru o conştiință eliberată de apetit şi timp, a lumii aşa cum ar putea fi ea dacă noi nu am prefera să îl respingem pe Dumnezeu prin faptul că suntem sinele noastre personale. Acele străfulgerări ne

apar atunci când nu ne aşteptăm; apoi pofta şi grija se întorc rapid şi lumina este eclipsată din nou de personalitatea noastră şi idealurile ei lunatice, politicile şi planurile ei criminale.

Se aşternu tăcerea. Soarele apusese. În spatele munţilor, spre vest, o lumină galbenă palidă trecea spre verde şi apoi spre un albastru care se intensifica pe măsură ce ea urca. La zenit era noapte deplină. Pete stătea nemişcat, privind fix spre cerul întunecat, dar încă transparent de deasupra piscurilor dinspre nord. Vocea, atât de calmă la început şi apoi, la sfârşit, cu o rezonanţă atât de puternică, acele cuvinte, acum criticând nemilos toate lucrurile cărora el le jurase credinţă, apoi plină de promisiunea pe jumătate comprehensibilă a unor lucruri infinit mai demne de loialitate, îl lăsaseră profund mişcat şi, în acelaşi timp, perplex şi confuz. Îşi dădea seama că totul trebuia regândit de la început – ştiinţa, politica, poate chiar iubirea, poate chiar Virginia. Era îngrozit de această perspectivă şi totuşi, în altă parte a fiinţei sale, era atras de ea; se gândea la domnul Propter cu ranchiună, dar în acelaşi timp îl iubea pe nelinişti torul bătrân; îl iubea pentru ceea ce făcuse şi, mai presus de orice, pentru ceea ce, în mod atât de admirabil şi, în experienţa lui Pete, unic, era – prietenos în mod dezinteresat, în acelaşi timp

senin şi puternic, blând şi tare, retrăgându-se şi totuşi intens *acolo*, mai prezent, ca să spunem aşa, radiind mai multă viaţă decât oricine altcineva.

Jeremy Pordage se trezise şi el interesat de ceea ce spusese bătrânul, şi chiar, ca şi Pete, resimţise tresăririle unei anumite nelinişti – o nelinişte care, deşi mai tresărise în el şi înainte, nu era mai puţin neliniştitoare. Substanţa a ceea ce spusese domnul Propter îi era familiară. Pentru că, desigur, Jeremy citise toate cărţile semnificative pe acest subiect – s-ar fi considerat un barbar needucat dacă n-ar fi făcut-o – citise Sankara şi Eckhart, textele P"li şi Ioan al Crucii, Charles de Condren, Bardo, Patañjali şi Pseudo-Dionisie. Le citise şi se simţise îndemnat să se întrebe dacă nu cumva ar trebui să facă ceva în privinţa lor; şi, pentru că simţise acest îndemn, făcuse eforturi dintre cele mai elaborate pentru a-şi bate joc de ele, nu doar faţă de alţi oameni, ci de asemenea, şi în primul rând, faţă de el însuşi. „Nu v-aţi cumpărat niciodată biletul spre Atena", spusese bărbatul – fie el blestemat! De ce voia să arunce astfel de lucruri asupra cuiva? Acel cineva nu voia altceva decât să fie lăsat în pace, să ia lucrurile aşa cum erau. Lucrurile aşa cum erau – cărţile lui, micile lui articole şi aparatul auditiv al lui Lady Fredegond, şi Palestrina, şi friptura, plăcinta cu rinichi,

Reforma, Mae şi Doris. Ceea ce îi reaminti că astăzi era vineri; dacă ar fi fost în Anglia, ar fi fost rândul vizitei sale de după-amiază în apartamentul din Maida Vale. Încetă în mod deliberat să mai fie atent la domnul Propter şi, în schimb, începu să se gândească la acele vineri din două în două săptămâni; la veiozele roz; la mirosul de pudră de talc şi transpirație; la femeile troiene, după cum le numea el, din cauză că munceau din greu, în chimonourile lor de la Marks and Spencer; reproducerile înrămate ale unor tablouri de Poynter şi Alma-Tadema (delicioasă ironia că opere pe care victorienii le consideraseră artă ajunseseră să servească, o generație mai târziu, drept pornografie în dormitorul unei prostituate!); şi, în cele din urmă, rutina erotică, atât de prozaică şi sordidă, atât de jos pe planul conştiinței şi profesionalității, de o josnicie şi de un sordid care constituiau, pentru Jeremy, marele lor farmec, pe care le prețuia mult mai mult decât orice romantism şi nivel de luminozitate a lunii, orice număr de versuri şi *Liebestod*[23]. „Infinită mizerie într-o cameră infimă!" era apoteoza rafinamentului, concluzia logică a bunului gust.

[23] Iubire în moarte (germ.) (n. r.).

Capitolul X

Vinerea aceasta, după-amiaza în oraş a domnului Stoyte fusese neobişnuit de liniştită. În săptămâna precedentă nu se întâmplase nimic problematic. În cursul diverselor sale întâlniri şi întrevederi, nimeni nu spusese sau făcuse ceva care să-l determine să-şi piardă cumpătul. Relatările despre condiţiile de afaceri fuseseră foarte satisfăcătoare. Japonezii cumpăraseră încă o sută de mii de barili de petrol. Cuprul urcase cu doi cenţi. Cererea pentru bentonit creştea indefinit. E adevărat, cererile pentru credite de la bancă fuseseră mai degrabă dezamăgitoare; dar epidemia de gripă crescuse veniturile săptămânale ale Panteonului la o cifră mult peste medie.

Lucrurile mergeau atât de lin, încât domnul Stoyte îşi terminase toate treburile cu mai bine de o oră în avans faţă de ceea ce se aşteptase. Trezindu-se că are timp liber, se oprise, în drum spre casă, la agentul său, să afle cum mergea domeniul. Întrevederea durase doar câteva minute – suficient de mult, însă, pentru a-i induce domnului Stoyte o furie care îl făcu să se grăbească spre maşină.

— Du-mă acasă la domnul Propter, ordonă el cu o ferocitate peremptorie, în timp ce trântea portiera.

Ce dracu' credea Bill Propter că face? se tot întreba indignat domnul Stoyte. Să-şi bage nasul în treburile altor

oameni. Şi totul în contul acelor trântori nenorociți care veniseră să culeagă portocalele! Totul pentru acei vagabonzi, acei golani împuțiți şi mizerabili! Domnul Stoyte avea o ură specială față de hoardele zdrențăroase de nomazi, de care depindea pentru strângerea recoltelor sale, o ură care era ceva mai mult decât obişnuita aversiune a bogatului față de săraci. Nu că n-ar fi resimțit acel amestec complex de teamă şi dezgust fizic, de compasiune înăbuşită şi ruşine transformate de reprimare în exasperare cronică. Îl resimțea. Dar dincolo şi deasupra acestei aversiuni obişnuite şi generice față de oamenii săraci, domnul Stoyte era împins şi de alte uri, doar ale lui. Domnul Stoyte era un om bogat care fusese sărac. În cei şase ani dintre momentul în care fugise de tatăl şi bunica lui din Nashville şi momentul în care fusese adoptat de oaia neagră a familiei, unchiul său Tom din California, Jo Stoyte învățase, după cum îşi imagina el, tot ce se putea şti despre a fi sărac. Acei ani îi lăsaseră o ură imposibil de eradicat pentru circumstanțele sărăciei şi, în acelaşi timp, un dispreț imposibil de eradicat față de toți cei care fuseseră prea stupizi, prea slabi sau prea ghinionişti ca să poată ieşi din iadul în care căzuseră sau se născuseră. Săracii îi erau odioşi, nu doar pentru că erau o amenințare potențială pentru poziția lui în

societate, nu doar pentru că nenorocirile lor solicitau o simpatie pe care el nu dorea să le-o acorde, dar şi pentru că ei îi aminteau de ceea ce suferise el însuşi în trecut şi, în acelaşi timp, şi pentru faptul că ei erau încă săraci era o dovadă suficientă că el e superior, iar ei sunt demni de dispreț. Şi, de vreme ce el suferise ceea ce ei sufereau acum, era ceva normal ca ei să continue să sufere ceea ce suferise el. De asemenea, de vreme ce sărăcia lor continuă dovedea că sunt demni de dispreț, era corect ca el, care acum era bogat, să îi trateze, în toate modurile posibile, ca pe nişte ființe demne de dispreț, aşa cum se dovediseră a fi. Aceasta era logica emoțiilor domnului Stoyte. Şi iată-l pe Bill Propter venind împotriva acestei logici şi spunându-i agentului că nu ar trebui să profite de abundența de nomazi ca să împingă în jos salariile; că ar trebui, dimpotrivă, să le crească – să le crească, auzi, într-un moment în care aceşti trântori roiau prin tot statul ca o invazie de lăcuste! Şi nu doar atât; ar trebui să construiască locuințe pentru ei – barăci, ca acelea pe care nebunul de Bill le construise el însuşi pentru ei; barăci de două camere la şase sau şapte sute de dolari bucata – pentru nişte trântori ca ăştia, femeile lor şi acei copii dezgustători care erau atât de mizerabili că nu i-ar fi primit în spitalul lui; în afară de cazul în care ar fi murit

de apendicită sau ceva asemănător – atunci nu puteai să-i refuzi, desigur. Dar între timp, ce dracu' credea Bill Propter că face? Şi nici măcar nu era prima oară când încerca să se amestece. Plutind prin apusul din livada de portocali, domnul Stoyte îşi tot lovea palma mâinii stângi cu pumnul drept încleştat.

— O să-i arăt eu lui, îşi şopti el. O să-i arăt eu lui.

Cu cincizeci de ani în urmă, Bill Propter fusese singurul băiat din şcoală care, deşi era cel mai mare şi mai puternic, nu îşi bătea joc de el pentru că era gras. Se întâlniseră din nou când Bill preda la Berkeley, iar el avusese succes în imobiliare şi tocmai intrase în petrol. În parte din gratitudine faţă de modul în care Bill Propter se comportase când erau şcolari, în parte şi ca să-şi demonstreze puterea, Jo Stoyte dorise să facă ceva grandios pentru tânărul asistent universitar. Dar, în ciuda salariului său modest şi a celor două sau trei mii de dolari amărâţi pe care i-i lăsase tatăl său, Bill Propter nu vrusese să accepte nimic pentru el. Părea cu adevărat recunoscător, fusese perfect politicos şi prietenos; dar nu voia să se mute la parterul lui Consol Oil – nu voia, după cum îi explica întruna lui Jo Stoyte, pentru că avea tot ce îi trebuia şi nu voia să aibă mai mult. Eforturile lui Jo de a redresa balanţa superiorităţii eşuaseră. Eşuaseră

dezastruos, pentru că, refuzând oferta lui, Bill făcuse ceva ce îl făcea pe Jo Stoyte să îl admire mai mult ca oricând, deşi îi spunea că fusese un prost să refuze. Smulsă împotriva voinței lui, această admirație născuse un resentiment corespunzător față de obiectul ei. Jo Stoyte se simțea jignit din cauza faptului că Bill îi oferise atâtea motive să-l placă. Ar fi preferat să-l placă fără motiv, în ciuda neajunsurilor lui. Dar Bill avea puține neajunsuri şi multe merite, merite pe care Jo însuşi nu le avea şi a căror prezență la Bill o privea, astfel, ca pe un afront. Aşa se făcea că toate motivele pentru a-l plăcea pe Bill Propter erau, de asemenea, în ochii lui Jo, motive la fel de valide şi pentru a-l displăcea. Continua să-i spună lui Bill că e un prost; dar îl percepea ca pe un reproş viu. Şi totuşi, natura acestui reproş viu era de aşa manieră că îi plăcea să se găsească în compania lui Bill. Era din cauză că Bill se stabilise pe un petic de teren de zece acri în acea parte a văii în care domnul Stoyte decisese să-şi ridice castelul, pe locul pe care stătea acum. Voia să fie lângă Bill Propter, chiar dacă, practic, aproape tot ceea ce putea să facă sau să spună Bill îl enerva. Astăzi, această exasperare cronică fusese ațâțată de ura domnului Stoyte față de nomazi, ajungând o furie pasionată.

— O să-i arăt eu lui, repeta el încontinuu.

Maşina se opri şi, înainte ca şoferul să apuce să-i deschidă portiera, domnul Stoyte țâşnise afară şi mergea grăbit, în felul său hotărât, fără să privească în stânga sau în dreapta, pe aleea care ducea de la drum la bungalow-ul vechiului său prieten.

— Salut, Jo, strigă o voce familiară din umbra de sub eucalipt.

Domnul Stoyte se întoarse, privi atent prin întuneric, apoi, fără un cuvânt, se îndreptă grăbit spre banca pe care stăteau cei trei bărbați. Se auzi un cor de „Bună seara" şi, în timp ce el se apropia, Pete se ridică politicos şi îi oferi locul. Ignorând gestul şi chiar şi prezența lui, domnul Stoyte i se adresă imediat lui Bill Propter.

— De ce dracu' nu poți să-mi laşi omul în pace? aproape că strigă el.

Domnul Propter privi spre el cu o uimire moderată. Era obişnuit cu aceste izbucniri din partea sărmanului Jo; ghicise de mult cauza lor fundamentală şi ştia din experiență cum să le abordeze.

— Care om, Jo? întrebă el.

— Bob Hansen, bineînțeles. Cum îți permiți să te duci la el pe la spatele meu?

— Când am venit la tine, spuse domnul Propter, mi-ai spus că asta e treaba lui Hansen. Aşa că m-am dus la Hansen.

Acest lucru era atât de enervant de adevărat, încât domnul Stoyte nu putu decât să recurgă la urlete.

— Te amesteci în munca lui, urlă el. Ce urmăreşti?

— Pete îți oferă un loc, interveni domnul Propter. Sau, dacă preferi, e un scaun de fier în spatele tău. Ar fi mai bine să stai jos, Jo.

— N-am de gând să stau jos, răcni domnul Stoyte. Şi vreau un răspuns. Ce urmăreşti?

— Ce urmăresc? repetă domnul Propter într-un mod lent şi liniştit. Păi, e un lucru destul de vechi. Nu l-am inventat eu.

— Nu poți să-mi răspunzi?

— E vorba de faptul că bărbații şi femeile sunt ființe umane. Nu viermi.

— Trântorii ăştia ai tăi!

Domnul Propter se întoarse spre Pete.

— Te poți aşeza din nou, spuse el.

— Trântorii ăştia nenorociți! Îți spun că n-am de gând să suport asta.

— În plus, continuă domnul Propter, eu sunt un om practic. Tu nu.

— Eu nu sunt practic? repetă domnul Stoyte cu o uimire indignată. Nu sunt *practic*? Păi, uită-te la casa în care locuiesc eu şi apoi uită-te la maghernița asta a ta.

— Exact. Asta demonstrează ce voiam să spun. Eşti un romantic fără speranță, Jo; atât de romantic, încât crezi că oamenii pot lucra când nu au suficientă mâncare.

— Încerci să-i faci comunişti.

Cuvântul comunist înnoi pasiunea domnului Stoyte şi, în acelaşi timp, o justifică; indignarea lui încetă să fie doar personală şi deveni moralistă.

— Nu eşti decât un agitator comunist.

Vocea îi tremura, remarcă trist domnul Propter, exact aşa cum tremurase cu o jumătate de oră în urmă vocea lui Pete, la cuvintele „agresiune fascistă”. Se întrebă dacă băiatul observase şi, în caz că observase, dacă avea să reacționeze.

— Doar un agitator comunist, repetă domnul Stoyte cu zelul unui cruciat.

— Credeam că vorbim despre mâncare, spuse domnul Propter.

— Tragi de timp!

— Mâncare şi muncă – nu despre asta era vorba?

— Te-am suportat toți anii ăştia, continuă domnul Stoyte, de dragul trecutului. Dar acum s-a terminat. M-am

săturat de tine. Să îi înveți comunism pe trântorii ăştia! Să faci din locul ăsta un loc periculos pentru oamenii decenți.

— Decenți? repetă domnul Propter.

Simți tentația de a râde, dar şi-o cenzură imediat. Dacă s-ar fi râs de el în prezența lui Pete şi a domnului Pordage, sărmanul om s-ar fi putut simți stârnit să facă ceva stupid şi ireparabil.

— O să te dau afară din valea asta, răcnea domnul Stoyte. O să am grijă să...

Se întrerupse la mijlocul propoziției şi rămase câteva secunde în tăcere, cu gura încă deschisă şi mişcându-se şi cu ochii holbați. Bubuitul acela din urechi şi căldura gâdilătoare de pe față îi amintiseră dintr-odată de tensiunea lui arterială, de doctorul Obispo, de moarte. Moartea şi acel text de culoarea focului din dormitorul lui de acasă. Este îngrozitor să cazi în mâinile lui Dumnezeu cel viu – nu Dumnezeul lui Prudence, bineînțeles; celălalt, cel adevărat, Dumnezeul tatălui şi al bunicii sale.

Domnul Stoyte inspiră adânc, îşi scoase batista, se şterse pe față şi pe gât şi apoi, fără să scoată un cuvânt, se întoarse şi începu să se îndepărteze.

Domnul Propter se ridică, o luă grăbit după el şi, în ciuda mişcării furioase de evitare a celuilalt, îl luă pe domnul Stoyte de braț şi merse alături de el.

— Vreau să-ți arăt ceva, Jo, spuse el. Ceva ce te va interesa, cred.

— Nu vreau să văd nimic, spuse domnul Stoyte printre dinții lui falşi.

Domnul Propter nu-i dădu nicio atenție, dar continuă să îl conducă spre spatele casei sale.

— E un aparat la care Abbot de la Smithsonian lucrează de ceva vreme, continuă el. O chestie care exploatează energia solară.

Se întrerupse pentru o clipă ca să le strige celorlalți să-i urmeze; apoi se întoarse din nou spre domnul Stoyte şi reluă conversația.

— Mult mai compact decât orice s-a mai făcut înainte în genul acesta, spuse el. Şi mult mai eficient.

Continuă să descrie sistemul de reflectoare în formă semicirculară, tuburile de ulei încălzite la o temperatură de patru sau cinci sute de grade Fahrenheit; boilerul pentru crearea de aburi, dacă voiai să operezi un motor cu presiune mică; soba de gătit şi centrala de încălzit, dacă voiai să îl foloseşti în scopuri casnice.

— Păcat că a apus soarele, spuse el în timp ce stăteau în fața maşinii. Mi-ar fi plăcut să-ți arăt modul în care funcționează motorul. Am avut doi cai-putere, opt ore pe zi, de când am instalat tot mecanismul, săptămâna

trecută. Nu e rău, dacă ținem cont că suntem încă în ianuarie. La vară o s-o punem să lucreze suplimentar.

Domnul Stoyte intenționase să persiste în tăcerea sa – doar ca să-i arate lui Bill că încă era furios, că nu îl iertase; dar interesul său față de maşină şi, mai presus de orice, grija lui exasperată față de ideile tâmpite şi trăsnite ale lui Bill erau prea mult pentru el.

— Ce naiba vrei să faci cu doi cai-putere, opt ore pe zi? îl întrebă el.

— Să îmi pun în mişcare generatorul electric.

— Dar ce îți trebuie ție generator electric? Nu ai curent tras din rețeaua oraşului?

— Ba da, bineînțeles. Şi încerc să văd cât de departe pot împinge independența mea față de oraş.

— Dar de ce?

Domnul Propter râse uşor.

— Pentru că eu cred în democrația jeffersoniană.

— Ce dracu' are de-a face democrația jeffersoniană cu asta? spuse domnul Stoyte cu o iritare crescândă. Nu poți să crezi în Jefferson şi să îți iei curent din oraş?

— Tocmai asta e, spuse domnul Propter; aproape sigur, nu poți face asta.

— Ce vrei să spui?

— Ceea ce tocmai am spus, răspunse domnul Propter blând.

— Şi eu cred în democraţie, anunţă domnul Stoyte cu o privire sfidătoare.

— Ştiu asta. Şi mai crezi că trebuie să fii şef necontestat în toate afacerile tale.

— Sper că da!

— Mai există un nume pentru şef necontestat, spuse domnul Propter. Dictator.

— Unde vrei să ajungi?

— Doar la fapte. Tu crezi în democraţie; dar te afli la vârful unor afaceri care trebuiesc conduse dictatorial. Iar subordonaţii tăi trebuie să accepte dictatura ta, pentru că existenţa lor depinde de tine. În Rusia, oamenii depind de oficialii guvernamentali pentru existenţa lor. Apoi adăugă, întorcându-se spre Pete. Probabil tu crezi că asta e mai bine.

Pete dădu din cap.

— Sunt în favoarea proprietăţii publice a mijloacelor de producţie, spuse el.

Era prima oară când îşi mărturisea deschis credinţa în prezenţa angajatorului său; se simţi fericit că îndrăznise să fie un Daniel.

— Proprietate publică a mijloacelor de producție, repetă domnul Propter. Dar, din nefericire, guvernele au un mod al lor de a privi producătorii individuali ca parte a mijloacelor. Sincer, aş prefera să-l am şef pe Jo Stoyte, în loc de Jo Stalin. Acest Jo... (domnul Propter puse mâna pe umărul domnului Stoyte) ...acest Jo nu poate pune să te execute; nu te poate trimite în Arctica; nu te poate împiedica să îți găseşti o slujbă la alt şef. În timp ce celălalt Jo... Domnul Propter scutură din cap, apoi adăugă: Nu că aş tânji neapărat să-l am şef nici măcar pe acest Jo.

— Ai fi dat afară destul de rapid, mârâi domnul Stoyte.

— Nu vreau *niciun* şef, continuă domnul Propter. Cu cât sunt mai mulți şefi, cu atât e mai puțină democrație. Dar, dacă oamenii nu se întrețin singuri, atunci trebuie să aibă un şef care va prelua sarcina de a face asta pentru ei. Astfel, cu cât e mai puțină întreținere autonomă, cu atât mai puțină democrație. Pe vremea lui Jefferson, un mare număr de americani se întrețineau singuri. Erau independenți economic. Independenți de guvern şi de marile afaceri. De aici, Constituția.

— Încă avem această Constituție, spuse domnul Stoyte.

— Fără îndoială, îl aprobă domnul Propter. Dar dacă ar trebui să facem astăzi o nouă Constituție, cum ar arăta? O

Constituție care să fie adecvată realităților din New York, Chicago şi Detroit; realităților de la United States Steel, Public Utilities, General Motors, C.I.O. şi a ministerelor guvernului. Cum Dumnezeu ar arăta? Noi ne respectăm vechea Constituție, dar de fapt trăim după una nouă. Iar dacă vrem să trăim sub prima, trebuie să recreăm ceva asemănător condițiilor în care a fost ea făcută. De aia sunt interesat de acest aparat.

Domnul Propter bătu cu palma cadrul maşinii.

— Pentru că poate oferi independență oricui o doreşte. Nu că ar fi mulți cei care ar dori-o. Propaganda în favoarea dependenței este prea puternică. Oamenii au ajuns să creadă că nu poți fi fericit decât dacă eşti complet dependent de guvern sau de companiile centralizate. Dar pe cei puțini cărora le pasă de democrație, care chiar vor să fie liberi în sens jeffersonian, acest obiect îi poate ajuta. Dacă îi face independenți de combustibil şi curent electric, deja e mare lucru.

Domnul Stoyte părea neliniştit.

— Chiar crezi că va face asta?

— De ce nu? spuse domnul Propter. E o grămadă de soare care se iroseşte în această parte a țării.

Domnul Stoyte se gândi la preşedinția lui la Consol Oil Company.

— Asta nu va fi bine pentru afacerile cu petrol, spuse el.

— Nici n-aş vrea să fie bine pentru afacerile cu petrol, răspunse domnul Propter vesel.

— Şi cum rămâne cu cărbunele?

Domnul Stoyte avea un interes într-un grup de mine din West Virginia.

— Şi căile ferate?

Exista acel pachet mare de acțiuni Union Pacific care îi aparținuse lui Prudence.

— Căile ferate nu pot funcționa fără distanțe lungi. Şi oțelul...

Spusese asta dezinteresat, pentru că posesiunile lui la Bethlehem Steel erau aproape neglijabile.

— Ce se întâmplă cu oțelul dacă loveşti căile ferate şi reduci transportul cu camionul? Mergi împotriva progresului.

Domnul Stoyte izbucnise într-unul din accesele lui de indignare moralistă.

— Dai timpul înapoi.

— Nu-ți face griji, Jo, spuse domnul Propter. O lungă vreme nu-ți va afecta dividentele. Vei avea suficient timp să te adaptezi noilor condiții.

Cu un efort admirabil, domnul Stoyte îşi controlă furia.

— Pari să consideri că eu nu mă pot gândi la altceva în afară de bani, spuse el cu demnitate. Ei bine, poate te va interesa să afli că am decis să-i ofer domnului Mulge încă treizeci de mii de dolari, pentru Şcoala lui de Artă.

(Decizia fusese luată pe loc, cu singurul scop de a servi drept armă în lupta perenă cu Bill Propter.)

— Şi dacă tu crezi, adăugă el ca un gând secundar, dacă tu crezi că pe mine mă preocupă doar interesele mele, citeşte numărul special despre Expoziția Mondială din *New York Times*. Apoi domnul Stoyte spuse, cu insistența unui fundamentalist care recomandă Apocalipsa: Citeşte asta şi vei vedea că cei mai vizionari oameni din țară gândesc ca mine.

Vorbea cu o onctuozitate neobişnuită şi inegală, în frazeologia elocvenței de după dineu.

— Calea progresului este calea mai bunei organizări, a mai multor servicii pentru afaceri, a mai multor bunuri pentru consumator! Apoi adăugă, incoerent: Uită-te la modul în care se duce o gospodină la băcănie şi cumpără o cutie de cereale cu publicitate națională sau ceva asemănător. *Ăsta* e progres. Nu idea ta trăsnită să faci totul în casă cu drăcia asta tâmpită.

Domnul Stoyte revenise complet la stilul său obişnuit.

— Întotdeauna ai fost un prost, Bill, şi presupun că aşa o să fii totdeauna. Şi nu uita ce ţi-am zis despre amestecul în treburile lui Bob Hansen. N-o să accept aşa ceva.

Plecă, într-o tăcere dramatică; dar după câţiva paşi se opri şi strigă peste umăr:

— Vino la cină, dacă ai chef.

— Mersi, spuse domnul Propter. O să vin.

Domnul Stoyte se îndreptă cu pas vioi spre maşină. Uitase complet de tensiunea arterială mare şi de Dumnezeu cel viu şi, dintr-odată, se simţea inexplicabil şi nerezonabil de fericit. Nu era din cauză că ar fi înregistrat un succes notabil în lupta lui cu Bill Propter. Nu era cazul; mai mult, în timp ce nu înregistrase niciun succes, se făcuse puţin de râs, şi era pe jumătate conştient de asta. Sursa fericirii lui era altundeva. Era fericit, deşi n-ar fi recunoscut niciodată asta, datorită faptului că, în ciuda a orice, Bill părea să-l placă.

În maşină, în timp ce mergea spre castel, fluiera de unul singur.

Intrând cu pălăria pe cap, ca de obicei (deoarece, chiar şi după toţi aceşti ani, contrastul dintre palatul în care trăia şi manierele proletare pe care le afecta îi producea o plăcere copilărească), domnul Stoyte traversă holul cel

mare, se sui în lift şi, de acolo, coborî direct în budoarul Virginiei.

Când deschise uşa, cei doi stăteau la cel puțin cinci metri distanță. Virginia era la dozatorul de suc, mâncând gânditoare o înghețată de ciocolată şi banane; aşezat într-o postură elegantă pe unul din fotoliile din satin roz, doctorul Obispo era pe cale să-şi aprindă o țigară.

Impactul suspiciunii şi geloziei asupra domnului Stoyte era ca o lovitură de pumn îndreptată (pentru că şocul era fizic şi localizat în zona mijlocului) direct spre plexul solar. Şi totuşi, nu văzuse nimic; nu exista nicio cauză evidentă pentru gelozie, niciun motiv vizibil, în atitudinile, acțiunile sau expresiile lor, pentru suspiciune. Comportamentul doctorului Obispo era perfect relaxat şi natural; iar zâmbetul de bun venit uimit şi încântat al Puiului era angelic în inocența lui.

— Unchiule Jo! Virginia alergă să-l întâmpine şi îşi aruncă brațele în jurul gâtului său. Unchiule Jo!

Căldura tonului ei şi moliciunea buzelor avură un efect magic asupra domnului Stoyte. Mişcat până în punctul în care folosea acest cuvânt la limita dublei lui conotații, domnul Stoyte murmură „Puiul meu!”, cu o emfază languroasă. Faptul că putuse să fie suspicios, fie şi doar pentru o clipă, la adresa acestei copile pure şi adorabile,

delicioase şi calde, viguroase şi parfumate, îl umplea de ruşine. Şi acum până şi doctorul Obispo reacționă neaşteptat de amabil.

— Am fost puțin îngrijorat, spuse el în timp ce se ridica din fotoliu, de modul în care tuşeai după prânz. De aia am venit aici, să mă asigur că te prind imediat ce soseşti.

Bägă mâna în buzunar şi, după ce scoase pe jumătate şi apoi bägă imediat la loc o carte mică, legată în piele, ca o carte de rugăciuni, extrase un stetoscop.

— Prevenirea e mai bună decât tratarea, continuă el. N-am să te las să iei gripă, dacă asta depinde de mine.

Amintindu-şi ce săptămână bună fusese la Beverly Pantheon pe seama epidemiei, domnul Stoyte se simți alarmat.

— Nu mă simt rău, spuse el. Cred că tusea aia nu era nimic. Doar vechea mea... ştii: bronşita cronică.

— Poate că nu era decât asta. Totuşi, aş vrea să te ascult.

Cu un profesionalism alert, doctorul Obispo îşi atârnă stetoscopul de gât.

— Are dreptate, Unchiule Jo, spuse Virginia.

Mişcat de atâta solicitudine şi, în acelaşi timp, tulburat de gândul că ar putea fi vorba de gripă, domnul Stoyte îşi scoase haina şi vesta, după care începu să-şi desfacă şi

cravata. O clipă mai târziu stătea sub cristalele candelabrului, dezbrăcat până la brâu. Pudică, Virginia se retrase din nou la dozatorul ei de suc. Doctorul Obispo îşi strecură capetele tuburilor curbate de nichel ale stetoscopului în urechi.

— Inspiră profund, spuse el în timp ce apăsa capul stetoscopului pe pieptul domnului Stoyte. Din nou. Acum tuşeşte.

Privind dincolo de acest tub gros de carne păroasă, doctorul Obispo vedea, pe peretele din spate, cum locuitorii tristului paradis al lui Watteau se pregăteau să navigheze spre alt paradis, fără îndoială şi mai chinuitor.

— Spune nouăzeci şi nouă, comandă doctorul Obispo, întorcându-se de la îmbarcarea pentru Cythera la un prim-plan cu toracele şi abdomenul domnului Stoyte.

— Nouăzeci şi nouă, spuse domnul Stoyte. Nouăzeci şi nouă. Nouăzeci şi nouă.

Cu o meticulozitate profesională, doctorul Obispo mută capul stetoscopului dintr-un loc în altul, pe tubul de carne bombat din faţa sa. Bătrânul vultur nu avea, desigur, nicio problemă. Doar familiarul set de raluri şi şuierături pe care le avusese dintotdeauna. Poate că ar fi făcut ca totul să pară mai realist dacă ar fi dus fiinţa aceasta la el în cabinet şi ar fi pus-o în faţa fluoroscopului. Dar nu;

chiar nu avea chef. Şi, în plus, farsa aceasta era mai mult decât suficientă.

— Tuşeşte iar, spuse el, plantând instrumentul printre firele de păr gri de pe sfârcul stâng al domnului Stoyte.

Şi, printre altele, reflectă el în continuare, în timp ce domnul Stoyte scoase o succesiune forțată de tuse artificială, printre altele, aceşti saci bătrâni de măruntaie nu miroseau prea bine. Cum putea o fată tânără să suporte aşa ceva, chiar şi pentru bani, el nu-şi putea da seama. Şi totuşi, rămânea faptul că erau mii de astfel de fete care nu doar suportau asta, dar chiar le făcea plăcere. Sau poate „plăcere" era prea mult spus. Pentru că în majoritatea cazurilor probabil nu era o problemă de plăcere în înțelesul firesc, psihologic al cuvântului. Totul se întâmpla în minte, nu în trup. Îşi iubeau sacii lor bătrâni de măruntaie cu capul; îi iubeau pentru că îi admirau, pentru că erau impresionate de poziția acestor saci de măruntaie în lume, de cunoaşterea sau de celebritatea lor. Ele nu se culcau cu un bărbat; era o reputație, era întruchiparea unei funcții. Şi apoi, bineînțeles, unele dintre aceste fete erau viitoare modele pentru reclamele de Ziua Mamei; unele erau mici Florence Nightingale, aşteptând un Război din Crimeea. În aceste cazuri, până şi infirmitățile sacilor de măruntaie erau

atracții suplimentare. Aveau satisfacția de a se culca nu doar cu o reputație sau un depozit de înțelepciune, nu doar cu un judecător federal, de exemplu, sau preşedintele unei camere de comerț, dar de asemenea cu un soldat rănit, cu un copil imbecil, cu un minunat bebeluş mic şi puturos, care încă face în pat. Până şi fata asta drăguță (doctorul Obispo aruncă o privire piezişă în direcția dozatorului de suc), până şi aceasta avea ceva de Florence Nightingale în ea, ceva de mamă cu un copil căzut pe front. (Şi asta în ciuda faptului că, în mod conştient, ea avea un fel de oroare fizică față de maternitate.) Jo Stoyte era, oarecum, bebeluşul şi pacientul ei; şi, în acelaşi timp, desigur, era în mare măsură şi propriul ei Abraham Lincoln privat. Întâmplător, era de asemenea şi omul cu carnetul de cecuri. Ceea ce trebuia luat în seamă, desigur. Dar dacă ar fi fost doar asta, Virginia nu ar fi fost nici pe departe atât de fericită pe cât, în mod evident, era. Carnetul de cecuri era făcut să pară şi mai atrăgător în mâinile unui semizeu care avea nevoie de o bonă care să-i schimbe scutecele.

— Întoarce-te, te rog.

Domnul Stoyte se supuse. Spatele, reflectă doctorul Obispo, era vizibil mai puțin dezgustător decât fața. Poate pentru că era mai puțin personal.

— Inspiră adânc, spuse el, deoarece urma să reia farsa de la capăt, pe această nouă scenă. Încă o dată.

Domnul Stoyte inspiră enorm, ca un cetaceu.

— *Şi* încă o dată, spuse doctorul Obispo.

În timp ce bătrânul fornăia, doctorul Obispo se gândi că avantajul lui principal era o deosebire reconfortantă față de acest sac bătrân şi mirositor de măruntaie. Virginia l-ar fi acceptat şi, mai mult, l-ar fi acceptat în propriii lui termeni. Fără scene de Romeo şi Julieta, fără prostii despre Iubire cu „I” mare, fără frazele sforăitoare de şlagăr muzical cu ceruri albastre, visurile noastre, raiuri terestre. Doar senzualitate de dragul senzualității. Acel lucru adevărat, esențial şi concret: nimic mai puțin, se înțelegea de la sine, dar în acelaşi timp (ceea ce, cu siguranță, nu se înțelegea de la sine, pentru că ştoarfele încercau întotdeauna să te facă să le pui pe un piedestal sau să fii sufletul lor pereche) nimic mai mult. Nimic mai mult, în primul rând, din respect pentru adevărul ştiințific. El credea în adevărul ştiințific. Faptele erau fapte; trebuiau acceptate ca atare. Era un fapt, de exemplu, că fetele tinere aflate în întreținerea unor bătrâni bogați puteau fi seduse fără prea mare dificultate. Era, de asemenea, un fapt că bătrânii bogați, oricât succes ar fi avut în afaceri, erau, în general, atât de speriați, ignoranți şi stupizi încât

puteau fi păcăliți de o persoană inteligentă care îşi propunea să facă asta.

— Spune nouăzeci şi nouă, zise doctorul Obispo cu voce tare.

— Nouăzeci şi nouă. Nouăzeci şi nouă.

Nouăzeci şi nouă de şanse din o sută ca ei să nu afle niciodată nimic. Asta era realitatea cu bătrânii. Realitatea cu iubirea era că ea consta, în esență, din congestionare şi decongestionare. Aşa că de ce să înfloreşti realitatea cu ficțiuni nenecesare? De ce să nu fii realist? De ce să nu tratezi toată povestea ştiințific?

— Nouăzeci şi nouă, continua să repete domnul Stoyte. Nouăzeci şi nouă.

Apoi, continuă doctorul Obispo să reflecteze în timp ce asculta fără interes şoaptele şi scârțâielile dinăuntrul tubului cald şi mirositor din fața sa, apoi mai erau şi motivele mai personale de a prefera să iei iubirea neornamentată, în condiția ei pur chimică. Motive personale care, desigur, erau de asemenea şi o realitate ce trebuia acceptată. Pentru că era o realitate că el, personal, găsea o plăcere suplimentară în a-şi impune voința asupra partenerei pe care şi-o alegea. Ca să fie plăcută, această impunere a voinței nu trebuie să fie niciodată prea uşoară, prea previzibilă. Ceea ce le elimină pe profesioniste.

Partenera trebuie să fie o amatoare şi, ca toate amatoarele, dedicată tezei conform căreia congestionarea şi decongestionarea trebuie asociate întotdeauna cu IUBIRE, PASIUNE, SUFLETE PERECHE – toate cu majuscule. Impunându-şi voința, doctorul Obispo impunea doctrina contrară, doctrina congestionării şi decongestionării de dragul congestionării şi decongestionării. Nu cerea altceva decât ca partenera să dea acestei teze şansa unui test practic – oricât de reticent, oricât de experimental, doar o unică dată; lui nu-i păsa. Doar un singur test. După asta depindea de el. Dacă nu putea să facă din ea o adeptă permanentă şi entuziastă atunci era vina lui, cel puțin din punctul său de vedere.

— Nouăzeci şi nouă, nouăzeci şi nouă, spuse domnul Stoyte cu o răbdare exemplară.

— Acum poți să te opreşti, îi spuse doctorul Obispo grațios.

Doar un test; el putea, practic, să-şi garanteze succesul. Era o ramură a psihologiei aplicate; el era un expert, un specialist. Un Claude Bernard în domeniu. Iar chestia cu impunerea voinței! Începeai prin a o forța pe fată să accepte o teză care era în contradicție flagrantă cu toate ideile cu care crescuse ea, toate elucubrațiile cu visuri care devin realitate ale ideologiei populare. O mică

victorie destul de plăcută, fără îndoială. Însă de-abia când ajungeai la psihologia aplicată începea seria triumfurilor cu adevărat satisfăcătoare. Luai o ființă umană de o raționalitate normală, o americancă adevărată, sută la sută, cu un trecut, cu o poziție în societate, un set de convenții, un cod etic, o religie (în cazul de față catolică, îşi aminti doctorul Obispo în treacăt); luai această bună cetățeancă, cu drepturi garantate formal şi integral de Constituție, o luai (şi care poate că venise la locul de întâlnire în limuzina Packard a soțului ei, direct de la un banchet, cu discursuri, să zicem, în cinstea doctorului Nicholas Murray Butler sau a Arhiepiscopului pensionat de Indianapolis), o luai şi procedai, sistematic şi ştiințific, la reducerea acestei personalități unice la un simplu corp epileptic, gemând şi bolborosind în chinurile unei plăceri pentru care tu, acest Claude Bernard în domeniu, erai responsabil şi al cărei spectator încântat, dar întotdeauna detaşat, întotdeauna amuzat ironic, rămâneai.

— Încă vreo câteva inspirații adânci doar, dacă eşti amabil.

Domnul Stoyte inhală şuierător, apoi îşi goli plămânii, oftând.

Capitolul XI

După plecarea domnului Stoyte se aşternu tăcerea. O tăcere lungă, în timpul căreia fiecare dintre cei trei bărbaţi medita la propriile gânduri. Pete a fost cel care a vorbit primul.

— Lucrurile de felul acesta, spuse el posomorât, mă fac cumva să mă întreb dacă ar trebui să mai primesc în continuare bani de la el. Dumneavoastră ce aţi face, domnule Propter, dacă aţi fi în locul meu?

— Ce aş face eu?

Domnul Propter reflectă pentru o clipă.

— Aş continua să lucrez în laboratorul lui Jo, spuse el. Dar numai atâta timp cât aş fi destul de sigur că ceea ce fac nu va produce mai mult rău decât bine. În problemele acestea trebuie să fii utilitarist. Un alt tip de utilitarist, Bentham încrucişat cu Eckhart, să zicem, sau Nagarjuna.

— Sărmanul Bentham! spuse Jeremy, oripilat la gândul a ceea ce se făcea în numele acestuia.

Domnul Propter zâmbi.

— Sărmanul Bentham, într-adevăr! Un om atât de bun, drăguţ, absurd şi inteligent! Atât de aproape de a avea dreptate; dar înşelându-se atât de groaznic! Amăgindu-se singur cu ideea că cea mai mare fericire pentru cât mai mulţi poate fi realizată la nivelul strict uman – nivelul

timpului şi răului, nivelul absenței lui Dumnezeu. Sărmanul Bentham! Ce mare om ar fi fost, dacă ar fi reuşit să înțeleagă că binele nu poate fi avut decât acolo unde există!

— Genul acesta de utilitarist despre care vorbiți, spuse Pete, ce părere ar avea el despre slujba pe care o am eu acum?

— Nu ştiu, răspunse domnul Propter. Nu m-am gândit suficient de mult la asta ca să ghicesc ce ar spune. Şi, oricum, încă nu avem materialul empiric pe care s-ar putea baza o judecată rațională. Tot ceea ce ştiu e că dacă eu aş fi băgat în asta, aş fi prudent. Infinit de prudent.

— Şi banii? continuă Pete. Ținând cont de unde vin şi cui îi aparțin, credeți că ar trebui să-i primesc?

— Toți banii sunt destul de murdari, spuse domnul Propter. Nu ştiu ca banii sărmanului Jo să fie considerabil mai murdari decât ai tuturor celorlalți. Ai putea crede că sunt; dar asta e doar din cauză că, pentru prima oară, vezi banii la sursă – sursa lor personală, umană. Eşti ca unul dintre copiii aceia de oraş care au fost obişnuiți să primească laptele din sticle sterilizate, dintr-un camion de livrare alb şi strălucitor. Când se duc la țară şi văd cum este scos cu pompa dintr-un animal mare, gras, mirositor şi bătrân sunt oripilați, sunt dezgustați. La fel e şi cu

banii. Ai fost obişnuit să-i primeşti din spatele unui grilaj de bronz al unei bănci superbe din marmură. Acum ai ajuns la țară şi trăieşti în grajdul vacii, alături de animalul care secretă de fapt această materie. Iar procesul nu ți se pare prea apetisant sau igienic. Dar acelaşi proces avea loc chiar şi când tu nu ştiai despre el. Şi dacă n-ai lucra pentru Jo Stoyte, probabil că ai lucra pentru cine ştie ce colegiu sau universitate. Dar de unde îşi primesc banii colegiile şi universitățile? De la oamenii bogați. Cu alte cuvinte, de la oameni precum Jo Stoyte. Din nou, e mizerie servită în vase sterilizate – de data asta, de un gentleman cu bonetă şi manta.

— Deci credeți că e în regulă ca eu să continui cu ce fac acum? spuse Pete.

— În regulă, răspunse domnul Propter, în sensul că nu e evident mai rău decât orice altceva. Apoi zâmbi brusc şi spuse pe un alt ton, mai destins: M-am bucurat să aud că domnul Mulge şi-a primit şcoala de artă. Şi imediat după amfiteatru. Sunt o grămadă de bani. Dar presupun că prestigiul de a fi un patron al educației merită. Şi, bineînțeles, există o presiune socială enormă asupra bogaților pentru a-i face să devină patroni ai educației. Sunt împinşi de ruşine, ca şi traşi de nevoia de a crede că sunt nişte binefăcători ai omenirii. Şi, din fericire, cu

domnul Mulge, un om bogat îşi poate primi gloria în siguranță. Indiferent câte şcoli de artă s-ar face în Tarzana, asta nu va tulbura statu-quoul. În timp ce, dacă eu i-aş cere lui Jo cincizeci de mii de dolari pentru finanțarea unor cercetări în tehnica democrației, m-ar refuza net. De ce? Pentru că ştie că genul acesta de lucruri sunt periculoase. Îi plac discursurile despre democrație. Dar îi dezaprobă pe materialiştii grosolani care încearcă să găsească o modalitate de a pune aceste idealuri în practică. Ai văzut cât de tare s-a înfuriat din cauza micii mele maşini solare. Pentru că, în modul ei mărunt, ea este o amenințare pentru genul de afaceri mari din care Jo face bani. Şi la fel e şi cu alte maşinării mai vechi despre care i-am mai vorbit din când în când. Haideți să vedeți, dacă nu vă plictiseşte.

Îi conduse în casă. Aici era mica moară electrică, doar cu puțin mai mare ca o râşniță de cafea, în care el îşi măcina făina lui, după cum avea nevoie. Era şi un război la care învățase să țească, iar acum îi învăța pe alții. Apoi îi conduse afară, într-un hambar în care, cu ajutorul unor maşini electrice în valoare de câteva sute de dolari, era pregătit să facă orice lucrare de lemnărie şi chiar unele lucrări mai uşoare în metal. În spatele hambarului erau serele încă neterminate; deoarece straturile lui de legume

nu erau suficiente pentru a acoperi necesitățile nomazilor. Acolo erau ei, adăugă domnul Propter, arătând prin întunericul tot mai des spre luminile unui şir de barăci. Nu îi putea susține decât pe câțiva dintre ei; ceilalți trebuiau să trăiască într-un fel de grămezi de gunoi din albia secată a râului – plătindu-i lui Jo Stoyte chirie pentru acest privilegiu. Nu era cel mai bun material cu care să lucrezi, bineînțeles. Dar atâta nefericire ca a lor nu îți lăsa posibilitatea de a alege. Pur şi simplu aveau nevoie de îngrijire. Câțiva dintre ei veniseră nedemoralizați; dintre aceştia, câțiva înțelegeau ceea ce trebuia făcut, către ce trebuia să ținteşti. Doi sau trei lucrau cu el; iar el reuşise să strângă banii necesari pentru ca alți doi sau trei să se poată stabili pe nişte pământ de lângă Santa Suzanna. Doar începuturi – şi unele nesatisfăcătoare. Pentru că, evident, nu puteai nici măcar să începi să experimentezi cum trebuie până când nu aveai o comunitate întreagă care să lucreze în noile condiții. Dar ca să pui o comunitate pe picioare era nevoie de bani. Mulți bani. Însă bogații nu s-ar fi atins de muncă; preferau şcolile de artă din Tarzana. Oamenii care erau interesați nu aveau bani; acesta era unul dintre motivele pentru care erau interesați. A împrumuta la dobânzile bancare curente era

periculos. În afara unor circumstanțe foarte favorabile, era probabil să te vinzi pur şi simplu ca sclav unei bănci.

— Nu e uşor, spuse domnul Propter în timp ce mergeau înapoi spre casă. Dar ideea importantă este că, uşor sau nu, este un lucru care aşteaptă să fie făcut. Pentru că, la urma urmei, Pete, se *poate* face ceva.

Domnul Propter intră în bungalow pentru o clipă, ca să aprindă luminile, apoi ieşi iar pe verandă. Împreună, cei trei bărbați merseră pe alee spre drum. În fața lor, castelul era o siluetă neagră, imensă, punctată din loc în loc de lumini.

— Se *poate* face ceva, reluă domnul Propter, dar numai cu condiția să ştii care se întâmplă să fie natura lumii. Dacă ştii că nivelul strict uman este nivelul răului, nu-ți vei irosi timpul pentru a încerca să produci bine la acest nivel. Binele se manifestă doar la nivelul animal şi la cel al eternității. Ştiind asta, îți vei da seama că cel mai bun lucru pe care îl poți face la nivelul uman este prevenția. Îți poți da seama că activitățile pur umane nu interferează prea mult cu manifestarea binelui de la celelalte niveluri. Asta e tot. Dar politicienii nu ştiu care este natura realității. Dacă ar şti, n-ar fi politicieni. Reacționarii şi revoluționarii sunt cu toții umanişti, romantici. Trăiesc într-o lume a iluziei, o lume care e doar o proiecție a

propriilor personalități umane. Se comportă în modalități care ar fi adecvate dacă o astfel de lume precum cea în care ei cred că trăiesc ar exista în realitate. Dar, din nefericire, ea nu există decât în imaginația lor. Prin urmare, nimic din ceea ce fac ei nu este adecvat lumii reale. Toate acțiunile lor sunt acțiuni ale unor lunatici şi, după cum istoria ne-o poate demonstra, sunt mai mult sau mai puțin complet dezastruoase. Cam asta e cu romanticii. Realiştii care au studiat natura lumii ştiu că o atitudine exclusiv umanistă față de viață este întotdeauna fatală şi că, prin urmare, toate activitățile strict umane trebuie să fie instrumente ale binelui animal şi spiritual. Ei ştiu, cu alte cuvinte, că treaba oamenilor este să facă lumea umană sigură pentru animale şi spirite.

Apoi domnul Propter adăugă, întorcându-se spre Jeremy:

— Sau poate că dumneavoastră, ca englez, preferați expresia lui Lloyd George în locul celei a lui Wilson: o casă în care să poată trăi eroii – nu aşa era? O casă potrivită peentru animale şi spirite, pentru fiziologie şi conştiință dezinteresată. În prezent, mă tem, este profund nepotrivită. Lumea pe care am creat-o pentru noi este o lume a trupurilor bolnave şi a personalităților demente sau criminale. Cum vom face ca această lume să fie sigură

pentru noi, ca animale şi spirite? Dacă putem da răspunsul la această întrebare, am descoperit ce trebuie făcut.

Domnul Propter se opri la ceea ce părea a fi un altar pe marginea drumului, deschise o uşă mică de oțel cu o cheie pe care o avea în buzunar şi, ridicând receptorul unui telefon dinăuntru, îşi anunță prezența unui portar invizibil, undeva de cealaltă parte a şanțului cu apă. Intrară înăuntru.

— Care sunt lucrurile care fac lumea nesigură pentru animale şi spirite? continuă domnul Propter. În mod evident, lăcomia şi frica, dorința de putere, ura, furia...

În momentul acela, o lumină orbitoare îi lovi drept în față şi se stinse aproape imediat.

— Ce Dumnezeu... ? începu Jeremy.

— Nu vă faceți gtriji, spuse Pete. Vor doar să se asigure că suntem noi, şi nu un grup de gangsteri. E doar reflectorul.

— Doar prietenul nostru Jo exprimându-şi personalitatea, spuse domnul Propter, luându-l pe Jeremy de braț. Cu alte cuvinte, proclamând lumii că îi e frică din cauză că a fost lacom şi dominator. Şi a fost lacom şi dominator, printre alte motive, din cauză că sistemul prezent acordă un premiu pentru aceste calități. Problema

noastră este să găsim un sistem care să acorde cât mai puține şanse posibile ca oamenii nefericiți, cum ar fi Jo Stoyte, să îşi realizeze potențialitățile.

Podul coborâse în timp ce ei se apropiau de şanț, iar acum scândurile lui sunau a gol sub picioarele lor.

— Ți-ar plăcea socialismul, Pete, continuă domnul Propter. Dar socialismul pare a fi în mod fatal dedicat centralizării şi producției de masă urbane standardizate, în toate domeniile. În plus, văd acolo prea multe ocazii pentru tiranizare – prea multe şanse pentru oamenii despotici să-şi manifeste despotismul, iar pentru cei mai lenți să stea şi să fie sclavi.

Bariera-ghilotină se ridică şi porțile se dădură la o parte ca să-i primească.

— Dacă vrei să faci lumea sigură pentru animale şi spirite, trebuie să ai un sistem care reduce cantitatea de frică, lăcomie, ură şi dominare la minimum, ceea ce înseamnă că trebuie să ai suficientă securitate economică pentru a putea scăpa măcar de această sursă de griji. Suficientă responsabilitate personală ca să îi împiedici pe oameni să se bălăcească în trândăveală. Suficientă proprietate ca să-i protejezi de tirania bogaților, dar nu destulă ca să le permită lor să fie tirani. Şi acelaşi lucru cu drepturile politice şi autoritatea – suficiente drepturi

politice pentru protejarea celor mulți, prea puțină autoritatea pentru dominarea celor puțini.

— Mie mi se par nişte țărani, spuse Pete neîncrezător.

— Țărani, plus mici maşini şi curent electric. Ceea ce înseamnă că nu mai sunt țărani, decât în măsura în care îşi sunt, în mare, autosuficienți.

— Şi cine face maşinile? Alți țărani?

— Nu; acelaşi tip de oameni care le fac acum. Ceea ce nu poate fi produs satisfăcător decât prin metode de producție în masă, în mod evident trebuie să continue să fie produs la fel. Cam o treime din toată producția – atât pare să însemne. Celelalte două treimi sunt produse mai economic acasă sau în mici ateliere. Problema imediată, practic, este de a găsi tehnica de producție la scară mică. În prezent, toate cercetările se orientează spre noi domenii ale producției de masă.

În Grotă, un şir de lumânări electrice de douăzeci şi cinci de wați ardeau spre cinstirea perpetuă a Fecioarei. Deasupra, pe terenul de tenis, majordomul-adjunct, două servitoare şi electricianul-şef jucau dublu mixt la lumina unor lămpi cu arc.

— Şi credeți că oamenii vor vrea să plece din oraşe şi să trăiască aşa cum ne povesteați, în mici ferme?

— Ah, aşa da, Pete! spuse domnul Propter aprobator. Îți spun sincer, atunci, că nu mă aştept ca ei să plece din oraşe, cum nu mă aştept nici să înceteze să facă războaie şi revoluții. Tot ce mă aştept e ca, dacă eu îmi fac munca şi aceasta este rezonabil de bună, să existe câțiva oameni care vor dori să colaboreze cu mine. Asta e tot.

— Dar dacă nu veți obține decât vreo câțiva, ce rost mai are? De ce să nu încerci să faci ceva cu oraşele şi fabricile, dat fiind faptul că acolo o să stea cei mai mulți oameni? Nu ar fi mai practic aşa?

— Depinde de cum defineşti cuvântul, spuse domnul Propter. De exemplu, *tu* pari a crede că e practic să ajuți un mare număr de oameni să urmeze o politică despre care se ştie că e fatală; dar că nu e practic să ajuți foarte puțini oameni să urmeze o politică pe care există toate motivele să o considerăm sănătoasă. Eu nu sunt de acord cu tine.

— Dar cei mulți sunt acolo. Trebuie făcut ceva şi în privința lor.

— Trebuie făcut ceva şi în privința lor, aprobă domnul Propter. Dar, în acelaşi timp, există circumstanțe în care nu poți să faci nimic. Nu poți să faci nimic eficient în privința nimănui, dacă acela nu decide sau nu e capabil să colaboreze cu tine în a face ceea ce trebuie făcut. De

exemplu, *trebuie* să ajuți oamenii care sunt uciși de malarie. Dar în practică nu-i poți ajuta dacă ei refuză să-și pună plase la ferestre și insistă să meargă pe lângă ape stătătoare la apus. Exact la fel este și cu bolile trupului politic. Trebuie să ajuți oamenii, dacă sunt puși în fața falimentului sau sclaviei, dacă sunt sub amenințarea revoluției bruște sau degenerării lente. Trebuie să ajuți. Dar, cu toate acestea, rămâne faptul că tu nu-i poți ajuta dacă ei insistă pe linia comportamentului care i-a băgat de la început în necaz. De exemplu, nu-i poți păzi pe oameni de ororile războiului dacă ei nu renunță la plăcerile naționalismului. Nu-i poți salva de stagnare și depresiune atâta timp cât ei continuă să gândească exclusiv în termeni de bani și să privească banii ca pe binele suprem. Nu poți evita revoluția și sclavia dacă ei *vor identifica* progresul cu creșterea centralizării și prosperitatea cu intensificarea producției de masă. Nu-i poți păzi de nebunie colectivă și sinucidere dacă ei insistă să acorde onoruri divine unor idealuri care sunt doar proiecții ale propriilor personalități – cu alte cuvinte, dacă insistă în a se adora pe ei înșiși, și nu pe Dumnezeu. Cam asta e cu propozițiile condiționale. Acum hai să ne gândim la datele concrete ale situației prezente. Pentru scopurile noastre, cele mai semnificative date sunt acestea: locuitorii fiecărei

țări civilizate sunt amenințați; toți își doresc cu ardoare să fie salvați de la dezastrul iminent; majoritatea copleşitoare refuză să își schimbe obiceiurile de gândire, simțire şi acțiune care sunt direct responsabile pentru dificultățile lor prezente, cu alte cuvinte, ei nu pot fi ajutați, penru că nu sunt pregătiți să colaboreze cu niciun salvator care propune o linie de acțiune rațională şi realistă. În aceste circumstanțe, ce ar trebui să facă acel posibil salvator?

— Ar trebui să facă *ceva*, spuse Pete.

— Chiar dacă prin asta accelerează procesul distrugerii? zâmbi domnul Propter trist. Să faci doar de dragul de a face. Eu îl prefer pe Oscar Wilde. Arta proastă nu poate să facă atât de mult rău ca acțiunea politică prost gândită. A face bine la altă scală decât una minusculă necesită mai multă inteligență decât au majoritatea oamenilor. Ar trebui să fie mulțumiți cu evitarea comportamentului păgubitor; e mai uşor şi nu are rezultate atât de înspăimântătoare ca încercarea de a face bine într-un mod greşit. A pierde vremea şi a avea bune maniere sunt, în majoritatea cazurilor, lucruri mult mai de folos decât a te agita plin de intenții bune, a *face* lucruri.

Scăldată în lumină, nimfa lui Giambologna făcea în continuare, neobosită, să țâşnească apă pe fundalul de mătase al întunericului. Electricitate şi sculptură, se

gândea Jeremy în timp ce o privea – parteneri predestinați. Ce ar fi putut să facă Bernini cu o baterie de proiectoare! Ce lumini uimitoare, ce umbre bogate şi fantastice! Femeile mistice în orgasm, îngerii strânşi în cerc, scheletele țâşnind din mormintele papale ca nişte rachete cosmice, sfinții cu uraganele lor private de mantii fluturând şi cârlionți de marmură bătuți de vânt! Ce distracție! Ce splendoare! Ce emfază autoparodiantă! Ce frumusețe uluitoare! Ce prost gust enorm! Şi ce păcat că omul trebuise să se mulțumească doar cu lumina zilei şi lumânări de seu!

— Nu, spunea domnul Propter ca răspuns la o întrebare de protest a tânărului, nu, fără îndoială că nu aş recomanda abandonarea lor. Aş recomanda reiterarea constantă a adevărurilor care li s-au spus iar şi iar de-a lungul ultimilor trei mii de ani. Şi, în intervale, aş face cercetări susținute asupra tehnicilor unui sistem mai bun şi aş colabora cu cei puțini care înțeleg ce este sistemul şi sunt pregătiți să plătească prețul pentru realizarea lui. Întâmplător, prețul măsurat în termeni umani este enorm. Deşi, bineînțeles, mult mai mic decât prețul cerut de natura lucrurilor de la cei care insistă să se comporte în modalitatea umană standard. Mult mai mic decât prețul războiului, de exemplu – mai ales al războiului cu arme

contemporane. Mult mai mic decât preţul depresiunii economice şi al sclaviei politice.

— Şi ce se va întâmpla, întrebă Jeremy cu o voce ca de flaut, ce se va întâmpla după ce veţi fi dus războiul dumneavoastră? Cei puţini vor trăi mai bine decât cei mulţi?

— Oricât ar părea de ciudat, răspunse domnul Propter, există o şansă să fie aşa. Pentru motivul acesta. Dacă ei au învăţat tehnica autosuficienţei, le va fi mai uşor să supravieţuiască unei epoci de anarhie decât celor a căror existenţă depinde de o organizare foarte centralizată şi specializată. Nu poţi lucra pentru bine fără ca, între timp, să te pregăteşti pentru ce e mai rău.

Se opri din vorbit şi continuară să meargă într-o tăcere întreruptă doar de sunetul venind de undeva de deasupra, din castel, a două radiouri reglate pe posturi diferite. În schimb, babuinii deja dormeau.

Capitolul XII

În capela cu coloanele şi cuierele ei pentru pălării, lucrările de Magnasco şi Brâncuşi şi sarcofagul etrusc folosit ca stand pentru umbrele, Jeremy Pordage începu, dintr-odată, să se simtă mai vesel şi în largul lui.

— E ca şi cum te-ai plimba prin mintea unui lunatic, spuse el zâmbind fericit, în timp ce îşi atârna pălăria şi intra în urma celorlalţi în holul cel mare. Sau a unui idiot. Pentru că presupun că un lunatic e o persoană care are o minte cu o singură pistă. În timp ce asta... Jeremy făcu un gest circular. ...asta e o minte care nu are nicio pistă. Nicio pistă din cauză că are o infinitate de piste. Este mintea unui idiot de geniu. Plină ochi cu tot ce e mai bun din ce s-a gândit şi spus.

Pronunțase fraza cu un fel de precizie de fată bătrână, care o făcu să pară complet ridicolă.

— Grecia, Mexic, dosuri, crucifixe, mecanisme, George al IV-lea, Buddha Amida, ştiință, Ştiință Creştină, băi turceşti – tot ce îți poate trece prin cap. Şi fiecare lucru este perfect irelevant pentru toate celelalte lucruri.

Îşi frecă mâinile şi clipi încântat prin lentilele lui bifocale.

— La început neliniştitor. Dar, ştiți? Începe să-mi placă. Descopăr că mi-ar plăcea cu adevărat să trăiesc înăuntrul unui idiot.

— Nici nu mă îndoiesc, spuse domnul Propter neutru. E un gust comun.

Jeremy era ofensat.

— N-ai crede că acest gen de lucru este foarte comun, spuse el, dând din cap în direcția lui El Greco.

— Nu este, aprobă domnul Propter. Dar poți locui într-un univers-idiot fără să faci efortul de a-l construi efectiv din beton armat şi să-l umpli cu opere de artă.

Urmă o pauză, în timp ce urcau în lift.

— Poți trăi înăuntrul unui idiot cultural, continuă domnul Propter. Înăuntrul unui talmeşbalmeş de cuvinte şi fragmente de informație reciproc irelevante. Sau, dacă eşti o persoană necultivată, poți trăi în lumea idioată a lui *homme moyen sensuel* – lumea în care irelevanțele constau din ziare şi baseball, sex şi griji, publicitate, bani, halitoză şi snobism. Există o ierarhie a idioțeniei. Fireşte, dumneavoastră şi cu mine preferăm variantele cele mai rafinate.

Liftul se opri. Pete deschise uşa şi coborâră în coridorul zugrăvit al sub-subsolului.

— Nimic nu se compară cu un univers-idiot dacă vrei o viață liniştită şi iresponsabilă. Asta în condițiile în care suporți idioțenia. Mulți oameni nu pot. După o vreme, lumea lor fără nicio pistă începe să-i obosească. Simt nevoia să fie concentrați şi orientați. Vor ca viețile lor să aibă un sens. Atunci devin comunişti sau se alătură Bisericii de la Roma sau se înscriu în Grupul Oxford.

Orice, atâta vreme cât le oferă o pistă. Şi, bineînțeles, în majoritatea copleşitoare a cazurilor aleg pista greşită. Inevitabil. Pentru că există un milion de piste greşite şi doar una corectă – un milion de idealuri, un milion de proiecții ale personalității, şi doar un Dumnezeu şi o viziune beatifică. Cei mai mulți dintre ei trec de la idioțenia lipsită de pistă la o anumită nebunie cu o singură pistă, de regulă infracțională. Asta îi face să se simtă mai bine, ultima stare e întotdeauna mai rea decât prima. Dacă nu îți doreşti singurul lucru care merită avut, atunci sfatul meu este: rămâi la idioțenie.

Apoi continuă pe un alt ton, în timp ce Jeremy deschidea uşa biroului său boltit:

— Aici lucrați? Iar acestea sunt Documentele Hauberk, presupun. Sunt multe. Titlul s-a pierdut, nu-i aşa?

Jeremy dădu din cap.

— Şi familia la fel – sau aproape. Nu a mai rămas nimic, în afară de două fete bătrâne fără niciun ban, într-o casă bântuită.

Jeremy clipi, emise tusea lui pregătitoare şi, mângâindu-se pe țeasta cheală, spuse cu o precizie exagerată:

— Doamne scăpătate.

Superbă expresie! Era una dintre preferatele lui.

— Şi cred că scăpătarea trebuie să fi ajuns destul de departe, adăugă el. Altfel nu ar fi vândut documentele. Au refuzat toate ofertele precedente.

— Cât de norocos trebuie să fii ca să nu aparții unei familii vechi! spuse domnul Propter. Toate aceste loialități moştenite față de cărămizi şi mortar, toate aceste obligații față de pietre funerare, foi de hârtie şi pânze pictate! Domnul Propter clătină din cap: Ce formă deprimantă de idolatrie obligatorie.

Între timp, Jeremy traversă camera, deschise un sertar şi se întoarse cu un dosar plin de hârtii, pe care i le întinse domnului Propter.

— Uitați-vă la astea.

Domnul Propter se uită.

— Din partea lui Molinos! spuse el surprins.

— Mă gândeam eu că o să vi se pară delicios, spuse Jeremy.

Simțea o plăcere ascunsă vorbind despre misticism într-un limbaj absurd de nepotrivit.

Domnul Propter zâmbi.

— Delicios, repetă el, dar nu pe de-a-ntregul. Era ceva care nu era deloc în regulă la sărmanul Molinos. O fibră de – cum să-i spun? – senzualitate negativă. Îi făcea plăcere să sufere. Suferință mentală, noaptea întunecată a

sufletului – se bălăcea în ea. Fără îndoială că sărmanul om credea că distruge voința de sine; dar, fără ca el să-şi dea seama, transforma constant procesul de distrugere în încă o afirmare a voinței de sine. Apoi domnul Propter adăugă, ducând scrisorile la lumină pentru a le examina mai atent: Ceea ce era păcat, pentru că el avea, fără îndoială, o experiență nemijlocită a realității. Ceea ce arată doar că nu eşti niciodată sigur că vei ajunge acolo, chiar şi atunci când te-ai apropiat suficient de mult ca să vezi ce fel de lucru este cel spre care te îndrepți. Iată o propoziție frumoasă, „*Ame a Dios, como es en sí y no como se lo dice y forma su imaginacion*".

Jeremy aproape râse. Coincidența ca domnul Propter să fi ales acelaşi pasaj care în dimineața aceea atrăsese atenția doctorului Obispo îi dădea o satisfacție specială.

— Păcat că n-a putut citi puțin Kant, spuse el. *Dios en sí* pare să fie cam acelaşi lucru cu *Ding an sich*. Imposibil de cunoscut pentru mintea umană.

— Imposibil de cunoscut pentru mintea umană personală, aprobă domnul Propter, deoarece personalitatea este voință de sine, iar voința de sine este negarea realității, respingerea lui Dumnezeu. În ceea ce priveşte personalitatea umană obişnuită, Kant are perfectă dreptate atunci când spune că lucrul în sine este imposibil

de cunoscut. *Dios en sí* nu poate fi înțeles de o conştiință dominată de ego. Dar să presupunem că ar exista o modalitate de a elimina egoul din conştiință. *Dacă* ai putea face asta, te-ai apropia de realitate, ai fi în poziția de a înțelege *Dios en sí*. Acum, ce e interesant e că, la nivelul realității brute, asta poate fi făcut, a fost făcut de nenumărate ori. Fundătura lui Kant e pentru oameni care aleg să rămână la nivelul uman. Dacă alegi să urci la nivelul eternității, impasul nu mai există.

Urmă un moment de tăcere. Domnul Propter dădea paginile, oprindu-se din când în când să descifreze un rând sau două de caligrafie fină.

— „*Tres maneras hay de silencio*, citi el cu voce tare după o clipă. *El primero es de palabras, el segundo de deseos y el tercero de pensamientos.*”[24] Scrie frumos, nu credeți? Probabil că asta are mult de-a face cu extraordinarul său succes. Ce dezastru e atunci când un om ştie cum să spună neadevăruri într-o formă atrăgătoare! Apoi adăugă, privind cu un zâmbet spre fața lui Jeremy: Apropo, cât de puțini mari stilişti au spus vreodată adevăruri. Asta este una dintre problemele cu educația umanistă. Ce e mai bun din ce s-a gândit şi s-a

[24] „Trei tipuri de tăcere. Primul este al cuvintelor, al doilea este al dorințelor, iar al treilea este al gândurilor” (sp.) (n. r.).

spus. Foarte drăguț. Dar cel mai bun în ce fel? Doar în formă, din păcate. Conținutul e, în general, deplorabil.

Se întoarse la scrisori. După o clipă, un alt pasaj îi atrase atenția.

— „*Oirá y leerá el hombre racional estas espirituales materias, pero no llegerá, dice San Pablo, a comprenderlas: Animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus.*”[25] Şi nu doar *animalis homo*, ci şi *humanus homo*. Într-adevăr, mai presus de orice *humanus homo*. Şi ați putea chiar adăuga că *humanus homo non percipit ea quae sunt animalis*. În măsura în care gândim strict ca ființe umane, nu reuşim să înțelegem ce există dedesubtul nostru, aşa cum nu înțelegem nici ce e deasupra. Şi mai e o problemă. Să presupunem că încetăm să mai gândim într-o manieră strict umană; să presupunem că facem în aşa fel încât să putem avea intuiții directe ale realităților nonumane în care, ca să spunem aşa, suntem încastrați. Foarte bine. Dar ce se întâmplă atunci când încercăm să transmitem cunoaşterea dobândită astfel? Suntem terminați. Singurul vocabular aflat la dispoziția noastră este un vocabular în

[25] „Va auzi şi va citi omul rațional aceste materii spirituale, dar nu va reuşi să le înțeleagă, spune Sf. Pavel: Omul firesc nu primeşte lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie.” (sp. şi lat.); fragmentul din latină este preluat din Noul Testament, Corinteni I, 2:14 (n. r.).

principal menit gândirii unor idei strict umane asupra unor teme strict umane. Dar lucrurile despre care noi vrem să vorbim sunt realități nonumane şi modalități de gândire nonumane. De unde inadecvarea radicală a oricăror enunțuri despre natura noastră animală şi, mai mult, a oricăror enunțuri despre Dumnezeu sau spirit sau eternitate.

Jeremy emise o tuse uşoară.

— Îmi pot imagina câteva enunțuri destul de adecvate despre... Se opri, radios, şi îşi mângâie scalpul lustruit. ...ei bine, despre aspectele mai *intime* ale naturii noastre animele, conchise el rezervat.

Fața lui se înnegură brusc; îşi amintise de comoara găsită de el şi neruşinata hoție a doctorului Obispo.

— Dar de ce depinde adecvarea lor? întrebă domnul Propter. Nu atât de talentul scriitorului, cât de reacția cititorului. Intuițiile directe, animalice, nu sunt redate de cuvinte; cuvintele nu fac altceva decât să-ți reamintească experiențe similare. *Notus calor* este ceea ce spunea Virgiliu atunci când vorbea despre senzațiile trăite de Vulcan în îmbrățişarea lui Venus. Căldură familiară. Nicio încercare de descriere sau analiză; niciun efort de a obține vreun echivalent verbal al faptelor. Doar o reamintire. Dar această reamintire este suficientă pentru a face din acest

pasaj una dintre cele mai voluptuoase aventuri din poezia latină. Virgiliu şi-a lăsat opera cititorilor săi. Şi, una peste alta, asta e ceea ce se mulţumesc să facă cei mai erotici scriitori. Cei puţini, care încearcă să facă treaba ei înşişi, trebuie să se lupte cu metafore, comparaţii şi analogii. Ştiţi genul acesta de lucruri; foc, vârtejuri, paradis, săgeţi.

— „Valea crinilor", cită Jeremy. Şi „alcovul de frunze al fericirii"[26].

— Ca să nu mai pomenim sacrificarea spiritului într-un pustiu al ruşinii, spuse domnul Propter, şi toate celelalte figuri de stil. O varietate nesfârşită, cu o singură trăsătură comună – toate sunt compuse din cuvinte care nu conotează vreun aspect al subiectului pe care se presupune că îl descriu.

— Să spui un lucru pentru a semnifica un altul, interveni Jeremy. Nu este aceasta una din definiţiile posibile ale literaturii ficţionale?

— Poate, răspunse domnul Propter. Dar ceea ce mă interesează cel mai mult pe mine în acest moment este faptul că intuiţiile noastre animalice imediate nu au primit niciodată decât cele mai sumare şi nepotrivite denumiri.

---

[26] Aluzie la dialogul pe aceeaşi temă dintre Burlap şi Rampion, personaje dintr-un alt roman de Aldous Huxley, *Punct contrapunct*, traducere şi note de Const. Popescu, Postfaţă de Andrei Brezianu, Editura Polirom, 2003, p. 298 (n. r.).

Spunem „roşu”, de exemplu, sau „plăcut” şi o lăsăm aşa, fără să încercăm să găsim echivalenți verbali pentru diferitele aspecte ale perceperii roşului sau trăirii plăcerii.

— Păi, asta nu se datorează faptului că nu poți trece dincolo de „roşu” şi „plăcut”? spuse Pete. Sunt doar realități, realități supreme.

— Ca şi girafele, adăugă Jeremy. „Nu există un astfel de animal”, spuse raționalistul, când i se arată fotografia. Şi apoi vine girafa, cu gâtul ei şi aşa mai departe!

— Aveți dreptate, spuse domnul Propter. Girafa este o realitate supremă. Trebuie s-o accepți, fie că-ți place sau nu. Dar acceptarea girafei nu te împiedică să o studiezi şi s-o descrii. Şi acelaşi lucru se aplică şi roşului sau plăcerii sau lui *notus calor*. Ele pot fi analizate, iar rezultatele analizei pot fi descrise prin mijloacele unor cuvinte adecvate. Dar din punctul de vedere al realității istorice, asta nu s-a făcut.

Pete dădu încet din cap.

— De ce credeți să s-a întâmplat aşa? întrebă el.

— Ei bine, spuse domnul Propter, aş zice că e din cauză că oamenii au fost întotdeauna mai interesați să facă şi să simtă decât să înțeleagă. Întotdeauna prea ocupați să facă bine, să trăiască palpitant şi să facă ceea ce „trebuie” şi să venereze idoli locali – prea ocupați cu

toate acestea până şi ca să simtă vreo dorință de a avea un instrument verbal adecvat pentru elucidarea experiențelor lor. Uitați-vă la limbile pe care le-am moştenit – incomparabil de eficiente în aţâţarea violenței şi în excitarea de emoții; un ajutor atotprezent pentru cei care vor să reuşească în lume; cel puțin inutil pentru oricine aspiră la înțelegerea dezinteresată. De aici, chiar şi la nivelul strict uman, nevoia de limbaje impersonale speciale precum matematica şi vocabularele tehnice ale diferitelor ştiințe. De fiecare dată când oamenii au simțit dorința de a înțelege, au abandonat limbajul tradițional şi l-au substituit cu alt limbaj special, mai precis şi, în primul rând, mai puțin contaminat de interes de sine. Acum, iată un fapt foarte semnificativ. Literatura ficțională se ocupă în principal cu viața de zi cu zi a bărbaților şi femeilor; iar viața de zi cu zi a bărbaților şi femeilor constă, în mare măsură, din experiențe animalice imediate. Dar creatorii literaturii ficționale nu au uitat niciodată limbajul impersonal, necontaminat pentru elucidarea experiențelor imediate. Ei se mulțumesc să utilizeze numele goale, neanalizate ale experiențelor, ca simple ajutoare pentru memoria lor şi a cititorilor lor. Fiecare intuiție directă este *notus calor*, cu conotația cuvintelor lăsată deschisă, ca să spunem aşa, pe care

fiecare cititor individual să o completeze, în concordanță cu natura propriilor experiențe particulare din trecut, ale lui sau ale ei. Dar, pe de altă parte, oamenii nu citesc literatură ca să înțeleagă; o citesc pentru că vor să retrăiască sentimentele şi senzațiile pe care le-au găsit excitante în trecut. Arta poate fi multe lucruri; dar, în practică, mare parte din ea este un echivalent mental al alcoolului şi cantaridei.

Domnul Propter privi din nou spre rândurile strânse ale epistolei lui Molinos.

— „*Oirá y leerá el hombre racional estas espirituales materias*, citi el din nou. *Pero no llegerá a comprenderlas.*" Va auzi şi va citi aceste lucruri, dar nu va reuşi să le înțeleagă. Şi nu va reuşi. Apoi, închizând dosarul şi dându-i-l înapoi lui Jeremy, domnul Propter spuse: Şi nu va reuşi pentru unul din două motive excelente. Fie nu a văzut niciodată girafele respective şi, astfel, fiind un *hombre racional*, ştie foarte bine că un astfel de animal nu există. Fie a întrezărit acele creaturi sau are alte motive să creadă în existența lor, dar nu poate înțelege ceea ce spun despre ele experții; nu poate înțelege din cauza inadecvării limbajului în care este descrisă de obicei fauna lumii spirituale. Cu alte cuvinte, el fie nu a avut experiența imediată a eternității şi, astfel, nu are niciun motiv să

creadă că eternitatea există; fie el *crede* că eternitatea există, dar nu înțelege o boabă din limbajul în care se vorbeşte despre ea de către cei care au avut experiența ei. Mai mult, atunci când doreşte să vorbească el însuşi despre eternitate – şi el poate dori să facă asta, pentru a-şi comunica celorlalți experiențele sau pentru a le înțelege mai bine el însuşi, din punctul de vedere uman – se trezeşte în coarnele unei dileme. Pentru că fie recunoaşte că limbajul existent este inadecvat – caz în care are doar două opțiuni raționale: să nu spună nimic sau să inventeze un limbaj tehnic nou, mai bun, doar al lui, un calcul al eternității, ca să spunem aşa, o algebră specială a experienței spirituale (iar dacă chiar îl inventează, nimeni nu va şti despre ce vorbeşte, dacă nu va învăța limbajul). Cam asta e cu primul corn al dilemei. Al doilea corn este rezervat celor care nu recunosc inadecvarea limbajului existent; sau o recunosc, dar au o speranță irațională suficient de puternică pentru a-şi asuma un risc cu un instrument despre care ştiu că nu are nicio valoare. Aceşti oameni vor scrie în limbajul existent, iar scrisul lor va fi, în consecință, mai mult sau mai puțin înțeles complet greşit de majoritatea cititorilor lor. Inevitabil, deoarece cuvintele pe care ei le folosesc nu corespund lucrurilor despre care vorbesc. Cele mai multe dintre ele sunt

cuvinte luate din limbajul vieții de zi cu zi. Dar limbajul vieții de zi cu zi se referă aproape exclusiv la treburi strict umane. Ce se întâmplă atunci când aplici cuvinte derivate din acest limbaj experiențelor de pe planul spiritului, planul experienței atemporale? În mod evident, creezi o neînțelegere; spui ceea ce nu ai vrut să spui.

Pete îl întrerupse.

— Aş vrea să-mi dați un exemplu, domnule Propter, spuse el.

— Bine, răspunse celălalt. Să luăm cel mai răspândit cuvânt din literatura religioasă: iubire. La nivel uman, cuvântul înseamnă – ce? Practic orice de la Maică la Marchizul de Sade.

Numele îi aminti din nou lui Jeremy de ceea ce se întâmplase cu *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*. Cu adevărat, era complet inadmisibil! Câtă neruşinare... !

— Nu facem nici măcar distincția greacă simplă dintre *eraoto* şi *philo*, *eros* şi *agape*. La noi, totul este doar iubire, fie că e una a sacrificiului de sine sau una posesivă, fie că e prietenie, senzualitate sau nebunie criminală. Totul e doar iubire. Ce cuvânt idiot! Chiar şi la nivel uman este complet ambiguu. Iar când începi să-l foloseşti în relație cu experiențe de la nivelul eternității – ei bine, este pur şi simplu un dezastru. „Iubirea de Dumnezeu.” „Iubirea lui

Dumnezeu pentru noi.” „Iubirea sfântului pentru semenii săi.” Ce reprezintă cuvântul în astfel de expresii? Şi în ce mod este el legat de ceea ce reprezintă, atunci când este aplicat unei mame tinere care îşi alăptează copilul? Sau lui Romeo, care urcă în dormitorul Julietei? Sau lui Othello, atunci când o sugrumă pe Desdemona? Sau cercetătorului care îşi iubeşte ştiinţa? Sau patriotului care e gata să moară pentru ţara sa – să moară şi, în acelaşi timp, să ucidă, să fure, să mintă, să păcălească şi să tortureze pentru ea? Oare chiar există ceva comun între ceea ce reprezintă cuvântul în aceste contexte şi ceea ce reprezintă el atunci când cineva vorbeşte, să zicem, despre iubirea lui Buddha faţă de toate fiinţele conştiente? Evident, răspunsul este: nu, nu există. La nivel uman, cuvântul reprezintă un număr foarte mare de stări ale minţii şi moduri de comportare diferite. Nesimilare în multe privinţe, dar asemănătoare cel puţin în asta: toate sunt însoţite de excitare emoţională şi toate conţin o doză de poftă. În timp ce majoritatea trăsăturilor cracteristice ale experienţei unei persoane iluminate sunt seninătatea şi dezinteresul. Cu alte cuvinte, absenţa excitaţiei şi absenţa poftei.

„Absenţa excitaţiei şi absenţa poftei”, îşi spuse Pete în sinea lui, în timp ce în faţa ochilor săi interiori plutea

imaginea Virginiei cu boneta ei de iahting, mergând pe scuterul ei roz, îngenunchind în pantaloni scurți sub arcada Grotei.

— Distincțiile din realitate ar trebui reprezentate de distincții în limbaj, spunea domnul Propter. Dacă nu sunt, nu te poți aştepta să spui ceva rațional. În ciuda acestui fapt, noi insistăm să folosim un singur cuvânt pentru a conota lucruri complet diferite. „Dumnezeu e iubire", spunem noi. Cuvântul este acelaşi cu cel pe care îl folosim atunci când vorbim despre faptul că „suntem cuprinşi de iubire", „ne iubim copiii" sau „iubirea de țară ne inspiră". În consecință, avem tendința de a crede că lucrul despre care vorbim trebuie să fie mai mult sau mai puțin acelaşi. Ne imaginăm, într-un mod vag şi reverențios, că Dumnezeu este compus dintr-un fel de dor amplificat enorm.

Domnul Propter scutură din cap.

— Îl creăm pe Dumnezeu după propriul nostru chip. Asta ne măguleşte vanitatea şi, desigur, preferăm vanitatea înțelegerii. De unde aceste confuzii de limbaj. Dacă am vrea să înțelegem lumea, dacă am vrea să gândim despre ea realist, ar trebui să spunem că noi iubim, dar că Dumnezeu este altceva. În acest mod, oamenii care nu au avut niciodată o experiență nemijlocită

la nivelul eternității ar primi cel puțin o şansă de a cunoaşte intelectual că ceea ce se întâmplă la acel nivel nu este acelaşi lucru cu ceea ce se întâmplă la nivelul strict uman. Ar şti, pentru că ar citi asta, că există o anumită diferență între iubire şi acea altă expresie aplicată lui Dumnezeu. În consecință, ar avea mai puține scuze decât oamenii de azi să-şi imagineze că Dumnezeu este ca ei înşişi, numai că ceva mai asemănător în ce priveşte respectabilitatea şi ceva mai puțin asemănător, desigur, în ce priveşte partea cealaltă. Şi desigur că ceea ce se aplică termenului „iubire" se aplică tuturor celorlalte cuvinte luate din limbajul vieții de zi cu zi şi folosite pentru a descrie experiența spirituală. Cuvinte precum „cunoaştere", „înțelepciune", „putere", „minte", „pace", „bucurie", „libertate", „bine". Ele reprezintă anumite lucruri la nivel uman. Dar, atunci când descriu evenimente de la nivelul eternității, scriitorii le forțează să reprezinte nişte lucruri foarte diferite. De aici, folosirea lor duce doar la confuzie pe aceste teme. Fac aproape imposibil ca cineva să ştie despre ce este vorba. Şi, între timp, trebuie să păstrezi în minte faptul că aceste cuvinte din limbajul vieții de zi cu zi nu sunt singurele care creează probleme. Oamenii care scriu despre experiențe de

la nivelul eternității folosesc, de asemenea, expresii tehnice împrumutate din diferite sisteme de filosofie.

— Nu aceasta era algebra experienței spirituale de mai devreme? spuse Pete. Nu acesta este limbajul special, ştiinţific, despre care vorbeaţi?

— E o încercare a unei astfel de algebre, răspunse domnul Propter. Dar, din nefericire, o încercare foarte nereuşită. Nereuşită din cauză că această algebră anume este derivată din limbajul metafizicilor – metafizici rele, apropo. Oamenii care o folosesc se dedică, fie că vor sau nu, unei explicări a faptelor, ca şi unei descrieri. O explicare a experiențelor concrete în termenii entităților metafizice, a căror existență este pur ipotetică şi poate fi demonstrată. Cu alte cuvinte, ei descriu faptele în termenii plăsmuirilor imaginației; explică ceea ce este cunoscut în termenii necunoscutului. Să luăm câteva exemple. Iată unul: „extaz”. Este un termen tehnic care se referă la capacitatea sufletului de a ieşi din trup – şi, desigur, implică mai departe faptul că noi ştim ce este sufletul şi care este relația acestuia cu trupul şi cu restul universului. Sau să luăm un alt exemplu, un termen tehnic care este esențial în teoria catolică a misticismului, „contemplație inspirată”. Aici implicația este că există cineva în afara noastră care toarnă un anumit tip de

experiență psihologică în minţile noastre. Mai departe, implicaţia este că ştim cine este acel cineva. Sau să luăm în considerare chiar „unirea cu Dumnezeu”. Semnificaţia ei depinde de educaţia vorbitorului. Poate însemna „unire cu Iehova al Vechiului Testament”. Sau poate însemna „unirea cu zeitatea personală a creştinismului ortodox”. Poate însemna ceea ce, probabil, însemna pentru, să zicem, Eckhart, „unire cu divinitatea faţă de care Dumnezeul ortodoxiei este un aspect şi o anumită limitare”. În mod similar, dacă eşti indian, poate însemna „unire cu Æshvara” sau „unire cu Brahman”. În fiecare caz, termenul implică o cunoaştere anterioară despre natura lucrurilor care sunt fie complet imposibil de cunoscut, fie, în cel mai bun caz, posibil de dedus doar din natura experienţelor pe care se presupune că le descrie termenul. Domnul Propter concluzionă: Deci iată al doilea corn al dilemei – cornul pe care se trag inevitabil în ţeapă toţi cei care folosesc vocabularul religios curent pentru a-şi descrie experienţele de la nivelul eternităţii.

— Şi calea dintre coarne? întrebă Jeremy. Nu este ea calea psihologilor profesionişti care au scris despre misticism? Au dezvoltat un limbaj destul de raţional. Nu i-aţi menţionat.

— Nu i-am menționat, spuse domnul Propter, din acelaşi motiv pentru care, vorbind despre frumusețe, nu aş menționa esteticienii profesionişti care nu au fost niciodată într-o galerie de pictură.

— Vreți să spuneți că nu ştiu despre ce vorbesc?

Domnul Propter zâmbi.

— Voi formula altfel, spuse el. Ei vorbesc despre ceea ce ştiu. Dar ceea ce ştiu ei nu merită spus. Pentru că ceea ce cunosc ei este doar literatura misticismului – nu experiența.

— Atunci nu există *nicio cale* printre coarne, conchise Jeremy.

Ochii lui clipiră, în spatele ochelarilor; Jeremy zâmbi ca un copil care încearcă o senzație voioasă de triumf după comiterea unei răutăți minore.

— E foarte distractiv atunci când nu există nicio cale printre coarne! continuă el. Face ca lumea să pară delicios de confortabilă, când toate problemele sunt eliminate şi nu mai ai unde să mergi cu toate fanfarele şi armurile strălucitoare. Înainte, soldați creştini! Înainte, Cavalerie Uşoară! *Excelsior!* Şi în tot acest timp te învârteşti în cerc – în jurul cozii, urmându-ți Führerul – ca omizile lui Fabre. Asta chiar că îmi produce *foarte* multă plăcere!

De data aceasta domnul Propter râse deschis.

— Îmi pare rău că trebuie să vă dezamăgesc, spuse el. Dar, din nefericire, există o cale printre cele două coarne. Calea practică. Poți încerca să descoperi ce înseamnă pentru tine, prin experiență nemijlocită. Exact aşa cum poți descoperi cum arată *Crucificarea Sfântului Petru* de El Greco luând liftul şi urcând în hol. Numai că în cazul acesta mă tem că nu există niciun lift. Trebuie să urci pe propriile picioare. Apoi, întorcându-se spre Pete, adăugă: Şi să fii sigur că sunt o grămadă de trepte.

Doctorul Obispo se îndreptă de spate, îşi scoase capetele stetoscopului din urechi şi depozită instrumentul în buzunar, lângă *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*.

— E ceva rău? întrebă nelinişt domnul Stoyte.

Doctorul Obispo clătină din cap şi îi zâmbi liniştitor.

— Cel puțin nu gripă, spuse el. Doar o uşoară intensificare a bronşitei. O să-ți dau ceva pentru diseară, înainte să te culci.

Fața domnului Stoyte se relaxă, voioasă.

— Mă bucur că a fost doar o alarmă falsă, spuse el.

Se întoarse să-şi ia hainele, care zăceau grămadă pe canapea, sub Watteau.

De pe scaunul ei de la dozatorul de suc, Virginia scoase un țipăt victorios.

— Ce drăguț! strigă ea. Apoi, pe un alt ton, mai grav, adăugă: Ştii, Unchiule Jo, m-a făcut să mă panichez în legătură cu tusea aia a ta. Să mă panichez.

Unchiul Jo rânji triumfător şi se plesni cu palma peste piept atât de tare, încât acumulările păroase de carne, aproape feminine ale acestuia tremurară ca jeleul în urma loviturii.

— *Eu* nu am nimic, se lăudă el.

Virginia îl privi pe deasupra paharului ei pe Unchiul Jo, în timp ce acesta îşi lua cămaşa şi îşi înnoda cravata. Expresia de pe fața ei tânără şi nevinovată era una de seninătate absolută. Dar în spatele acelor ochi limpezi şi albaştri, mintea ei clocotea, activă.

„A fost oare periculos? îşi spunea ea în sinea ei. Doamne, a fost cât pe ce!” Amintindu-şi tresărirea bruscă şi violentă la zgomotul deschiderii uşilor liftului, la fuga grăbită în timp ce paşii se apropiau pe coridor, Virginia simți cum o furnică un delicios amestec de frică şi amuzament, de teamă şi triumf. Era o senzație pe care o avea când era copil şi se juca de-a v-ați ascunselea în întuneric. Cât pe ce! Şi cât de minunat fusese Sig! Ce prezență de spirit! Şi chestia cu stetoscopul pe care îl scosese din buzunar – ce idee extraordinară! Salvase situația! Pentru că, fără stetoscop, Unchiul Jo ar fi făcut

una din scenele lui de gelozie. Deşi, continuă Virginia să reflecteze, puternic ofensată, ea nu-şi putea da seama ce motiv ar fi avut să fie gelos. Dat fiind faptul că nu se întâmplase nimic, în afara unei mici lecturi cu voce tare. Şi oricum, de ce să nu i se permită unei fete să citească genul acela de lucruri, dacă aşa voia ea? Mai ales că era în franceză. Şi, în plus, ar fi vrut Virginia să ştie, cine era Unchiul Jo să facă pe pudicul? Îşi ieşea din minți numai pentru că cineva îți spunea o glumă, şi uite doar ce *făcea* el tot timpul – şi apoi se aştepta să vorbeşti ca Louisa M. Alcott şi credea că trebuie să fii protejată în aşa fel încât să nu auzi nici măcar un cuvânt obscen! Şi modul în care nu-i permitea să spună adevărul despre ea, chiar dacă ea vrusese asta. Îi făcuse o publicitate foarte diferită de ceea ce era ea în realitate. Se purta aproape de parcă ea era Daisy Mae din benzile desenate, iar el un fel de Micul Abner, care o salva în ceasul al douăsprezecelea. Deşi, bineînțeles, el trebuia să admită faptul că se mai întâmplase cel puțin o dată înainte să apară el, pentru că altfel nu ar mai fi existat nicio scuză pentru *el*. Se întâmplase, dar involuntar – ştii, practic un viol – sau un tip profitase de faptul că ea era atât de prostuță şi inocentă – la Congo Club, când nu avea pe ea decât nişte chiloți cu ață şi ceva pudră de talc! Şi, bineînțeles, se

presupunea că ea urâse întotdeauna asta; că plânsese în hohote tot timpul până când apăruse Unchiul Jo; şi că totul era diferit. Dar în cazul acesta, îşi dădu seama dintr-odată Virginia, dacă aşa o privise el, ce naiba voia să spună prin modul ăsta de a veni acasă la şapte şi jumătate, când o anunțase că nu se întoarce până la opt? Vicleanul bătrân! Încerca s-o spioneze? Pentru că, dacă era aşa, ea nu avea de gând să accepte asta; dacă era aşa, atunci bine îi făcuse că Sig îi citise ceea ce îi citise. Primea exact ce merita pentru că spiona, încercând s-o prindă pe picior greşit. Ei bine, dacă *aşa* avea el de gând să se comporte, atunci ea avea să-i spună lui Sig să vină în fiecare zi şi să-i citească un capitol. Deşi cum Dumnezeu putea s-o țină aşa timp de o sută douăzeci de zile, ea nu-şi putea da seama. Ținând cont de ceea ce se întâmplase deja în prima săptămână – şi iat-o pe ea, care credea că ştie tot! Ei, cât trăieşte, omu-nvață. Deşi erau unele despre care ea chiar nu vrusese să afle. Lucruri care te fac să-ți vină să vomiți. Oribil! La fel de rele ca a avea un copil! (Virginia se cutremură.) Nu că n-ar fi fost şi o grămadă de chestii amuzante în carte. Bucata pe care îl pusese pe Sig să i-o citească de mai multe ori – era colosală, o distrase foarte mult. Şi cealaltă chestie când fata...

— Ei, puiule, spuse domnul Stoyte în timp ce-şi încheia ultimul nasture de la vestă. Nu eşti prea vorbăreață, aşa-i? La ce te gândeşti?

Virginia îşi încreți buza ei de sus scurtă şi copilărească într-un zâmbet care făcu inima domnului Stoyte să se topească de tandrețe şi dorință.

— Mă gândeam la tine, Unchiule Jo, spuse ea.

Capitolul XIII

Ființa ta rămâne sfântă şi senină
Chiar şi când gândul către Cer te ocoleşte,
La sânul lui Avram îți e mereu culcuşul;
În templul cel lăuntric se duce rugăciunea-ți lină
Căci Domnul e cu tine făr' de ştiința noastră, pe mulțe şte[27]

— Foarte frumos, spuse Jeremy cu glas tare.

„Transparent" era cuvântul potrivit, reflectă el. Sensul era acolo, ca o muscă în chihlimbar. Sau, mai degrabă, nu era nicio muscă; era doar chihlimbarul; şi chihlimbarul era sensul. Se uită la ceas. Trei minute până la miezul nopții. Închise Wordsworth-ul – şi când te gândeşti,

[27] Traducere aproximativă din poemul *It is a Beauteous Evening, Calm and Free*, de William Wordsworth (n. r.).

continuă Jeremy să-şi amintească nervos, când te gândeşti că ar fi putut să-şi reîmprospăteze lectura romanului *Félicia*! –, puse volumul pe măsuța de lângă patul său şi îşi scoase ochelarii. Privați de cele şase dioptrii corectoare şi jumătate, ochii lui au fost aduşi imediat la o stare de disperare fiziologică. Cristalul curbat devenise elementul lor; fără ochelari, erau o pereche de creaturi marine gelatinoase, scoase brusc din apă. Apoi se stinse lumina; era ca şi cum sărmanii de ei fuseseră băgați, milostiv, într-un acvariu, ca să fie în siguranță.

Jeremy se întinse sub pătură şi căscă. Ce zi! Dar acum, slavă Domnului, paradisul patului. Binecuvântata Domnişoară se aplecă peste marginea patului de aur al cerului. Dar aceste cearşafuri erau de bumbac, nu de in; ceea ce era puțin compromițător într-o casă ca aceasta! O casă plină de Rubens şi El Greco – şi cearşafurile sunt de bumbac! Dar *Crucificarea Sfântului Petru* – ce maşină cu adevărat uluitoare! Cel puțin la fel de bună ca *Adormirea din Toledo*. Care, apropo, probabil că fusese deja bombardat. Ceea ce demonstra ce se întâmplă atunci când oamenii iau lucrurile prea în serios. Nu că n-ar fi existat, continuă el să reflecteze, ceva destul de impresionant la bătrânul Obiect-Propter. (Pentru că aşa se hotărâse să-i spună omului în mintea sa şi când îi scria mamei lui;

Obiectul-Propter.) Avea ceva de Bătrânul Marinar, poate. Ca ascultător, Jeremy se bătuse din când în când cu pumnul în piept; poate că ar fi trebuit s-o facă mai des, dată fiind îngrozitoarea subversiune a tuturor decențelor obişnuite şi, *a fortiori*, a tuturor indecențelor obişnuite (cum ar fi *Félicia*, cum ar fi vinerile din două în două săptămâni din Maida Vale), pe care acea ființă o inducea. Nu fără o considerabilă persuasiune, blestemați fie ochii lui sclipitori! Pentru că acest Marinar anume nu numai că te captiva cu acel ochi al său; era, de asemenea, şi fagotul puternic pe care îți doreai să-l auzi. Îl ascultai fără reticență – deşi, desigur, nu aveai nicio intenție de a permite ca mica şi particulara ta structură de decențe şi indecențe să fie subminată. Nu aveai de gând să permiți religiei (nici mai mult, nici mai puțin!) să invadeze sanctitatea vieții private. Casa unui englez este castelul său; şi, în mod curios, un castel american, după cum descoperise după ce îi trecuse primul şoc, se dovedea a fi casa acestui englez anume. Casa lui spirituală. Pentru că era întruparea minții fără nicio pistă a unui imbecil. Pentru că nu exista nicio problemă, nimic nu ducea nicăieri, dilemele aveau un număr infinit de coarne şi te învârteai în cerc, precum omizile lui Fabre, într-un univers închis extrem de confortabil – mereu în cerc, printre

Documentele Hauberk, de la Sfântul Petru la Micuța Morphil, la Giambologna, la acei *bodhisattva* auriți din pivniță, la babuini, la Marchizul de Sade, la Sfântul Francisc de Sales, la Félicia şi apoi din nou la Sfântul Petru. Mereu în cerc, precum omizile în mintea unui imbecil; mereu în cerc, într-un confort infinit al gândurilor, sentimentelor şi acțiunilor lipsite de probleme, al artei şi erudiției închise ermetic, al culturii de dragul culturii, al micilor decențe şi indecențe autosuficiente, al dilemelor impenetrabile şi întrebărilor morale lămurite suficient de prostia înconjurătoare.

Mereu în cerc, mereu în cerc, de la picioarele lui Petru la micile fese ale lui Morphil, la fesele babuinilor, de la minunata spirală chinezească a faldurilor de la mantia lui Buddha la păsările colibri bând din aer, din nou la picioarele străpunse de cuie ale lui Petru... Moțăiala lui Jeremy se întunecă, transformându-se în somn.

În altă cameră de la acelaşi etaj al donjonului, Pete Boone nici măcar nu încerca să doarmă; încerca, dimpotrivă, să înțeleagă. Să înțeleagă ştiința şi pe domnul Propter, justiția socială, eternitatea, pe Virginia şi antifascismul. Nu era uşor. Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, atunci trebuia să începi să gândeşti foarte diferit despre aproape orice. „Căutare dezinteresată

a adevărului" – asta ai fi spus (dacă te-ar fi forțat cineva vreodată să spui ceva atât de jenant) despre motivul pentru care erai biolog. Iar în cazul socialismului era „umanitarismul", era „cea mai mare fericire pentru cât mai mulți", era „progresul" – şi, desigur, asta se lega din nou de biologie: fericire şi progres prin ştiință, ca şi prin socialism. Şi, până când fericirea şi progresul să se producă, exista loialitatea față de cauză. Pete îşi aminti un text despre loialitate al lui Josiah Royce, un text pe care trebuise să-l citească în al doilea an de colegiu. Ceva despre toți oamenii loiali care înțeleg în propria lor modalitate o anumită formă a adevărului religios – dobândind un fel de intuiție religioasă autentică. Îl impresionase foarte tare la acel moment. Tocmai îşi pierduse credința în acea poveste veche cu Sângele Mielului, cu care crescuse, iar asta venise ca o liniştire, îl făcuse să simtă că, la urma urmei, *era* religios, chiar dacă nu mai mergea la biserică – era religios pentru că era loial. Loial cauzelor, loial prietenilor. În Spania fusese religios, aşa i se păruse dintotdeauna. Religios, din nou, atunci când avea acele sentimente față de Virginia. Şi totuşi, domnul Propter avea dreptate, ideile lui Royce despre loialitate erau complet greşite. A fi loial, în sine, nu îți oferea intuiție religioasă. Dimpotrivă, te putea împiedica să

ai intuiție – de fapt, era absolut sigur că te împiedica, dacă îți îndreptai loialitatea către orice în afară de cea mai înaltă dintre cauze, iar cea mai înaltă dintre cauze (domnul Propter avea dreptate) era aproape teribilă prin îndepărtarea şi stranietatea ei. Aproape teribilă; şi totuşi, cu cât se gândea mai mult la ea, cu atât se îndoia mai mult de toate celelalte. Poate că, într-adevăr, era cea mai înaltă. Dar dacă era aşa, atunci socialismul nu era suficient. Şi nu era suficient, pentru că umanitarismul nu era suficient. Pentru că, întâmplător, cea mai mare fericire nu se găsea acolo unde crezuseră oamenii că se găseşte, pentru că nu o puteai determina să vină făcând unele lucruri în genul de domenii în care ai fi lucrat dacă ai fi fost reformator social. Maximul pe care îl puteai obține în acele domenii era să faci în aşa fel încât să fie mai uşor pentru oameni să meargă acolo unde fericirea putea fi dobândită. Şi, bineînțeles, ceea ce se aplica la socialism s-ar fi aplicat şi la biologie sau orice altă ştiință, dacă te gândeai la ea ca la un mijloc de progres. Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, atunci ceea ce oamenii numeau progres nu era progres. Adică, nu ar fi progres decât dacă ar face mai uşor pentru oameni să meargă acolo unde există de fapt cea mai mare fericire. Mai uşor, cu alte cuvinte, să fie loiali celei mai înalte cauze dintre

toate. Şi, evident, dacă acesta era standardul tău, trebuia să te gândeşti de două ori înainte de a folosi progresul ca justificare a ştiinței. Şi apoi mai era şi acea căutare dezinteresată a adevărului. Dar, din nou, dacă domnul Propter avea dreptate, biologia şi celelalte erau căutarea dezinteresată a unui singur aspect al adevărului. Dar o jumătate de adevăr era un fals, şi rămânea fals chiar şi atunci când îl spuneai cu credința că e întregul adevăr. Aşa că părea că nici *această* justificare nu e suficientă – sau, cel puțin, ca şi cum nu ar fi suficientă decât dacă, în acelaşi timp, ai încerca dezinteresat să descoperi celălalt aspect al adevărului, aspectul pe care îl căutai atunci când ți-ai acordat loialitatea celei mai înalte dintre cauze. Şi, între timp, cum rămânea cu Virginia, se întreabă el cu nelinişte crescândă, cum rămânea cu Virginia? Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, atunci nici măcar Virginia nu era suficientă, chiar şi Virginia ar putea fi un obstacol care să-l împiedice să îşi ofere loialitatea celei mai înalte dintre cauze. Chiar şi ochii aceia, inocența ei şi gura absolut adorabilă; chiar şi ceea ce simțea el față de ea; chiar şi iubirea însăşi, chiar şi cel mai bun tip de iubire (pentru că el putea spune cu sinceritate că detesta celălalt tip – acel bordel îngrozitor din Barcelona, de exemplu, şi aici, acasă, acele îmbrățişări de după al treilea sau al

patrulea cocteil, acele pipăieli de la marginea drumului, într-o maşină parcată) – da, chiar şi cel mai bun tip de iubire ar putea fi insuficient, de fapt ar putea fi mai rău decât insuficient. „Nu te-aş putea iubi, draga mea, atâta, de n-aş iubi nu ştiu ce mai mult." Până acum, nu ştiu ce fusese biologia lui, socialismul lui. Dar acum acestea se dovediseră a fi insuficiente sau chiar, luate ca scopuri în sine, mai rău decât insuficiente. Nicio loialitate nu era bună în sine şi nici nu aducea intuiției religioasă, cu excepția loialității față de cauza cea mai înaltă. „Nu te-aş putea iubi, draga mea, atâta, de n-aş iubi cauza cea mai înaltă mai mult." Dar întrebarea, chinuitoarea întrebare, era aceasta: puteai iubi cea mai înaltă cauză şi să continui să ai sentimentele pe care le aveai față de Virginia? Cea mai rea iubire era evident incompatibilă cu loialitatea față de cea mai înaltă dintre cauze. Era evident; pentru că cea mai rea iubire însemna doar să fii loial propriei tale fiziologii, în timp ce, dacă domnul Propter avea dreptate, nu puteai fi loial celei mai înalte cauze fără să respingi astfel de loialități față de tine însuți. Dar era oare cea mai bună iubire fundamental diferită, până la urmă, de cea mai rea iubire? Cea mai rea fiind să fii loial fiziologiei tale. Era greu s-o recunoşti, dar la fel era şi cea mai bună: să fii loial fiziologiei tale şi în acelaşi timp (ceea ce era semnul ei

distinctiv) loial şi celor mai înalte sentimente – acelei dureri surde a dorului, acelei tandreți infinite, acelei adorații, acelei fericiri, acelor dureri, acelei senzații de solitudine, acelui dor de identitate. Le erai loial acestora, iar a le fi loial era definiția celui mai bun tip de iubire, a ceea ce oamenii numeau romantism şi elogiau ca fiind cel mai minunat lucru din viață. Dar să le fii loial acestora însemna să-ți fii loial ție însuți; şi nu-ți puteai fi loial ție însuți şi în acelaşi timp loial celei mai înalte cauze.

Concluzia practică era evidentă. Dar Pete refuza s-o tragă. Acei ochi erau limpezi şi albaştri, acea gură era adorabilă în inocența ei. Şi apoi, cât de dulce era ea, cât de minunat de atentă! Pete îşi aminti conversația pe care o avuseseră în timp ce mergeau la cină. El o întrebase ce-i mai făcea durerea de cap.

— Nu vorbi despre asta, îi şoptise ea, ar putea să-l supere pe Unchiul Jo. Doctorul l-a examinat cu stetoscopul şi crede că nu se simte prea bine în seara asta. Nu vreau să-şi facă griji din cauza *mea*. Şi oricum, ce-i o durere de cap?

Nu doar frumoasă, nu doar inocentă şi dulce, dar şi curajoasă şi altruistă. Şi cât de adorabilă fusese cu el toată seara, întrebându-l despre munca lui, povestindu-i despre casa ei din Oregon, făcându-l să povestească

despre casa lui din El Paso. Până la urmă domnul Stoyte venise şi se aşezase lângă ei – în tăcere şi cu faţa neagră ca tunetul. Pete privise întrebător spre Virginia, iar ea îi aruncase o privire care spunea „Te rog, pleacă”, iar când el s-a ridicat şi a spus noapte bună, i-a mai aruncat o privire prin care îl implora s-o scuze, atât de plină de recunoştină, atât de înţelegătoare, atât de dulce şi de afectuoasă, încât amintirea ei era suficientă ca să-i aducă lacrimi în ochi. Întins acolo în întuneric, Pete plânse de fericire.

Acea firidă din perete dintre ferestrele din dormitorul Virginiei fusese menită, fără îndoială, unei biblioteci. Dar Virginia nu prea se dădea în vânt după cărţi; firida fusese amenajată, în schimb, ca un mic altar. Trăgeai o pereche de perdele scurte şi albe de catifea, iar acolo, într-un umbrar de flori artificiale era Maica Noastră iluminată strălucitor de un sistem ingenios de becuri electrice mascate, îmbrăcată în haine adevărate de mătase, cu o coroană de aur cât se poate de drăguţă şi şase şiruri de perle mici la gât. Desculţă şi în pijamale de satin alb, Virginia stătea în genunchi în faţa căsuţei de păpuşi sacre, spunându-şi rugăciunile de seară. I se părea că, în seara aceasta, Maica Noastră arăta deosebit de dulce şi de bună.

Mâine, hotărî Virginia în timp ce buzele ei pronunțau formulele de laudă şi implorare, mâine-dimineață la prima oră avea să se ducă la camera de croitorie şi s-o ia pe una din fetele de acolo s-o ajute să facă o nouă mantie pentru Maica Noastră, din piesa aceea minunată de brocart albastru pe care o cumpărase săptămâna trecută dintr-un butic din Glendale. O mantie de brocart albastru, închisă în față cu un nasture de aur – sau, şi mai bine, cu un şnur mic de aur din care puteai să faci o fundă, în timp ce capetele atârnau în jos, aproape până la picioarele Maicii Noastre. Ah, ar fi fost pur şi simplu minunat! Virginia îşi dorea să fie dimineață, ca să se apuce de asta imediat.

Ultima rugăciune fusese spusă; Virginia îşi făcu cruce şi se ridică în picioare. În timp ce făcea asta, privi din întâmplare în jos şi văzu, spre oroarea ei, că o parte din lacul de unghii de culoarea ciclamei se cojise de pe al doilea şi al treilea deget de la piciorul ei stâng. O clipă mai târziu, Virginia se ghemuise pe podea lângă patul ei, cu piciorul drept întins şi celălalt tras spre ea, pregătindu-se să repare stricăciunile. Lângă ea era o sticluță deschisă, iar în mână ținea o pensulă mică. O aură industrială oribilă de acetonă învăluise parfumul „Shoking” de la Schiaparelli cu care era impregnat trupul ei. Începu să lucreze şi, în timp ce se aplecă în față, două şuvițe de păr

roşcat scăpară din tiparul lor buclat şi îi căzură pe frunte. Ochii mari şi albaştri priveau fix şi atent, de sub fruntea încruntată. Pentru a-şi spori concentrarea, îşi scosese vârful limbii printre dinți. „La naiba”, spuse ea tare, dintr-odată, atunci când mica perie greşi puțin. Apoi, imediat, dinții se încleştară iar.

Întrerupându-şi lucrul pentru a permite primului strat de lac să se usuce, Virginia îşi mută atenția de la degete la gamba şi tibia piciorului ei stâng. Firele de păr începeau iar să crească, observă ea enervată; în curând va fi timpul pentru încă un tratament din acela cu ceară. Încă mângâindu-şi gânditoare piciorul, Virginia îşi lăsă mintea să bântuie printre evenimentele acelei zile. Amintirea acelei situații periculoase cu Unchiul Jo o făcu să tremure de o teamă palpitantă. Apoi se gândi la Sig, cu stetoscopul lui, şi buza de sus i se ridică fermecător, într-un zâmbet amuzat. Şi mai era şi cartea aia, aşa-i trebuia Unchiului Jo, foarte bine că îl pusese pe Sig să-i citească din ea. Şi Sig, care devenea obraznic cu ea între capitole, şi se dădea la ea; aşa-i trebuia Unchiului Jo, pentru că încercase s-o spioneze. Îşi aminti cât de tare se înfuriase pe Sig. Nu atât pentru ceea ce făcuse efectiv; pentru că, pe lângă că aşa-i trebuia Unchiului Jo (bineînțeles, ea descoperise doar *după aceea* că chiar aşa îi trebuia Unchiului Jo), ceea ce

făcuse el fusese mai degrabă palpitant decât altfel; pentru că, la urma urmei, Sig era teribil de atrăgător într-un fel în care Unchiul Jo nu conta aproape deloc; de fapt, aproape că ai fi putut spune că el conta în modul celălalt: pe minus, ca să zicem aşa; conta mai puțin decât oricine altcineva, astfel că oricine altcineva care *era* atrăgător părea încă şi mai atrăgător atunci când Unchiul Jo era prin preajmă. Nu, nu faptul că el făcuse acel lucru o înfuriase pe ea. Ci modul în care îl făcuse. Aşa, râzând la ea. În mod normal, pe ea n-o deranja puțină ironizare. Dar s-o ironizeze în timp ce se dădea la ea – asta însemna s-o trateze ca şi cum ar fi fost o curvă de pe Main Street. Niciun pic de romantism sau altceva; doar acel râs cumva înfundat şi multe glume murdare. Poate că aşa era rafinat; dar ei nu-i plăcea. Iar el nu-şi dădea seama că era pur şi simplu stupid să se poarte aşa? Pentru că, la urma urmei, atunci când citeai cartea aceea împreună cu cineva atât de atrăgător precum Sig – ei bine, simțeai că ți-ai dori puțin romantism. Romantism adevărat, ca în filme, cu lumina lunii, muzică swing sau poate un cântec de dragoste (pentru că era plăcut să te simți trist atunci când erai fericit) şi un băiat care să-ți spună lucrui încântătoare, şi multe sărutări şi, la sfârşit, aproape fără ca tu să-ți dai seama, aproape ca şi cum nu ți s-ar întâmpla ție, astfel

încât să nu ți se pară că e ceva în neregulă, ceva ce ar putea-o supăra pe Maica Noastră... Virginia oftă adânc şi închise ochii; fața ei căpătă o expresie de linişte serafică. Apoi oftă din nou, dădu din cap şi se încruntă. În loc de asta, se gândi ea furioasă, în loc de asta, Sig se apucase să strice tot făcând pe durul şi rafinatul. Distrusese complet romantismul şi te făcuse să te înfurii pe el. Şi ce rost avea asta? conchise Virginia cu ranchiună. Ce rost avea asta, fie din punctul lui de vedere, fie din al ei?

Primul strat de lac părea să se fi uscat. Aplecându-se deasupra piciorului, Virginia suflă puțin deasupra degetelor, apoi începu să aplice al doilea strat. Dintr-odată, uşa dormitorului se deschise şi apoi se închise încet în spatele ei.

— Unchiule Jo, spuse ea întrebător şi cu o notă de surpriză în voce, dar fără să-şi ridice privirea de la unghii.

Nu se auzi niciun răspuns, doar sunetul cuiva care se apropia de-a lungul camerei. Deasupra ei stătea doctorul Obispo.

— Sig!

Vocea ei scăzu până la nivelul unei şoapte.

— Ce *faci*?

Doctorul Obispo zâmbi, în modul lui de admirație ironică, de concupiscență intensă, dar în acelaşi timp amuzată şi batjocoritoare.

— Mă gândeam că am putea continua cu lecția noastră de franceză, spuse el.

— Eşti nebun! Virginia privi temător spre uşă. E de cealaltă parte a culoarului. Poate intra aici...

Zâmbetul doctorului Obispo se transformă în rânjet.

— Nu-ți face griji din cauza Unchiului Jo, spuse el.

— Dacă te găseşte aici, te omoară.

— N-o să mă găsească aici, răspunse doctorul Obispo. I-am dat o capsulă de Nembutal înainte să se culce. O să doarmă până la Ziua Judecății.

— Mi se pare că eşti groaznic! spuse Virginia energic.

Dar nu se putu abține să nu râdă, în parte de uşurare, în parte pentru că era într-adevăr destul de amuzant să te gândeşti cum Unchiul Jo sforăie alături, în timp ce Sig îi citeşte chestiile alea.

Doctorul Obispo scoase din buzunar „Cartea rugăciunilor de fiecare zi”.

— N-aş vrea să te deranjez din truda ta, spuse el cu o parodie de politețe cavalerească. Munca unei femei nu se termină niciodată, continuă el. Fă-ți treaba ca şi cum eu n-aş fi aici. O să găsesc pasajul şi o să încep să citesc.

Zâmbindu-i cu o neobrăzare imperturbabilă, doctorul Obispo se aşează pe marginea patului rococo şi dădu paginile cărţii.

Virginia deschise gura să vorbească; apoi, apucându-şi piciorul stâng, o închise iar din cauza constrângerii unei nevoi încă şi mai stringente decât aceea de a-i spune exact în ce fel fusese neruşinat. Lacul se usca neuniform; degetele ei de la picioare aveau să arate pur şi simplu îngrozitor dacă nu se ocupa de ele imediat. Înmuind grăbită mica pensulă în sticulţa cu acetonă, Virginia începu să vopsească din nou, cu concentrarea intensă a unui Van Eyck lucrând la delaliile microscopice ale *Adorării Mielului*.

Doctorul Obispo ridică privirea din carte.

— Am admirat modul în care te-ai comportat cu Pete în seara asta, spuse el. Să flirtezi cu el de-a lungul întregii cine, ca să-l faci pe bătrân nebun de gelozie pe el. Asta a fost măiestrie.

Virginia îşi scoase limba dintre dinţi ca să spună:

— Pete e un băiat drăguţ.

— Dar prost, îl etichetă doctorul Obispo.

Apoi se întinse de-a lungul patului, cu o eleganţă conştientă şi un aer de o înnebunitoare insolenţă că e la el acasă.

— Altfel nu te-ar iubi aşa cum te iubeşte, continuă doctorul Obispo râzând pufnit. Sărmanul fraier crede că tu eşti un înger, un îngeraş divin, cu tot cu aripi, harfă şi virginitate autentică, de optsprezece carate, ca o bijuterie produsă în Elveția. Ei, dacă asta nu e prostie...

— Stai doar să mă pot ocupa de tine, spuse Virginia amenințător.

Însă nu ridică privirea, pentru că ajunsese într-o fază critică a executării operei ei de artă.

Doctorul Obispo ignoră remarca ei.

— Înainte subestimam valoarea unei educații umaniste, spuse el după o mică tăcere. Acum nu mai fac această greşeală. Apoi spuse pe un ton de o solemnitate adâncă, un ton, ți-ai fi putut imagina, precum cel al lui Whittier în timp ce ar fi citit din una dintre operele lui: Lecțiile marii literaturi! Adevărurile profunde! Nestematele înțelepciunii!

— Ah, taci din gură! spuse Virginia.

— Când mă gândesc cât le datorez lui Dante şi Goethe, spuse doctorul Obispo în acelaşi stil profetic. Să luăm cazul lui Paolo, când îi citeşte cu voce tare Francescăi. Cu rezultate cât se poate de rodnice, dacă îți aminteşti. „*Un giorno leggevamo per diletto di Lancilotto, come amor la*

strinse. Soli eravamo e senz'alcun sospetto. Senz'alcun sospetto."[28]

Doctorul Obispo repetase energic, în timp ce privea la una din gravurile din *O sută douăzeci de zile*:

— Fără cea mai mică suspiciune, înțelegi, în privința a ceea ce urma să se întâmple.

— La dracu'! spuse Virginia, care greşise iar.

— Nu, nici măcar o suspiciune referitoare la dracu', insistă doctorul Obispo. Deşi, desigur, ar fi trebuit să se aştepte la asta. Ar fi trebuit să aibă prudența elementară de a se feri să fie trimişi acolo prin accidentul unei morți bruşte. Câteva precauții simple, şi ar fi putut să profite de ce e mai bun din amândouă lumile. S-ar fi putut distra, în timp ce fratele era scos din joc şi, după ce timpul distracției ar fi trecut, s-ar fi putut căi şi să moară în parfum de sfințenie. Dar, pe de altă parte, trebuie să recunoaştem că ei n-au avut avantajul de a fi citit *Faust*-ul lui Goethe. Nu aflaseră că rudelor inoportune poți să le dai somnifere. Şi chiar dacă ar fi aflat, nu ar fi fost capabili să se ducă la farmacie şi să cumpere o sticluță de Nembutal. Ceea ce demonstrează că educația umanistă nu e

[28] „Citeam odată cum l-a subjugat / pe cavalerul Lancelot iubirea; / singuri eram şi fără de păcat", Dante Aligheri, *Divina Comedie*, „Infernul", Cântul V, în româneşte de Eta Boeriu, Editura pentru literatură universală, Bucureşti, 1965, p. 36 (n. r.).

suficientă; trebuie să existe, de asemenea, şi o educaţie ştiinţifică. Dante şi Goethe, ca să te înveţe ce să faci. Şi profesorul de farmacologie, ca să-ţi arate cum să-l bagi în comă pe boşorog, cu puţine barbiturice.

Degetele de la picioare erau gata. Încă ţinându-şi în mână piciorul stâng, astfel încât să îl ferească de orice contact vătămător până când lacul se usca în totalitate, Virginia se întoarse spre vizitatorul ei.

— Nu accept să-l numeşti boşorog, spuse ea cu aprindere.

— Păi, atunci să zicem „nemernic”? sugeră doctorul Obispo.

— E mai bun decât o să fii tu vreodată! strigă Virginia, cu o voce care suna sincer. Mie mi se pare minunat.

— Ţi se pare minunat, repetă doctorul Obispo. Dar, cu toate acestea, într-un sfert de oră o să te culci cu mine.

Râse în timp ce vorbea, aplecându-se în faţă de pe locul lui din pat. O prinse din spate cu braţele, puţin sub genunchi.

— Ai grijă la degete, îi spuse el, în timp ce Virginia ţipa şi încerca să se smulgă din mâinile lui.

Frica de a nu-şi distruge capodopera o făcu să-şi întrerupă mişcarea de-abia începută. Doctorul Obispo profită de ezitarea ei şi se aplecă, prin aura de acetonă,

spre ceafa acelui gât delicios, spre parfumul „Shocking”, spre căldura fermă a gurii, spre firele de păr ca mătasea de pe obraji. Virginia îşi smulse capul furioasă, înjurând. Dar gâdilatul minunat al unei senzații agreabile mergea în paralel, ca să spunem aşa, cu indignarea ei, incorporându-se în ea.

De data aceasta, doctorul Obispo o sărută în spatele urechii.

— Vrei să-ți spun, îi şopti el, ce o să-ți fac?

Ea răspunse făcându-l brută dezgustătoare. Dar el totuşi îi spuse, în detaliu.

După mai puțin de cincisprezece minute, Virginia deschise ochii şi, de cealaltă parte a camerei acum întunecate, o văzu pe Maica Noastră zâmbind binevoitor dintre florile casei ei de păpuşi iluminate. Cu un strigăt de dezamăgire, Virginia sări în picioare şi, fără să aştepte să îşi ia vreo haină, alergă la altar şi trase perdelele. Luminile se stinseră automat. Întinzând mâinile în întunericul des, Virginia îşi bâjbâi atentă drumul spre pat.

Partea a II-a

Capitolul I

„Din nou, nu ducem lipsă de ştiri, îi scrie Jeremy mamei sale trei săptămâni mai târziu. Ştiri de toate felurile şi din toate secolele. Iată, pentru început, o ştire despre al Doilea Conte. În intervalurile dintre bătăliile pierdute pentru Charles I, al Doilea Conte era poet. Poet slab, desigur (pentru că şansele pentru ca oricare poet să fie bun sunt de unu la câteva mii), dar cu anumite abateri ocazionale şi involuntare spre farmec. Ce spui de asta, de exemplu, pe care am găsit-o în manuscris de-abia ieri?

Arde-o lumânare, însă e prea mult.
Iubirea noastră aparține eclipsei totale.
Locul vederii să-l ia al atingerii tumult,
Iar al scânteii de ceară, buzele şi membrele!

Destul de drăguț, nu crezi? Dar, vai, aproape singura pepită dezgropată până acum din aluviuni. Ce bine ar fi dacă restul ar fi tăcere! Dar asta e problema cu poeții, cu cei slabi ca şi cu cei buni. Nu vor să-şi țină fleanca, după cum spunem noi în emisfera vestică. Ce bucurie, dacă restul din Wordsworth ar fi fost tăcere, sau restul din Coleridge sau Shelley!

Între timp, al Cincilea Conte m-a luat prin surprindere ieri, sub forma unui carnet plin de notițe diverse. De-abia m-am apucat de ele (pentru că nu trebuie să-mi dedic timpul unui singur articol până când nu despachetez şi cataloghez sumar întreaga colecție); dar fragmentele pe care le-am citit sunt, fără îndoială, apetisante. Pe prima pagină am găsit asta: «Lordul Chesterfield îi scrie fiului său că un gentlman nu vorbeşte niciodată cu lacheul său *d'un ton brusque*, şi nici cu cerşetorul din stradă, ci pe unul îl corectează calm, iar pe celălalt îl refuză cu omenie. Înălțimea Sa ar fi trebuit să adauge că există o Artă prin care un astfel de calm poate deveni nu mai puțin formidabil decât Mânia, iar o astfel de omenie nu mai puțin tăioasă decât insulta.

Mai mult, servitorul şi cerşetorul nu sunt singurele subiecte pe care se poate exercita această artă. Înalțimea Sa a fost suficient de puțin galant cu acea ocazie pentru a uita Sexul, pentru că există, de asemenea, o Artă de a ultragia cu calm o femeie credincioasă şi de a abuza de persoana ei, cu toată acea *bienséance* cuvenită celui mai desăvârşit genleman».

Nu e un început rău! Te voi ține la curent cu orice descoperiri ulterioare în acest domeniu.

Între timp, ştirile contemporane sunt ciudate, confuze şi puțin dezagreabile. Pentru început, zilele acestea Unchiul Jo este posomorât şi prost dispus cronic. Presupun că e vorba de monstrul cu ochi verzi; pentru că monstrul cu ochi albaştri (cu alte cuvinte, domnişoara Maunciple, Puiul) şi-i dă peste cap, de ceva timp, înspre tânărul Pete. Dacă îşi dă peste cap şi altceva decât ochii, nu ştiu; dar presupun că aşa e; pentru că are acea privire interiorizată şi visătoare, acea expresie distantă, de somnambul, pe care o poți remarca adesea pe fețele tinerelor doamne care au făcut mult sex intens. Cunoşti expresia despre care vorbesc: superb de spirituală şi prerafaelită. Nu trebuie decât să te uiți la o astfel de față ca să *ştii* că Dumnezeu Există. Singura trăsătură inadecvată în cazul de față este costumația. O expresie prerafaelită solicită haine prerafaelite; mâneci lungi, plătci pătrate, metri şi metri de diftină Liberty. Când vezi această expresie, cum mi s-a întâmplat mie azi, în combinație cu pantaloni scurți albi, bandană şi pălărie de cowboy, asta te tulbură, te deconcertează. Între timp, în apărarea Onoarei Puiului, trebuie să insist asupra faptului că aceasta este o simplă ipoteză şi presupunere. Este posibil, desigur, ca această nouă expresie spirituală a ei să nu fie rezultatul expuizării amoroase. Din câte ştiu eu, este

posibil ca Puiul să fi fost convertit la învățătura Obiectului-Propter şi acum umblă într-o stare perpetuă de *samadhi*[29]. Pe de altă parte, *chiar* o văd cum îl priveşte prietenos pe Pete. Mai mult, Unchiul Jo prezintă toate simptomele suspiciunii față de ei şi supărării extreme față de toți ceilalți. Inclusiv față de mine, bineînțeles. Poate chiar mai mult față de mine decât față de ceilalți, deoarece se întâmplă ca eu să fi citit mai multe cărți decât ceilalți şi, astfel, sunt în mai mare măsură un simbol al Culturii. Iar Cultura, desigur, este un lucru față de care, fără îndoială, are o ură de tătar. Numai că, spre deosebire de tătari, el nu vrea să dea foc monumentelor Culturii, ci vrea să le cumpere. Îşi exprimă superioritatea față de talent şi educație mai degrabă prin intermediul posesiunii decât al distrugerii; prin închiriere şi apoi insultare a celor talentați şi educați mai degrabă decât prin uciderea lor. (Deşi poate că i-ar ucide, dacă ar avea posibilitățile şi puterea tătarilor.) Toate acestea înseamnă că, atunci când nu sunt în pat sau în subsol, la adăpost, împreună cu Documentele, îmi petrec cea mai mare parte a timpului rânjind şi suportând, gândindu-mă la „gustoşenii" şi la salariul meu drăguț, ca să nu chibzuiesc prea mult asupra

[29] În hinduism, budism şi yoga, cel mai înalt nivel de concentrare în timpul meditației (n. r.).

manierelor urâte ale Unchiului Jo. Totul e foarte neplăcut; dar, din fericire, nu insuportabil – iar Documentele sunt o imensă consolare şi compensaţie.

Cam atât despre fronturile erotic şi cultural. Pe frontul ştiinţific, ştirea e că suntem cu toţii substanţial mai aproape de o viaţă la fel de lungă ca a unui crocodil. La momentul la care scriu, încă nu m-am hotărât dacă chiar vreau să trăiesc la fel de mult ca un crocodil."

(În timp ce scria al doilea „crocodil", pe Jeremy îl cuprinse o nelinişte bruscă. Mama lui împlinea şaptezeci şi şapte de ani în august. Sub urbanitatea aceea a ei, sub luciul crăpat al conversaţiei admirabile exista o lăcomie aprinsă pentru viaţă. Vorbea destul de prozaic despre moartea ei iminentă; făcea mici glume despre moartea şi înmormântarea ei. Dar în spatele vorbelor şi micilor glume mijea, după cum Jeremy o ştia, o hotărâre aprinsă de a se agăţa de ceea ce îi mai rămăsese, să continue să facă ceea ce făcuse dintotdeauna, în ghearele morţii, sfidându-şi bătrâneţea. Cuvintele acestea despre crocodili ar putea provoca durere; această exprimare a îndoielii faţă de dezirabilitatea prelungirii vieţii ar putea fi interpretată ca o critică defavorabilă. Jeremy luă o altă foaie de hârtie şi începu paragraful din nou.)

„Cam atât despre fronturile erotic şi cultural. Pe frontul ştiinţific, *rien de nouveau*, cu excepţia faptului că Obispo este mai îngâmfat ca oricând; ceea ce nu e o ştire nouă, pentru că el e tot timpul mai îngâmfat ca oricând. Mă tem că nu e unul dintre personajele mele preferate. Deşi poate fi amuzant când te simţi înclinat către puţină conversaţie fără perdea. Longevitatea, se pare, face progrese. Bătrânul Parr şi Contesa de Desmond sunt la modă.

Iar frontul religios? Ei bine, Obiectul-Propter a renunţat la tentativele lui de edificare, cel puţin în ce mă priveşte pe mine. Slavă Domnului! Pentru că atunci când renunţă la marota lui, ce companie excelentă poate fi! O minte plină de tot felul de ciudăţenii; iar ciudăţeniile sunt clasate minuţios. Mai degrabă îţi vine să invidiezi coerenţa lui intelectuală, dar te consolezi gândindu-te că, dacă ai avea-o, ţi-ar strica micul tău număr. Atunci când ai darul de a sta graţios în cap, este o dovadă de prostie şi nerecunoştinţă să invidiezi un alergător de maraton. Un articol literar amuzant din mână e de trei ori mai valoros decât o *Critică a raţiunii pure* de pe gard.

Ultima mea temă este frontul de acasă şi se referă la ultima ta scrisoare din Grasse. Ce desfătare! Descrierea pe care i-ai făcut-o doamnei de Villemomble este cu adevărat proustiană. Iar în ce priveşte relatarea călătoriei tale la

Cap d'Ail şi ziua petrecută cu ce a mai rămas din Prințesă şi *ce pauvre Hunyadi* – ei bine, tot ce pot să spun e că era demnă de Murasaki: esența oricărei tragedii, rafinată în câteva lingurițe de ceai de culoarea chihlimbarului, într-o ceaşcă de porțelan nu mai mare decât o floare de magnolie. Ce lecție admirabilă în arta castității literare! Propriile mele tendințe – doar în lumea literelor, sunt recunoscător s-o pot spune – se îndreaptă către un anumit exhibiționism. Această proză castă a ta mă face de ruşine.

Ei bine, nu a mai rămas nimic de spus, după cum obişnuiam să scriu când eram la şcoală – cu litere foarte mari, îți mai aminteşti? În încercarea de a face cuvintele să umple jumătate de pagină de carnet. Nu a mai rămas nimic de spus, desigur, cu excepția a ceea ce nu se poate spune, pe care îl voi lăsa nespus pentru că tu îl ştii deja."

Jeremy sigilă scrisoarea, scrise adresa – The Araucarias, pentru că, până traversa scrisoarea Atlanticul, mama lui avea să se fi întors de la Grasse – şi strecură plicul în buzunar. Peste tot în jurul său, Documentele Hauberk îi solicitau zgomotos atenția; dar o vreme Jeremy nu făcu nimic. Cu un cot pe birou, într-o atitudine de rugăciune, se scărpină meditativ în cap; se scărpină cu două mâini acolo unde două coşuri mici formaseră cruste uscate, la rădăcina părului care îi mai rămăsese. Îi făcea o

plăcere extraordinară să prindă aceste cruste cu unghiile şi să le detaşeze atent. Se gândea la mama lui şi la cât de curios era faptul că, la urma urmei, după ce ai citit toată literatura freudiană despre treaba cu Oedip, toate romanele, de la *Fii şi îndrăgostiți* în jos, despre pericolele prea marii devoțiuni filiale, despre amenințarea iubirii materne excesive – că după ce ai citit toate acestea, continui, cu ochii deschişi, să fii ceea ce eşti: victima unei mame posesive şi lacome. Şi poate că încă şi mai ciudat era faptul că această mamă posesivă citise şi ea toată literatura relevantă şi era şi ea perfect conştientă de ce era ea şi ce îi făcuse fiului ei. Şi totuşi, şi ea continua să fie şi să facă ceea ce fusese şi făcuse dintotdeauna, ca şi el, şi cu ochii nu mai puțin deschişi decât ai lui. (Gata! Crusta de sub mâna dreaptă se desprinsese. Jeremy o trase afară, prin smocul des de păr de deasupra urechii, şi, în timp ce privea la minusculul fragment de țesut uscat, îşi aminti brusc de babuini. Dar, la urma urmei, de ce nu? Cele mai sigure şi durabile plăceri sunt cele mai mici, mai simple, mai animalice şi rudimentare – plăcerea de a zăcea într-o baie fierbinte, de exemplu, sau sub aşternuturile de pat, între somn şi veghe, dimineața; plăcerea de a răspunde chemărilor naturii, plăcerea de a fi frecat de un maseur bun, în sfârşit, plăcerea de a te scărpina acolo unde te

mânca. De ce să-ți fie ruşine? Azvârli crusta în coşul de gunoi şi continuă să se scarpine cu mâna stângă.)

Nimic nu se compară cu cunoaşterea de sine, reflectă Jeremy. Să ştii de ce faci un lucru care este greşit sau stupid înseamnă să ai o scuză pentru a continua să-l faci. Justificarea prin psihanaliză – substitutul modern al justificării prin credință. Cunoşti cauzele îndepărtate care au făcut dintr-un sadic sau un avar, un adorator al mamei sau un fiu canibal; prin urmare, ai justificarea perfectă pentru a continua să fii un fiu canibal, adorator al mamei, avar sau sadic. Nici nu e de mirare că se ridicaseră generații întregi care binecuvântaseră numele lui Freud! Ei bine, acesta era modul în care el şi mama lui gestionau lucrurile. „Noi, mamele-vampire!" obişnuia să spună doamna Pordage despre ea însăşi – mai mult, în prezența rectorului. Sau îşi proclama inocența în aparatul auditiv al lui Lady Fredegond. „Bătrâna Iocasta e ca mine, cu un fiu de vârstă mijlocie în casă", striga ea. Iar Jeremy îi făcea jocul, traversând camera şi urlând în acel mormânt al conversației inteligente cine ştie ce glumă slabă despre faptul că el e o fată bătrână, de exemplu, sau despre erudiție ca substitut al broderiei; orice prostie mergea. Iar hoaşca bătrână scotea acel râs al ei, gros, ca de gangster şi scutura din cap până când pescăruşii împăiați, petuniile

artificiale sau orice altceva se întâmpla să aibă pe pălăriile ei întotdeauna extraordinare se clătina precum penele unui cal dintr-un *pompe funèbre* francez de primă mână. Da, cât de curios era, îşi spuse Jeremy din nou; dar cât de raţional, ţinând cont că amândoi, el şi cu mama lui, nu îşi doreau altceva decât să cotinue să fie exact ceea ce erau. Motivele ei pentru a-şi dori să continue să fie matriarhă erau destul de evidente; e plăcut să fii regină, e încântător să primeşti omagii şi să ai un supus credincios. Poate că mai puţin evidente, cel puţin pentru cineva din afară, erau motivele lui pentru a prefera statu quoul. Dar dacă le cercetai, se dovedeau a fi destul de convingătoare. Pentru început, exista afecţiunea; pentru că, sub o anumită ironie şi uşurătate superficiale, Jeremy era profund ataşat de mama lui. Apoi mai era obişnuinţa – obişnuinţa atât de îndelungată, încât mama lui ajunsese să fie pentru el aproape ca un organ al propriului corp, aproape la fel de indispensabil precum pancreasul sau ficatul. Exista chiar un sentiment de recunoştinţă faţă de ea pentru că îi făcuse acele lucruri care, la momentul la care ea le făcuse, păruseră cât se poate de crude şi nejustificate. Când avea treizeci de ani, Jeremy se îndrăgostise; avusese de gând să se căsătorească. Fără să facă o singură scenă, fără să fie deloc altfel decât iubitoare şi empatică faţă de el şi

fermecătoare în întreg comportamentul ei față de draga de Eileen, doamna Pordage se apucase să submineze relația dintre cei doi tineri; şi reuşise atât de bine încât, în cele din urmă, relația s-a prăbuşit pur şi simplu de la sine, ca o casă săpată pe dedesubt. La acel moment, Jeremy fusese foarte nefericit, iar cu o parte din el o urâse pe mama lui pentru ceea ce făcuse. Dar pe măsură ce treceau anii, el începu să simtă din ce în ce mai puțină ranchiună față de întreaga poveste, iar acum era categoric recunoscător mamei lui pentru că îl eliberase de ororile responsabilității, ale unei familii, ale unei munci regulate şi remunerate, ale unei soții care probabil că s-ar fi dovedit a fi un tiran mai rău decât mama sa – de fapt, care cu siguranță s-ar fi dovedit a fi un tiran mai rău; pentru că matroana masivă şi aferată în care se transformase treptat Eileen era una dintre cele mai dezastruoase femei dintre cunoştințele lui; o ființă de un conformism pasional, mândră de obtuzitatea ei, eficientă ca o furnică şi binevoitoare la modul tiranic. Pe scurt, un monstru. Dacă n-ar fi fost strategia mamei lui, acum ar fi fost nefericitul domn Welkin, soțul lui Eileen şi tatăl a nu mai puțin de patru mici Welkin, la fel de îngrozitori în copilărie şi adolescență pe cât devenise Eileen la vârsta mijlocie. Mama lui spunea fără îndoială adevărul atunci când se autointitula bătrâna Iocasta, o

mamă-vampiră; şi, de asemenea fără îndoială, fratele lui Tom avea dreptate să-l numească pe Jeremy un Peter Pan şi să vorbească disprețuitor despre fusta mamei. Dar rămânea faptul că avusese şansa de a citi ce îi plăcea şi de a-şi scrie micile lui articole; şi că mama lui avea grijă de toate aspectele practice ale vieții, cerând în schimb un nivel de devoțiune care chiar nu era dificil de oferit şi lăsându-l, din două în două vineri, să savureze plăcerile rafinate ale mizeriei infinite, în Maida Vale. Între timp, iată ce se întâmplase cu sărmanul Tom! Secretaradjunct în Tokyo; Secretar-şef în Oslo; Consilier în La Paz; şi acum din nou, mai mult sau mai puțin pentru totdeauna, la Ministerul de Externe, urcând încet ierarhia înspre posturi de tot mai mare responsabilitate şi sarcini de o infamie crescândă. Şi, pe măsură ce salariul creştea şi moralitatea a ceea ce i se cerea să facă scădea corelativ, stânjeneala sărmanului om se amplificase, până când, la ultimul scandal pentru Abisinia, pur şi simplu nu mai putuse să suporte. În pragul demisiei sau al căderii psihice, reuşise, în ceasul al douăsprezecelea, să se convertească la catolicism. De atunci încolo, reuşise să pună deoparte responsabilitatea morală pentru partea lui din ticăloşia generală, o dusese în Farm Street şi o lăsase acolo, ca să spunem aşa, în camfor, împreună cu părinții iezuiți.

Admirabil aranjament! Făcuse din el un om nou. După paisprezece ani de infertilitate, soția lui făcuse brusc un copil – conceput, calculase Jeremy, exact în noaptea în care începuse Războiul Civil spaniol. Apoi, la două zile după prădarea Nanjingului, Tom publicase un volum de versuri comice. (Ciudat cât de mulți catolici englezi se apucă de poezia comică.) Între timp, lua în greutate constant; între Anschluss şi München se îngrăşase cinci kilograme. Încă un an sau doi de Farm Street şi de politică de putere, şi Tom avea să treacă de nouăzeci de kilograme la cântar şi să scrie libretul unei comedii muzicale. Nu! îşi spuse Jeremy hotărât. Nu! Era pur şi simplu inadmisibil. Mai bine Peter Pan, fusta mamei şi mizeria infinită a unei camere infime. De o mie de ori mai bine. În primul rând, mai bine din punct de vedere estetic; pentru că această îngrăşare din *realpolitik*, această mâzgălire de versuri comice pe marginile unei gravuri cu Crucificarea – serios, era prea neelegant. Şi asta nu era tot; era mai bine chiar şi etic; pentru că, bineînțeles, Obiectul-Propter avea dreptate: dacă nu poți fii sigur că faci un bine neîndoielnic, cel puțin evită să faci rău. Şi iată-l pe sărmanul Tom, ocupat ca o furnică şi, acum că era papistaş, fericit ca o privighetoare, lucrând cu hărnicie

exact în locul în care putea face maximum de rău cât mai multor oameni posibil.

(Cealaltă crustă se desprinse şi ea. Jeremy oftă şi se lăsă pe spătarul scaunului.)

Oamenii se scarpină ca babuinii, concluzionă el; trăiai, la patruzeci şi patru de ani, în siguranța umbrei mamei; viața ta sexuală era în acelaşi timp infantilă şi coruptă; indiferent câtă imaginație ar fi fost pusă în joc, opera ta nu putea fi descrisă ca utilă sau importantă. Dar atunci când te comparai cu alți oameni, cu Tom, de exemplu, sau chiar cu cei eminenți şi auguşti, cu miniştri, magnați ai oțelului, episcopi şi romancieri apreciați – ei bine, la urma urmei nu ieşeai chiar aşa de rău. Judecat după criteriile negative ale inofensivității, ieşeai chiar extrem de bine. Aşa că, luând totul în considerare, chiar nu exista niciun motiv pentru care să faci ceva în legătură cu orice. Odată decis acest lucru, era timpul să se întoarcă la Hauberk.

Capitolul II

Virginia nu se trezi în dimineața aceea decât aproape de zece; şi chiar şi după ce făcu baie şi luă micul dejun, rămase în pat încă o oră sau mai mult, cu ochii închişi, sprijinită, fără să se mişte, de pernele îngrămădite, ca o

convalescentă tânără şi frumoasă proaspăt apărută din valea umbrelor.

Valea umbrelor morţii; a morţilor mari şi a celor mici. Prin moarte vine transfigurarea. Cel care vrea să-şi salveze viaţa trebuie s-o piardă. Bărbaţii şi femeile încearcă încontinuu să-şi piardă viețile, viețile stătute, neprofitabile şi absurde ale personalităţilor lor obişnuite. Încearcă la nesfârşit să scape de ele, într-o mie de moduri diferite. Prin frenezia jocului de noroc sau a renaşterii credinţei; prin monomaniile avariţiei şi perversiunii, cercetării ştiinţifice, sectarismului şi ambiţiei; prin nebuniile compensatorii ale alcoolului, lecturii, visării cu ochii deschişi sau morfinei; prin halucinaţiile opiului, cinemaului şi ritualului; prin epilepsiile sălbatice ale entuziasmului politic şi plăcerii erotice; prin stuporile barbituricelor şi epuizării. Să scapi; să uiţi de propria ta identitate, veche şi obositoare; să devii altcineva sau, şi mai bine, *altceva* – doar un trup, amorţit în mod straniu sau conştient peste normal; sau doar o stare a unei minţi impersonale, un mod al conştiinţei neindividualizate. Ce fericire, ce alinare binecuvântată! Chiar şi pentru cei care înainte nu fuseseră conştienţi că în starea lor exista ceva ce necesita o alinare. Virginia fusese una dintre aceştia – fericită între anumite limite, insuficient conştientă de

sinele ei personal ca să-şi dea seama de urâțenia şi inadecvarea acestuia sau de mizeria fundamentală a condiției umane. Şi totuşi, atunci când doctorul Obispo organizase ştiințific evadarea ei într-o epilepsie erotică de o intensitate mai chinuitoare decât orice altceva cunoscuse ea înainte sau crezuse că e posibil, Virginia îşi dăduse seama că, la urma urmei, exista ceva în existența ei ce trebuia alinat şi că această plonjare cu capul înainte, printr-o stare de conştiință intensă şi complet stranie, înspre întunericul unei uitări totale, era exact alinarea de care era nevoie.

Dar, ca orice altă dependență, fie față de droguri sau cărți, putere sau aplauze, dependența față de plăcere are tendința de a agrava starea pe care o alină temporar. Dependentul coboară în valea umbrelor propriei sale morți particulare – coboară neobosit, coboară disperat în căutarea a altceva, ceva ce nu e el, altceva mai bun decât viața nefericită pe care o trăieşte ca persoană umană în lumea hidoasă a ființelor umane. Coboară şi, fie violent, fie dintr-o delicioasă inerție, moare şi este transfigurat; însă moare doar pentru puțină vreme şi e transfigurat doar pentru o clipă. După mica moarte urmează o mică resuscitare, o resuscitare care îl scoate din inconştiență, din palpitanta autoanihilare, trimițându-l înapoi la

nefericirea de a te şti singur, slab şi lipsit de valoare, la separare absolută şi o senzație şi mai acută de personalitate. Şi cu cât e mai acută senzația de personalitate separată, cu atât mai imperioasă e nevoia pentru încă o experiență a morții alinătoare şi a transfigurării. Dependența alină, dar, făcând asta, ea creşte durerile care se cer alinate.

Stând aşa, sprijinită pe perne, Virginia experimenta zilnica ei ieşire din valea umbrelor morților ei nocturne. După ce fusese, epileptic, altceva, devenea din nou ea însăşi – un sine, e adevărat, încă oarecum amorțit şi confuz din cauza epuizării, încă bântuit de amintirea scenelor stranii şi senzațiilor copleşitoare, dar cu toate acestea încă putând fi identificat ca vechea Virginia; Virginia care îl admira pe Unchiul Jo pentru succesul său şi îi era recunoscătoare pentru că o făcuse să se distreze atât de bine, Virginia care întotdeauna râsese, considerase că viața e formidabilă şi nu-şi făcuse niciodată griji pentru nimic, Virginia care îl îmboldise pe Unchiul Jo să construiască Grota şi o iubise pe Maica Noastră încă de când era copil. Iar acum, această Virginia îl înşela pe sărmanul şi admiratul ei Unchi Jo – nu doar că îi spunea câteva minciunele, ceea ce i se putea întâmpla oricui, dar îl înşela deliberat şi sistematic. Şi nu doar pe el; îl înşela şi

pe sărmanul Pete. Vorbea tot timpul cu el; îi făcea ochi dulci (oricum, atât de dulci pe cât era ea în stare, date fiind circumstanțele); practic, făcea dragoste cu el în public, astfel încât Unchiul Jo să nu îl suspecteze pe Sig. Nu că, într-un fel, ea nu s-ar fi bucurat dacă Unchiul Jo l-ar fi suspectat. I-ar fi plăcut la nebunie să-l vadă cum primeşte un pumn în falcă şi e aruncat afară. La nebunie! Dar între timp, făcea tot posibilul să-l protejeze; şi astfel îl făcea pe prostul şi sărmanul băiat să-şi imagineze că e îndrăgostită de el. O înşelătoare – asta era tot ce era ea. O înşelătoare. Gândul acesta o îngrijora, o făcea să se simtă nefericită şi ruşinată; o împiedica să râdă de orice, aşa cum făcea înainte; o obliga să se gândească încontinuu şi să se simtă prost din cauza a ceea ce făcea, hotărându-se să n-o mai facă niciodată; hotărându-se, dar nefiind în stare să se împiedice s-o facă din nou, chiar dacă se ura într-adevăr pentru că o făcea şi îl ura pe Sig pentru că o obliga şi, mai presus de orice, pentru că îi spunea, în modul acela oribil, dur şi cinic, exact cum o obliga şi de ce ea nu putea să-i reziste. Iar unul dintre motivele pentru care ea trebuia s-o facă din nou era că asta o ajuta să nu se mai simtă prost pentru că o făcuse înainte. Dar apoi, după aceea, se simțea din nou prost. De fapt, se simțea atât de prost, încât îi fusese ruşine să o privească pe

Maica Noastră în ochi. Timp de peste o săptămână deja, perdelele de mătase albă din fața casei de păpuşi sacre rămăseseră trase. Pur şi simplu nu îndrăznea să le deschidă, pentru că ştia că, dacă le-ar fi deschis şi dacă ar fi făcut o promisiune acolo, în genunchi, către Maica Noastră, nu ar fi folosit la nimic. Când acel Sig îngrozitor ar fi venit iar, ea ar fi început să se simtă foarte ciudat pe dinăuntru, ca şi cum toate oasele i s-ar fi transformat în cauciuc, iar puterea i-ar fi secat şi, înainte să-şi dea seama unde e, s-ar fi întâmpla din nou. Însă de data asta ar fi fost mult mai rău ca alte dăți, pentru că ea i-ar fi făcut o promisiune Maicii Noastre. Aşa că era mai bine să nu facă nicio promisiune – cel puțin nu acum; nu înainte să pară că ar exista ceva şanse de a o respecta. Pentru că pur şi simplu nu putea să dureze aşa la infinit; Virginia refuza pur şi simplu să creadă că ea avea să aibă întotdeauna acea senzație îngrozitoare de oase de cauciuc. Într-o zi se va simți suficient de puternică pentru a-i spune lui Sig să se ducă dracului. Iar atunci va face promisiunea. Până atunci, mai bine nu.

Virginia deschise ochii şi privi cu o expresie nostalgică spre firida dintre ferestre şi spre perdelele albe trase care ascundeau comoara dinăuntru – coroana mică şi elegantă, şirurile de perle, mantia de mătase albastră, fața

binevoitoare, mâinile mici şi admirabile. Virginia oftă adânc şi, închizând ochii din nou, încercă, printr-o simulare a somnului, să redobândească uitarea fericită din care lumina dimineții o obligase să iasă fără voia ei.

Capitolul III

Domnul Stoyte îşi petrecuse dimineața la Beverly Pantheon. Foarte reticent, pentru că avea oroare de cimitire, până şi de al lui. Dar necesitățile producerii banilor erau sacre; afacerile erau o datorie căreia orice considerații personale trebuiau să îi fie sacrificate. Şi ce mai afaceri! Beverly Pantheon era cea mai bună ofertă imobiliară din ținut. Terenul fusese cumpărat în timpul războiului, pentru cinci sute de dolari acrul, îmbunătățit (cu drumuri, mici Taj Mahal-uri, columbare şi statui) până la nivelul de aproximativ zece mii pe acru, iar acum se vindea, ca locuri de morminte, la prețul de o sută şaizeci de mii acrul – se vindea atât de repede încât întreaga investiție de capital se amortizase deja, astfel că de acum încolo totul era profit pur. Şi, bineînțeles, cum populația Los Angelesului creştea, profitul avea să crească şi el corespunzător. Iar populația chiar creştea, cu o rată de aproape zece la sută pe an – şi, mai mult, principalele

sporuri constau în bătrâni pensionari din alte state ale Uniunii; exact acei oameni care aduceau cel mai mare profit imediat Panteonului. Şi astfel, atunci când Charlie Habakkuk trimisese acea solicitare urgentă ca el să vină să discute ultimele planuri de îmbunătățire şi extindere, domnului Stoyte i se păruse imposibil de refuzat din punct de vedere moral. Reprimându-şi antipatiile, îşi făcuse datoria. Cei doi bărbați stătuseră toată dimineața în biroul lui Charlie din vârful Turnului Învierii; iar Charlie fluturase din mâinile acelea ale lui, scosese fum de trabuc pe nări şi vorbise – Doamne, cum mai vorbise! Ca şi cum ar fi fost unul dintre acei oameni cu fes roşu care încearcă să te convingă să cumperi un covor oriental – şi întâmplător, reflectă domnul Stoyte posac, chiar aşa şi arăta Charlie; numai că era ceva mai bine hrănit decât vânzătorii de covoare, şi deci mai unsuros.

— Termină cu discursul de agent comercial, mârâi el tare. Mi se pare că uiți cine e proprietarul aici.

Charlie privi spre el cu o expresie de surpriză îndurerată. Discurs de agent comercial? Asta era ceva adevărat, ceva serios. Panteonul era copilul lui; el inventase acest loc, în scopuri practice. El concepuse Micul Taj şi Biserica Bardului; el, cel care, din proprie inițiativă, cumpărase acel chilipir de statui din Genova; el,

cel care formulase pentru prima oară clar strategia de injectare a morții cu *sex appeal*; el, cel care rezistase hotărât tuturor tentativelor de a introduce în cimitir orice reprezentare a durerii sau vârstei, orice simbol al mortalității, orice imagine a suferințelor lui Iisus. El, cel care trebuise să lupte pentru ideile lui, el, cel care trebuise să asculte o grămadă de critici; dar rezultatele demonstraseră că avusese dreptate. Oricine s-ar fi plâns că nu există nicio Crucificare în cimitir putea fi trimis la bilanțul publicat. Şi iată că domnul Stoyte vorbeşte sarcastic despre discursul de agent comercial. Discurs de agent comercial, într-adevăr, atunci când cererea pentru spațiu în Panteon era atât de mare încât posibilitățile existente aveau să devină în curând insuficiente. Trebuiau făcute lărgiri. Mai mult spațiu, mai multe clădiri, mai multe facilități. Mai mare şi mai bun, progres, servicii.

În vârful Turnului Învierii, Charlie Habakkuk îşi desfăşură planurile. Noua extindere trebuia să aibă un Colț al Poetului, deschis oricărui scriitor autentic – deşi el se temea că vor fi siliți să tragă linie la autorii de texte publicitare, ceea ce era păcat, pentru că mulți dintre ei făceau bani buni şi ar fi putut fi convinşi să plătească suplimentar pentru prestigiul de a fi înmormântați alături de oamenii din cinematografie. Dar asta avea două tăişuri

– pentru că scenariştii ar fi avut senzația că acest Colț al Poetului nu este suficient de exclusiv dacă permiți accesul publicitarilor. Şi dat fiind faptul că tipii din cinematografie făceau mult mai mult decât ceilalți.... ei bine, era la mintea cocoşului, conchisese Charlie, era la mintea cocoşului. Şi, bineînțeles, în Colțul Poetului trebuiau să aibă o copie a lui Westminster Abbey. Mica Westminster – avea să sune atât de drăguț. Şi, pentru că oricum le trebuiau două furnale mortuare suplimentare, aveau să le instaleze acolo, în Grădina Decanului. Şi aveau să pună o nouă instalație muzicală în criptă, în aşa fel încât să fie mai multă varietate în muzică. Nu că oamenii n-ar fi apreciat Veşnica Wurlitzer; o apreciau. Dar, cu toate acestea, devenise puțin monotonă. Aşa că el se gândise că ar fi putut să pună nişte înregistrări cu un cor cântând imnuri şi alte chestii şi, poate, din când în când, de dragul schimbării, câte un predicator care să transmită un mesaj însuflețit, astfel încât să poți sta în Grădina Contemplației, de exemplu, şi să asculți Wurlitzer pentru câteva minute, apoi corul cântând *Rămâi lângă mine*, apoi o voce drăguță ca a lui Barrymore spunând un text, cum ar fi Discursul de la Gettysburg sau „Râzi, iar lumea va râde cu tine” sau poate ceva delicios de doamna Eddy sau Ralph Waldo Trine – orice era bun, atâta timp cât era suficient de

însufleţit. Apoi mai exista şi ideea Catacombelor. Şi, Dumnezeule, era cea mai bună idee pe care o avusese el vreodată. Conducându-l pe domnul Stoyte la fereastra dinspre sud-est, Charlie îi arătase, pe deasupra unei văi interpuse alcătuită din morminte, chiparoşi, monumente în miniatură ale unei antichităţi fictive, spre locul în care terenul începea să urce din nou, de partea cealaltă, spre o coamă zimţată. Acolo, strigă Charlie însufleţit, acolo, în acea cocoaşă din mijloc; vor săpa un tunel acolo. Sute de metri de Catacombe. Căptuşite cu beton armat, ca să fie protejate de cutremur. Singurele Catacombe de lux din lume. Şi mici capele, precum cele din Roma. Şi o grămadă de picturi murale care să pară contrafăcute, care să arate de parcă ar fi foarte vechi. Puteai să le faci ieftin prin unul din acele proiecte ale Asociaţiei Psihiatrice Mondiale. Nu că tipii ăia ar fi ştiut să picteze, bineînţeles; dar era în regulă, pentru că oricum picturile murale trebuiau să pară contrafăcute. Şi oamenii nu ar fi avut la ei decât lumânări şi mici candele – nicio lumină electrică, în afară de cele de la capătul tuturor acelor pasaje şi scări curbate, unde va fi un fel de biserică subterană mare, cu unul dintre acele nuduri mari pe care îl ridicau la Festivalul San Francisco şi pe care ei vor fi bucuroşi să-l vândă pe o mie de dolari sau chiar mai puţin după ce spectacolul se termina – o

tipă din aia modernistă, cu muşchi pe ea, pe care o s-o pună fix în mijloc, poate cu nişte fântâni din care să ţâşnească apă împrejurul ei şi lumini roz ascunse în apă, ca să pară reală. Păi, turiştii or să vină de la o mie de kilometri ca s-o vadă. Pentru că oamenilor nu le plăcea nimic mai mult decât peşterile. Uită-te la Peşterile din Carlsbad, de exemplu; şi toate peşterile alea din Virginia. Şi alea erau doar peşteri naturale, foarte obişnuite, fără picturi murale sau ceva de genul ăsta. În timp ce astea ar fi Catacombe. Da, domnule; Catacombe adevărate, ca năzbâtiile alea în care trăiau martirii creştini – şi, Dumnezeule, ce idee! Martiri! De ce n-ar putea să facă o Capelă a Martirilor, cu un grup statuar drăguţ din ipsos cu nişte fete dezbrăcate, pe punctul de a fi mâncate de un leu? Oamenii n-ar suporta Crucificarea; dar asta li s-ar părea foarte palpitant.

Domnul Stoyte ascultase plictisit şi dezgustat. Îşi detesta Penteonul şi tot ce avea legătură cu el. Îl detesta din cauză că, în ciuda statuilor şi a Veşnicei Wurlitzer, nu îi vorbea despre altceva decât de boală, moarte, corupţie şi judecata ultimă; pentru că aici, în Panteon, aveau să-l ardă pe el – la baza piedestalului *Sărutului* lui Rodin. (Un director-adjunct îi arătase o dată, necugetat, locul şi fusese concediat imediat; dar amintirea acestei jigniri nu

putea fi ştearsă.) Entuziasmul lui Charlie pentru Catacombe şi Mica Westminster nu stârni nicio reacție călduroasă; doar mârâieli ocazionale şi o aprobare finală şi posomorâtă pentru tot, cu excepția Capelei Martirilor. Nu că această capelă i s-ar fi părut domnului Stoyte o idee proastă; dimpotrivă, era convins că publicul s-ar fi dat în vânt după ea. Dacă o respinsese, era doar din principiu – pentru că nu era bine deloc să îl laşi pe Charlie Habakkuk să creadă că are întotdeauna dreptate.

— Fă planuri şi estimări pentru toate celelalte, îi ordonă el pe un ton atât de brutal, încât ar fi putut suna a mustrare. Dar fără martiri. Nu accept niciun martir.

Aproape în lacrimi, Charlie pledă pentru un singur leu măcar, o singură Virgină creştină timpurie cu mâinile legate la spate – pentru că oamenilor le plăcea la nebunie orice avea legătură cu funii sau cătuşe. Două sau trei virgine ar fi fost mult mai bine, desigur; dar el s-ar mulțumi şi cu una.

— Doar una, domnule Stoyte, îl imploră Charlie, împreunându-şi mâinile elocvent. Doar una.

Încăpățânându-se să rămână surd la toate rugămințile lui, domnul Stoyte scutură din cap.

— Niciun martir aici, spuse el. E ultimul meu cuvânt.

Şi ca să arate că e aşa, azvârli chiştocul trabucului şi se ridică să plece.

Cinci minute mai târziu, Charlie Habakkuk îşi vărsa nervii pe secretara lui. Ce nerecunoscători puteau fi oamenii! Ce stupizi. Se gândea serios să demisioneze, doar ca să-i arate boşorogului că nu se puteau descurca fără el. Nici măcar cinci minute. Cine făcuse din Panteon ce era acum: cel mai deosebit cimitir din lume? Absolut cel mai deosebit. Cine? (Charlie se bătu cu palma în piept.) Şi cine lua toți banii? Jo Stoyte. Şi ce făcuse *el* ca locul ăsta să aibă succes? Absolut nimic. Era suficient ca să te facă să vrei să fii comunist. Iar diavolul bătrân nu era recunoscător şi nici măcar decent şi politicos. Să te frece aşa, de parcă ai fi fost un golan de pe stradă! Ei bine, exista o consolare: bătrânul Jo nu arătase prea bine în dimineața asta. Poate că, una din zilele astea, vor avea plăcerea să-l îngroape. Acolo, în vestibulul urnelor de cenuşă, la doi metri sub pământ. Aşa îi trebuia!

Nu doar că nu arăta prea bine; rezemat de spătarul banchetei, în maşina care îl ducea la întâlnirea cu Clancy, domnul Stoyte se gândea, aşa cum se gândise atât de des în aceste ultime două sau trei săptămâni, că nu se simte prea bine. Se trezea dimineața cumva inert şi greu; iar mintea lui nu părea la fel de clară precum fusese. Obispo

o denumise gripă reprimată şi îl făcuse să ia nişte pastile în fiecare seară; dar nu păreau să-i facă bine deloc. Continua să se simtă exact la fel. Şi, ca să pună capac la toate, era îngrijorat de moarte din cauza Virginiei. Puiul se comporta straniu, ca şi cum de fapt n-ar fi fost acolo; atât de tăcută, fără să observe nimic, tresărind când îi vorbeai şi întrebându-te ce ai spus. Se comporta foarte asemănător ca în una din reclamele acelea la Sal Hepatica sau Siropul de smochine „California"; şi asta ar fi crezut el că e, dacă n-ar fi fost modul în care se comporta cu tipul ăla, Pete Boone. Întotdeauna vorbea cu el la masă – şi îl ruga să vină să înoate; şi voia să se uite prin microscopul lui – şi ce naiba îi păsa *ei* de microscoape, ar fi vrut el să ştie? I se arunca la picioare – aşa arăta la suprafață. Şi modul ăla de a se comporta à la sirop de smochine (ca cei de la întâlnirile quakerilor la care îl obliga Prudence să meargă, înainte să se înscrie la Ştiința Creştină) – totul se potrivea. Ai fi zis că făcuse o fixație asupra tipului. Dar, pe de altă parte, de ce să se fi întâmplat atât de brusc? Pentru că înainte nu dăduse niciun semn să fi avut vreo fixație asupra lui. Îl tratase întotdeauna aşa cum tratezi un câine mare – prietenos şi aşa mai departe, dar fără să-l iei prea în serios; doar îl mângâi pe cap şi apoi, când el dă din coadă, începi să te gândeşti la altceva. Nu, nu putea să

înțeleagă; pur şi simplu nu putea să-şi dea seama ce se întâmplă. Părea ca ea să fi făcut o fixație pentru el; dar, pe de altă parte, ea părea în acelaşi timp să nici nu observe dacă el e băiat sau câine. Îi acorda foarte multă atenție – însă în modul în care îi acorzi atenție unui labrador mare şi frumos. Şi asta era ceea ce îl descumpănise. Dacă ea ar fi făcut o fixație normală pentru Pete, atunci el s-ar fi înfuriat, ar fi făcut scandal şi l-ar fi dat afară din casă pe băiat. Dar cum puteai să faci scandal din cauza unui câine? Cum te puteai înfuria pe o fată pentru că îi spunea unui labrador că vrea să se uite prin microscopul lui? N-ai fi putut nici dacă voiai; pentru că nu avea niciun sens să te înfurii. Tot ce putea să facă era să se îngrijoreze, încerca să înțeleagă şi nu reuşea. Exista un singur lucru clar, anume că Puiul însemna mai mult pentru el decât crezuse, mai mult decât crezuse vreodată că ar fi posibil să însemne cineva pentru el. Începuse prin simplul fapt de a o dori – voia s-o atingă, s-o țină în brațe, s-o pipăie, s-o mănânce; o dorea pentru că era caldă şi mirosea bine; o dorea pentru că ea era tânără şi el bătrân, pentru că ea era inocentă şi el prea obosit pentru a fi excitat de ceva neinocent. Aşa începuse; dar aproape imediat se întâmplase ceva diferit. Acea tinerețe a ei, acea inocență şi dulceață – erau mai mult decât excitante. Ea era atât de

drăguță, de minunată şi de copilăroasă, încât lui aproape că îi venea să plângă din cauza ei, chiar în timp ce voia s-o țină în brațe, s-o pipăie şi s-o devoreze. Ea îi producea cele mai stranii reacții – îl făcea să se simtă bine, aşa cum te simțeai după ce băuseşi o grămadă de whisky şi în acelaşi timp îl făcea să se simtă bun, cum te simțeai când erai la biserică sau îl ascultai pe William Jennings Bryan sau făceai fericit un copil sărman, dându-i o păpuşă sau ceva, iar Virginia nu era doar copilul cuiva, precum cei de la spital; era copilul *lui*, chiar al lui. Prudence nu fusese capabilă să aibă copii, iar la momentul acela el fusese supărat din cauza asta. Dar acum era bucuros. Pentru că, dacă ar fi avut un cârd de copii, acum ei ar fi stat în drumul Puiului. Iar Virginia înseamna pentru el mai mult decât ar fi putut înseamn vreodată orice fiică. Pentru că şi dacă i-ar fi fost *doar* fiică, ceea ce nu era, probabil că ar fi fost mult mai drăguță decât ar fi fost o fiică a lui, carne din carnea lui – dat fiind faptul că, la urma urmei, cei din familia Stoyte erau toți cam ursuzi, iar Prudence fusese cam prostuță, chiar dacă era o femeie bună, ceea ce în mod sigur era – poate puțin prea bună. În timp ce cu Puiul totul era foarte bine, era perfect. De când o cunoscuse fusese mai fericit decât fusese de foarte multă vreme. Cu ea în preajmă, lucrurile păreau că merită din nou făcute.

Nu era nevoie să treci prin viață întrebându-te „de ce?”. Motivul a orice era acolo, în fața ta, purtând acea bonetă de iahting elegantă, poate, sau împodobită cu smaraldele ei şi aşa mai departe pentru cine ştie ce petrecere cu lumea din cinematografie.

Iar acum se întâmplase ceva. Motivul pentru a merge mai departe îi fusese luat. Puiul se schimbase; se îndepărta de el; se dusese altundeva. Unde se dusese ea? Şi de ce? De ce voia să-l părăsească? Să-l lase singur. Absolut singur, iar el era bătrân, şi lespedea albă era acolo, în vestibulul columbarului, aşteptându-l.

„Ce se întâmplă, puiule?”, o întrebase el. O întrebase de nenumărate ori, cu nelinişte în inima sa, prea nefericit ca să fie furios, prea înspăimântat că va rămâne singur ca să-i mai pese de demnitatea sau drepturile lui, de orice în afară de păstrarea ei, cu orice preț. „Ce se întâmplă, puiule?”

Şi ea nu făcea altceva decât să îl privească de parcă l-ar fi privit dintr-un loc aflat la un milion de kilometri depărtare – să îl privească aşa şi să spună: „Nimic”; se simțea bine; nu avea nicio problemă; şi nu, el nu putea să facă nimic pentru ea, pentru că deja îi oferise totul, iar ea era perfect fericită.

Iar dacă pomenea de Pete (cu nonşalanță, astfel ca ea să nu creadă că el suspectează ceva), ea nici măcar nu clipea; spunea doar că da, îi place de Pete; era un băiat drăguț, dar lipsit de rafinament – asta o făcea să râdă, iar Virginiei îi plăcea să râdă.

„Dar, puiule, tu te-ai schimbat”, spunea el; şi era atât de nefericit, încât îi venea greu să nu-şi lase vocea să se frângă. „Te porți altfel decât înainte, puiule.”

Iar ea nu răspundea altceva decât că asta era ciudat, pentru că ea se simțea exact la fel.

„Dar nu simți la fel față de mine”, spunea el.

Iar ea îi spunea ba da. Iar el spunea că nu. Iar ea spunea că nu e adevărat. Pentru că ce motive avea el să spună că ea nu simte la fel față de el? Şi bineînțeles că ea avea dreptate; nu exista niciun motiv pe care să poți pune mâna. El nu ar fi putut spune cu sinceritate că ea se purta mai puțin afectuos sau că nu voia să-l lase să o sărute sau altceva de felul acesta. Ea era diferită din cauza a ceva ce nu puteai identifica. El nu putea descrie acel ceva, în afară de a spune că era ca şi cum de fapt ea n-ar fi fost acolo unde tu credeai că o vezi, ci în altă parte; în altă parte, unde nu o puteai atinge, nu puteai vorbi cu ea şi nici măcar nu o puteai vedea. Aşa era. Dar de fiecare dată când el încercase să-i explice asta, ea râsese doar la

el şi spusese că el avea, probabil, una din acele intuiții feminine despre care citeşti în poveşti – numai că intuițiile lui feminine erau complet greşite.

Şi iată-l înapoi de unde plecase, încercând să înțeleagă şi nereuşind şi fiind îngrijorat de moarte. Da, îngrijorat de moarte. Pentru că, după ce nu se mai simțea inert şi greu, cum i se întâmpla acum în fiecare dimineață, se simțea atât de îngrijorat din cauza Puiului, încât începea să urle la servitori, să fie grosolan cu englezul ăla afurisit şi să se enerveze pe Obispo. Iar ce urma apoi era că nu-şi putea digera mâncarea. Făcea aciditate şi îl durea stomacul, iar într-o zi durerea a fost atât de intensă, încât a crezut că e apendicită. Dar Obispo spusese că e doar balonare, din cauza gripei reprimate. Iar apoi el se înfuriase şi îi spusese că probabil era un doctor slab, dacă nu putea vindeca ceva simplu ca asta. Ceea ce probabil că îl înspăimântase îngrozitor pe Obispo, pentru că spusese? „Mai dă-mi doar două sau trei zile. Doar atât îmi mai trebuie ca să termin tratamentul.” Şi apoi spusese că gripa reprimată era o chestie ciudată; nu părea să fie mare lucru, dar otrăvea întregul sistem, în aşa fel încât nu mai puteai gândi limpede şi începeai să îți imaginezi lucruri care nu erau adevărate şi să-ți faci griji din cauza lor.

Ceea ce poate fi adevărat, la modul general; dar în cazul acesta el ştia pur şi simplu că nu era doar imaginația. Puiul *era* altfel; avea motive să fie îngrijorat.

Afundat în această dispoziție de posomorală perplexă şi agitată, domnul Stoyte era transportat de-a lungul serpentinelor drumului de munte, prin oaza umbroasă din Beverly Hills şi apoi spre est (deoarece Clancy locuia în Hollywood), pe bulevardul Santa Monica. În dimineața aceea, la telefon, Clancy montase una dintre scenetele lui melodramatice de conspirator. Din indiciile elucubrante, aluziile întunecate şi numele schimbate ale acestuia, domnul Stoyte înțelesese că veştile erau bune. Clancy şi băieții lui reuşiseră, evident, să cumpere majoritatea celui mai bun teren din Valea San Felipe. Altă dată, domnul Stoyte ar fi exultat în fața acestui triumf; astăzi, până şi perspectiva de a câştiga uşor un milion sau două de dolari nu îi făcea niciun fel de plăcere. În lumea la a cărei locuire fusese obligat, milioanele erau irelevante. Pentru că ce ar fi putut face milioanele pentru a-i uşura nefericirea? Nefericirea unui om bătrân, obosit şi pustiu; unui om care nu avea alt scop în viață decât el însuşi, nicio filosofie, nicio cunoaştere în afara celei a propriilor sale interese, nicio apreciere, nici măcar prieteni – doar o fiică-amantă, o concubină-copilă, dorită frenetic, prețuită la limita

idolatriei. Iar acum această ființă, pe care se bazase să dea semnificație vieții lui, începuse să-l dezamăgească. Ajunsese să se îndoiască de fidelitatea ei – dar să se îndoiască fără o dovadă tangibilă, să se îndoiască într-un astfel de mod încât niciuna dintre reacțiile de regulă satisfăcătoare, furia, violența sau incriminarea, nu era adecvată. Viața lui nu mai avea sens şi el nu putea să facă nimic; pentru că se găsea într-o situație pe care nu ştia cum s-o abordeze, era complet confuz. Şi încontinuu, într-un colț al minții sale plutea imaginea acelei încăperi circulare de marmură, cu imaginea dorinței de Rodin în centru şi lespedea albă în pardoseala de la baza ei – lespedea pe care, într-o zi, avea să fie gravat numele lui: Joseph Panton Stoyte, data naşterii şi cea a morții. Şi lângă această inscripție mai era una, cu litere portocalii pe un fundal negru ca tăciunele: este îngrozitor să cazi în mâinile lui Dumnezeu cel viu. Între timp iată-l pe Clancy care îi anunță conspirativ victoria. Veşti bune, veşti bune! Peste un an sau doi va fi mai bogat cu un milion. Dar milioanele erau într-o lume, iar omul bătrân, nefericit şi înspăimântat în alta, iar între cele două lumi nu exista comunicare.

Capitolul IV

Jeremy lucra de vreo două ore, despăturind, examinând, catalogând provizoriu, îndosariind. În dimineața aceea nu erau descoperiri interesante – doar socoteli, documente legale şi scrisori de afaceri. Lucruri pentru Coulton, Tawney şi Hammonds; nu erau deloc feblețea lui.

La douăsprezece şi jumătate, povara plictiselii devenise deja prea mult pentru el. Se întrerupse şi, în căutarea unei mici distrageri spirituale, se îndreptă spre carnetul legat în piele al celui de-al Cincilea Conte.

„Iulie, 1780, citi el. Senzualitatea este în strânsă tovărăşie cu Regretul, şi se întâmplă uneori ca, tocmai din cauza sincerității Durerii ei, Văduva înlăcrimată să fie trădată de propriile ei Sentimente şi să se trezească incapabilă să reziste inoportunărilor Oaspetelui Funerar, care cunoaşte Arta de a trece pe nesimțite de la Condoleanțe la Familiaritate. Eu însumi am încornorat postum un duce şi doi viconți (unul dintre ei nu mai departe de noaptea trecută) tocmai pe Paturile de pe care, cu doar câteva ore în urmă, fuseseră transportați cu Pompă spre străvechiul Cavou.”

Asta era ceva bun pentru mama lui, reflectă Jeremy. Genul de lucru pe care ea îl adora! Se gândea serios ca,

dacă nu cumva era groaznic de scump, să i-l telegrafieze într-o scrisoare de noapte.

Reveni la carnet.

„Unul dintre Locurile din Gospodăria mea devenind pe neaşteptate vacant, Sora mea mi-a trimis astăzi un tânăr ghicitor, a cărui Virtute deosebită o laudă, iar eu o cred. Nu voi primi niciun pastor în preajma mea, decât de este unul care bea bine, călăreşte la vânătoare cu Câini şi mângâie Văduvele şi fiicele Enoriaşilor lui. Un Pastor Virtuos nu încearcă să testeze sau să exerseze Credința Turmei sale; dar, după cum i-am scris surorii mele, prin Credință ajungem la Salvare."

Următoarea notă era datată martie, 1784:

„În Mormintele proaspăt deschise, un fel de Mâzgă aţoasă atârnă de tavan şi îmbracă pereții. Este condensul descompunerii".

„Ianuarie, 1786. Şase gânduri în tot atâția ani. Dacă va fi să umplu un volum în ritmul acesta, ar trebui să trăiesc mai mult decât patriarhii. Regret lentoarea mea, dar mă consolez cu gândul că semenii mei sunt prea demni de dispreț pentru ca eu să-mi irosesc timpul cu instruirea sau distrarea lor."

Jeremy parcurse grăbit trei pagini de reflecții asupra politicii şi economiei. Sub data de 12 martie 1787, găsi o notă mai interesantă:

„Moartea este aproape cel mai puțin spiritual act al nostru, mai carnal chiar şi decât actul iubirii. Există Chinuri ale Morții care sunt precum sforțările Constipatului pe tron. Astăzi am văzut cum a murit M. B."

„11 ianuarie 1788. În această zi, cu cincizeci de ani în urmă, m-am născut. De la singurătatea din Pântece ieşim spre singurătatea între Semenii noştri, apoi ne întoarcem la singurătatea din Mormânt. Ne petrecem viața în încercarea de a atenua această singurătate. Dar Asemănarea nu este niciodată contopire. Cel mai populat oraş nu este decât o aglomerare de sălbăticie. Schimbăm Cuvinte, dar le schimbăm de la o închisoare la alta şi fără speranța că ele vor însemna pentru ceilalți ceea ce înseamnă pentru noi înşine. Ne căsătorim şi în casă există două singurătăți în locul uneia; naştem copii şi singurătățile se înmulțesc. Reiterăm actul iubirii; dar, din nou, asemănarea nu este niciodată contopire. Cel mai intim contact este doar unul al Suprafețelor şi ne acuplăm, după cum i-am văzut pe Prizonierii condamnați din Newgate acuplându-se cu Târfele lor, printre barele cuştilor noastre. Plăcerea nu poate fi împărtăşită; ca şi

Durerea, ea poate fi doar trăită sau aplicată, iar atunci când oferim Plăcere Iubitelor noastre sau arătăm Milă celor Nevoiaşi, o facem nu pentru a satisface obiectul Bunăvoinței noastre, ci doar pe noi înşine. Deoarece Adevărul este că suntem buni din acelaşi motiv pentru care suntem cruzi, pentru a putea spori senzația noastră de Putere; şi asta încercăm să facem la nesfârşit, în ciuda faptului că făcând asta ajungem să ne simțim mai singuri ca niciodată. Realitatea singurătății este aceeaşi la toți oamenii, nu există atenuare a ei, cu excepția Uitării, Prostiei sau Amăgirii; dar senzația de Singurătate a unui om este proporțională cu senzația şi faptul Puterii sale. În orice fel de circumstanțe, cu cât avem mai multă Putere, cu atât mai intens ne simțim singurătatea. M-am bucurat de multă Putere în viața mea."

„Iunie, 1788. Căpitanul Pavey a venit astăzi să-şi prezinte omagiile. E un bărbat rotund, jovial şi scund, pe care nici măcar groaza sa față de mine nu-l poate împiedica pe de-a-ntregul să izbucnească în acea Voioşie vulgară ce îi este înnăscută. L-am chestionat în privința ultimei sale Călătorii, iar el mi-a descris foarte amănunțit modul în care sunt încărcați Sclavii în celule; lanțurile folosite pentru a-i lega; hrănirea lor şi, pe vreme liniştită, gimnastica de pe punte, deşi de fiecare dată cu Plase

deasupra parapeților, pentru a-i împiedica pe cei mai disperați dintre ei să se arunce în mare; Pedepsele pentru cei refractari; bancurile de rechini flămânzi care însoțesc vasul; scorbutul şi celelalte boli, roaderea Pielii negrilor din cauza asprimii scândurilor pe care stau şi a Mişcării continue a valurilor; Duhoarea atât de oribilă încât până şi cel mai dur marinar păleşte şi leşină, dacă se aventurează în celule; Morțile frecvente şi Putrefacția aproape incredibil de rapidă, mai ales pe Vreme umedă, lângă Țărm. În timp ce îşi lua rămas-bun, i-am făcut cadou o cutie de tabac din aur. Neaşteptându-se la o astfel de favoare, a fost atât de grosolan de zgomotos în exprimarea mulțumirilor şi a viitorului său devotament față de Interesele mele, încât am fost obligat să îl întrerup. Cutia de tabac m-a costat şaizeci de guinei; ultimele trei Călătorii ale Căpitanului Pavey mi-ar fi adus peste patruzeci de mii. Puterea şi bogăția cresc în proporție directă cu distanța unui om față de obiectele materiale din care bogăția şi puterea provin în cele din urmă. Pentru fiecare risc pe care şi-l asumă un General, soldatul îşi asumă o sută; şi pentru fiecare guinee câştigată de acesta din urmă, Generalul câştigă o sută. La fel şi cu mine, Pavey şi Sclavii. Sclavii muncesc pe Plantație pe nimic în afară de haine şi hrană; Căpitanul Pavey îndură greutățile şi pericolele Mării şi trăieşte mai

rău decât un negustor sau cârciumar; eu nu pun mâna pe ceva mai material decât un ordin de la Bancă şi o ploaie de aur coboară asupra mea, pentru eforturile mele. Într-o lume precum a noastră, un om nu are decât trei posibilități. În primul rând, poate să facă aşa cum au făcut dintotdeauna cei mulți şi, prea stupid pentru a fi ticălos de-a-ntregul, să îşi diminueze josnicia înnăscută cu o nu mai puțin înnăscută nebunie. În al doilea rând, îi poate imita pe acei nebuni mai desăvârşiți, care se străduie să îşi nege Josnicia lor înnăscută pentru a practica Virtutea. În al treilea rând, poate alege să fie un om al bunului-simț – unul care, cunoscându-şi Josnicia sa înnăscută, învață astfel să se folosească de ea şi, prin acul cunoaşterii, se ridică deasupra ei şi deasupra Semenilor lui mai nebuni. În ce mă priveşte, eu am ales să fiu un om al bunului-simț."

„Martie, 1789. Rațiunea promite Fericire; Sentimentul protestează că el este Fericirea; doar Bunul-Simț aduce Fericire. Şi Fericirea însăşi este precum praful din gură."

„Iulie, 1789. Dacă plăcerile Bărbaților şi Femeilor ar fi la fel de zgomotoase precum cele ale pisicilor, ce londonez ar mai putea spera vreodată să doarmă noaptea?"

„Iulie, 1789. Bastilia a căzut. Trăiască Bastilia!"

Următoarele câteva pagini erau dedicate Revoluției. Jeremy le sări. În 1794, interesul celui de-al Cincilea Conte față de Revoluție cedă locul interesului pentru propria sănătate.

„Celor care mă vizitează, scrisese el, le spun că am fost bolnav, iar acum m-am făcut bine. Cuvintele nu sunt deloc adevărate; pentru că nu eu eram cel ce zăcea la uşa Morții, şi nici cel care şi-a revenit. Primul era o creație specială a Febrei, o întrupare a Durerii şi Moleşelii; al doilea nu sunt eu, ci un om bătrân, slab, stafidit şi lipsit de dorințe. Numele meu şi unele amintiri sunt tot ceea ce îmi mai rămâne din Ființa care am fost cândva. Este ca şi cum un Bărbat ar fi murit şi ar fi lăsat moştenire unui Prieten supraviețuitor o mână de fleacuri lipsite de valoare prin care să-l pomenească."

„1794. Un bărbat bolnav şi bogat este ca unul ce zace rănit şi singur în deşertul Egiptului; Vulturii planează tot mai jos deasupra capului său, iar Şacalii şi Hienele dau târcoale tot mai strânse locul pe care zace el. Nici măcar Moştenitorii unui Bărbat nu ar putea fi de o atenție atât de neadormită. Când privesc la fața Nepotului meu şi citesc pe ea, în spatele măştii Solicitudinii, dorința lui nerăbdătoare ca eu să mor şi dezamăgirea că încă nu am dispărut, simt un val nou de Viață şi Putere. Dacă nu

pentru alt motiv, voi trăi ca să-l lipsesc de Fericirea despre care el crede încă (deoarece e încrezător că voi recidiva) că îl aşteaptă curând."

„1794. Lumea este o Oglindă, reflectând imaginea celui ce o priveşte."

„Ianuarie, 1795. Am încercat remediul Regelui David împotriva bătrâneții şi mi s-a părut că lasă de dorit. Căldura nu poate fi împărtăşită, ci doar evocată, iar acolo unde nu mai rămâne nicio scânteie întârziată, nici măcar iasca nu va scoate flacără. Se poate să fie aşa cum spune Pastorul, că pe noi ne salvează suferința indirectă a altcuiva; dar eu pot garanta pentru faptul că plăcerea indirectă nu are nicio eficiență, în afară de a spori sentimentele de Superioritate şi Putere ale celui care o produce."

„1795. Pe măsură ce Satisfacțiile Bunului-Simț decad, ne compensăm pentru pierderea lor prin cultivarea sentimentelor de Mândrie şi Vanitate. Dragostea pentru Dominare este independentă de facultățile trupeşti şi, astfel, atunci când trupul îşi pierde puterile, ea poate lua cu uşurință locul Plăcerii dispărute. În ce mă priveşte, nu mi-a lipsit niciodată dragostea pentru Dominare, chiar şi atunci când eram în ghearele Plăcerii. De la Moartea mea, Fantoma ce rămâne în urmă este forțată să se

mulțumească cu prima dintre aceste două Satisfacții, cea mai puțin substanțială şi, mai presus de orice, cea mai puțin dăunătoare."

„Iulie, 1796. Iazurile de peşte de la Gonister au fost săpate în Epocile Superstiției de către călugării de la Mănăstirea pe ale cărei fundații a fost construită actuala Casă. Sub Regele Charles I, stră-străbunicul meu a pus ca un număr de Discuri să fie gravate cu monograma lui şi data şi să fie prinse cu inele de argint de cozile a cincizeci de crapi mari. Nu mai puțin de douăzeci dintre peştii aceştia sunt astăzi vii, după cum îi poți număra de fiecare dată când sună clopotul care cheamă Creaturile la mâncare. Împreună cu ei vin alții încă şi mai mari decât ei – supraviețuitori, poate de pe vremurile călugăreşti de dinaintea Desființării Caselor Religioase de către Regele Henry. Privindu-i prin Apa limpede, mă minunez de puterea şi agilitatea nesecătuite ale acestor mari Peşti, dintre care cei mai bătrâni probabil că erau în viață atunci când a fost scrisă *Utopia*, în timp ce cei mai tineri sunt contemporani cu autorul *Paradisului pierdut*. Cel din urmă a încercat să justifice modul în care se poartă Dumnezeu cu Omul. Ar fi făcut un lucru mult mai util dacă s-ar fi străduit să explice modul în care se poartă Dumnezeu cu Peştii. Filosofii au irosit timpul lor şi al cititorilor cu

speculații asupra Imortalității Sufletului; Alchimiştii au studiat timp de secole creuzetele lor, în speranța vană de a descoperi Elixirul sau Piatra. Între timp, în fiecare iaz şi râu poți găsi Crapi care au trăit de trei ori mai mult decât Platon şi de şase ori mai mult decât Paracelsus. Secretul Vieții eterne nu e de găsit în cărți, nici în Aurul lichid, nici măcar în Cer; e de găsit în Noroi şi nu are nevoie decât de un Pescar iscusit."

Afară, pe coridor, se auzi soneria pentru prânz. Jeremy se ridică în picioare, închise carnetul celui de-al Cincilea Conte şi se îndreptă spre lift, zâmbind de unul singur la gândul plăcerii pe care o va avea când îi va spune acelui măgar îngâmfat de Obispo că cele mai bune idei ale lui despre longevitate fuseseră anticipate încă din secolul XVIII.

Capitolul V

În absența domnului Stoyte, prânzul era o masă foarte veselă. Servitorii îşi făceau treaba nemustrați. Jeremy putea vorbi fără riscul de a fi ignorat sau insultat. Doctorul Obispo era în măsură să spună povestea despre coşarul care făcuse cerere de asigurare de viață după ce mersese în luna de miere, iar din adâncurile îndepărtate ale acelei stări de epuizare aproape ca o transă – o stare pe

care o întreținea deliberat, ca să nu trebuiască să se gândească prea mult şi să se simtă prea prost din cauza a ceea ce se întâmpla –, Virginia avea posibilitatea de a râde cât de tare dorea. Şi, chiar dacă o parte a ei ar fi vrut să nu râdă deloc, pentru că ea n-ar fi vrut să-l facă pe Sig să creadă că îl încurajează în vreun fel, o altă parte a ei voia să râdă, de fapt nu se putea abține să nu râdă, pentru că, la urma urmei, povestea chiar era foarte amuzantă. În plus, era o asemenea uşurare să nu mai trebuiască să joace acel teatru cu Pete, de dragul Unchiului Jo. Fără înşelătorii. Măcar o dată putea fi ea însăşi. Singura muscă din lapte era că acest sine care îi aparținea era un exemplar atât de nefericit; un sine cu nişte oase care se făceau de cauciuc de fiecare dată când acel îngrozitor Sig dorea să apară; un sine fără puterea de a-şi respecta promisiunea, nici măcar una făcut Maicii Noastre. Râsul Virginiei încetă brusc.

Doar Pete era nefericit încontinuu – din cauza coşarului, desigur, şi a izbucnirii de voioşie a Virginiei; dar şi din cauză că Barcelona căzuse şi, odată cu ea, toate speranțele lui într-o victorie rapidă împotriva fascismului, toate perspectivele de a-şi mai revedea vreodată foştii camarazi. Râsetele de la povestea coşarului constituiau doar unul dintre mai multe incidente dureroase. Virginia

lăsase să treacă primele două feluri de mâncare fără să-i acorde atenție măcar o dată. Dar de ce? De ce? Suferința lui era agravată de o uimire amară. De ce? În lumina a ceea ce se întâmplase în ultimele trei săptămâni, era inexplicabil. Încă din acea seară a zilei în care se întorsese la Grotă, Virginia fusese pur şi simplu minunată cu el – se străduia să stea de vorbă cu el, îl invita să-i povestească lucruri despre Spania şi chiar despre biologie. Păi, chiar ceruse să se uite la ceva cu microscopul. Tremurând de fericire, în aşa fel încât de-abia dacă putea potrivi lamela, Pete focalizase instrumentul pe un preparat de floră intestinală de crap. Apoi ea se aşezase pe locul lui şi, în timp ce se apleca deasupra ocularului, buclele ei roşcate căzuseră de-o parte şi de cealaltă a microscopului, iar ceafa ei rămăsese descoperită, deasupra marginii puloverului roz, atât de tangibilă şi ademenitoare încât enormul efort pe care el trebuise să-l facă pentru a se împiedica s-o sărute aproape că îl adusese în pragul leşinului.

Apoi, în zilele următoare, mai fuseseră ocazii în care el îşi dorise să nu fi făcut acel efort. Dar sinele lui mai bun îşi reafirma dominația, iar Pete se bucura din nou că îl făcuse. Pentru că, bineînțeles, nu ar fi fost corect. Pentru că, deşi renunțase de mult la credința familiei lui în acea

poveste cu Sângele Mielului, Pete încă îşi mai amintea ceea ce spusese pioasa şi conformista lui mamă despre sărutarea cuiva cu care nu erai logodit; încă era, în inima lui, acel adolescent serios pe care elocvența reverendului Schlitz îl înflăcărase în timpul perplexităților pubertății, cu o hotărâre pasională să fie abstinent, convingere în Sacralitatea Iubirii şi entuziasm față de ceva ce se numea căsătorie creştină. Dar pe moment, din păcate, nu câştiga suficient ca să se simtă îndreptățit să îi ceară Virginiei să accepte iubirea lui sacră şi să păşească alături de el în căsătoria creştină. Şi mai exista complicația suplimentară că, de partea lui, căsătoria n-ar fi fost creştină, în timp ce Virginia aparținea de acea instituție pe care reverendul Schiltz o numea uneori Curva Babilonului şi pe care marxiştii o considerau deosebit de detestabilă. O instituție care, mai mult, avea despre el o părere la fel de proastă ca părerea lui despre ea – deşi acum, când Hitler o persecuta în Germania, iar el fusese îngrijit de acele Surori ale Milostivirii din Spania, nu mai avea o părere atât de proastă despre ea. Şi chiar dacă aceste dificultăți financiare şi religioase ar fi putut cumva, în mod miraculos, să fie făcute să dispară, rămânea groaznica realitate a domnului Stoyte. Pete *ştia*, desigur, că domnul Stoyte nu era nimic mai mult decât un tată pentru

Virginia sau cel mult un unchi – dar o ştia cu acea siguranță excesivă care se naşte din dorință; o ştia în acelaşi mod în care Don Quijote ştia că viziera de mucava a coifului său este tare precum oțelul. Era genul de cunoaştere pe care e prudent să nu o chestionezi; şi bineînțeles că, dacă i-ar fi cerut Virginiei să se căsătorească cu el, o astfel de chestionare sau informațiile pe care te puteai aştepta să le aducă o astfel de chestionare i s-ar fi impus aproape inevitabil.

Un alt factor care complica situația era domnul Propter. Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, iar Pete începea să fie din ce în ce mai sigur că are, atunci era în mod evident neînțelept să faci ceva care ar fi îngreunat trecerea de la nivelul uman la cel al eternității. Şi, deşi el o iubea pe Virginia, i se părea dificil să creadă că o căsătorie cu ea ar fi fost altceva decât un obstacol în calea iluminării tuturor celor în cauză.

Sau, mai degrabă, el *crezuse* asta; dar în decursul ultimei sau ultimelor două săptămâni părerea lui se schimbase. Sau, ca să fim mai exacți, Pete nu mai avea nicio opinie; era la fel de nesigur pe cât era de uluit. Deoarece caracterul Virginiei părea să se fi schimbat aproape dintr-odată. De la a fi copilăroasă, zgomotoasă şi extrovertită, inocența ei devenise tăcută şi impenetrabilă.

În trecut, ea îl tratase cu prietenia glumeață şi nonşalantă a unei simple bune amiciții; dar în ultimul timp se produsese o schimbare stranie. Glumele încetaseră şi locul lor fusese luat de un fel de solicitudine serioasă. Fusese pur şi simplu minunată cu el – dar nu în modul în care o fată e minunată cu un bărbat pe care vrea să-l facă să se îndrăgostească de ea. Nu, Virginia fusese minunată ca o soră – şi nu una obişnuită: aproape o Soră a Milostivirii; acea Soră anume care îl îngrijise când era în spitalul din Gerona; Sora tânără, cu ochi mari şi fața palidă şi ovală, ca fața Fecioarei Maria dintr-un tablou; cea care părea întotdeauna fericită în mod secret, nu datorită a ceva ce se întâmpla în jurul ei, ci grație a ceva interior, ceva extraordinar şi minunat din spatele ochilor ei, pe care ea îl putea cerceta; iar când ea privea la acel ceva, nu mai avea niciun motiv pentru care să se teamă de vreun raid sau, de exemplu, să fie supărată din cauza unei amputări. În mod evident, ea vedea lucrurile de la ceea ce domnul Propter numea nivelul eternității; acestea nu o afectau în modul în care ar fi afectat o persoană trăind la nivelul uman. La nivelul uman erai speriat sau furios; sau, dacă erai calm, te calmai printr-un efort de voință. Dar Sora era calmă fără să facă niciun efort de voință. La acel moment el o admirase fără să înțeleagă. Acum, mulțumită

domnului Propter, putea încerca să înțeleagă, dar şi să admire.

Ei bine, aceasta era fața pe care i-o amintise Virginia în decursul ultimelor săptămâni. Se petrecuse un fel de conversie bruscă de la viața orientată spre exterior la cea orientată spre interior, de la spontaneitate deschisă la secret şi abstracție misterioasă. Cauza aceste conversii era dincolo de înțelegerea lui; dar faptul era manifest, iar el îl respecta. Îl respecta nesărutând-o pe gât când se aplecase deasupra microscopului, neatingând-o niciodată pe braț şi neluând-o de mână, nespunându-i nici măcar un cuvânt despre sentimentele lui față de ea. În circumstanțele stranii şi inexplicabile ale transformării ei, astfel de acțiuni, avea Pete convingerea, ar fi fost necuviincioase până la limita sacrilegiului. Ea alesese să fie minunată cu el ca o soră; prin urmare, el îi răspunsese ca un frate. Iar acum, fără niciun motiv vizibil, ea părea dintr-odată să îi ignore existența. Sora îşi uitase fratele; iar Sora Milostivirii se uitase pe sine însăşi – se uitase în asemenea măsură încât asculta anecdota josnică a doctorului Obispo şi chiar râdea la ea. Şi totuşi, observă Pete uluit, în momentul în care ea se opri din râs, fața ei îşi reluă expresia interiorizată de mister şi detaşare. Sora Milostivirii îşi

aminti de ea însăşi la fel de repede pe cât uitase. Pete era depăşit; pur şi simplu nu putea să înțeleagă.

Odată cu sosirea cafelei, doctorul Obispo anunță că el propunea să-şi ia liber în după-amiaza aceea şi, cum nu era nimic urgent de făcut în laborator, îl sfătuia pe Pete să procedeze la fel. Pete îi mulțumi şi, pretinzând că se grăbeşte (pentru că nu voia să treacă prin umilința de a fi ignorat atunci când Virginia avea să discute despre planurile ei pentru acea după-amiază), îşi înghiți cafeaua şi, mormăind nişte scuze, părăsi camera. Puțin mai târziu era afară, la soare, îndreptându-se spre câmpie.

În timp ce mergea, se gândi la unele dintre lucrurile pe care domnul Propter i le spusese în cursul vizitelor lui recente.

La ceea ce spusese el despre cel mai naiv text din Biblie şi despre cel mai rezonabil. „M-au urât fără temei" şi „Dumnezeu nu Se lasă să fie batjocorit. Ce seamănă omul, aceea va şi secera"[30].

Şi ceea ce spusese despre faptul că nimeni nu obținea vreodată ceva degeaba – astfel că un om avea să plătească pentru prea mulți bani, de exemplu, sau prea multă putere sau prea mult sex printr-o claustrare şi mai mare în interiorul egoului său.

---

[30] Galateni, 6:7 (n. r.).

Babuinii flecăreau, în timp ce Pete trecu pe lângă ei. Îşi aminti câteva din observațiile domnului Propter despre literatură. Despre caracterul obositor, pentru o minte adultă, al tuturor acelor piese de teatru şi romane pur descriptive, pe care criticii se aşteptau să le admiri. Toate acele anecdote, poveşti de dragoste şi studii de caracter, dar nicio teorie generală a anecdotelor, nicio ipoteză explicativă a poveştilor de dragoste sau a caracterului. Doar o imensă colecție de fapte despre dorință şi lăcomie, frică şi ambiție, datorie şi afecțiune; doar fapte şi, mai mult, fapte imaginare, fără nicio filosofie coordonatoare superioară bunului-simț şi sistemului trecător de convenții, fără un principiu de aranjare mai rațional decât simpla utilitate estetică. Şi apoi mai erau uimitoarele absurdități rostite de cei care doreau să elucideze şi să explice tot acest talmş-balmeş de fapte şi închipuiri înfrumusețate! Sau faptele puteau fi despre săracii de la oraş, existând un efort de coordonare a lor în termenii cine ştie cărei teorii postmarxiste care putea fi parțial adevărată, dar care era întotdeauna inadecvată. În cazul acesta era vorba de marele Roman Proletar. Sau altcineva putea scrie o altă carte care proclama că Viața e Sfântă, prin asta vrând întotdeauna să spună că orice ar face oamenii în materie de pasiune carnală, beție, furie sau

sentimentalism era pe de-a-ntregul în regulă cu Dumnezeu şi, prin urmare, ar fi trebuit considerat admisibil şi chiar virtuos. În care caz depindea de critici să vorbească despre umanitarismul copt al autorului, înțelepciunea lui profundă şi tandră, afinitățile lui cu marele Goethe şi datoria lui față de William Blake.

Pete zâmbi în timp ce îşi amintea, dar cu o anumită melancolie, precum şi amuzament; pentru că şi el luase genul acesta de lucruri cu acea seriozitate pe care verbiajul lor părea să-l solicite.

Seriozitate prost plasată – sursa unora dintre cele mai fatale greşeli ale noastre. Trebuie să fii serios, spusese domnul Propter, doar față de ceea ce merită să fie luat în serios. Şi, la nivel strict uman, nu exista nimic care merita să fie luat în serios, cu excepția suferinței pe care oamenii şi-o provocau singuri prin intermediul crimelor şi nebuniilor lor. Dar, în ultimă analiză, majoritatea acestor crime şi nebunii rezultau din luarea prea în serios a unor lucruri care nu meritau asta. Iar asta, continuase domnul Propter, era un alt defect enorm al aşa-numitei literaturi bune; aceasta accepta scara de valori convențională, respecta puterea şi poziția, admira succesul şi trata preocupările în mare parte lunatice ale oamenilor de stat, îndrăgostiților, oamenilor de afaceri, parveniților sociali şi

părinților ca şi cum ar fi fost rezonabile. Într-un cuvânt, lua în serios cauzele suferinței, ca şi pe cei care sufereau. Ajuta la perpetuarea nefericirii prin aprobarea explicită sau implicită a gândurilor, sentimentelor şi practicilor care nu puteau să ducă decât la nefericire. Iar această aprobare era acordată prin cel mai magnific şi convingător limbaj. Astfel încât chiar şi atunci când o tragedie sfârşea prost, cititorul era hipnotizat de elocvența textului care îl făcea să creadă că totul era, într-un fel, ceva nobil şi demn de a fi făcut. Ceea ce, bineînțeles, nu era adevărat. Pentru că, dacă te gândeai la asta fără pasiune, nimic nu putea fi mai prostesc şi mai sordid decât temele din *Fedra*, *Othello*, *La răscruce de vânturi* sau *Agamemnon*. Dar modul în care erau tratate aceste teme fusese sublim şi însuflețitor în cel mai înalt grad, astfel încât cititorul sau spectatorul rămânea cu convingerea că, în ciuda catastrofei, totul stătea de fapt bine cu lumea, lumea atât de umană care o produsese. Nu, o satiră bună era mult mai profund adevărată şi, desigur, mult mai profitabilă decât o tragedie bună. Problema era că existau atât de puține satire bune, deoarece atât de puțini autori satirici erau dispuşi să ducă suficient de departe critica valorilor umane. *Candid*, de exemplu, era admirabilă până acolo unde mergea; dar nu mergea mai departe de demitizarea principalelor activități

umane, în numele idealului inofensivității. Acum, era perfect adevărat că inofensivitatea era cel mai înalt ideal la care putea aspira majoritatea oamenilor; pentru că, deşi puțini aveau puterea de a face prea mult bine neîndoielnic, nu exista niciun om care să nu se poată abține, dacă dorea asta, de la rău. Cu toate acestea, simpla inofensivitate, oricât de excelentă ar fi fost ea, cu certitudine nu reprezenta cel mai înalt ideal posibil. *Il faut cultiver notre jardin*[31] nu era ultimul cuvânt al înțelepciunii umane; în cel mai bun caz, era penultimul.

Soarele se afla într-o astfel de poziție încât, în timp ce cobora dealul, Pete văzu două mici curcubee țâşnind din sfârcurile nimfei lui Giambologna. Gânduri despre Noe răsăriră imediat, împreună cu gânduri despre Virginia în costumul ei de baie din satin alb. Pete încercă să le reprime pe ultimele, ca fiind incompatibile cu noile gânduri pe care încerca să le cultive despre Sora Milostivirii; iar de vreme ce Noe nu era un subiect care să invite la prea multă meditație, Pete procedă în schimb la aprofundarea discuției pe care o avusese cu domnul Propter despre sex. Începuse cu întrebările lui nedumerite

---

[31] „Trebuie să ne lucrăm grădina” (fr.), *Candid sau Optimismul* de Voltaire, Capitolul XXX, traducere de Al. Philippide, studiu introductiv, note şi tabel cronologic de N.N. Condeescu, Editura Hyperion, Chişinău, 1993, p. 190 (n. r.).

despre ce fel de comportament sexual ar fi normal – nu normal din punct de vedere statistic, ci normal în acel sens absolut în care vederea perfectă sau digestia bună pot fi numite normale. Ce fel de comportament sexual ar fi normal, în acest sens al cuvântului? Iar domnul Propter răspunsese: niciunul. Dar trebuie să existe, protestase Pete. Dacă binele se putea manifesta la nivelul animalic, atunci trebuie să existe un fel de comportament sexual care să fie absolut normal şi natural, exact aşa cum exista un fel de activitate digestivă absolut normală şi naturală. Dar comportamentul sexual uman, răspunsese domnul Propter, nu era la acelaşi nivel cu digestia. Acuplarea unui şobolan – da, aceasta *era* la acelaşi nivel cu digestia, pentru că întregul proces era instinctiv; cu alte cuvinte, era controlată de inteligența fiziologică a trupului – aceeaşi inteligență fiziologică implicată în corelarea acțiunilor inimii, plămânilor şi rinichilor, în reglarea temperaturii, în hrănirea muşchilor şi obligarea lor să facă munca ce le era solicitată de către sistemul nervos central. Activitățile corporale ale omului erau controlate de aceeaşi inteligență fiziologică şi aceasta era inteligența care, la nivel animalic, manifesta binele. La ființele umane, comportamentul sexual era aproape complet în afara jurisdicției acestei inteligențe fiziologice. Ea controla numai activitățile

celulare care făceau posibil comportamentul sexual. Tot restul era noninstinctiv şi avea loc la nivelul strict uman al conştiinței de sine. Chiar şi atunci când oamenii credeau că sunt aproape exclusiv animalici în sexualitatea lor, de fapt erau încă la nivelul uman. Ceea ce însemna că încă aveau conştiință de sine, încă erau dominați de cuvinte – iar acolo unde existau cuvinte, existau, în mod necesar, amintiri şi dorințe, judecăți şi imaginație. Inevitabil, acolo existau trecut şi viitor, real şi fantastic; regret şi nerăbdare; bine şi rău; merituos şi nemerituos; frumos şi urât. Între bărbați şi femei, până şi actele erotice aparent cele mai bestiale erau asociate cu unii sau cu toți aceşti factori nonanimalici – factori care erau injectați în fiecare situație umană de către existența limbajului. Aceasta însemna că nu exista un singur tip de sexualtiate umană care putea fi considerat „normal” în sensul în care ai fi putut spune că exista o normalitate a vederii sau a digestiei. În sensul *acesta*, toate tipurile de sexualitate umană erau strict anormale. Diferitele tipuri de comportament sexual nu puteau fi judecate prin raportarea lor la o normă absolută, naturală. Ele puteau fi judecate doar prin raportare la scopurile supreme ale fiecărui individ şi rezultatele observate în fiecare caz. Astfel, dacă un individ dorea să fie bine văzut într-un

anumit tip de societate, el sau ea putea, fără nicio dificultate, să considere „normal” tipul de comportament sexual acceptat la acel moment de religia acelei societăți şi aprobat de „cei mai buni”. Dar existau unii indivizi cărora nu prea le păsa de judecata unui Dumnezeu mânios şi nici măcar de cei mai buni. Principala lor dorință era de stimulare intensă şi reiterată a simțurilor şi senzațiilor lor. Pentru aceştia, „normalitatea” în comportamentul sexual ar fi, în mod evident, diferită de ceea ce era pentru cei mai orientați către societate. Apoi mai existau toate tipurile de sexualitate „normale” pentru cei care voiau ce e mai bun din ambele lumi – lumea personală a senzațiilor şi emoțiilor şi lumea socială a convențiilor morale şi religioase. „Normalitățile” ipocriților şi fățarnicilor; ale clericilor atraşi de fetițe de şcoală, ale miniştrilor cu o manie secretă față de adolescenții atrăgători. Şi, în cele din urmă, mai erau cei pe care nu îi preocupa nici intrarea în societate, nici îmbunarea divinității acesteia, nici savurarea de stimulări emoționale şi senzoriale repetate, ci erau interesați în principal de iluminare şi eliberare, de problema transcenderii personalității, de trecerea de la nivelul uman la cel al eternității. Concepțiile lor despre „normalitate” în comportamentul sexual nu puteau

semăna cu cele ale bărbaților şi femeilor din oricare altă categorie.

Pe terenul de tenis, copiii bucătarului chinez se jucau cu zmeie în formă de păsări şi echipate cu mici fluiere, astfel încât să murmure tânguios în vânt. Sunetul voios şi măcănit al cantonezei ajunse la urechile lui Pete. Dincolo de Pacific, reflectă el, milioane şi milioane de astfel de copii muriseră deja sau mureau. Dedesubtul lor, în Grota Sacră, era silueta din ipsos a Maicii Noastre. Pete se gândi la Virginia îngenunchind în pantaloni scurți albi şi cu boneta de iahting, la elocvența abuzivă a reverendului Schlitz, la glumele doctorului Obispo, la ce scrisese Alexis Carrel despre Lourdes, la *Istoria Inchiziției* de Lee, la Tawney față de relațiile dintre protestantism şi capitalism, la Niemöller, John Knox, Torquemada, acea Soră a Milostivirii, din nou la Virginia şi, în cele din urmă, la domnul Propter, ca singura persoană cunoscută de el care putea să înțeleagă ceva din această confuzie generală, absurdă, dementă şi diabolică.

Capitolul VI

Oarecum spre dezamăgirea lui Jeremy, doctorul Obispo nu era deloc umilit de informația că ideile lui fuseseră anticipate încă din secolul XVIII.

— Mi-ar plăcea să aud mai multe despre acest al Cincilea Conte al tău, spuse el, în timp ce coborau spre pivnițe cu Vermeer-ul. Spui că a trăit până la nouăzeci de ani?

— Peste nouăzeci, răspunse Jeremy. Nouăzeci şi şase sau şapte, am uitat. Şi, mai mult, a murit în mijlocul unui scandal.

— Ce fel de scandal?

Jeremy tuşi şi îşi mângâie creştetul capului.

— Felul obişnuit, spuse el cu o voce ca de flaut.

— Vrei să spui că bătrânul măscărici încă mai era pus pe treabă? întreabă doctorul Obispo neîncrezător.

— Încă pe treabă, repetă Jeremy. Există un pasaj despre toată afacerea în hârtiile nepublicate ale lui Greville. A murit exact la timp. Erau pe punctul de a-l aresta.

— Pentru ce?

Jeremy clipi din nou şi tuşi.

— Păi, spuse el încet, în cea mai aristocratică manieră a lui, se pare că avea o tendință de a obține plăcere într-un mod mai degrabă criminal.

— Vrei să spui că a omorât pe cineva.

— Nu a omorât efectiv, răspunse Jeremy, doar a mutilat.

Doctorul Obispo era oarecum dezamăgit, dar se consolă aproape imediat cu gândul că, la nouăzeci şi şase de ani, chiar şi mutilarea era destul de merituoasă.

— Mi-ar plăcea să aflu mai multe despre asta, adăugă el.

— Ei bine, carnetul e la dispoziția dumitale, spuse Jeremy politicos.

Doctorul Obispo îi mulțumi. Intrară împreună în camera de lucru a lui Jeremy.

— Scrisul e destul de dificil, spuse Jeremy în timp ce intrau. Cred că ar fi mai uşor dacă ți-aş citi eu cu voce tare.

Doctorul Obispo protestă, spunând că nu vrea să-i irosească timpul lui Jeremy; dar cum acesta era nerăbdător să găsească o cale de a amâna pentru altă ocazie sarcina plictisitoare de a sorta hârtiile care nu îl interesau, protestă şi el cu mai multă forță. Jeremy insista să fie altruist. Doctorul Obispo îi mulțumi şi se aşează să asculte. Jeremy îşi deranjă privirea din mediul ei natural cât să-şi lustruiască lentilele, apoi începu să recitească cu voce tare pasajul pe care îl citise în dimineața aceea, când se auzi soneria pentru prânz.

— „E de găsit în Noroi, conchise el, şi nu are nevoie decât de un Pescar iscusit.”

Doctorul Obispo chicoti.

— Aproape că ai putea folosi asta ca definiție a ştiinței, spuse el. Ce este ştiința? Ştiința e pescuit în noroi – pescuit după imortalitate şi după orice altceva ar mai putea pica.

Râse din nou şi adăugă că îi plăcea de bătrânul nemernic.

Jeremy citi mai departe.

— „August, 1796. Astăzi, flecara mea nepoată, Caroline, mi-a reproşat ceea ce ea numeşte Inconsecvența Comportamentului meu. Un om care este uman cu Caii din grajdul său, cu Căprioarele din parcul său şi cu Crapii din iazurile sale ar trebui să îşi manifeste Consecvența fiind mai social decât sunt eu, mai tolerant în compania Proştilor, mai milostiv față de cei săraci şi umili. La care eu am răspuns observând că acest cuvânt, Om, este numele general aplicat unor succesiuni de Comportamente inconsecvente, care îşi au sursa într-un trup cu două picioare, lipsit de pene, iar cuvinte precum Caroline, John şi aşa mai departe sunt numele proprii aplicate unor succesiuni particulare ale unor Comportamente inconsecvente din anumite Trupuri. Singura Consecvență manifestată de masa Umanității este Consecvența Inconsecvenței. Cu alte cuvinte, natura

oricărei succesiuni anume de Comportamente inconsecvente depinde de istoria individului şi a strămoşilor săi. Fiecare succesiune de Inconsecvenţe este determinată şi se supune Legilor impuse asupra ei de Circumstanţele noastre precedente. Se poate spune despre un Caracter că este consecvent în sensul că Inconsecvenţele lui sunt predestinate şi nu pot trece dincolo de limitele care i-au fost destinate. Consecvenţa cerută de astfel de Proşti precum Caroline este de un tip cu totul diferit. Aceştia ne fac reproşuri deoarece Comportamentele noastre succesive nu sunt consecvente cu un set de Prejudecăţi ales arbitrar sau cu un cod de reguli ridicol, cum ar fi cel ebraic, cel stoic, cel irochez, cel creştin. O astfel de Consecvenţă nu trebuie dobândită, iar încercarea de dobândire a ei duce doar la Imbecilitate şi Ipocrizie. Gândeşte-te, i-am spus lui Caroline, la propriul tău Comportament. Ce Consecvenţă, rogu-te, găseşti între conversaţiile cu pastorul despre Mântuire şi bătăile draconice cu nuiaua aplicate servitoarelor tinere? Între caritatea ta ostentativă şi capcanele pentru oameni instalate de domeniu? Între apariţiile tale la Curte şi acel *chaise percée*[32]? Sau între liturghia de duminică dimineaţa şi plăcerile savurate împreună cu soţul tău duminică

[32] Scaun cu toaletă (fr.) (n. r.).

noaptea, iar vinerea sau joia, după cum bănuieşte toată lumea, cu un anumit baronet pe care nu-l vom numi? Dar înainte de a-mi sfârşi ultima întrebare, Caroline părăsise încăperea."

— Sărmana Caroline, spuse doctorul Obispo râzând. Totuşi, a primit ceea ce merita.

Jeremy citi următoarea notă.

— „Decembrie, 1796. După al doilea atac de congestie pulmonară, perioada de Convalescență a început mai târziu decât înainte şi n-am mai ajuns atât de departe. Atârn de un fir de ață deasupra prăpastiei, iar substanța acestui fir este Suferința."

Cu degetul mic îndoit elegant, doctorul Obispo scutură scrumul țigării sale pe podea.

— Una dintre acele tragedii farmaceutice, comentă el. Cu un tratament de clorură de tiamină şi nişte testosteron, l-aş fi putut face fericit ca o vrăbiuță. Te-ai gândit vreodată ce mare parte din literatura romantică se datorează tratamentelor greşite?

Aş putea să mă întind pe jos, ca un copil obosit

Şi să îmi plâng această viață plină de griji.[33]

Minunat! Dar dacă ar fi ştiut cum să curețe pleurezia tuberculozei cronice a sărmanului Shelley, nu ar fi fost scrise niciodată. Să te întinzi pe jos ca un copil obosit şi să-ți plângi viața se întâmplă să fie unul dintre cele mai caracteristice simptome ale pleureziei tuberculozei cronice. Şi cei mai mulți dintre ceilalți băieți cu *Weltschmertz* erau fie bolnavi, fie alcoolici, fie dependenți de droguri. I-aş fi putut împiedica pe absolut toți să scrie ce au scris.

Doctorul Obispo privi spre Jeremy cu un zâmbet de lup care era aproape copilăros în candoarea cinismului său triumfător.

— Ei bine, hai să auzim cum iese din necaz Bătrânul nostru.

— „Decembrie, 1796, citi Jeremy. Târcoalele hienelor care mă pândesc mi-au devenit atât de insuportabile încât ieri m-am hotărât să le pun capăt. Când le-am cerut ca pe viitor să mă lase singur, Caroline şi John au protestat, invocând Afecțiunea lor mai mult decât filială. Până la urmă am fost obligat să spun că, dacă nu dispar până

[33] Trad. aprox. a versurilor „I could lie down like a tired child, / And weep away the life of care.” vol. *Stanzas written in Dejection near Naples*, de Percy Bysshe Shelley (n. r.).

astăzi la prânz, voi ordona intendentului meu să aducă douăzeci de oameni şi să-i dea afară din Casa mea. În dimineața aceasta i-am privit de la fereastră cum plecau."

Următoarea notă era datată 11 ianuarie 1797:

— „Anul acesta aniversarea naşterii mele îmi aduce Gânduri mai mohorâte decât oricând altcândva. Sunt prea obosit pentru a le nota. Fiind o zi frumoasă şi remarcabil de caldă pentru acest Anotimp, am pus să fiu dus în Scaunul meu la iazurile cu peşti. S-a sunat din clopoțel şi Crapii au venit imediat, grăbiți, la mâncare. Spectacolul Creației brute îmi oferă aproape singurele plăceri care mi-au mai rămas. Stupiditatea acestor Animale este lipsită de pretenții, iar răutatea lor depinde de Apetit şi, prin urmare, este doar intermitentă. Oamenii sunt cruzi în mod sistematic şi continuu, în timp ce Nebuniile lor sunt justificate în numele Religiei şi Politicii, iar Ignoranța lor este mascată în veşmintele pompoase ale Filosofiei.

În acest timp, cum priveam peştii împingându-se şi înghesuindu-se pentru masa lor, ca o Mulțime de clerici în căutarea Avansării, Gândurile mele s-au întors la uimitoarea Întrebare la care am meditat de atâtea ori în trecut. De ce trebuie un om să moară la şaptezeci de ani, în timp ce un Peşte îşi poate menține Tinerețea până la două sau trei sute de ani? Am dezbătut cu mine însumi o

serie de răspunsuri posibile. A existat, de exemplu, o vreme în care credeam că viața mai lungă a Crapilor şi Ştiucilor s-ar putea datora superiorității Elementului lor, Apa, asupra Aerului nostru. Dar viețile anumitor Creaturi subacvatice este scurtă, în timp ce acelea ale unor Păsări depăşesc viața oamenilor.

Iarăşi, m-am întrebat dacă anii mai mulți ai Peştilor nu s-ar putea datora modului lor anume de concepere şi naştere a puilor. Dar din nou am dat de Obiecții fatale. Masculii Papagalilor şi Corbilor nu sunt onanişti, ci copulează; femelele Elefanților nu depun ouă, ci îşi poartă puii în pântece, dacă e să îl credem pe domnul De Buffon, pentru nu mai puțin de douăzeci şi patru de luni. Dar Papagalii, Corbii şi Elefanții sunt Creaturi cu viață lungă; de unde trebuie să conchidem că Scurtimea Vieții Umane se datorează altor Cauze decât modul în care Bărbații concep şi Femeile reproduc Specia noastră.

Singurele ipoteze la care nu pot întrevedea niciun fel de Obiecții manifeste sunt acestea: Dieta unor peşti precum Crapii şi Ştiucile conține unele substanțe care conservă Trupurile lor în fața Descompunerii ce cuprinde cele mai multe Creaturi încă de când sunt vii; corelativ, substanțele care previn Descompunerea pot fi găsite în Trupurile Peştilor, în special, putem presupune în mod rezonabil, în

Stomacul, Ficatul, Măruntaiele şi alte Organe de Fierbere şi Asimilare. Trebuie să presupunem că, la animalele cu viaţă scurtă, cum ar fi Omul, Substanţele preventive ale Descompunerii lipsesc. Atunci se ridică întrebarea dacă aceste Substanţe pot fi introduse în Trupul uman din cel al Peştilor. Istoria nu atestă vreun caz remarcabil de longevitate printre Ihtiofagi, şi nici nu am observat vreodată ca Locuitorii porturilor sau altor locuri unde există peşte din abundenţă să trăiască deosebit de mult. Dar nu trebuie să concluzionăm de aici că Substanţa care previne Descompunerea nu poate fi transmisă de la Peşte la Om. Pentru că Omul găteşte Peştele înainte să-l mănânce, şi ştim dintr-o mie de cazuri că aplicarea Căldurii modifică profund natura multor substanţe; mai mult, Omul aruncă, deoarece le consideră nepotrivite Consumării, tocmai acele organe ale Peştelui în care ar fi cel mai rezonabil să presupunem că este conţinută Substanţa care previne Descompunerea".

— Dumnezeule! strigă doctorul Obispo, incapabil să se mai abţină. Să nu-mi spui că boşorogul începe să mănânce măruntaie crude de peşte!

Ochii lui Jeremy zvâcniră spre partea de jos a paginii, sclipind în spatele lentilelor bifocale, şi acum erau deja în capul paginii următoare.

— Exact asta face, țipă el încântat. Ascultă asta. „Primele mele trei încercări au provocat vărsături incontrolabile; la a patra am reuşit să înghit ce băgasem în gură, dar după două sau trei minute triumful meu a fost retezat de un acces de vomă. De-abia la a noua sau a zecea încercare am reuşit să înghit şi să reţin până şi numai câteva linguri din acea carne tocată absolut greţoasă.

— Ăsta da curaj! spune doctorul Obispo. Aş prefera un bombardament aerian în loc de asta.

În acest timp, Jeremy nici măcar nu-şi ridicase ochii din carte.

— „A trecut deja o lună, spune el, de când am început să testez adevărul Ipotezei mele, şi acum ingerez în fiecare zi cel puţin o sută cincizeci de grame de Viscere crude şi măcinate de Crap proaspăt tăiat.”

— Iar peştele, spuse doctorul Obispo, scuturând încet din cap, are cea mai mare varietate de viermi paraziţi dintre toate animalele. Îmi îngheaţă sângele în vine şi numai când aud aşa ceva.

— Nu trebuie să-ţi faci grji, spuse Jeremy, care continuase să citească. Nu se întâmplă nimic altceva decât că Înălţimea Sa se face tot mai bine. Iată un „acces deosebit de Putere şi Vigoare în luna martie”. Ca să nu

mai pomenim „Renaşterea apetitului, Ameliorarea memoriei şi a puterii de cogitare”. Îmi place cogitare. Ce vestigiu frumos, nu ți se pare? Ca un Chippendale al cuvintelor!

Apoi continuă să citească pentru el, iar după o scurtă tăcere anunță triumfător:

— În aprilie călăreşte deja „o oră pe calul murg în fiecare după-amiază”. Iar doza a ceea ce el numeşte „terciul meu visceral şi excremențial” a urcat la patru sute de grame pe zi.

Doctorul Obispo sări de pe scaunul său şi începu să măsoare însuflețit camera.

— La naiba! strigă el. Asta e mai mult decât o glumă. Asta e ceva serios. Măruntaie crude de peşte; floră intestinală; prevenirea otrăvirii cu steroli; şi întinerire. Întinerire!

— Contele e mai precaut decât dumneata, spuse Jeremy. Ascultă asta. „Încă nu sunt în măsură să-mi dau seama dacă refacerea mea se datorează Crapilor, Revenirii Primăverii sau acelui *Vis medicatrix Naturae*.”

Doctorul Obispo dădu din cap aprobator.

— Asta e gândirea corectă, spuse el.

— „Timpul, continuă Jeremy, o va spune; asta dacă îl pot obliga s-o spună, ceea ce intenționez să fac prin

continuarea Regimului meu actual. Pentru că înțeleg că Ipoteza mea va fi verificată dacă, după ce voi continua cu el o perioadă mai lungă, îmi voi recupera nu doar vechea stare de Sănătate, dar şi o măsură a Vigorii pierdute încă de la trecerea Tinereții."

— Bravo lui! exclamă doctorul Obispo. Tot ce mi-aş dori ar fi ca Unchiul Jo să privească lucrurile în modul acesta ştiințific.

Apoi, amintindu-şi dintr-odată de Nembutal şi de credința copilărească a domnului Stoyte în omnisciența lui medicală, adăugă:

— Sau poate că nu-mi doresc asta. Ar putea exista anumite inconveniente.

Doctorul Obispo chicoti de unul singur la gluma pe care o putea înțelege doar el.

— Ei bine, să continuăm cu povestea cazului nostru, adăugă el.

— În septembrie poate călări trei ore în şir fără să obosească, spuse Jeremy. Reînnoadă cunoştința cu literatura greacă şi am observat că are o părere foarte proastă despre Platon. După care nu mai avem nicio însemnare până în 1799.

— Nicio însemnare până în 1799! repetă doctorul Obispo indignat. Nemernic bătrân! Exact când cazul lui devenea cu adevărat interesant, pleacă şi ne lasă în beznă.

Jeremy ridică privirea din carnet, zâmbind.

— Nu cu totul în beznă, spuse el. O să-ți citesc prima notă de după cei doi ani de tăcere şi vei putea să tragi propriile dumitale concluzii despre starea florei lui intestinale.

Emise o tuse uşoară şi începu să citească în maniera doamnei Gaskell:

— „Mai, 1799. Femeile abandonate cele mai promiscue, mai ales printre Femeile de Calitate, sunt adesea cele cărora Natura nedreaptă le-a refuzat obişnuitul Motiv şi Pretext al Galanteriei. Refuzându-li-se de către o Frigiditate constitutivă savurarea Plăcerilor, ele se află în constantă rebeliune împotriva Destinului lor. Puterea care le împinge să sporească numărul galanteriilor lor nu este Senzualitatea, ci Speranța; nu dorința de a reitera experiența unei Beatitudini familiare, ci mai degrabă aspirația către o Fericire obişnuită şi mult lăudată, pe care ele însele au fost condamnate să nu o cunoască niciodată. Femeia de Virtute uşoară poate adesea să-i pară Hedonistului nu mai puțin respingătore decât Moralistului sever, chiar dacă din motive diferite. Dumnezeu să mă

ferească pe Viitor de alte cuceriri asemănătoare celei pe care am făcut-o Primăvara asta la Bath!”

Jeremy lăsă carnetul jos.

— Încă mai simți că ai fost lăsat în beznă? întrebă el.

Capitolul VII

Maşina electrică de şlefuit învârtea banda de şmirghel pe suprafața aspră a lemnului cu un urlet asurzitor. Aplecat deasupra bancului de tâmplărie, domnul Propter nu îl auzi pe Pete cum intră şi se apropie. Timp de o jumătate de minut tânărul rămase în tăcere, privindu-l cum plimbă maşina de şlefuit încoace şi încolo pe scândura din fața sa. Pete observă că domnul Propter avea rumeguş în sprâncenele zburlite, iar pe fruntea arsă de soare o pată neagră, acolo unde îşi pusese degetele pline de ulei.

Pete simți că are mustrări de conştiință. Nu era corect să spionezi un om, dacă acela nu ştia că eşti acolo. Era necinstit; puteai să vezi ceva ce nu voiai să vezi. Îl strigă pe domnul Propter pe nume.

Bătrânul ridică privirea, zâmbi şi opri motorul micii sale maşini.

— Ei, Pete, spuse el. Eşti exact omul pe care îl căutam. Asta în cazul în care vrei să lucrezi ceva prea pentru mine. Vrei?

Apoi întrerupse răspunsul afirmativ al lui Pete, adăugând:

— Dar am uitat de inima aia a ta. Nenorocitele astea de febre reumatice! Crezi că ar fi bine să lucrezi?

Pete roşi puțin; încă nu avusese timp să depăşească o anumită ruşine referitoare la dizabilitatea lui.

— Sper că nu mă puneți să alerg suta de metri, nu-i aşa?

Domnul Propter ignoră întrebarea lui glumeață.

— Eşti sigur că e în regulă? insistă el, privindu-l pe tânăr în față cu o seriozitate afectuoasă.

— Absolut sigur, dacă e vorba doar de aşa ceva.

Pete flutură mâna în direcția bancului de tâmplărie.

— Sincer?

Pete era mişcat şi emoționat de solicitudinea celuilalt.

— Sincer! declară el.

— Foarte bine atunci, spuse domnul Propter, liniştit. Eşti angajat. Sau mai degrabă nu eşti *angajat*, pentru că te poți considera norocos dacă pentru munca ta vei primi o Coca-Cola. Eşti recrutat.

Toți ceilalți din zonă, explică el în continuare, erau ocupați. Fusese lăsat să opereze întreaga fabrică de mobilă de unul singur. Şi problema era că trebuia operată sub presiune; trei dintre familiile de nomazi din barăci încă nu aveau deloc mese şi scaune.

— Uite măsurile, spuse el, arătând spre o foaie de hârtie bătută la maşină de pe perete. Şi uite cheresteaua. Acum, să-ți spun ce aş vreau eu să faci mai întâi.

Domnul Propter luă o scândură şi o întinse pe banc. Cei doi bărbați lucrară o vreme fără să mai încerce să se facă auziți prin zgomotul instrumentelor lor electrice. Apoi interveni o perioadă de activitate mai puțin zgomotoasă. Prea timid pentru a ataca direct subiectul perplexităților sale, Pete începu să vorbească despre noua carte a profesorului Pearl asupra populației. Cincisprezece locuitori pe kilometru pătrat, pentru întreaga suprafață terestră a planetei. Şaisprezece acri pe cap de locuitor. Dacă scădem cel puțin jumătate, ca teren neproductiv, ne rămân opt acri. Iar cu metodele agricole obişnuite, o ființă umană putea fi întreținută cu produsele a doi acri şi jumătate. Dat fiind că pentru fiecare persoană erau cinci acri şi jumătate în plus, de ce trebuia ca o treime din lume să facă foamete?

— Credeam că ai descoperit răspunsul în Spania, spuse domnul Propter. Fac foamete pentru că nu pot trăi doar cu pâine.

— Ce legătură are asta?

— Are, răspunse domnul Propter. Oamenii nu pot trăi doar cu pâine, pentru că au nevoie să simtă că viața lor are un sens. De aceea recurg la idealism. Dar e doar o problemă de experiență şi observație faptul că cele mai multe idealisme duc la război, persecuție şi demență în masă. Omul nu poate trăi doar cu pâine; dar dacă decide să îşi alimenteze mintea cu un tip greşit de hrană, nu va avea nici măcar pâine. Nu va avea nici măcar pâine, pentru că va fi atât de ocupat cu omorârea sau pregătirile pentru omorârea vecinilor săi în numele lui Dumnezeu, al Țării sau al Justiției Sociale, încât nu va reuşi să-şi cultive ogoarele. Dar în acelaşi timp, nimic nu este, din păcate, mai sigur decât că cei mai mulți oameni aleg hrana spirituală greşită şi, astfel, aleg indirect propria lor distrugere.

Domnul Propter dădu drumul la curentul electric şi maşina de şlefuit începu din nou să urle scrâşnit. Urmă o nouă pauză de conversație.

— Într-un astfel de climat, spuse domnul Propter în următorul interval de tăcere, şi cu toată apa care va deveni

disponibilă atunci când apeductul Colorado River va începe să funcţioneze, anul viitor, ai putea să faci orice vrei, practic.

Scoase maşina de şlefuit din priză şi se duse să aducă un burghiu.

— Să luăm o localitate de o mie de locuitori; dă-i trei sau patru mii de acri de teren şi un bun sistem de cooperative de producători şi consumatori – s-ar putea hrăni complet singură; ar putea asigura două treimi din celelalte nevoi ale ei pe plan local şi ar putea produce surplusul care să fie schimbat pe acele lucruri pe care nu le poate produce ea însăşi. Ai putea umple statul cu astfel de localităţi. Zâmbind destul de melancolic, domnul Propter adăugă: Asta în cazul în care ai putea obţine permisiune de la bănci şi un număr de oameni inteligenţi şi virtuoşi suficient de mare pentru a organiza o democraţie autentică.

— În mod sigur n-ai putea convinge băncile, spuse Pete.

— Şi probabil că n-ai putea găsi mai mult de câţiva oameni potriviţi, adăugă domnul Propter. Şi bineînţeles că nu există ceva mai dezastruos decât să începi un experiment social cu oamenii nepotriviţi. Uită-te la toate eforturile din ţara asta de a înfiinţa comunităţi. Robert

Owen, de exemplu, fourieriştii şi toți ceilalți. Zeci de experimente sociale care au eşuat toate. De ce? Pentru că cei responsabili nu şi-au ales oamenii. Nu a existat niciun examen de admitere şi niciun noviciat. I-au acceptat pe toți cei care s-au prezentat. Asta obții atunci când eşti nejustificat de optimist în privința ființelor umane.

Domnul Propter începu să găurească, iar Pete preluă maşina de şlefuit.

— Credeți că nu e bine să fii optimist? întrebă tânărul.

Domnul Propter zâmbi.

— Ce întrebare curioasă! răspunse el. Ce ai spune despre un om care ar instala o pompă de vid într-un puț de cincisprezece metri? L-ai numi optimist?

— L-aş numi nebun.

— Şi eu la fel, spuse domnul Propter. Şi acesta este răspunsul la întrebarea ta; un om e nebun dacă e optimist față de orice situație în care experiența a demonstrat că nu există nicio justificare pentru optimism. Când Robert Owen a acceptat o mulțime de deficienți, incompetenți şi escroci obişnuiți, aşteptându-se ca aceştia să se organizeze într-un tip nou, mai bun, de societate, a fost complet nebun.

O vreme s-a aşternut tăcerea, în timp ce Pete tăia ceva.

— Presupun că şi eu am fost prea optimist, spuse tânărul meditativ, după ce termină.

Domnul Propter dădu din cap.

— Prea optimist în anumite direcții, aprobă el. Şi, în acelaşi timp, prea pesimist în altele.

— De exemplu? întrebă Pete.

— Păi, pentru început, spuse domnul Propter, prea optimist în privința reformelor sociale. Imaginându-ți că binele poate fi fabricat prin metode de producere în masă. Dar, din nefericire, se întâmplă ca binele să nu fie genul acela de marfă. Binele este o problemă de măiestrie morală. Nu poate fi produs decât de indivizi. Şi, bineînțeles, dacă indivizii nu ştiu în ce constă binele sau nu doresc să lucreze pentru el, atunci acesta nu se va manifesta, oricât de perfectă ar fi maşinăria socială. Apoi domnul Propter adăugă pe un alt ton, suflând rumeguşul din gaura pe care o făcuse: Gata! Acum urmează picioarele scaunelor şi blaturile.

Domnul Propter traversă încăperea şi începu să regleze strungul.

— Şi în privința a ce credeți că am fost prea pesimist? întrebă Pete.

Domnul Propter răspunse fără să îşi ridice privirea de la lucrul său:

— În privința naturii umane.

Pete era surprins.

— M-aş fi aşteptat să spuneți că eram optimist în privința naturii umane, spuse el.

— Ei, desigur, asta este adevărat în anumite privințe, îl aprobă domnul Propter. Ca majoritatea oamenilor din ziua de azi, eşti de un optimism nebun în privința oamenilor, aşa cum sunt ei, oamenii care trăiesc exclusiv la nivel uman. S-ar părea că tu crezi că oamenii pot rămâne aşa cum sunt şi totuşi să fie locuitori ai unei lumi categoric mai bună decât lumea în care trăim noi. Dar lumea în care trăim este o consecință a ceea ce au fost oamenii şi o proiecție a ceea ce sunt ei acum. Dacă oamenii continuă să fie aşa cum sunt ei acum şi cum au fost în trecut, e evident că lumea în care trăiesc nu poate deveni mai bună. Dacă tu crezi că ar putea, eşti de un optimism extraordinar în privința naturii umane. Dar, pe de altă parte, eşti de un pesimism extraordinar şi dacă crezi că bărbații şi femeile sunt condamnați prin natura lor să îşi petreacă toată viața la nivelul strict uman. Slavă Domnului, nu este aşa. Stă în puterea lor să îl depăşească, urcând la nivelul eternității. Nicio societate umană nu poate deveni categoric mai bună decât e acum, dacă nu conține o bună proporție de indivizi care ştiu că

umanitatea lor nu este ultimul cuvânt şi care încearcă în mod conştient să o transceandă. De aceea trebuie să fii profund pesimist în privința lucrurilor față de care majoritatea oamenilor sunt optimişti – cum ar fi ştiința aplicată, reforma socială şi natura umană, a bărbaților şi femeilor obişnuite. Şi acesta este şi motivul pentru care trebuie să fii profund optimist în privința lucrurilor față de care ei sunt atât de pesimişti încât nici nu ştiu că există – mă refer la posibilitatea transformării şi transcenderii naturii umane. Nu prin creştere evoluționară şi nu în cine ştie ce viitor îndepărtat, ci în orice moment – aici şi acum, dacă vrei – prin folosirea inteligenței şi bunăvoinței corect orientate.

Domnul Propter porni strungul de probă, apoi îl opri ca să-l mai regleze.

— Este tipul de pesimism şi de optimism pe care îl găseşti în orice mare religie, adăugă el. Pesimism față de lumea largă şi față de natura umană, aşa cum se manifestă ea în cazul majorității bărbaților şi femeilor. Optimism față de lucrurile pe care le poate realiza oricine doreşte şi ştie cum.

Porni strungul din nou şi, de data aceasta, îl lăsă să meargă.

— Cunoşti pesimismul din Noul Testament, continuă el bruiat de zgomotul aparatului. Pesimism faţă de masa umanităţii: mulţi chemaţi, puţini aleşi. Pesimism faţă de slăbiciune şi ignoranţă: „de la cel ce n-are se va lua şi ce are”. Pesimism faţă de viaţă, aşa cum e ea trăită la nivelul uman obişnuit: pentru că viaţa trebuie pierdută pentru a o câştiga pe cealaltă, cea eternă. Pesimism până şi faţă de cele mai înalte forme de moralitate lumească: nu va fi primit în Împărăţia Cerurilor niciunul dintre cei a căror corectitudine nu reuşeşte să o depăşească pe cea a scribilor şi fariseilor. Dar cine sunt scribii şi fariseii? Pur şi simplu cei mai buni cetăţeni, stâlpii societăţii, toţi cei care gândesc aşa cum trebuie. În ciuda acestui fapt sau mai degrabă datorită acestui fapt, Iisus îi numeşte o generaţie de vipere. Sărmanul domn Mulge, cât de mult ar suferi dacă ar avea vreodată nenorocul de a-şi întâlni Salvatorul!

Domnul Propter zâmbi de unul singur, aplecat deasupra muncii sale.

— Ei bine, aceasta este partea pesimistă a învăţăturilor Evangheliei, continuă el. Şi, într-un mod mai sistematic şi mai filosofic, vei găsi aceleaşi lucruri exprimate în scripturile budiste şi hinduiste. Lumea, aşa cum e ea, şi oamenii, la un nivel strict uman, nu mai au nicio speranţă: acesta este verdictul universal. Speranţa apare

doar atunci când ființele umane încep să își dea seama că împărăția cerurilor sau oricum altfel ai dori s-o numeşti este înăuntru şi poate fi trăită de oricine e pregătit să facă efortul necesar. Aceasta este partea optimistă a creştinismului şi a celorlalte religii ale lumii.

Domnul Propter opri strungul, luă piciorul de scaun la care lucrase şi puse altul în loc.

— Nu e genul de optimism despre care te învață în bisericile liberale, spuse Pete.

Se gândea la perioada lui de tranziție între reverendul Schlitz şi antifascismul militant.

— Nu, nu este, aprobă domnul Propter. Ce te învață în bisericile liberale nu are nicio legătură cu creştinismul sau oricare altă religie realistă. Sunt, în mare parte, baliverne.

— Baliverne?

— Baliverne, repetă domnul Propter. Umanism de început de secol XX, garnisit cu evanghelism de secol XIX. Ce combinație! Umanismul afirmă că binele poate fi realizat la un nivel la care el nu există şi neagă eternitatea ca fapt. Evanghelismul neagă relația dintre cauze şi efecte, afirmând existența unei divinități personale care iartă păcatele. Sunt ca Jack Spratt şi soția lui: împreună ei reuşesc să distrugă orice urmă de sens. Apoi domnul Propter adăugă, prin zumzetul maşinii: Nu, mă înşel, nu

orice sens. Umaniştii vorbesc despre o singură rasă, iar evangheliştii venerează un singur Dumnezeu. Rămâne în seama patrioților să lustruiască această ultimă urmă de sens. Patrioților şi sectarilor politici. O sută de idolatrii, reciproc exclusive. „Există mulți Dumnezei şi şefii locali sunt profeții lor corespunzători." Naivitatea amabilă a bisericilor liberale este suficient de bună pentru vremuri liniştite; dar nu uita că ea e încontinuu suplimentată de nebuniile feroce ale naționalismului, de utilizat în vremuri de criză. Acestea sunt filosofiile cu care sunt crescuți tinerii. Filosofiile cu care bătrânii voştri optimişti se aşteaptă ca voi să reformați lumea. Domnul Propter se opri pentru o clipă, apoi adăugă: Ce semeni, aceea vei şi secera. Dumnezeu nu se lasă batjocorit. Nu se lasă batjocorit. Dar oamenii pur şi simplu refuză să creadă asta. Continuă să creadă că pot să dea cu tifla naturii lucrurilor şi să nu pățească nimic. M-am gândit uneori să scriu un mic tratat, ca o carte de bucate. „O sută de moduri de a-ți bate joc de Dumnezeu" aş numi-o. Aş lua o sută de exemple din istorie şi din viața contemporană, care să ilustreze ce se întâmplă atunci când oamenii încep să facă lucruri fără să acorde atenție naturii realității. Iar cartea ar fi împărțită în secțiuni, cum ar fi „Batjocorirea lui Dumnezeu în agricultură", „Batjocorirea lui Dumnezeu

în politică”, „Batjocorirea lui Dumnezeu în educație”, „Batjocorirea lui Dumnezeu în filosofie”, „Batjocorirea lui Dumnezeu în economie”. Ar fi o carte instructivă. Dar puțin deprimantă.

Capitolul VIII

Vestea că al Cincilea Conte avusese trei copii nelegitimi la vârsta de optzeci şi unu de ani a fost anunțată în carnet cu o rezervă într-adevăr aristocratică. Fără laude, fără autocomplimentări. Doar o declarație scurtă şi liniştită, prinsă între transcrierea unei conversații cu Ducele de Wellington şi o notă despre muzica lui Mozart. La o sută douăzeci de ani de la eveniment, doctorul Obispo, care nu era un gentleman englez, exulta zgomotos, de parcă realizarea ar fi fost a lui.

— Trei, strigă el cu entuziasmul lui proletar. *Trei!* Ce zici despre asta?

Crescut în aceeaşi tradiție ca şi al Cincilea Conte, Jeremy zise că nu era rău deloc şi continuă să citească.

În 1820, Contele fusese din nou bolnav, dar nu sever; iar un tratament de trei luni cu măruntaie crude de crap îi redase sănătatea obişnuită, „sănătatea unui om în floarea vârstei”, cum spunea el.

Un an mai târziu, pentru prima oară în douăzeci şi cinci de ani, Contele şi-a vizitat nepotul şi nepoata şi a fost încântat să vadă cum Caroline devenise o scorpie, John era deja chel şi astmatic, iar fiica lor cea mare era atât de monstruos de grasă, încât nimeni nu voia s-o ia de nevastă.

La vestea morții lui Bonaparte, Contele a scris filosofic că un bărbat trebuie să fie foarte nebun ca să nu-şi poată satisface dorința de glorie, putere şi antren decât supunându-se greutăților războiului şi plictiselii guvernării civile. „Limbajul conversației politicoase, conchidea Contele, relevă cu suficientă claritate faptul că astfel de isprăvi precum cele ale lui Alexandru şi Bonaparte îşi au echivalentul lor paşnic şi domestic. Vorbim despre *Aventuri* amoroase, despre *Cucerirea* unei Femei dorite şi despre *Posedarea* Persoanei ei. Pentru un Bărbat al rațiunii, astfel de tropi sunt într-adevăr elocvenți. Luând în considerare semnificația lor, el înțelege că Războiul şi dorința de Imperiu sunt greşite deoarece sunt nebuneşti, sunt nebuneşti deoarece sunt nenecesare şi sunt nenecesare deoarece satisfacțiile provenite din Victorie şi Dominație pot fi obținute cu infinit mai puține eforturi, durere şi bătaie de cap în spatele perdelelor de mătase ale Alcovului Ducesei sau pe salteaua de paie a

Lăptăresei. Iar dacă vreodată o astfel de plăcere s-ar dovedi insipidă, dacă, asemenea Eroului antic, s-ar trezi plângând după noi lumi de cucerit, atunci prin oferirea unei guinee suplimentare sau, în foarte multe cazuri, după cum am descoperit eu, în mod gratuit, prin simpla provocare a unei Dorințe latente pentru Umilire şi chiar Durere, un bărbat se poate delecta cu privilegiul folosirii Nuielei, Cătuşelor, Cuştii şi altor astfel de Embeleme ale Puterii absolute pe care i le-ar putea sugera fantezia Cuceritorului şi pe care Răbdarea cumpărată a Cuceritei le-ar suporta sau gustul ei consimțitor le-ar aproba. Îmi amintesc o remarcă a doctorului Johnson în sensul că una dintre cele mai inocente ocupații ale unui bărbat e de a face Bani. A face Dragoste este o ocupație încă şi mai inocentă decât a face Bani. Dacă Bonaparte ar fi avut înțelepciunea de a-şi descărca Dorința pentru Dominație în Barurile şi Dormitoarele Corsicii sale natale, ar fi murit în libertate printre semenii lui, iar multe sute de mii de oameni acum morți, mutilați sau orbi ar fi în viață şi bucurându-se de uzul facultăților lor. Este adevărat, aceştia şi-ar folosi fără îndoială Ochii, Membrele şi Viețile la fel de nebuneşte şi eronat precum şi le folosesc astăzi cei pe care Bonaparte nu i-a ucis. Dar, deşi o Ființă Superioară l-ar putea aplauda pe fostul Împărat pentru că

a îndepărtat atât de multe Scursuri de pe Pământ, Scursurile însele vor fi întotdeauna de altă părere. Ca Om al Rațiunii, iar nu ca Ființă Superioară, eu sunt de partea Scursurilor."

— Ai observat vreodată, spuse doctorul Obispo meditativ, modul în care până şi cei mai duri oameni încearcă întotdeauna să arate că de fapt sunt buni? Până şi boşorogul ăsta – ai crede că lui nu-i pasă cum e privit, atâta timp cât se simte bine. Dar nu; trebuie să scrie o polologhie lungă care să demonstreze cum e el mult mai bun decât Napoleon. Ceea ce, bineînțeles, şi este, după orice criteriu rațional. Dar nu te-ai aştepta ca el să facă efortul de a o spune.

— Păi, nu părea probabil s-o spună altcineva, interveni Jeremy.

— Aşa că trebuia s-o facă el însuşi, conchise doctorul Obispo. Ceea ce dovedeşte exact ideea mea. Nu există niciun Iago. Oamenii ar face orice a făcut Iago; dar nu vor spune niciodată că sunt ticăloşi. Vor construi o lume verbală minunată în care toate ticăloşiile lor sunt drepte şi rezonabile. Speram ca bătrânul Măruntaie-de-Crap să fie o excepție. Dar nu e. E destul de dezamăgitor.

Jeremy chicoti cu un anumit dispreț condescendent.

— Ți-ar fi plăcut să joace rolul de Don-Juan-în-infern. *Le calme héros courbé sur sa rapière*[34]. Eşti mai romantic decât credeam.

Apoi reveni la carnet şi, după o pauză, anunță că, în 1832, al Cincilea Conte petrecuse câteva ore cu Coleridge şi găsise conversația acestuia profundă, dar deosebit de tulbure – „caracteristici, adăugase Contele, care sunt admirabile în lazurile cu Peşti, dar deplorabile în Discursul rațional, care ar trebui să fie limpede şi întotdeauna suficient de puțin adânc pentru ca un om să îl poată parcurge fără riscul de a se îneca într-un abis de nonsensuri". Jeremy radia de plăcere. Coleridge nu era unul dintre preferații lui.

— Când mă gândesc la ce baliverne mai spun încă oamenii despre prostiile pe care le-a scris bătrânul ăla dependent de droguri...

Doctorul Obispo îi tăie vorba scurt.

— Hai să mai auzim câte ceva despre Conte, spuse el.

Jeremy reveni la carnet.

În 1824, bătrânul gentleman se plângea de adoptarea Legii care asimila transportul de sclavi cu pirateria şi,

---

[34] „Înclinat eroul asupra spadei sale" (fr.), Charles Baudelaire, *Florile răului*, poemul „Don Juan în infern", traducere de Al. Cerna-Rădulescu, Editura Nemira, Bucureşti, 1999, p. 29 (n. r.).

astfel, făcea din acest negoț un delict capital. De la acel moment încolo, avea să fie mai sărac cu aproximativ opt sau nouă mii pe an. Dar se consola gândindu-se la Horațiu, care trăia într-un calm filosofic la ferma Sabinelor.

În 1826, cea mai acută plăcere a Contelui era relectura lui Teocrit şi compania unei femei tinere, pe nume Kate, pe care o făcuse administratoarea sa. În acelaşi an, în ciuda reducerii venitului său, nu putuse rezista tentației de a cumpăra o superbă *Adormire a Maicii Domnului* de Murillo.

1827 fusese un an de răsturnări financiare; răsturnări care, aparent, aveau legătură cu moartea în urma unui avort a unei foarte tinere servitoare angajate de administratoare ca adjunctă personală a ei. Nota din carnet era scurtă şi obscură; dar părea să implice faptul că părinților fetei trebuise să li se plătească o sumă substanțială. Puțin mai târziu, era din nou suferind şi nota o descriere lungă şi detaliată a stadiilor succesive ale descompunerii cadavrului uman, cu referință specială la ochi şi buze. Un scurt tratament cu crap tocat i-a redat o stare de spirit mai veselă, iar în 1828 a făcut o călătorie la Atena, Constantinopole şi Egipt.

În 1831 negocia cumpărarea unei case de lângă Farnham.

— Asta trebuie să fie Selford, interveni Jeremy. Casa de unde au provenit lucrurile acestea.

Arătă spre cele douăzeci şi patru de lăzi.

— Unde locuiesc cele două bătrâne doamne.

Apoi continuă să citească.

— „Casa este veche, întunecoasă şi incomodă, dar se găseşte pe un Teren suficient de mare de pe o Colină de deasupra râului Wey, al cărui mal sudic se ridică în punctul acesta aproape perpendicular, printr-o Stâncă de gresie galbenă, până la o înălțimea de patruzeci de metri, poate. Gresia este moale şi uşor de lucrat, o Circumstanță care explică existența sub casă a unor Pivnițe foarte mari, care se pare că au fost săpate cam cu un Secol în urmă, când galeriile subterane erau folosite pentru depozitarea Băuturilor de contrabandă şi a altor bunuri care călătoreau dinspre coastele din Hampshire şi Sussex spre Metropolă. Spre a alina fricile Soției sale, care se teme să nu piardă un copil în meandrele subterane, Fermierul care deține acum casa a zidit cea mai mare parte a acestor Pivnițe; dar chiar şi ceea ce rămâne prezintă aspectul unor veritabile Catacombe. În Galerii precum acestea un om poate fi sigur că are toată Intimitatea necesară satisfacerii şi celor mai excentrice gusturi.”

Jeremy ridică privirea pe deasupra marginii cărții.

— Asta sună puțin sinistru, nu ți se pare?

Doctorul Obispo ridică din umeri.

— Nimeni nu poate avea suficientă intimitate, spuse el energic. Când mă gândesc la toate problemele pe care le-am avut pentru că am vrut nişte pivnițe precum cele despre care citeai...

Lăsă propoziția neterminată, iar o umbră îi traversă fața: se gândea că nu putea să continue să-i dea lui Jo Stoyte pastilele alea de Nembutal la infinit, lua-l-ar naiba!

— Ei bine, cumpără casa, spuse Jeremy, care citise singur mai departe. Şi face reparații şi adăugiri în manieră gotică. În pivnițe este amenajat un apartament, la cincisprezece metri adâncime, în capătul unui lung pasaj. Şi, spre încântarea lui, descoperă că există un izvor subteran şi un alt puț care coboară până la mare adâncime şi care poate fi folosit drept toaletă. Locul este perfect uscat şi are o vastă rezervă de aer...

— Dar ce face el acolo jos? întrebă doctorul Obispo nerăbdător.

— De unde să ştiu eu? răspunse Jeremy. Apoi parcurse pagina cu privirea şi continuă: La acest moment, bătrânul ține un discurs în Camera Lorzilor în favoarea Legii Reformei.

— În favoarea ei? spuse Obispo surprins.

— „În primele zile ale Revoluției Franceze, citi Jeremy cu glas tare, i-am înfuriat pe membrii tuturor partidelor politice spunând: Bastilia a căzut, trăiască Bastilia. Patruzeci şi trei de ani au trecut de la acel eveniment deosebit de zadarnic, iar corectitudinea Prognosticurilor mele a fost demonstrată de apariția de noi Tiranii şi de restaurarea celor vechi. Astfel că acum spun, cu deplină Încredere: privilegiul a murit, trăiască Privilegiul. Masele umanității sunt incapabile de Emancipare şi prea inepte pentru a-şi conduce propriile Destine. Guvernarea trebuie să fie întotdeauna condusă de Tirani şi Oligarhi. Părerea mea despre Aristocrație şi Nobilimea de țară este extrem de proastă; dar părerile lor despre ei înşişi trebuie să fie încă şi mai proaste decât a mea. *Ei* cred că Votul le va fura Puterea şi Privilegiile, în timp ce *eu* sunt sigur că, prin exercițiul până şi al unor Prudențe şi Viclenii atât de reduse precum cele cu care i-a înzestrat parcimonioasa Natură, se pot menține cu uşurință în poziția lor preeminentă din prezent. Astfel stând lucrurile, Gloata nu are decât să se amuze votând. Nişte Alegeri nu sunt altceva decât un Teatru de Păpuşi, oferit de Conducători pentru a distrage atenția celor Conduşi.”

— Cât de mult i-ar fi plăcut nişte alegeri comuniste sau fasciste de acum! spuse doctorul Obispo. Apropo, câți ani avea când a ținut discursul ăsta?

— Stai să văd.

Jeremy tăcu puțin ca să calculeze, apoi răspunse:

— Nouăzeci şi patru.

— Nouăzeci şi patru! repetă doctorul Obispo. Ei bine, dacă nu e vorba de măruntaiele alea de peşte, atunci eu nu mai ştiu ce e.

Jeremy reveni la carnet.

— La începutul lui 1833 se întâlneşte din nou cu nepotul şi nepoata lui, cu ocazia celei de-a şaizeci şi treia zile de naştere a lui Caroline. Caroline poartă acum o perucă roşie, fiica ei cea mare a murit de cancer, cea mică este nefericită din cauza soțului ei şi de o pioşenie înverşunată, fiul ei, care acum e colonel, are datorii pe care se aşteaptă să i le plătească părinții. Una peste alta, după cum observă Contele, „o seară foarte plăcută”.

— Dar nimic despre pivnițele alea, se plânse doctorul Obispo.

— Nu; dar administratoarea lui, Kate, a fost bolnavă şi el i-a dat regimul cu crap.

Doctorului Obispo i se retrezi interesul.

— Şi ce s-a întâmplat? întrebă el.

Jeremy scutură din cap.

— Următoarea notă este despre Milton, spuse el.

— Milton? exclamă doctorul Obispo cu indignare şi dezgust.

— Spune că scrierile lui Milton dovedesc faptul că existența religiei depinde de utilizarea pitorească a limbajului lipsit de moderație.

— S-ar putea să aibă dreptate, spuse doctorul Obispo iritat. Dar ceea ce vreau eu să ştiu e ce se întâmplă cu administratoarea aceea.

— În mod evident e în viață, spuse Jeremy. Pentru că există o mică notă în care el se plânge de cât de plictisitoare poate fi prea adânca devoțiune a femeilor.

— Plictisitoare! repetă doctorul Obispo. Asta spus eufemistic. Am cunoscut femei care erau ca hârtia de muşte.

— Ea nu pare să fi obiectat la o infidelitate ocazională. Există o referire la o tânără mulatră.

Jeremy se opri, apoi zâmbi.

— „Delicioasă creatură, spuse el. Combină imbecilitatea primitivă a hotentoților cu răutatea şi lăcomia europenilor.” După care bătrânul gentleman se duce la cină la Castelul Farnham cu Episcopul de Winchester şi

găseşte că vinul roşu al acestuia este prost, portoul execrabil şi puterile intelectuale demne de dispreț.

— Nimic despre sănătatea lui Kate? insistă doctorul Obispo.

— De ce ar vorbi despre asta? I se pare ceva de la sine înțeles.

— Speram că e un om de ştiință, spuse doctorul Obispo aproape plângăreț.

Jeremy râse.

— Trebuie că ai nişte idei foarte ciudate despre Conți de-ai Cincilea şi Baroni ai Unsprezecelea. De ce Dumnezeu să fie oameni de ştiință?

Doctorul Obispo nu putu să răspundă. Urmă o tăcere, în timp ce Jeremy începea o nouă pagină.

— Ei, să fiu al naibii, izbucni el. A citit *Analiza minții umane* de James Mill. La nouăzeci şi cinci de ani. Cred că asta e încă şi mai remarcabil decât a avea o administratoare întinerită şi o mulatră. „Nebunul Obişnuit este doar stupid şi ignorant. Ca să fie un Mare Nebun, un om trebuie să aibă multă învățătură şi însuşiri superioare. Spre nemuritorul merit al domnului Bentham şi al Locotenenților săi, trebuie spus că Nebunia lor a fost tot timpul una de cel mai înalt nivel. Analiza domnului Mill

este un veritabil Colosseum al naivității.” Şi nota următoare este despre Marchizul de Sade.

Jeremy divagă, ridicând privirea spre doctorul Obispo:

— Apropo, când îmi dai înapoi cărțile?

Doctorul Obispo ridică din umeri.

— Când doreşti, răspunse el. Am terminat cu ele.

Jeremy încercă să îşi mascheze încântarea şi, tuşind, reveni la carnet.

— „Marchizul de Sade, citi el cu voce tare, era un om de mare geniu, tulburat şi nefericit. După părerea mea, un Autor ar atinge Perfecțiunea dacă ar combina calitățile Marchizului cu cele ale Episcopului Butler şi Sterne.” Jeremy se opri. Marchizul, Episcopul Butler şi Sterne, repetă el încet. Pe cuvântul meu, asta ar fi o carte absolut remarcabilă. Apoi continuă să citească. „Octombrie, 1833. A te degrada singur este plăcut proporțional cu înălțimea Eminenței mondene şi intelectuale de la care cobori şi la care te întorci după ce actul degradării a luat sfârşit”.

Jeremy se gândi la Femeile troiene şi vinerile din două în două săptămâni din Maida Vale.

— Asta e destul de bună, comentă el. Da, e destul de bună. Stai să văd, unde eram? A, da. „Creştinii vorbesc mult despre Durere, dar nimic din ceea ce spun ei nu e la obiect. Pentru că cele mai remarcabile Caracteristici ale

Durerii sunt acestea: Disproporția dintre imensitatea suferinței fizice şi cauzele ei adesea derizorii şi maniera în care, prin anihilarea tuturor facultăților şi aducerea trupului la neajutorare, anulează Scopul pentru care se pare că a fost creată de natură: anume, de a-l avertiza pe cel care suferă de apropierea Pericolului, fie că e din interior sau din exterior. Referitor la Durere, acest cuvânt gol, Ininitul, aproape că începe să aibă un sens. Ceea ce nu este cazul Plăcerii; pentru că Plăcerea este strict finită şi orice încercare de a-i lărgi granițele duce la transformarea ei în Durere. Din acest motiv, cauzarea Plăcerii nu poate fi niciodată atât de încântătoare pentru o Minte doritoare precum cauzarea Durerii. A oferi o cantitate finită de Plăcere este un simplu act uman; a cauza acest Infinit pe care îl numim Durere este cu adevărat ceva dumnezeiesc şi divin."

— Pezevenghiul devine mistic la bătrânețe, se plânse doctorul Obispo. Aproape că îmi aminteşte de domnul Propter.

Doctorul Obispo îşi aprinse o țigară. Urmă un moment de tăcere.

— Ascultă asta, strigă brusc Jeremy pe un ton însuflețit. „Martie, 1834. Prin neglijența criminală a lui Kate, Priscilla a putut să evadeze din locul subteran de

izolare. Dat fiind faptul că deține asupra Persoanei ei dovada că a fost timp de câteva săptămâni subiectul Investigațiilor mele, Priscilla are în mâinile ei Reputația, poate chiar şi Libertatea şi Viața mea.

— Presupun că despre asta vorbeai, înainte să ne apucăm de citit, spuse doctorul Obispo. Scandalul final. Ce s-a întâmplat?

— Păi, presupun că fata trebuie să-şi fi spus povestea, răspunse Jeremy fără să ridice privirea de la pagina din fața lui. Altfel cum explici prezența acestei „Gloate ostile" despre care Contele începe să vorbească dintr-odată? „Umanitatea bărbaților şi femeilor este invers proporțională cu Numărul lor. O Mulțime nu este cu nimic mai umană decât o Avalanşă sau o Tornadă. Pe scara ființelor morale şi intelectuale, o gloată de bărbați şi femei e mai jos decât o turmă de porci sau şacali."

Doctorul Obispo îşi dădu capul pe spate şi emise un hohot din râsul lui surprinzător de tare şi metalic.

— Asta este excelent! spuse el. Excelent! N-ai putea găsi un exemplu mai bun al comportamentului uman tipic. *Homo* purtându-se ca un *subhomo* şi apoi fiind *sapiens* pentru a dovedi că de fapt e *superhomo*. Doctorul Obispo îşi frecă mâinile. Asta este cu adevărat divin! spuse el. Hai să vedem ce se întâmplă acum.

— Păi, din câte îmi pot da eu seama, spuse Jeremy, trebuie să trimită o companie de armată din Guildford ca să protejeze casa de gloată. Iar un magistrat a emis un mandat pentru arestarea lui; dar pentru moment nu fac nimic, pe motivul vârstei şi poziției lui şi al scandalului unui proces public. A, şi acum i-au chemat pe John şi Caroline. Ceea ce îl înfurie cumplit pe bătrânul gentleman. Dar nu are ce să facă. Aşa că ei sosesc la Selford; „Caroline, cu peruca ei portocalie, şi John, arătând la şaptezeci şi doi de ani cu cel puțin douăzeci de ani mai bătrân decât mine, care aveam deja douăzeci şi patru de ani când Fratele meu, pe atunci de-abia major, a avut imprudența de a se căsători cu Fiica unui Avocat şi nenorocirea pe deplin meritată de a concepe acest Nepot de Avocat pe care eu l-am tratat dintotdeauna cu Disprețul pe care îl merită Originea sa joasă şi Intelectul său debil, dar căruia neglijența unei Târfe i-a dat acum Puterea de a-şi impune Voința asupra mea.”

— Una dintre acele minunate reuniuni de familie, spuse doctorul Obispo. Dar presupun că nu ne dă niciun detaliu?

Jeremy scutură din cap.

— Niciun detaliu, spuse el. Doar o schiță a negocierilor. Pe 17 martie, îi spun că poate evita acuzarea dacă le

transferă lor proprietățile lui neereditare prin donație, le cedează veniturile proprietăților ereditare şi consimte să intre într-un azil privat.

— Destul de aspre condițiile!

— Pe care el le refuză, continuă Jeremy, în dimineața lui 18.

— Bravo lui!

— „Azilurile de nebuni private, citi Jeremy cu voce tare, sunt puşcării private, necontrolate de Parlament sau Justiție, nesupuse inspecțiilor Poliției şi închise până şi vizitelor umanitare ale Filantropilor, în care Torționari şi Temniceri plătiți execută planurile întunecate ale Răzbunării de familie şi Duşmăniei personale."

Doctorul Obispo bătu din palme, încântat.

— Iată încă o tuşă umană minunată! strigă el, apoi râse tare. Acele vizite umanitare ale filantropilor! Şi torționarii plătiți! E ca un discurs al unuia dintre Părinții Fondatori. Magnific! Şi apoi te gândeşti la acele vase cu sclavi şi la micuța domnişoară Priscilla. Aproape la fel de bună ca Mareşalul Goering denunțând cruzimea împotriva animalelor.

Apoi doctorul Obispo repetă cu savoare, ca şi cum expresia ar fi fost o bomboană delicioasă care i se topea încet în gură:

— Torționari şi temniceri plătiți. Ce urmează după asta?

— Îi spun că va fi judecat, condamnat şi deportat. La care el răspunde că preferă deportarea decât un azil privat. „Era evident că asta i-a lăsat perplecşi pe dragii mei nepot şi nepoată. Au jurat că tratamentul de la Casa de Nebuni va fi uman. Am răspuns că nu accept cuvântul lor. John a vorbit despre onoarea lui. Eu am spus, onoarea unui Avocat, desigur, şi i-am vorbit despre modul în care un avocat îşi vinde convingerea pentru un Tarif. Apoi m-au implorat să accept oferta lor de dragul renumelui Familiei. Eu am răspuns că renumele Familiei îmi este indiferent, dar că nu doresc deloc să suport Umilințele unui Proces Public sau suferințele şi disconfortul Deportării. Eram pregătit, am spus, să accept orice Alternativă rezonabilă la Proces şi Deportare; dar nu voi considera rezonabilă nicio Alternativă care nu garanta, într-un anumit mod, faptul că voi fi tratat cum se cuvine de către ei. Cuvântul lor de onoare nu îl consideram o astfel de Garanție; şi nici nu puteam accepta să fiu plasat într-o Instituție în care să fiu lăsat în grija unor Doctori şi Paznici aflați în plata celor al căror Interes era ca eu să pier cât mai Rapid posibil. Prin urmare, refuzam să subscriu oricărei Înțelegeri care mă

lăsa la Bunul lor Plac, fără a-i plasa şi pe ei, în aceeaşi măsură, la Bunul Plac al meu."

— Principiile diplomației pe scurt! spuse doctorul Obispo. Măcar dacă Chamberlain le-ar fi înțeles puțin mai bine înainte să se ducă la München! Nu că ar fi contat prea mult pe termen lung. Pentru că, la urma urmei, de fapt nu contează ce fac politicienii: naționalismul va produce întotdeauna cel puțin un război pe generație. Aşa a făcut în trecut şi cred că ne putem baza pe el să facă la fel şi în viitor. Dar cum vrea bătrânul gentleman să-şi pună în practică principiile? El e la bunul lor plac, evident. Cum îi aduce pe ei la bunul lui plac?

— Încă nu ştiu, răspunse Jeremy din adâncurile trecutului notat. A luat-o iar cu una din divagațiile lui filosofice.

— Acum? spuse doctorul Obispo uluit. Când are un mandat împotriva lui?

— „A existat o vreme, citi Jeremy, când credeam că toate Eforturile Umanității sunt direcționate spre un Punct plasat aproximativ în Centrul Persoanei feminine. Astăzi sunt înclinat să cred că Vanitatea şi Avariția joacă un rol considerabil mai mare chiar şi decât Dorința în conturarea liniei acțiunilor Bărbaților şi în determinarea naturii Gândurilor lor." Şi aşa mai departe. Unde naiba revine la

subiect? Probabil niciodată; ar fi tipic pentru el. Ba nu, aici e ceva. „20 martie. Astăzi, Robert Parsons, Agentul meu, s-a întors din Londra aducând cu el într-o Trăsură trei seifuri conținând monede de Aur şi Bancnote în valoare de două sute optsprezece mii de lire sterline, rezultatul vânzării Acțiunilor mele şi al acelor Bijuterii, Vase şi opere de Artă a căror vânzare a fost posibilă într-un termen atât de scurt. În mai mult timp aş fi putut să obțin cel puțin trei sute cincizeci de mii de lire. Pot suporta filosofic această pierdere; pentru că suma pe care o am în mână este mai mult decât suficientă pentru scopurile mele."

— Ce scopuri? întrebă doctorul Obispo.

Jeremy nu răspunse pentru o scurtă vreme. Apoi scutură din cap, uluit.

— Ce Dumnezeu se întâmplă acum? spuse el. Ascultă asta. „Înmormântarea mea va fi întreprinsă cu toată Pompa cuvenită înaltului meu Rang şi excelenței Virtuților mele. John şi Caroline au fost suficient de avari şi de nerecunoscători ca să obiecteze la această cheltuială; dar eu am insistat ca Funeraliile mele să nu coste nici cu un penny mai puțin de patru mii de lire. Singurul meu Regret este că nu voi putea să îmi părăsesc Refugiul meu subteran pentru a vedea Mascarada Suferinței şi să

studiez expresia de durere de pe fețele stafidite ale noului Conte şi Contesă. La noapte voi coborî împreună cu Kate în Locuința noastră din Pivniță, iar mâine-dimineață Lumea va afla vestea morții mele. Trupul unui Sărac bătrân a fost deja trimis încoace din Haslemere în Secret şi îmi va lua locul în Sicriu. După Înmormântare, Noul Conte şi Noua Contesă vor pleca imediat spre Gonister, unde îşi vor stabili Reşedința, lăsând această casă nelocuită, cu excepția lui Parsons, care va servi ca Îngrijitor şi ne va satisface nevoile materiale. Aurul şi Bancnotele aduse de Parsons din Londra sunt deja depozitate într-o ascunzătoare subterană cunoscută doar mie, şi a fost aranjat ca, la fiecare 1 Iunie, atâta timp cât trăiesc eu, cinci mii de lire în bani lichizi să fie înmânați de către mine lui John sau lui Caroline sau, în eventualitatea că ei mor înaintea mea, Moştenitorului lor sau altui Reprezentant autorizat cum se cuvine al Familiei. Prin această înțelegere mă flatez singur că i-am plasat nu mai puțin în puterea mea decât am fost eu plasat în puterea lor. Trădarea secretului meu i-ar costa Titlul şi Domeniul şi, mai mult, i-ar expune acuzării pentru Sperjur. Şi asta nu e tot. Viața mea valorează pentru ei cinci mii de lire pe an în Bani Lichizi, iar ei ştiu că, la prima suspiciune de trădare, eu voi distruge imediat

sursele care îi aprovizionează. Mă bazez pe Lăcomie şi Frică pentru a le întări Onoarea şi pentru a umple locul lăsat liber de Afecțiunea pe care, în mod categoric, nu o resimt." Jeremy ridică privirea şi spuse: Asta e tot. Nu mai e nimic. Doar două pagini goale, cu care carnetul se termină. Niciun alt cuvânt scris.

Urmă o tăcere îndelungată. Doctorul Obispo se ridică din nou şi începu să se plimbe prin cameră.

— Şi nimeni nu ştie cât a mai trăit boşorogul? spuse el în cele din urmă.

Jeremy scutură din cap.

— Nu, în afara familiei. Poate că cele două bătrâne doamne...

Doctorul Obispo se opri în fața lui Jeremy şi izbi cu pumnul în masă.

— Iau următorul vapor spre Anglia, anunță el dramatic.

Capitolul IX

Astăzi, nici măcar Azilul pentru copii nu-i mai aduse domnului Stoyte vreo consolare. Asistentele îl întâmpinaseră cu cele mai prietenoase zâmbete. Tânărul doctor întâlnit pe coridor era de o deferență măgulitoare. Convalescenții strigau „Unchiule Jo!" cu entuziasmul lor obişnuit şi fețele celor bolnavi se iluminau temporar de

plăcere, în timp ce el se oprea lângă paturile lor. Jucăriile aduse cadou erau primite ca de obicei, uneori cu fascinație zgomotoasă, alteori (şi mai emoționant) în tăcerea unei fericiri mute, cu uimire şi incredulitate. În turul său prin diversele saloane, domnul Stoyte văzu, ca şi în alte zile, succesiunea tristă de trupuri mici distorsionate de scrofuloză şi paralizie, de fețe mici şi emaciate resemnate în fața suferinței, de mici îngeraşi murind şi inocenți martirizați, de drăcuşori neastâmpărați cu nasuri cârne reduşi de chinuri la o tăcere nedorită.

În mod obişnuit, toate acestea îl făceau să se simtă bine – ca şi cum i-ar fi venit să plângă, dar în acelaşi timp să strige, plin de mândrie: mândria de a fi pur şi simplu o ființă umană, deoarece aceşti copii erau oameni şi nu exista nimeni mai curajos decât ei; şi mândria că făcuse acest lucru pentru ei, le oferise cel mai bun spital din tot statul, cele mai bune dotări existente. Dar astăzi vizita nu îi provoca niciuna dintre reacțiile obişnuite. Nu simțea niciun impuls să plângă sau să strige. Nu simțea nici mândrie, nici angoasa empatiei, nici fericirea splendidă rezultată din combinarea acestora. Nu simțea nimic – nimic în afara nefericirii monotone şi acide pe care o avusese toată ziua, la Panteon, cu Clancy, în biroul lui din centrul oraşului. În timp ce se îndepărta de oraş cu

maşina, aşteptase cu nerăbdare vizita la spital, aşa cum un pacient de astm aşteaptă o doză de adrenalină sau un fumător de opiu o pipă îndelung amânată. Dar alinarea aşteptată nu venise. Copiii îl dezamăgiseră.

Ghidându-se după ce se întâmplase la sfârşitul vizitelor precedente, portarul îi zâmbi domnului Stoyte, în timp ce acesta ieşea din spital, şi spuse ceva despre faptul că acolo era cea mai frumoasă trupă de copii mici extraordinari pe care o cunoscuse el vreodată. Domnul Stoyte îl privi neutru, dădu din cap fără să spună nimic şi trecu mai departe.

Portarul îl privi cum pleacă. „Dumnezeule mare!" îşi spuse el în sinea lui, amintindu-şi de expresia de pe faţa domnului Stoyte.

Domnul Stoyte se întoarse la castel, simţindu-se la fel de nefericit cum se simţise dimineaţă, atunci când plecase. Urcă împreună cu Vermeer-ul până la etajul paisprezece; Virginia nu era în budoarul ei. Coborî la zece, dar nu era nici în sala de biliard. Coborî şi mai mult, până la doi, dar nu era nici la manichiură, nici la masaj. Într-un brusc acces de suspiciune, domnul Stoyte coborî la subsol şi aproape alergă să vadă dacă Virginia e în laborator, cu Pete; laboratorul era gol. Un şoarece chiţăia în cuşca lui şi, în spatele sticlei acvariului, unul dintre crapii bătrâni

plutea încet dinspre umbră înspre lumină şi apoi din nou dinspre lumină spre umbra verde. Domnul Stoyte se întoarse grăbit la lift, se închise împreună cu visul olandezului despre o viaţă cotidiană adusă în mod misterios la culmea perfecţiunii matematice şi apăsă cel mai de sus buton dintre cele douăzeci şi trei.

Ajuns la destinaţia sa, domnul Stoyte deschise uşa liftului şi privi prin geamul celei de-a doua uşi.

Apa piscinei era perfect nemişcată. Între parapeţi, munţii primiseră bogăţia de seară a luminii aurii şi a umbrelor violet. Cerul era lipsit de nori şi de un albastru transparent. O tavă cu sticle şi pahare fusese adusă pe una dintre mesele de fier de la celălalt capăt al piscinei, iar în spatele mesei era una dintre canapelele joase pe care domnul Stoyte era obişnuit să facă plajă. Virginia stătea întinsă pe canapea, ca anesteziată, cu buzele întredeschise, ochii închişi şi unul din braţe atârnând inert, cu palma pe podea, deschisă în sus, ca o floare aruncată nepăsător şi uitată. Pe jumătate ascuns de masă, doctorul Obispo, acest Claude Bernard al domeniului său, privea în jos, spre faţa ei, cu o expresie de curiozitate ştiinţifică uşor amuzată.

În primul ei elan irepresibil, furia domnului Stoyte aproape că ajunse să îşi compromită scopul criminal. Cu

un mare efort, domnul Stoyte îşi controlă impulsul de a ţipa, de a se repezi afară din lift cu capul înainte, fluturându-şi pumnii şi făcând spume la gură. Tremurând sub presiunea internă a furiei şi urii acumulate, îşi pipăi buzunarul hainei. În afara unei sfârleze pentru copii şi a două pachete de gumă, rămase de la distribuirea cadourilor de la spital, nu era nimic. Pentru prima oară în luni de zile, îşi uitase revolverul.

Timp de câteva secunde, domnul Stoyte rămase acolo, ezitând, neştiind ce să facă. Să se repeadă afară, cum îi venise să facă prima oară, şi să îl omoare pe bărbat cu mâinile goale? Sau să se ducă şi să-şi ia pistolul? Până la urmă se hotărî să îşi ia pistolul. Apăsă pe buton şi liftul coborî silenţios în puţul său. Domnul Stoyte se holbă la Vermeer, fără să vadă nimic, iar din universul ei de frumuseţe geometrică perfectă, tânăra în satin albastru îşi întoarse privirea de la clavecinul ei deschis şi privi afară, dincolo de faldurile perdelelor, pe deasupra podelei caroiate în alb şi negru – afară, prin fereastra ramei tabloului, înspre acel univers în care domnul Stoyte şi ceilalţi semeni ai săi îşi duceau existenţa lor hidoasă şi dezordonată.

Domnul Stoyte alergă în dormitorul său, deschise sertarul în care îşi ţinea batistele, scormoni furios printre

mătăsuri şi chembrică şi nu găsi nimic. Apoi îşi aminti. Ieri-dimineaţă nu purtase haină. Pistolul fusese în buzunarul său. Apoi Pedersen venise să-i facă exerciţiile lui suedeze. Dar un pistol în buzunar ar fi fost incomod, dacă făceai exerciţiile întins pe spate, pe podea. Îl scosese şi îl pusese în sertarul mesei din biroul său.

Domnul Stoyte fugi înapoi la lift, coborî patru etaje şi alergă spre birou. Pistolul era în sertarul de sus, din stânga, al mesei de scris; îşi amintea exact.

Sertarul de sus, din stânga, al mesei de scris era încuiat. La fel şi celelalte sertare.

— Lua-o-ar dracu' de curvă bătrână! strigă domnul Stoyte, în timp ce smucea de mânere.

Conştiincioasă şi atentă la fiecare detaliu, domnişoara Grogram, secretara lui, încuia întotdeauna totul înainte să plece acasă.

Încă înjurând-o pe domnişoara Grogram, pe care în acel moment o ura aproape la fel de mult ca şi pe porcul de pe acoperiş, domnul Stoyte se întoarse grăbit la lift. Uşa era închisă. În timpul absenţei sale din birou, cineva trebuie să fi apăsat butonul de chemare de la alt etaj. Prin uşa închisă, domnul Stoyte auzea bâzâitul slab al maşinăriei. Liftul era în funcţiune. Dumnezeu ştia cât avea să fie obligat să aştepte.

Domnul Stoyte scoase un urlet nearticulat, se repezi pe coridor, coti la dreapta, deschise o uşă batantă, coti din nou la dreapta şi ajunse la uşa liftului de serviciu. Apucă mânerul şi trase. Era închisă. Apăsă butonul de chemare. Nu se întâmplă nimic. Liftul de serviciu era şi el în funcțiune.

Domnul Stoyte alergă înapoi pe coridor, prin uşa batantă, apoi prin încă o uşă batantă. Scările urcau şi coborau în spirală, în jurul unui puț central care descindea şaizeci de metri, până în străfundurile pivnițelor. Domnul Stoyte începu să urce. Rămas fără suflu după doar două etaje, alergă din nou la lift. Liftul de serviciu era încă în funcțiune, dar celălalt răspunse la butonul de chemare. Coborând de undeva de deasupra, liftul se opri în fața lui. Uşa încuiată se descuie. Domnul Stoyte o deschise şi intră înăuntru. Tânăra în satin albastru încă stătea în poziția ei de echilibru dintr-un univers perfect calculat. Distanța dintre ochiul ei stâng şi partea stângă a tabloului era, față de distanța dintre el şi partea dreaptă a tabloului, aşa cum unu este față de rădăcină pătrată din doi minus unu; iar distanța dintre acelaşi ochi şi marginea de jos a tabloului era aceeaşi cu distanța față de marginea stângă. În ce priveşte ghemul de panglici de pe umărul ei drept – acesta era exact în colțul

unui pătrat imaginar cu latura egală cu cea mai mare dintre cele două secțiuni de aur în care baza picturii era divizibilă. Un fald adânc al fustei de satin indica poziția părții din dreapta a acestui pătrat, iar capacul clavecinului marca partea de sus. Tapițeria din colțul din dreapta sus se întindea pe exact o treime din lungimea tabloului, iar marginea ei de jos era la o înălțime egală cu baza. Împins în față de nuanțele de maro şi ocru întunecat din fundal, satinul albastru se întâlnea cu lespezile de marmură albe şi negre ale podelei şi era împins înapoi, ca să rămână suspendat în mijlocul spațiului tabloului, ca o bucată de oțel între doi magneți de semne opuse. Nimic din interiorul ramei nu ar fi putut să fie altfel; liniştea acelei lumi nu era doar imobilitatea vechilor tablouri şi pânze; era, de asemenea, repausul animat al perfecțiunii desăvârşite.

— Curva bătrână, mârâia încontinuu domnul Stoyte de unul singur. Apoi, îndreptându-şi memoria de la secretara lui la doctorul Obispo: Porcul!

Liftul se opri. Domnul Stoyte țâşni afară şi parcurse grăbit coridorul, spre biroul gol al domnişoarei Grogram. Se gândea că ştie unde ține aceasta cheile, dar se dovedi că se înşela. Erau în altă parte. Dar unde? Unde? Unde? Învolburată de frustrare, furia lui devenise o frenezie înspumată. Deschise sertarele şi aruncă pe jos conținutul

lor, împrăştie hârtiile îndosariate atent în toată camera, răsturnă interfonul, făcu chiar efortul de a goli rafturile bibliotecii, dărâmând bolul cu peşti aurii japonezi şi ghivecele cu ciclame pe care domnişoara Grogram le ținea pe pervaz. Solzi roşii scânteiau printre cioburi de sticlă şi dicționare. O coadă imaterială era neagră de la cerneala vărsată. Domnul Stoyte luă o sticluță cu lipici şi o aruncă printre peştii muribunzi, cu toată forța lui.

— Curva! strigă el. Curva!

Apoi dintr-odată văzu cheile, atârnând într-un mănunchi ordonat de un cârlig de lângă şemineu, acolo unde, îşi aminti el dintr-odată, le mai văzuse de o mie de ori înainte.

— Curva! strigă el cu şi mai multă furie.

Luă cheile şi se îndreptă grăbit spre uşă, oprindu-se doar ca să răstoarne maşina de scris de pe masă. Maşina se prăbuşi, cu un trosnet, în haosul de hârtii rupte, lipici şi peşti aurii. Aşa îi trebuie curvei bătrâne, se gândi domnul Stoyte cu un fel de veselie maniacală, în timp ce alerga spre lift.

Capitolul X

Barcelona căzuse.

Dar chiar şi dacă n-ar fi căzut, chiar şi dacă n-ar fi fost asediată niciodată, ce s-ar fi întâmplat atunci?

Ca oricare altă comunitate, Barcelona era în parte maşină, în parte organism subuman, în parte proiecție şi întrupare coşmarescă a pasiunilor şi nebuniei oamenilor – lăcomia lor, mândria, dorința de putere, obsesia pentru cuvinte lipsite de sens, venerarea de idealuri nebuneşti.

Cucerit sau necucerit, fiecare oraş şi fiecare popor are existența lui pe planul absenței lui Dumnezeu. Are existența lui pe planul absenței lui Dumnezeu, şi prin urmare este dinainte condamnat la autodegradare perpetuă, la tentative de autodistrugere reiterate la nesfârşit.

Barcelona căzuse. Dar chiar şi prosperitatea societăților umane este un proces continuu de prăbuşire graduală sau catastrofică. Cei care construiesc structurile civilizației sunt aceiaşi cu cei care subminează structurile civilizației. Oamenii sunt propriile lor termite şi trebuie să rămână propriile lor termite exact atât de mult timp cât insistă să fie doar oameni.

Turnurile se înalță, palatele, templele, locuințele, atelierele; dar inima fiecărei grinzi este roasă, făcută pulbere încă de când este aşezată, căpriorii sunt ciuruiți, podelele mâncate sub tălpile picioarelor.

Ce poezie, ce statui – dar în pragul Războiului Peloponez! Iar acum Vaticanul este pictat – exact la timp pentru prădarea Romei. Este compusă *Eroica* – dar pentru un erou care se dovedeşte a fi doar un bandit. Iar natura atomului este elucidată – de aceiaşi fizicieni care pe timp de război s-au oferit să îmbunătățească arta crimei.

Pe planul absenței lui Dumnezeu, oamenii nu pot face altceva decât să distrugă ceea ce au construit – să distrugă chiar în timp ce construiesc – să construiască cu elementele distrugerii. Nebunia constă în a nu recunoaşte faptele; în a face din dorințe părinții gândurilor; în a privi lucrurile altfel decât sunt ele de fapt; în a încerca realizarea scopurilor dorite prin mijloace despre care nenumărate experimente anterioare au arătat că sunt inadecvate.

Nebunia constă, de exemplu, în a te considera un suflet, o entitate umană coerentă şi durabilă. Dar, între animalul de jos şi spiritul de deasupra, la nivelul uman nu există nimic în afara unui roi de constelații de impulsuri, sentimente şi noțiuni; un roi adus laolaltă de accidentele eredității şi limbajului; un roi de gânduri şi dorințe inadecvate şi adesea contradictorii. Memoria şi trupul schimbându-se încet constituie un fel de cuşcă spațio-temporală, în care este închis roiul. A vorbi despre aceasta

ca şi cum ar fi un „suflet” coerent şi durabil este nebunie. La nivelul strict uman nu există nimic de felul sufletului.

Ci constelații, dispozitive de senzații şi tipare de dorințe. Fiecare dintre acestea este strict condiționat de natura originii lui accidentale. „Sufletele” noastre sunt în atât de mică măsură „noi” încât nu ne putem forma nici cea mai vagă idee despre cum ar trebui să reacționăm „noi” în fața universului, dacă nu am cunoaşte limbajul, în general, sau chiar din perspectiva limbajului nostru anumit. Natura „sufletelor” noastre şi a lumii pe care ele o locuiesc ar fi complet diferită de ceea ce este dacă nu am fi învățat să vorbim niciodată sau dacă am fi învățat să vorbim limba eschimoşilor în loc de engleză. Nebunia constă, printre alte lucruri, în a ne imagina că „sufletele” noastre există în afara limbajului pe care bonele noastre se întâmplă să ni-l fi transmis.

Fiecare model psihologic este determinat şi, în interiorul cuştii de carne şi memorie, roiul total al acestor modele nu este cu nimic mai liber decât oricare dintre membrele sale. A vorbi despre libertate referitor la actele care, în realitate, sunt determinate este nebunie. La nivelul strict uman niciun act nu este liber. Prin refuzul lor dement de a recunoaşte faptele aşa cum sunt, bărbații şi femeile se condamnă singuri ca dorințele lor să fie

abrutizate şi viețile lor distorsionate sau nimicite. Nu mai puțin decât oraşele şi popoarele ale căror membri sunt, bărbații şi femile se prăbuşesc neîncetat, distrug neîncetat ceea ce au construit şi ceea ce construiesc. Dar în vreme ce oraşele şi popoarele se supun legilor care intră în acțiune de fiecare dată când e vorba de grupuri mari de oameni, indivizii nu fac asta. Sau mai degrabă nu au nevoie să facă asta; pentru că, deşi în realitate cei mai mulți indivizi se lasă dominați de aceste legi, nu este deloc necesar ca ei să facă asta. Pentru că nu este deloc necesar ca ei să rămână exclusiv la nivelul uman al existenței. E în puterea lor să treacă de la nivelul absenței lui Dumnezeu la cel al prezenței lui Dumnezeu. Fiecare membru al roiului psihologic este determinat, ca şi conduita întregului roi. Dar dincolo de roi, şi totuşi conținându-l şi interpenetrându-se cu el, este eternitatea, pregătită şi aşteptând să aibă propria ei experiență. Dar dacă este ca eternitatea să aibă propria ei experiență în interiorul cuştii temporale şi spațiale a fiecărei ființe umane individuale, roiul pe care îl numim „suflet” trebuie să renunțe de bunăvoie la frenezia activității sale, trebuie să lase loc, cum ar veni, celeilalte conştiințe atemporale, trebuie să tacă pentru a face posibilă apariția unei tăceri mai profunde. Dumnezeu este complet prezent doar în

completa absență a ceea ce numim umanitatea noastră. Nicio necesitate de fier nu îl condamnă pe individ la chinul zadarnic de a fi doar o ființă umană. Chiar şi roiul pe care îl numim suflet are puterea de a inhiba temporar activitatea lui dementă, să absenteze, fie doar şi pentru un moment, pentru ca, fie doar şi pentru un moment, Dumnezeu să fie prezent. Dar să lăsăm eternitatea să aibă propria ei experiență, să-l lăsăm pe Dumnezeu să fie prezent suficient de des în absența dorințelor, sentimentelor şi preocupărilor umane: rezultatul va fi o transformare a acelei vieți care trebuie trăită, în intervaluri la nivelul uman. Până şi roiul pasiunilor şi opiniilor noastre este susceptibil de frumusețea eternității; şi, fiind susceptibil, devine nemulțumit de propria lui urâțenie; şi, fiind nemulțumit, încearcă să se schimbe. Haosul cedează locul ordinii – nu ordinii arbitrare, pur umane, care rezultă din subordonarea roiului față de cine ştie ce „ideal" lunatic, ci ordinea care reflectă ordinea reală a lumii. Servitutea cedează locul libertății – pentru că alegerile nu mai sunt dictate de manifestările aleatorii ale istoriei îndepărtate, ci sunt făcute în mod teleologic şi în lumina unei înțelegeri directe a naturii lucrurilor. Violența şi simpla inerție cedează locul păcii – pentru că violența este faza maniacală, iar inerția cea depresivă a acelei demențe

ciclice care constă în a considera egoul sau proiecțiile lui sociale ca entități reale. Pacea este activitatea senină care apare din cunoaşterea faptului că „sufletele” noastre sunt iluzorii şi plăsmuirile lor nebuneşti, că toate ființele sunt unite potențial în eternitate. Compasiunea este un aspect al păcii şi un rezultat al aceluiaşi act de cunoaştere.

În timp ce urca dealul castelului, la apus, Pete se gândea încontinuu, cu un fel de jubilație calmă, la toate lucrurile pe care i le spusese domnul Propter. Barcelona căzuse. Spania, Anglia, Franța, Germania, America – toate cădeau; cădeau chiar şi atunci când păreau să se ridice; distrugeau ce construiseră prin chiar actul construirii. Dar orice individ are puterea de a se abține de la cădere, de a înceta să se distrugă singur. Solidaritatea cu răul este opțională, nu obligatorie.

În timp ce ieşeau din atelierul de tâmplărie, Pete îşi adunase curajul de a-l ruga pe domnul Propter să-i spună ce ar trebui să facă.

Domnul Propter îl privise cu gravitate.

— Dacă vrei asta, spusese el, adică dacă *chiar* vrei asta...

Pete dăduse din cap, fără să spună nimic.

Soarele coborâse, iar acum apusul era ca o întrupare a păcii – pacea lui Dumnezeu, îşi spuse Pete în sinea lui, în

timp ce privea, pe deasupra câmpiei, la munții îndepărtați, pacea care depăşeşte orice înțelegere. A te despărți de aşa o minune era de nesuportat. După ce intră în castel se duse direct la lift, îl chemă de undeva de sus, se închise înăuntru împreună cu Vermeer-ul şi apăsă butonul cel mai de sus. Acolo, în vârful turnului, va fi exact în inima acestei păci celeste.

Liftul se opri. Pete deschise uşa şi coborî. Piscina reflecta o linişte luminoasă. Îşi întoarse privirea de la apă la cer şi de la cer la munți; apoi ocoli piscina, ca să privească în jos, peste parapet, în partea cealaltă.

— Pleacă! se auzi dintr-odată o voce înăbuşită.

Pete tresări violent, se întoarse şi o văzu pe Virginia întinsă în umbră, aproape la picioarele lui.

— Pleacă, repetă vocea. Te urăsc.

— Îmi pare rău, se bâlbâi el. Nu ştiam...

— A, tu erai.

Virginia deschise ochii şi, în lumina slabă, Pete reuşi să-şi dea seama că plânsese.

— Credeam că e Sig. S-a dus să-mi aducă un pieptăn pentru păr. Virginia nu mai spuse nimic o vreme, apoi izbucni dintr-odată: Sunt atât de nefericită, Pete.

— Nefericită?

Cuvântul şi tonul ei zdrobiră complet pacea lui Dumnezeu. Chinuit de iubire şi nelinişte, Pete se aşează lângă ea pe canapea. (Nu putu să nu observe că, sub halatul de baie, Virginia nu părea să poarte nimic.)

— Nefericită?

Virginia îşi acoperi faţa cu mâinile şi începu să plângă.

— Nici măcar Maica Noastră, suspină ea cu o durere incoerentă. Nu pot să-i spun nici măcar *ei*. Mă simt atât de rea...

— Dragă! spuse Pete pe un ton rugător, ca şi cum ar fi implorat-o să fie fericită.

Apoi începu să o mângâie pe păr.

— Draga mea!

Dintr-odată se auzi agitaţie la celălalt capăt al piscinei. Un bubuit când cineva trânti uşile liftului; paşi grăbiţi; un urlet de furie nearticulat. Pete întoarse capul, la timp ca să-l vadă pe domnul Stoyte cum se năpusteşte spre el ţinând ceva în mână, ceva ce aproape că ar fi putut să fie pistolul său revolver.

Pete se ridicase pe jumătate în picioare, când domnul Stoyte trase.

Ajungând două sau trei minute mai târziu cu pieptănul pentru părul Virginiei, doctorul Obispo îl găsi pe bătrân în genunchi, încercând să oprească cu batista sângele care

încă curgea din cele două răni, una mică şi curată, cealaltă imensă, pe care glonțul le făcuse în timp ce traversase capul lui Pete.

Ghemuită în umbra parapetului, Puiul se ruga.

— Sfântă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-păcătoşii-acum-şi-în-ceasul-morții-noastre-amin, repeta Virginia la nesfârşit, pe cât de repede îi permiteau suspinele.

Din când în când era cuprinsă şi cutremurată de un acces de greață, iar rugăciunea se întrerupea pentru o clipă. Apoi începea iar, de unde o lăsase „...noi-păcătoşii-acum-şi-în-ceasul-morții-noastre-amin-Sfântă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu...”

Doctorul Obispo deschise gura să exclame ceva, apoi o închise, şopti „Dumnezeule!” şi ocoli rapid şi tăcut piscina. Înainte să îşi anunțe prezența, îşi luă precauțiunea de a ridica pistolul şi a-l băga în buzunarul lui. Nu ştiai niciodată. Apoi strigă numele domnului Stoyte. Bătrânul tresări, iar pe fața lui apăru o expresie hidoasă de teroare. Frica cedă locul uşurării atunci când se întoarse şi văzu cine îi vorbise.

— Slavă Domnului, tu erai, spuse el.

Apoi îşi aminti dintr-odată că acesta era bărbatul pe care vrusese să-l ucidă. Dar toate acestea fuseseră acum

un milion de ani, la un milion de kilometri distanță. Realitatea apropiată, imediată şi urgentă nu era Puiul, nici iubirea sau furia; era frica şi chestia aceea care zăcea pe jos.

— Trebuie să-l salvezi, spuse el într-o şoaptă răguşită. Putem să spunem c-a fost un accident. O să-i plătesc cât vrea. Un vechi reflex îl făcu să adauge: În limite rezonabile. Dar trebuie să-l salvezi.

Se ridică în picioare cu greu şi îi făcu doctorului Obispo semn spre locul pe care îl eliberase.

Singura mişcare pe care o făcu doctorul Obispo era una de retragere. Bătrânul era plin de sânge şi nu voia deloc să strice un costum de nouăzeci şi cinci de dolari.

— Să îl salvez pe el? repetă doctorul Obispo. Eşti nebun. Uită-te la creierii lui împrăştiați pe podea.

Din umbrele dinapoia lor, Virginia îşi întrerupse rugăciunile ei mormăite şi suspinate şi țipă.

— Pe podea, se tânguia ea întruna. Pe podea.

Doctorul Obispo se întoarse sălbatic spre ea.

— Ține-ți gura, auzi?

Țipetele încetară abrupt; dar după câteva secunde se auzi un icnet violent de vomare, apoi „Sfântă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-păcătoşii-

acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin-Sfântă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-păcătoşii...”

— Dacă vrei să încerci să salvezi pe cineva, continuă doctorul Obispo, ar trebui să fii tu.

Apoi adăugă energic, lăsându-şi toată greutatea pe piciorul stâng şi folosindu-se de vârful pantofului drept pentru a arăta spre trup:

— Şi crede-mă că nu va fi uşor. E sau camera de gazare, sau San Quentin pe viaţă.

— Dar a fost un accident, începu domnul Stoyte să protesteze cu o nerăbdare care îi tăia suflarea. Adică a fost doar o greşeală. N-am vrut deloc să îl împuşc pe el. Voiam doar...

Se întrerupse şi rămase tăcut, cu gura mişcându-se, ca şi cum ar fi vrut să înghită cu cuvânt nerostit.

— Voiai doar să mă ucizi pe mine, completă doctorul Obispo propoziţia în locul lui.

Apoi zâmbi, cu acea expresie de bună dispoziţie de lup care îi era caracteristică întotdeuana când gluma era cât de cât stingheritoare sau dureroasă. Simţindu-se asigurat de gândul că boşorogul era mult prea speriat ca să fie furios şi că, oricum, pistolul era în buzunarul lui, prelungi gluma spunând sentenţios:

— Ei bine, aşa se întâmplă când spionezi.

— ...acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin, bolborosi Virginia în tăcerea care urmă. Sfântă-Marie...

— N-am vrut să fac asta, repetă domnul Stoyte. Pur şi simplu m-am înfuriat. Presupun că nu prea îmi dădeam seama ce fac...

— Spune asta juriului, declară doctorul Obispo sarcastic.

— Dar jur: chiar nu ştiam, protestă domnul Stoyte.

Vocea lui aspră se sparse într-un chiţăit grotesc.

Doctorul ridică din umeri.

— Poate, spuse el. Dar faptul că nu ştiai nu are nicio importanţă în momentul ăsta.

Se lăsă iar pe un picior, pentru a arăta cu piciorul lui încălţat elegant în direcţia trupului.

— Dar ce să fac? aproape că ţipă domnul Stoyte, chinuit de groază.

— Nu mă întreba pe mine.

Domnul Stoyte schiţă un gest vrând să întindă mâna implorator spre mâneca celuilalt, dar doctorul Obispo se trase rapid în spate.

— Nu, nu mă atinge, spuse el. Uită-te puţin la mâinile tale.

Domnul Stoyte se uită. Degetele lui groase, ca nişte morcovi erau roşii; sub unghiile cornoase sângele se coagulase şi se uscase deja, ca lutul.

— Dumnezeule, şopti el. O, Dumnezeule mare!

— ...şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin-Sfântă-Marie...

La cuvântul „morţii”, bătrânul tresări de parcă ar fi fost lovit cu biciul.

— Obispo, începu el din nou, gâfâind înspăimântat. Obispo! Ascultă aici – trebuie să mă ajuţi cu asta. Trebuie să mă ajuţi.

— După ce tu te-ai străduit să-mi faci *asta* mie?

Pantoful alb cu maro zvâcni din nou.

— N-o să-i laşi să mă prindă, nu-i aşa? încercă să-l înduplece domnul Stoyte, înnebunit de spaimă.

— De ce n-aş face-o?

— Dar nu poţi să faci asta, aproape că ţipă domnul Stoyte. Nu poţi.

Doctorul Obispo se aplecă, astfel încât să se asigure, în lumina slabă, că nu e niciun pic de sânge pe canapea; apoi, trăgându-şi în sus pantalonii lui cafenii, se aşeză.

— Dacă stai prea mult în picioare oboseşti, spuse el pe un ton plăcut, de conversaţie.

Doctorul Obispo continuă să pledeze.

— O să te răsplătesc, spuse el. Îţi dau orice îmi ceri.

Apoi domnul Stoyte repetă, de data asta fără să facă referiri clarificatoare la limite.

— Orice.

— Ah, spuse doctorul Obispo, aşa mai vii de-acasă.

— ...Născătoare-de-Dumnezeu, murmură Puiul, roagă-te-pentru-noi-păcătoşii-acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin-Sfântă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-păcătoşii...

— Aşa mai vii de-acasă, repetă doctorul Obispo.

Partea a III-a

Capitolul I

În uşa cabinetului de lucru al lui Jeremy se auzi un ciocănit şi domnul Propter intră înăuntru. Jeremy observă că purta acelaşi costum gri închis cu cravată neagră pe care îl purtase şi la înmormântarea lui Pete. Costumul urban îl micşora; părea mai mic decât în hainele de lucru şi, în acelaşi timp, mai puțin el însuşi. Trăsăturile acelea puternice şi bătute de intemperii ale feței lui – fața unei statui de deasupra fațadei de vest a unei catedrale – păreau ciudat de inadecvate deasupra unui guler scrobit.

— Nu ai uitat, nu-i aşa? spuse el, în timp ce dădeau mâna.

În loc de răspuns, Jeremy arătă spre haina lui neagră şi pantalonii eleganți. Erau aşteptați la Tarzana, pentru deschiderea oficială a noului Amfitreatru Stoyte.

Domnul Propter se uită la ceas.

— Mai avem câteva minute înainte să se facă ora de plecare.

Se aşează.

— Ce mai e nou?

— Toate bune, răspunse Jeremy.

Domnul Propter dădu din cap.

— Acum că sărmanul Jo şi ceilalți au plecat, trebuie să fie foarte agreabil aici.

— Singur printre vechituri de douăsprezece milioane de dolari, spuse Jeremy. Mă distrez colosal.

— Cât de puțin te-ai distra, spuse domnul Propter meditativ, dacă ai fi fost lăsat chiar în compania oamenilor care au creat aceste vechituri. Cu El Greco, Rubens, Turner şi Fra Angelico.

— Doamne fereşte! spuse Jeremy, ridicând mâinile în aer.

— Acesta e farmecul artei, continuă domnul Propter. Reprezintă doar cele mai plăcute aspecte ale celor mai talentate ființe umane. De aceea eu nu am reuşit nicidoată să cred că arta vreunei perioade aruncă cine ştie ce

lumină asupra vieții din acea perioadă. Dacă luăm un marțian şi îi arătăm o colecție reprezentativă de Botticeli, Perugino şi Rafael, ar putea el deduce din asta condițiile descrise de Machiavelli?

— Nu, nu ar putea, îl aprobă Jeremy. Dar, între timp, iată o altă întrebare. Condițiile descrise de Machiavelli – erau ele condițiile reale? Nu că Machiavelli nu ar fi spus adevărul. Lucrurile pe care el le descrie chiar s-au întâmplat. Dar oare contemporanii lui le considerau la fel de groaznice pe cât ni se par nouă, când citim acum despre ele? *Noi* credem că ei trebuie să fi fost nefericiți din cauza a ceea ce se întâmpla. Dar chiar erau?

— Chiar erau? repetă domnul Propter. Îi întrebăm pe istorici şi desigur că ei nu pot să răspundă – pentru că, evident, nu există nicio modalitate de a compila statistici despre suma fericirii, nici de a compara sentimentele oamenilor care au trăit într-un anumit set de condiții cu sentimentele oamenilor care au trăit în alt set de condiții, foarte diferite. Condițiile reale dintr-un moment dat sunt condițiile subiective ale oamenilor care trăiesc atunci. Iar istoricul nu are nicio modalitate de a afla care erau acele condiții.

— Nicio modalitate în afara studierii operelor de artă, spuse Jeremy. Eu aş spune că acestea aruncă lumină

asupra condițiilor subiective. Să luăm unul dintre exemplele dumitale. Perugino este contemporan cu Machiavelli. Asta înseamnă că cel puțin o persoană a reuşit să fie veselă de-a lungul unei întregi perioade neplăcute. Iar dacă unul a putut, de ce nu mai mulți? Jeremy îşi drese vocea, tuşind uşor, pentru un citat. „Starea țării nu îl poate întârzia pe un om de la cină."

— Enormă înțelepciune, spuse domnul Propter. Dar nu uita că Anglia de pe vremea doctorului Johnson era excelentă, chiar şi în cel mai rău caz. Dar cum rămâne cu starea unei țări precum China sau, să zicem, Spania – o țară în care un om nu poate fi întârziat de la cină pentru simplul motiv că nu există cină? Şi, corelativ, cum rămâne cu acele pierderi de apetit în momente în care totul merge bine?

Domnul Propter se opri, zâmbi întrebător către Jeremy şi apoi clătină din cap.

— Uneori există o grămadă de voioşie, ca şi o grămadă de nefericire; uneori poate să nu existe nimic în afara nefericirii. Asta e tot ceea ce e capabil să spună istoricul, în măsura în care e istoric. În măsura în care e teolog, desigur, sau metafizician, el poate să trăncănească la infinit, ca Marx, Sfântul Augustin sau Spengler.

Domnul Propter făcu o mică grimasă de dezgust.

— Dumnezeule, câte prostii am reuşit să discutăm în ultimele câteva mii de ani! spuse el.

— Dar ele au farmecul lor, insistă Jeremy. Sunt nişte prostii cu adevărat *bune*...

— Eu sunt suficient de barbar încât să prefer raţiunea, spuse domnul Propter. De aceea, dacă vreau o istorie a filosofiei, mă duc la psiholog.

— „Totem şi tabu”? întrebă Jeremy, oarecum uimit.

— Nu, nu, spuse domnul Propter cumva iritat. Nu acel tip de psiholog. Mă refer la psihologul religios; cel care ştie din experienţă directă că oamenii sunt capabili de eliberare şi iluminare. El este singurul filosof al istoriei ale cărui ipoteze au fost verificate experimental; prin urmare, singurul care poate să facă o generalizare care să cuprindă toate faptele.

— Şi ce sunt generalizările lui? spuse Jeremy. Lucrurile obişnuite?

Domnul Propter râse.

— Doar lucrurile obişnuite, răspunse el. Vechile, plictisitoarele şi inevitabilele adevăruri. La nivel uman, oamenii trăiesc în ignoranţă, dorinţă şi teamă. Ignoranţa, dorinţa şi teama produc anumite plăceri temporare, multe nenorociri durabile şi frustrări finale. Natura tratamentului este evidentă, dar dificultăţile în atingerea

lui, aproape de netrecut. Trebuie să alegem între aceste dificultăți aproape de netrecut, pe de o parte, şi nefericire şi frustrare aproape sigură, pe de altă parte. Între timp, ipoteza generală rămâne cheia intelectuală a istoriei. Doar psihologul religios poate să înțeleagă ceva din Perugino şi Machiavelli, de exemplu, sau din toate acestea.

Arătă cu degetul spre Documentele Hauberk.

Jeremy clipi, în spatele ochelarilor, şi îşi mângâie chelia.

— Eruditul dumneavoastră adevărat, spuse el cu o voce ca de flaut, nici măcar nu *vrea* să înțeleagă ceva din asta.

— Da, am tendința de a uita asta tot timpul, spuse domnul Propter destul de trist.

Jeremy tuşi.

— „Dă-ne doctrina *De*-ului enclitic", cită el din *Înmormântarea gramaticianului*.

— Dă-ne doar de dragul ei, spuse domnul Propter, ridicându-se de pe scaun. Dă-ne-o indiferent dacă gramatica pe care a studiat-o era complet neştiințifică, plină de metafizici ascunse, complet provincială şi demodată. Ei bine, la asta te-ai aştepta, presupun.

Îl luă pe Jeremy de braț şi se îndreptară împreună spre lift.

— Ce personaj ciudat e Browning! continuă el, în timp ce mintea lui se întorcea la gramatician. Ce inteligență de prima mână şi în acelaşi timp ce *prost*. Toate chestiile alea absurde despre iubire! Să-l amesteci pe Dumnezeu în asta, plasând-o în paradis, vorbind ca şi cum căsătoria şi cea mai înaltă formă de adulter ar fi identice cu viziunea beatifică. Ce naivitate! Dar, din nou, la asta trebuie să te aştepți.

Domnul Propter oftă.

— Nu ştiu de ce, adăugă el după o pauză. De multe ori mă trezesc amintindu-mi acest vers al lui – nici măcar nu-mi pot aminti din ce poezie este – care spune: „Într-o noapte el mi-a sărutat sufletul, într-o ceață înflăcărată". Sufletul meu, într-o ceață înflăcărată, zău aşa! Cât de mult îl prefer pe Chaucer, pe această temă! Îți aminteşti? „Astfel a fost încoțopenită nevasta tâmplarului". Atât de minunat de obiectiv, de lipsit de emfază şi de verbiaj! Browning bătea tot timpul câmpii despre Dumnezeu; dar eu îl suspectez că era mult mai în afara realității decât Chaucer, chiar dacă Chaucer nu s-a gândit niciodată la Dumnezeu, dacă putea să evite asta. Pentru Chaucer nu exista nimic între el însuşi şi eternitate, în afară de poftele lui. Browning avea şi el pofte, plus un baraj mare de absurdități – mai mult, absurdități cu un scop. Pentru că,

desigur, acel fals misticism nu înseamnă doar prostii obişnuite. Avea un obiect. Exista pentru ca Browning să se poată convinge pe sine însuşi că poftele lui sunt identice cu Dumnezeu.

Apoi domnul Propter repetă, în timp ce intrau în lift şi urcau împreună cu Vermeer-ul spre holul cel mare:

— „Astfel a fost încoţopenită nevasta tâmplarului". „Sufletul meu, într-o ceaţă înflăcărată." E extraordinar că modul în care întreaga calitate a existenţei noastre poate fi schimbată prin modificarea cuvintelor prin care gândim şi vorbim despre ea. Plutim prin limbaj ca nişte aisberguri – patru cincimi sub suprafaţă şi doar o cincime din noi ieşind în spaţiul deschis al experienţei imediate, nonlingvistice.

Traversară holul. Maşina domnului Propter aştepta la intrarea din faţă. Acesta se aşeză la volan, iar Jeremy alături de el. Porniră pe drumul sinuos, trecând pe lângă babuini, nimfa lui Giambologna, Grota, pe sub bariera-ghilotină şi peste podul mobil.

— Mă gândesc atât de des la acel băiat sărman, spuse domnul Propter, rupând după mult timp tăcerea. Să moară aşa de brusc.

— Nu aveam idee că inima lui era într-o stare atât de proastă, spuse Jeremy.

— Într-un anumit fel, continuă domnul Propter, mă simt responsabil pentru ceea ce s-a întâmplat. L-am rugat să mă ajute în atelierul de tâmplărie. L-am pus la o muncă prea grea, presupun – deşi el a insistat că e în regulă pentru el. Trebuia să-mi fi dat seama că are şi el mândria lui – că era suficient de tânăr ca să-i fie ruşine să admită că nu poate. Oamenii sunt pedepsiți atunci când sunt insensibili şi neatenți. La fel şi cei față de care sunt insensibili.

Trecură pe lângă spital şi prin livada de portocali în tăcere.

— Există o anumită lipsă de sens a morții bruşte şi premature, spuse Jeremy în cele din urmă. Un fel de irelevanță deosebit de acută...

— Deosebit de acută? întrebă domnul Propter. Nu, n-aş spune asta. Nu e cu nimic mai irelevant decât oricare alt eveniment uman. Dacă pare mai irelevant, asta e doar din cauză că, dintre toate evenimentele posibile, moartea prematură este în cea mai stridentă dizarmonie cu ceea ce ne imaginăm că suntem noi înşine.

— Ce vrei să spui? întrebă Jeremy.

Domnul Propter zâmbi.

— Vreau să spun ce presupun că voiai *tu* să spui, răspunse el. Dacă un lucru pare irelevant, trebuie să

existe ceva față de care este irelevant. În acest caz, acel ceva este concepția noastră despre ceea ce suntem noi. Ne considerăm ființe libere, dotate cu un scop. Dar, din când în când, ni se întâmplă lucruri care sunt incompatibile cu această concepție. Spunem despre ele că sunt accidente; le numim lipsite de sens şi irelevante. Dar care este criteriul pe baza căruia judecăm? Criteriul este tabloul pe care ni-l facem nouă înşine, în imaginația noastră – acel portret foarte măgulitor al unui suflet liber care ia decizii creative şi care este stăpânul sorții sale. Din nefericire, tabloul nu seamănă deloc cu realitatea umană obişnuită. Este tabloul a ceea ce ne-ar plăcea să fim, a ceea ce, de fapt, am putea deveni dacă ne-am da străduința. Pentru ființa care de fapt este sclavul circumstanțelor nu e nimic deosebit de irelevant în ce priveşte moartea prematură. Este genul de eveniment caracteristic universului în care el trăieşte de fapt – deşi, desigur, nu şi al universului în care îşi imaginează prosteşte că ar trăi. Un accident este coliziunea dintre un lanț de evenimente de la nivelul determinismului cu un alt lanț de evenimente de la nivelul libertății. Noi ne imaginăm că viața noastră este plină de accidente, pentru că ne imaginăm că existența noastră umană se petrece la nivelul libertății. De fapt, nu e aşa. Cei mai mulți dintre noi trăiesc la un nivel mecanic, unde

evenimentele se întâmplă în concordanță cu legile numerelor mari. Lucrurile pe care le numim accidente şi irelevante aparțin înseşi esenței lumii în care noi am ales să trăim.

Jeremy tăcea, enervat că, printr-un cuvânt necugetat, se pusese într-o poziție despre care domnul Propter putea demonstra că e nejustificat de „idealistă". O vreme călătoriră fără să vorbească.

— Ce înmormântare! spuse Jeremy în sfârşit.

Mintea lui cronic anecdotică se reîntorsese la ceea ce era concret, deosebit şi ciudat în situația discutată.

— Ca din Ronald Firbank! chicoti el. I-am spus domnului Habakkuk că ar trebui să le bage statuilor ceva căldură. Sunt îngrozitor de lipsite de viață la atingere.

Jeremy îşi plimbă palma strânsă peste o protuberanță imaginară de marmură. Domnul Propter, care se gândea la eliberare, dădu din cap şi zâmbi.

— Şi cum a citit domnul Mulge slujba! continuă Jeremy. Asta da onctuozitate! N-ar fi putut să fie mai uleioasă nici într-o catedrală englezească. Precum vaselina cu aromă de porto. Şi modul în care spunea „Eu sunt Învierea şi Viața" – de parcă chiar credea asta, de parcă el, Mulge, putea să garanteze personal asta, în scris, cu banii

jos: întregul cost al înmormântării rambursat dacă lumea următoare nu oferă satisfacție completă.

— Probabil chiar crede, spuse domnul Propter meditativ. Desigur, într-un curios mod pickwickian. Ştii cum e: e adevărat, dar tu te porți încontinuu de parcă nu ar fi; este cel mai important fapt din univers, dar nu te gândeşti niciodată la el, dacă poți evita asta.

— Şi cum crezi dumneata în asta? întrebă Jeremy. Pickwickian sau nepickwickian?

Când domnul Propter răspunse că el nu credea în genul acela de înviere şi viață, Jeremy continuă, pe tonul unui tată indulgent care şi-a prins fiul pupându-se cu servitoarea:

— Oho! Deci există şi o înviere pickwickiană?

Domnul Propter râse.

— Cred că e posibil să existe, spuse el.

— În care caz ce s-a ales de sărmanul Pete?

— Păi, pentru început, spuse domnul Propter încet, aş spune că Pete, *qua* Pete, nu mai există.

— Superpickwickian! interveni Jeremy.

— Dar ignoranța lui Pete, continuă domnul Propter, temerile şi dorințele lui – ei bine, cred că e foarte posibil ca acestea să existe încă undeva, creând probleme în lume. Creând probleme pentru orice şi oricine, mai ales pentru

ele însele. Ele însele, oricare ar fi forma pe care se întâmplă s-o fi luat.

— Şi dacă întâmplarea face ca Pete să nu fi fost ignorant şi concupiscent, atunci cum rămâne?

— Păi, în mod evident, spuse domnul Propter, nu ar mai exista nimic care să creeze probleme.

După o clipă de tăcere, cită definiția lui Dumnezeu de Tauler:

— Dumnezeu este o ființă retrasă dintre creaturi, o putere liberă, o activitate pură.

Ieşi cu maşina de pe drumul principal, cotind pe o şosea cu arbori de piper care unduia printre pajiştile verzi ale campusului Tarzanei. Noul Amfiteatru se întrezărea, auster şi romantic. Domnul Propter îşi parcă vechiul său Ford printre Cadillacurile, Chryslerele şi Packardurile lucioase, deja aliniate în fața clădirii, şi intrară. Fotografii de presă de la intrare îi studiară, văzură dintr-o privire că nu erau nici bancheri, nici vedete de film, nici avocați corporatişti, nici demnitari ai vreunei biserici, nici senatori, şi întoarseră capul disprețuitor.

Studenții erau deja la locurile lor. Sub privirile lor fixe, Jeremy şi domnul Propter au fost conduşi pe culoar spre rândurile de scaune rezervate oaspeților distinşi. Şi ce distincție! Acolo, pe rândul din față, era Sol R.

Katzenblum, preşedintele companiei Abraham Lincoln Pictures; acolo, lângă el, era Episcopul de Santa Monica; acolo mai era şi domnul Pescecagniolo, de la Bank of the Far East. Marea Ducesa Eulalie stătea lângă senatorul Bardolph, iar pe rândul următor erau doi dintre fraţii Engels şi Gloria Bossom, care sporovăia cu contraamiralul Shotover. Mantia portocalie şi barba ondulată permanent aparţineau lui Swami Yogalinga, fondatorul Şcolii Personalităţii. Alături de el stătea Vicepreşedintele lui Consol Oil şi doamna Wagner...

Dintr-odată, orga izbucni în *Imnul Tarzana*, la volum maxim. Procesiunea academică începu să intre. Doi câte doi, cu mantiile, glugile şi bonetele pătrate cu ciucuri, doctorii în teologie, filosofie, ştiinţe, drept, litere şi muzică defilară pe culoar şi urcară treptele spre platforma pe care scaunele lor fuseseră aranjate într-un arc de cerc larg, aproape de fundal. În centrul scenei era un pupitru, iar la pupitru era domnul Mulge. Nu că ar fi folosit pupitrul pentru a citi, căci domnul Mulge se mândrea cu faptul că putea să vorbească aproape la infinit fără nicio notiţă. Pupitrul era acolo pentru a te apleca intim deasupra lui, pentru a-l strânge în pumni şi a te lăsa pasionat pe spate, pentru a-l lovi puternic cu palma, pentru a te îndepărta dramatic şi a reveni la el.

Orga tăcu. Domnul Mulge îşi începu discursul – începu, desigur, prin a se referi la domnul Stoyte. Domnul Stoyte, a cărui generozitate... Împlinirea unui Vis... Întruchiparea în piatră a unui ideal... Fără Viziune oamenii pier... Dar acest Bărbat avea Viziune... Viziunea a ceea ce era destinată să devină Tarzana... Centrul, nucleul, purtătorul de făclie... California... Noua Cultură... o ştiinţă mai bogată, o spiritualitate mai înaltă... (Domnul Mulge îşi modulă vocea, de la fagot la corn. De la vaselină cu o simplă aromă de porto la alcool gras nediluat.) Dar vai (iar aici vocea scăzu trist înspre saxofon şi lanolină), vai... Neputând să fie astăzi cu noi... Un eveniment brusc şi tulburător... Luat dintre noi în zorii vieţii sale... Un tânăr colaborator în acele domenii ştiinţifice despre care el îndrăznea să spună că erau la fel de aproape de inima domnului Stoyte ca şi domeniile serviciului social şi culturii... Ce şoc... O minunat de sensibilă inimă, sub un exterior uneori aspru... Doctorul lui îi ordonase o schimbare completă şi imediată a mediului... Dar în ciuda absenţei fizice, spiritul lui... Îl simţim astăzi printre noi... O inspiraţie pentru noi toţi, tineri şi bătrâni deopotrivă... Făclia Culturii... Viitorul... Idealul... Spiritul omului... Mari lucruri deja realizate... Întăriţi şi îndrumaţi... Tot mai departe... Înainte... În sus... Credinţă şi Speranţă...

Democrație... Libertate... Imperisabila moştenire a lui Washington şi Lincoln... Triumful care era renaşterea Greciei pe țărmul Pacificului... Steagul... Misiunea... Destinul manifest... Voința lui Dumnezeu... Tarzana...

În sfârşit, se termină. Orga începu să cânte. Procesiunea academică urcă înapoi, pe culoar. Distinşii oaspeți veneau în urma ei, răzleți.

Afară, în soare, domnul Propter a fost acostat de doamna Pescecagniolo.

— Mi s-a părut un discurs minunat de însuflețitor, spuse ea cu entuziasm.

Domnul Propter dădu din cap.

— Aproape cel mai însuflețitor pe care l-am auzit eu vreodată. Şi Dumnezeu ştie că am ascultat multe de-a lungul vieții mele.

Capitolul II

Până şi în Londra exista puțină lumină solară diluată – lumină care strălucea şi devenea tot mai puternică pe măsură ce ei traversau cu maşina ceața care se ridica deasupra, până când, în sfârşit, undeva aproape de Esher, pătrunseră în cea mai strălucitoare dintre dimineții de primăvară timpurie.

Sub o haină de blană, domnul Stoyte stătea răşchirat pe bancheta din spate, în diagonală. Mai mult pentru binele lui, de data aceasta, decât pentru cel al doctorului său, era din nou pe sedative, iar înainte de prânz i se păruse dificil să rămână treaz. Dormise aproape încontinuu, cu un sforăit puternic, de când plecaseră de la Ritz.

Palidă şi cu ochi trişti, meditând în tăcere la o nefericire pe care cinci zile de ploaie pe Atlantic şi încă trei de posomoreală londoneză nu făcuseră nimic pentru a o alina, Virginia stătea, distantă, pe locul din față.

La volan (pentru că el considerase că cel mai bine ar fi ca în această expediție să nu ia niciun fel de şofer), doctorul Obispo fluiera de unul singur şi, din când în când, chiar cânta cu voce tare – cânta „*Stretti, stretti, nell-estasi d'amor*", cânta „Crezi că puțină băutură o să ne facă vreun rău?", cânta „Am visat că locuiesc în clădiri de marmură". Vremea frumoasă era cea care, în parte, îl făcea atât de voios – primăvara, îşi spuse el în sinea lui, anotimpul voioşiei, ca să nu mai pomenim de rostopască, anemone şi ce mai sunt; aglicele din crânguri. Şi avea el să uite vreodată uimirea provocată de englezii care începuseră să vorbească despre sticleți la singular, în contexte în care polițiştii păreau delirant de deplasați?

„Haideți să culegem nişte aglice din crâng[35].” Surprinzătoare floră intestinală! Mai interesantă chiar şi decât a crapilor. Ceea ce îl aducea pe doctorul Obispo la al doilea lui motiv de satisfacție față de viață. Erau pe drumul spre cele două doamne Hauberk – pe drumul, poate, spre descoperirea a ceva interesant despre al Cincilea Conte, ceva semnificativ despre relația dintre senilitate, steroli şi flora intestinală a crapilor.

Cu o emfază de operă parodiată, începu din nou să cânte tare. „Am visaaaat că locuieeeesc în clădiri de marmurăăăăăăă, declară el, cu vasaaali şi servitori în jurul meeeeeeu. Şi că eu eram speranța şi mândriaaaaaa tuturor celor strânşi între acele ziduuuuri.”

Virginia, care stătuse lângă el împietrită de nefericire, se întoarse şi exclamă exasperată:

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu! aproape că țipă ea, întrerupând tăcerea care durase tot drumul de la Kingston-on-Thames. N-ai putea să taci?

Doctorul Obispo ignoră protestele ei. „Am bogății”, cântă el mai departe (gândindu-se, cu un chicotit de satisfacție interior, că acum această declarație se întâmpla

---

[35] *Copse*, în orig., termen folosit mai ales în engleza britanică însemnând „crâng”, a cărui pronunție este identică cu a americanului *cops*, pluralul de la *cop* („polițist”) (n. t.).

să fie adevărată); „am bogății prea maaaaari ca să le număăăăăr.” Nu; asta era o exagerare. Nu erau deloc prea mari ca să le numere. Doar o compensație mică şi drăguță. Suficient ca să-i ofere siguranță şi mijloacele de a-şi continua cercetările fără să trebuiască să-şi irosească timpul cu oameni bolnavi care ar fi trebuit să fie morți. Două sute de mii de dolari bani lichizi şi patru mii cinci sute de acri de teren în Valea San Felipe – teren pe care Unchiul Jo jurase categoric că tocmai era pe punctul de a fi irigat. (Iar dacă nu era, Dumnezeule! Cum l-ar mai fi strâns cu uşa pe boşorog!) „Infarct datorat unei miocardite de origine reumatică.” Ar fi putut să ceară mult mai mult de două sute de mii pentru acel certificat de deces. Mai ales că nu fusese singurul lui serviciu. Nu, domnule! Exista tot dezastrul ăla care trebuia curățat. (Până la urmă costumul cafeniu de nouăzeci şi cinci de dolari a fost distrus.) Mai erau şi servitorii care trebuiau ținuți la distanță; Puiul care trebuia dusă la culcare, cu o injecție mare cu morfină; permisiunea de a incinera trupul, care trebuia obținută de la cea mai apropiată rudă, o soră care, slavă Domnului, trăia în Pensacola şi în dificultăți financiare, astfel că, din fericire, nu îşi putea permite să vină în California la înmormântare. Şi apoi (cea mai delicată dintre toate) fusese căutarea unui antreprenor de

pompe funebre necinstit; interviul, cu aluziile lui mascate la un accident nefericit care trebuia muşamalizat, la banii care, practic, nu erau niciun fel de problemă; apoi, când individul începuse cu micul lui discurs ipocrit despre datoria lui de a ajuta un cetățean de seamă să evite notorietatea neplăcută, schimbarea abruptă de atitudine, enunțarea pe un ton de afaceri a datelor de neevitat şi a ficțiunii necesare, negocierea prețului. În cele din urmă, domnul Pengo fusese de acord să nu remarce găurile din țeasta lui Pete, în schimbul a doar douăzeci şi cinci de mii de dolari.

„Am bogății prea maaaari ca să le număăăăăăăr, şi mă pot lăuda cu un nume străveeeechi.” Da, categoric, reflectă doctorul Obispo în timp ce cânta, în mod categoric ar fi putut să ceară mult mai mult. Dar ce rost ar fi avut? El era un om rezonabil; ai fi putut spune aproape un filosof; modest în ambițiile sale, neinteresat de succesul lumesc şi cu gusturi atât de simple încât cele mai deranjante dintre ele, din afara sferei cercetării ştiințifice, puteau fi satisfăcute în marea majoritate a cazurilor practic fără nicio cheltuială, uneori chiar cu un profit net, ca atunci când doamna Bojanus îi dăduse acel portțigaret din aur masiv, ca semn al stimei ei – şi mai erau butonii cu perle

ai Josephinei sau cei cu smaralde şi cu monograma lui din diamante, de la cum o chema...

„Dar de asemenea am visaaaaaat, ceea ce mi-a făcut multă plăcereeeee, cântă el, ridicând vocea pentru ultima afirmație şi dându-i un tremolo pasional, că tu mă iubeşti ca înainteeeee, că mă iubeşti ca înainteeeee, că mă iubeşti, repetă el, abătându-şi pentru o clipă privirea de la drumul spre Portsmouth pentru a privi, cu sprâncenele ridicate şi o expresie amuzată, ironică şi întrebătoare spre fața întoarsă a Virginiei, mă iubeşti ca înainteeeee" şi apoi, pentru a treia oară şi cu o emfază şi un patos extraordinare: „Că mă iuuuubeeeeeşti ca înaaaaainteeeeeeeeee."

Aruncă încă o privire spre Virginia. Aceasta privea fix în fața ei, cu buza de jos între dinți, de parcă ar fi durut-o ceva, dar era hotărâtă să nu plângă.

— Am visat corect?

Doctorul Obispo zâmbi ca un lup.

Puiul nu răspunse. De pe bancheta din spate, domnul Stoyte sforăia ca un buldog.

— Mă iubeeeeşti ca înainteeeeee? insistă doctorul Obispo.

În timp ce vorbea, învârti volanul spre dreapta şi accelera, pentru a depăşi nişte camioane ale armatei.

Puiul dădu drumul la buza de jos şi spuse:

— Aş putea să te omor.

— Sigur că ai putea, aprobă doctorul Obispo. Dar n-o s-o faci. Pentru că mă iubeeeeşti prea mult.

Apoi, în timp ce zâmbetul lui devenea, cu fiecare cuvânt, tot mai voios şi canin, adăugă:

— Sau mai degrabă, nu mă iubeeeeeşti *pe mine*; iubeeeeşti...

Se opri pentru o clipă.

— Ei bine, s-o spunem într-un mod mai poetic – pentru că poezia nu e niciodată în exces, nu eşti de acord? Iubeeeeşti Dragostea, o iubeeeeşti atât de mult încât, atunci când ar sosi clipa, pur şi simplu nu te-ai putea decide să-mi faci felul. Pentru că, orice ai simţi faţă de mine, eu sunt băiatul care aduce senzaţiile. Apoi începu să cânte iar: Am visaaaat că am omorâââât găinaaaaaaaaaaa cu ouă de auuuuuuuuuur.

Virginia îşi acoperi urechile cu mâinile, încercând să ţină la distanţă sunetul vocii lui – sunetul hidos al adevărului. Pentru că, bineînţeles, era adevărat. Chiar şi după moartea lui Pete, chiar şi după ce îi promisese Maicii Noastre că nu avea să se mai întâmple niciodată, niciodată – ei bine, se întâmplase.

Doctorul Obispo îşi continuă improvizaţia.

— Şi că astfeeel mi-am pierdut singuruuul pretext pentru a-mi arăta picioareleeeee.

Virginia îşi apăsă şi mai tare degetele pe urechi. Se întâmplase din nou, chiar dacă ea spusese nu, chiar dacă ea se înfuriase pe el, se luptase cu el, îl zgâriase; dar el doar râsese şi continuase; apoi, dintr-odată, ea devenise pur şi simplu prea obosită ca să mai lupte. Prea obosită şi prea nefericită. El obținuse ceea ce vrusese, iar ce era îngrozitor era că părea să fie şi ceea ce vrusese ea – sau, mai degrabă, ceea ce vrusese nefericirea ei; pentru că nefericirea aceea fusese alinată pentru o vreme; Virginia reuşise să uite sângele, reuşise să doarmă. A doua zi dimineață se disprețuise şi se urâse mai mult ca oricând.

— Am grote, lumânări şi nenumărate alte chestii, cântă mai departe doctorul Obispo. Apoi reveni la vorbire: Ca să nu mai pomenim de totemuri, relicve, mantre, bolboroseli, odăjdii. Dar de asemenea am visat, ceea ce mi-a făcut multă plăcere...

Doctorul Obispo deschise gura şi emise cele mai bogate şi tremurătoare note pe care le putea el produce:

— Că mă iubeeeşti ca înainteeee, că mă iubeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeşti...

— Termină! strigă Virginia, cât putea de tare.

Unchiul Jo se trezi, tresărind.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el.

— Nu-i place cum cânt, se întoarse doctorul Obispo spre el. Dumnezeu ştie de ce. Am o voce fermecătoare. Deosebit de bine adaptată pentru o sală mică, precum cea din această maşină.

Râse cu o voioşie sinceră. Bufoneriile Puiului, care oscila între Priap şi Grota Sacră, îi ofereau cea mai delicioasă distracţie. Împreună cu vremea frumoasă, aglicele din crâng şi perspectiva de a afla ceva decisiv despre steroli şi seninătate, aceste bufonerii explicau efervescenţa bunei sale dispoziţii.

Era cam unsprezece şi jumătate atunci când ajunseră la destinaţie. Ghereta paznicului era goală; doctorul Obispo trebui să coboare din maşină şi să deschidă poarta el însuşi.

În interior, aleile fuseseră năpădite de iarbă, iar parcul se cufunda înapoi în sordidul naturii nealterate. Smulşi de ultimele furtuni, copaci uscaţi putrezeau acolo unde căzuseră. Pe trunchiurile celor vii creşteau ciuperci mari, ca nişte chifle palide. Plantaţiile ornamentale se transformaseră în mici jungle, pline de muri impenetrabili. Cocoţat pe dâmbul său de lângă alee, chioşcul grec era în ruine. După o curbă apăru casa, iacobină la un capăt şi cu adaosuri stranii de gotic de secol XIX la celălalt.

Tufişurile de tisă crescuseră, transformându-se în ziduri înalte de verdeață zimțată. Poziția a ceea ce fuseseră odată straturi de flori era marcată prin cercuri verde închis de susai şi urzici. Dintre smocurile de iarbă ale unui gazon lung şi neîngrijit apăreau vârfurile cârligelor ruginite de crochet.

Doctorul Obispo opri maşina la poalele scărilor din față şi coborî. În timp ce cobora, o fetiță, poate de opt sau nouă ani, țâşni dintr-un tunel din gardul de tisă. La vederea maşinii şi a ocupanților ei copilul se opri, făcu o mişcare de retragere, apoi, liniştită de o a doua privire, se apropie.

— Uite ce am găsit, spuse ea într-o engleză din sud incorectă.

Întinse o mască de gaze cu gura în jos şi plină de aglice şi trepădătoare.

Doctorul Obispo râse voios.

— Din crâng! strigă el. Le-ai cules din crâng!

Mângâie capul blond al fetiței.

— Cum te cheamă?

— Millie, răspunse fetița.

Apoi adăugă, cu o notă de mândrie în voce:

— N-am mai fost nicăieri de cinci zile deja.

— Cinci zile?

Millie dădu din cap triumfător.

— Bunica zice că tre' să mă ducă la doctor.

Dădu iar din cap şi zâmbi în sus, spre el, cu expresia cuiva care tocmai a fost anunțat că urmează să călătorească în Bali.

— Ei, cred că bunica ta are perfectă dreptate, spuse doctorul Obispo. Bunica locuieşte aici?

Fetița dădu din cap afirmativ.

— E în bucătărie, răspunse ea. Apoi adăugă, fără nicio legătură: E surdă.

— Şi doamna Jane Hauberk? continuă doctorul Obispo. Ea locuieşte aici? Şi cealaltă – doamna Anne, nu-i aşa?

Fetița dădu iar din cap. Apoi pe fața ei apăru o expresie năstruşnică şi vicleană.

— Ştii ce face doamna Anne? întrebă ea.

— Ce face?

Millie îi făcu semn să se aplece, ca să-şi poată apropia gura de urechea lui.

— Scoate zgomote din stomac, şopti fetița.

— Nu mai spune!

— Ca ciripitu' de păsărele, adăugă fetița poetic. După ce mănâncă de prânz.

Doctorul Obispo mângâie din nou capul blond al fetiței şi spuse:

— Am vrea să le vedem pe doamna Anne şi doamna Jane.

— Să le vedeți? repetă fetița pe un ton aproape alarmat.

— Crezi că ai putea să te duci şi s-o rogi pe bunica să ne conducă înăuntru?

Millie scutură din cap.

— N-ar vrea. Bunica nu lasă pe nimeni înăuntru. Au venit nişte oameni după lucrurile astea.

Întinse masca de gaze.

— Doamna Jane s-a înfuriat atât de tare că io m-am speriat. Dar apoi a spart una dintre veioze cu bățu' ei – ştii, din greşeală: bang! Şi sticla s-a făcut praf pe podea. M-a făcut să râd.

— Bravo ție, spuse doctorul Obispo. N-ai vrea să te facem să râzi din nou?

Fetița îl privi cu suspiciune.

— Ce vrei să spui?

Doctorul Obispo îşi luă o expresie conspirativă şi coborî vocea, vorbind în şoaptă.

— Vreau să spun, ai putea să ne deschizi una din uşile laterale, iar noi am intra pe vârfuri, aşa...

Doctorul Obispo oferi o demonstrație, pe pietriş.

— Şi apoi am apărea în camera în care stau ele şi le-am face o surpriză. Şi poate că doamna Jane mai sparge o

veioză, şi atunci o să râdem toți la nesfârşit. Ce zici de asta?

— Bunica o să fie groaznic de supărată, spuse fetița neîncrezătoare.

— N-o să-i spunem că ai fost tu.

— O să afle.

— Nu, n-o să afle, spuse doctorul Obispo sigur pe el. Apoi schimbă tonul şi adăugă: Îți plac bomboanele?

Fetița îl privi fără nicio expresie.

— Bomboane bune? repetă el, voluptuos.

Apoi îşi aminti dintr-odată că, în această țară afurisită, bomboanelor nu li se spunea bomboane. Cum dracu' le spuneau aici? Îşi aminti.

— Dulciuri bune!

Țâşni spre maşină şi se întoarse cu o cutie de bomboane de ciocolată cu aspect scump care fuseseră cumpărate în cazul în care Virginiei i s-ar fi făcut foame pe drum. Deschise capacul, o lăsă pe fetiță să miroasă o dată, apoi îl închise iar.

— Deschide-ne uşa, spuse el, şi ți le dau pe toate.

Cinci minute mai târziu se strecurau printr-o uşă vitrată ogivală de la capătul de secol XIX al casei. Înăuntru, lumina apusului mirosea a praf, mucegai şi naftalină. Treptat, pe măsură ce ochii lor se obişnuiau cu

semiîntunericul, apărură o masă de biliard acoperită, un şemineu cu un ceas poleit, un raft de cărți conținând romanele lui Waverly şi ediția a opta a *Enciclopediei Britanice*, un tablou mare şi cafeniu reprezentând botezul viitorului Edward al VII-lea, capetele a cinci sau şase cerbi. Lângă uşă era atârnată de perete o hartă a Crimeei; steaguri mici cu ace marcau poziția Sevastopolului şi Almei.

Încă ducând într-o mână masca de gaze plină cu flori, iar cu degetul arătător al celeilalte apăsat pe buze, Millie le deschise drumul, pe vârfuri, printr-un coridor, un salon întunecos, un hol şi apoi încă un pasaj. Apoi se opri şi, aşteptând ca doctorul Obispo s-o ajungă din urmă, îi arătă cu degetul.

— Aceea e uşa, şopti ea. Acolo sunt.

Fără un cuvânt, doctorul Obispo îi întinse cutia cu bomboane de ciocolată; copilul o înhăță şi, ca un animal care a furat o bucățică gustoasă, se strecură pe lângă Virginia şi domnul Stoyte şi se îndepărtă grăbită prin pasajul întunecos, pentru a-şi putea savura răsplata în siguranță. Doctorul Obispo o privi cum pleacă, apoi se întoarse spre însoțitorii lui.

Urmă o consultare şoptită, la sfârşitul căreia s-a căzut de acord ca doctorul Obispo să intre singur.

Acesta se apropie şi deschise încet uşa, se strecură înăuntru şi o închise în urma lui.

Afară, pe coridor, Puiul şi Unchiul Jo aşteptară un timp care lor li se păru ore întregi. Apoi, dintr-odată, se auzi un crescendo de zgomote confuze care culminară cu apariția bruscă a doctorului Obispo. Acesta trânti uşa, băgă o cheie în broască şi o învârti.

O clipă mai târziu, mânerul uşii era zgâlțâit violent şi o voce ascuțită țipa „Cum îndrăzneşti?”. Apoi un baston de abanos începu să răpăie categoric, iar vocea aproape urlă:

— Dă-mi cheile înapoi. Dă-mi-le înapoi imediat.

Doctorul Obispo băgă cheia de la uşă în buzunar şi se apropie pe coridor, radiind de satisfacție.

— Cele mai ale naibii de urâte babe pe care le-ai văzut vreodată, spuse el. Câte una de fiecare parte a focului, ca regina Victoria şi regina Victoria.

O a doua voce se alătură primeia; răpăitul şi bătăile se întețiră.

— Bateți cât vreți! strigă doctorul Obispo batjocoritor.

Apoi, împingându-l pe domnul Stoyte cu o mână şi dându-i Puiului o palmă familiară peste fund cu cealaltă, spuse:

— Haideți, spuse el. Haideți.

— Haideți unde? întrebă domnul Stoyte pe un ton de uimire ranchiunoasă.

Nu reuşise niciodată să înțeleagă care era rostul acestei expediții prosteşti peste Atlantic – în afară, bineînțeles, de a pleca de la castel. O, da, trebuiau să plece de la castel. Nicio urmă de îndoială; de fapt, singura întrebare era dacă vor putea vreodată să se întoarcă acolo, după ceea ce se întâmplase – dacă vor reuşi vreodată să mai facă baie în piscina aceea, de exemplu. Dumnezeule! Când se gândea la ea...

Dar, totuşi, de ce să meargă în Anglia? În acest anotimp? De ce nu în Florida sau Hawaii? Dar nu; Obispo insistase că trebuie să fie Anglia. Din cauza cercetărilor sale, din cauză că acolo putea fi ceva important de descoperit. Ei bine, el nu-l putea refuza pe Obispo – nu acum, nu încă. Şi, în plus, nu se putea descurca fără el. Nervii lui, digestia lui – toate erau praf. Şi nu putea dormi fără medicamente; nu putea să treacă pe lângă un polițist pe stradă fără să i se oprească puțin inima în loc. Şi puteai să spui „Dumnezeu e iubire, nu există moarte” până te învinețeai la față; nu avea nicio importanță. Era bătrân şi bolnav; moartea se apropia tot mai mult şi, dacă Obispo nu făcea ceva în curând, dacă nu descoperea ceva rapid...

Domnul Stoyte se opri dintr-odată, pe coridorul întunecos.

— Obispo, spuse el neliniştit, în timp ce doamnele Hauberk izbeau cu abanosul în uşa închisorii lor. Obispo, eşti absolut sigur că nu există iad? Poți s-o dovedeşti?

Doctorul Obispo râse.

— Poți să dovedeşti că cealaltă parte a lunii nu e locuită de elefanți verzi? întrebă el.

— Nu, serios..., insistă domnul Stoyte chinuit.

— Serios, răspunse vesel doctorul Obispo. Nu pot dovedi nimic despre o aserțiune care nu poate fi verificată.

Domnul Stoyte şi cu el mai avuseseră genul acesta de conversație. În mintea doctorului Obispo părea să fie extraordinar de amuzant să despice firul în patru jucându-se cu temerile irației ale bătrânului.

Puiul asculta în tăcere. Ea *ştia* cum e cu iadul; *ştia* ce se întâmplă atunci când comiți un păcat mortal – cum ar fi să îngădui să se întâmple din nou, după ce ai promis Maicii Noastre că nu se va mai întâmpla. Dar Maica Noastră era atât de bună şi minunată. Şi, la urma urmei, fusese doar vina bestiei de Sig. Intențiile ei fuseseră absolut pure; apoi apăruse Sig şi o făcuse să-şi calce cuvântul. Maica Noastră avea să înțeleagă. Mai groaznic era că se întâmplase din nou şi atunci când el n-o forțase.

Dar nici chiar atunci nu fusese *de fapt* vina ei – pentru că, la urma urmei, ea trecuse prin acea experiență teribilă, nu se simțea bine şi...

— Dar crezi că iadul este posibil? începu iar domnul Stoyte.

— Orice este posibil, spuse doctorul Obispo voios.

Ciuli o ureche ca să audă ce mai strigă babele din spatele uşii.

— Crezi că există o şansă la o mie să fie adevărat? Sau una la un milion?

Doctorul Obispo rânji şi dădu din umeri.

— Întreabă-l pe Pascal, îi sugeră el.

— Cine e Pascal? întrebă domnul Stoyte, agățându-se disperat de orice fir de iarbă.

— E mort, strigă doctorul Obispo categoric, în veselia lui. Mort ca un bolovan. Iar acum, pentru numele lui Dumnezeu!

Îl apucă pe Unchiul Jo de braț şi îl târî pur şi simplu de-a lungul pasajului.

Teribilul cuvânt reverbera în imaginația domnului Stoyte.

— Dar eu vreau să fiu sigur, protestă el.

— Sigur despre ceva ce nu poți cunoaşte!

— *Trebuie* să existe o cale.

— Nu există. Nu există nicio cale în afară de a muri şi a vedea ce se întâmplă. Apoi adăugă pe un alt ton: Unde dracu' e fetița aia? Millie!

Fetița apăru din spatele unui stand pentru umbrele din hol, cu fața mânjită de ciocolată.

— Le-ați văzut? întrebă ea cu gura plină.

Doctorul Obispo dădu din cap.

— Au crezut că suntem de la Avertizarea Împotriva Atacurilor Aeriene.

— Asta e! strigă fetița însuflețită. Ăştia au fost ăia care au făcut-o să spargă veioza.

— Vino aici, Millie, ordonă doctorul Obispo.

Fetița se apropie.

— Unde e uşa pivniței?

Pe fața lui Millie se ivi o expresie de teamă.

— E încuiată, răspunse ea.

Doctorul Obispo dădu din cap.

— Ştiu asta, spuse el. Dar doamna Jane mi-a dat cheile.

Scoase din buzunar un inel de care atârnau trei chei mari.

— Acolo jos sunt fantome, şopti fetița.

— Nu ne deranjează fantomele.

— Bunica spune că sunt groaznice, continuă Millie. Spune că sunt ceva cronic.

Vocea ei se frânse, transformându-se într-un scheunat.

— Spune că dacă nu mă duc undeva mai regulat, fantomele or să vină să mă ia. Dar eu nu pot. Nu e vina mea.

Lacrimile începură să strălucească.

— Sigur că nu, spuse doctorul Obispo nerăbdător. Nimic nu e vina nimănui, niciodată. Nici măcar constipația. Dar acum vreau să ne arăți uşa de la pivniță.

Încă înlăcrimată, Millie scutură din cap.

— Mi-e frică.

— Dar tu nu trebuie să cobori în pivniță. Arată-ne doar unde e uşa, asta e tot.

— Nu vreau.

— Nu vrei să fii fetiță cuminte, încercă doctorul Obispo să se dea bine pe lângă ea, şi să ne duci la uşă?

Încăpățânată din cauza fricii, Millie continuă să scuture din cap.

Mâna doctorului Obispo țâşni şi smulse cutia de bomboane de ciocolată din pumnul fetiței.

— Dacă nu-mi spui, nu mai primeşti bomboane. Apoi adăugă, iritat: Vreau să zic dulciuri.

Millie scoase un țipăt de durere şi încercă să recupereze cutia; dar el o ținea sus, unde ea nu putea să ajungă.

— Doar după ce ne arăți uşa de la pivniță, spuse el.

Şi ca să-i arate că vorbeşte serios, deschise cutia, luă un pumn de bomboane şi începu să le arunce în gură, una câte una.

— Ce bune sunt! spuse el, în timp ce le mesteca. Ce minunate sunt! Ştii, mă bucur că nu ne arăți uşa, pentru că aşa o să le pot mânca eu pe toate.

Mai luă o muşcătură, făcând o grimasă de extaz.

— Aah, ce gustoase sunt! spuse el, plescăind din buze. Sărmana Millie! N-o să mai primească niciuna.

Doctorul Obispo se servi din nou.

— Nu, nu! implora fetița de fiecare dată când unul dintre cocoloaşele maro de beatitudine dispărea între fălcile doctorului Obispo.

Apoi veni un moment în care lăcomia deveni mai puternică decât frica.

— O să vă arăt unde e, strigă ea, ca o victimă care cedează torturii şi promite să mărturisească.

Efectul a fost magic. Doctorul Obispo puse la loc în cutie cele trei bomboane pe care încă le mai ținea în mână şi închise capacul.

— Haide, spuse el, întinzând mâna pentru ca fetița s-o apuce.

— Dă-mi cutia, ceru ea.

Doctorul Obispo, care înțelegea principiile diplomației, scutură din cap.

— Doar după ce ne duci la uşă, spuse el.

Millie ezită pentru o clipă; apoi, resemnându-se cu greaua sarcină de a-şi ține promisiunea, luă mâna doctorului.

Urmați de Unchiul Jo şi de Pui, ieşiră din hol, traversară din nou salonul şi pasajul, pe lângă harta Crimeei, apoi sala de biliard şi încă un pasaj şi ajunseră într-o bibliotecă mare. Perdelele roşii din pluş erau trase, dar printre ele se filtra puțină lumină. Împrejurul întregii camere, straturile maro, albastre şi stacojii de literatură clasică se înălțau până la un metru de tavanul înalt, iar de-a lungul cornişei de mahon, la intervale regulate, erau busturi cu morți iluştri. Millie arătă spre Dante.

— Asta e doamna Jane, şopti ea confidențial.

— Pentru numele lui Dumnezeu! izbucni domnul Stoyte brusc. Care e ideea? Ce naiba vrei să facem?

Doctorul Obispo îl ignoră.

— Unde e uşa? întrebă el

Fetița arătă cu degetul.

— Ce vrei să spui? începu el să strige, furios.

Apoi văzu că ceea ce lui i se păruse doar o secțiune obişnuită de rafturi pline cu cărți era de fapt o fațadă falsă din lemn şi piele care simula cele treizeci şi trei de volume ale *Predicilor antologate* ale Arhiepiscopului Stillingfleet şi (recunoscu aici mâna contelui) *Operele complete*, în şaptezeci şi şapte de volume, ale lui Donatien Alphonse François, Marchiz de Sade. La o analiză mai atentă apăru o gaură de cheie.

— Dă-mi dulciurile, ceru fetița.

Dar doctorul Obispo nu avea de gând să-şi asume niciun risc.

— Doar după ce vedem dacă cheia se potriveşte.

Încercă şi, la a doua încercare, reuşi.

— Poftim.

Îi întinse lui Millie bomboanele, în timp ce deschidea uşa. Fetița scoase un țipăt de groază şi fugi în grabă.

— Care e ideea? repetă domnul Stoyte nelinişt it.

— Ideea, spuse doctorul Obispo în timp ce privea în jos pe treptele care, după vreun metru, coborau într-un întuneric impenetrabil, ideea este că s-ar putea ca tu să nu fi obligat să afli dacă există sau nu iad. Nu prea curând, vreau să zic; nu pentru o perioadă foarte mare de timp. Şi, slavă Domnului, avem şi ceva lumină.

Pe o poliță imediat după uşă erau două felinare de modă veche. Doctorul Obispo îl luă pe unul dintre ele, îl scutură şi îl duse la nas. Avea gaz înăuntru. Le aprinse pe amândouă, i-l întinse pe unul domnului Stoyte şi, luându-l pe celălalt, îi conduse prudent pe trepte în jos.

O coborâre lungă, apoi o cameră circulară, cioplită în gresie galbenă. Existau patru uşi. Aleseră una dintre ele şi ajunseră, printr-un coridor strâmt, într-o a doua cameră, cu alte două uşi. Mai întâi o fundătură, apoi alte trepte care duceau la o groapă plină de gunoaie vechi. Nu exista o altă ieşire; refăcură cu greu drumul înapoi spre scara principală de unde plecaseră, cotind de două ori greşit, şi încercară a doua uşă. Nişte trepte care coborau şi o succesiune de camere mici. Una dintre acestea fusese tencuită şi, pe pereții ei, nişte mâini de la începutul secolului XVIII scrijeliseră *graffiti* obscene. Merseră mai departe grăbiți, coborâră alte câteva trepte şi ajunseră într-o cameră mare şi pătrată, cu un puț de aerisire care străbătea înclinat stânca până la o elipsă mică şi îndepărtată de lumină albă. Asta era tot. Se întoarseră din nou. Domnul Stoyte începu să înjure; dar doctorul insistă să continue. Încercară a treia uşă. Un pasaj, o suită de trei camere. Două ieşiri din ultima dintre ele, una ascendentă, dar zidită la mică distanță cu cărămizi; cealaltă coborând

spre un coridor de la un nivel inferior. După vreo zece metri ajunseră la o deschidere spre stânga. Doctorul Obispo îndreptă felinarul spre ea, iar lumina dezvălui a firidă boltită, la capătul căreia, pe un piedestal din ghips, era o copie din marmură a lui Venus de Medici.

— Ei, să fiu al naibii! spuse domnul Stoyte.

După o clipă de gândire, pe domnul Stoyte îl cuprinse un fel de panică.

— Cum naiba a ajuns *asta* aici, Obispo? spuse el, alergând ca să-l prindă din urmă pe doctor.

Doctorul Obispo nu răspunse, dar continuă să meargă grăbit şi nerăbdător.

— E o nebunie, spuse domnul Stoyte temător, în timp ce tropăia în spatele doctorului. E o nebunie totală. Îți spun că nu-mi place asta.

Doctorul Obispo întrerupse tăcerea.

— Să vedem dacă putem s-o luăm pentru Beverly Pantheon, spuse el cu o jovialitate de lup. Hei, ce-i asta?

Ieşiră dintr-un tunel într-o cameră destul de mare. În centrul camerei era un cilindru din zidărie, cu doi montanți de fier de fiecare parte a lui şi o bară transversală de care era legat un scripete.

— Puțul! spuse doctorul Obispo, amintindu-şi pasajul din carnetul celui de-al Cincilea Conte.

Aproape că alergă spre tunelul din celălalt capăt al camerei. La trei metri de la intrare, avansarea era blocată de o uşă de stejar grea şi nituită. Doctorul Obispo scoase mănunchiul de chei, alese una la întâmplare şi deschise uşa la prima încercare. Stăteau în pragul unei camere mici, dreptunghiulare. Felinarul doctorului dezvălui o a doua uşă pe peretele de vizavi. Porni într-acolo.

— Conserve de vită! spuse domnul Stoyte uluit.

Mătură cu raza de lumină a felinarului rânduri de conserve şi borcane de pe rafturile unui dulap înalt care ocupa aproape o latură întreagă a camerei.

— Creveți Biloxi, citi cu glas tare domnul Stoyte, ananas felii, mâncare de fasole Boston. Îți spun că nu-mi place, Obispo.

Puiul scosese o batistă îmbibată în „Shoking” pe care o ținea la nas.

— Ce miros! spuse ea neclar printre faldurile batistei, cutremurându-se de dezgust. Ce miros!

Între timp, doctorul Obispo încerca cheile la broasca uşii exterioare. În cele din urmă se deschise. Un curent de aer cald intră înăuntru şi dintr-odată camera cea mică se umplu de o duhoare insuportabilă.

— Dumnezeule! spuse domnul Stoyte.

Din spatele batistei ei, Puiul scoase un țipăt de oroare îngrețoşată. Doctorul Obispo făcu o grimasă şi avansă de-a lungul curentului de aer urât mirositor. La sfârşitul unui scurt coridor era o a treia uşă, de data aceasta din bare de fier, ca uşile (reflectă doctorul Obispo) celulelor condamnaților la moarte. Lumină cu felinarul întunericul fetid de dincolo de bare.

Din camera cea mică, domnul Stoyte şi Puiul auziră dintr-odată o exclamație uluită, apoi, după un moment de tăcere, un acces de râs violent, exploziv, urmat de alte hohotele feroce şi metalice ale doctorului Obispo. Paroxism după paroxism incontrolabil, zgomotul reverbera înainte şi înapoi, în spațiul închis. Aerul încins şi puturos vibra de o veselie asurzitoare şi aproape maniacală.

Urmat de Virginia, domnul Stoyte traversă camera şi intră grăbit pe uşa deschisă în tunelul îngust de dincolo de ea. Râsul doctorului Obispo îl călca pe nervi.

— Ce dracu'..., țipă el furios în timp ce avansa.

Apoi se opri în mijlocul propoziției.

— Ce e asta? şopti el.

— Un fetus de maimuță, începu doctorul Obispo.

Dar o altă explozie de ilaritate îl întrerupse, făcându-l să se îndoaie de mijloc de parcă ar fi primit o lovitură în plexul solar.

— Sfântă Fecioară, şopti Puiul prin batista ei.

Dincolo de bare, lumina felinarelor scosese din întuneric o lume strâmtă de forme şi culori. Pe marginea unui pat jos, în centrul acestei lumi, stătea un bărbat care se holba în lumină ca fascinat. Picioarele lui acoperite cu un păr roşcat, aspru şi des erau goale. Cămaşa, singura lui haină, era ruptă şi murdară. Pe pieptul lui puternic era înnodată în diagonală o panglică lată de mătase care, în mod evident, odată fusese albastră. De o sfoară legată în jurul gâtului său atârna imaginea Sfântului Gheorghe cu balaurul, din aur şi email. Stătea cocoşat, cu capul întins în faţă şi în acelaşi timp băgat între umeri. Cu una dintre mâinile lui imense şi straniu de neîndemânatice scărpina o rană roşie care se vedea prin părul de pe gamba lui stângă.

— Un fetus de maimuţă care a avut timp să crească, reuşi doctorul Obispo să spună, în cele din urmă. Nu pot să cred!

Râsul îl copleşi din nou.

— Uitaţi-vă doar la faţa lui! şopti el, arătând spre bare.

Deasupra părului încâlcit care acoperea fălcile şi obrajii, nişte ochi albaştri priveau fix din orbitele adânci. Nu avea deloc sprâncene; dar de sub pielea murdară şi

ridată a frunții ieşea o margine osoasă mare, proeminentă ca o poliță.

Dintr-odată, din întunericul negru, o altă maimuță apăru în lumina felinarelor – o față doar puțin păroasă, astfel încât era posibil să vezi nu doar marginea de deasupra ochilor, dar şi distorsiunile ciudate ale mandibulei şi acumulările osoase din fața urechilor. Un trup îmbrăcat într-un raglan vechi cu pătrățele şi împodobit cu nişte mărgele de sticlă ieşi la lumină în urma feței.

— E o femeie, spuse Virginia.

Aproape că îi venea să vomite din cauza dezgustului şi groazei pe care le simțise la vederea acelor țâțe sfrijite atârnând.

Doctorul explodă într-o voioşie încă şi mai zgomotoasă.

Domnul Stoyte îl apucă de umăr şi îl scutură violent.

— Cine sunt? întrebă el.

Doctorul Obispo se şterse la ochi şi inspiră adânc; furtuna de râs se reduse la un calm gâfâit. În timp ce deschidea gura ca să răspundă la întrebarea domnului Stoyte, creatura în cămaşă se întoarse brusc spre creatura în raglan, aplicându-i o lovitură peste cap. Palma mâinii enorme o lovise pe partea laterală a feței. Creatura în raglan scoase un țipăt de durere şi furie şi se retrase de la

lumină. Din umbră se auzea o bolboroseală ascuțită şi furioasă care părea să oscileze perpetuu în pragul injuriei articulate.

— Cel cu Ordinul Jartierei, spuse doctorul Obispo, ridicându-şi vocea deasupra vacarmului, este al Cincilea Conte de Gonister. Cealaltă e administratoarea lui.

— Dar ce li s-a întâmplat?

— Doar trecerea timpului, spuse doctorul Obispo voios.

— Trecerea timpului?

— Nu ştiu câți ani are femeia, continuă doctorul Obispo. Dar Contele – stai să văd, a făcut două sute şi un an în ianuarie trecut.

Vocea ascuțită din umbră continua să îşi urle insultele aproape articulate. Impasibil, al Cincilea Conte îşi scărpina rana de la picior şi se holba în lumină.

Doctorul Obispo continuă să vorbească. Încetinirea ratelor de dezvoltare... unul dintre mecanismele evoluției... cu cât mai bătrân e un antropoid, cu atât e mai stupid... senilitate şi intoxicare cu sterol... flora intestinală a crapilor... al Cincilea Conte anticipase propriile lui descoperiri... fără intoxicarea cu steroli, nu exista nici senilitate... nici moarte, poate, cu excepția celor accidentale... dar între timp fetusul antropoid putea să

ajungă la maturitate... Era cea mai bună glumă pe care o auzise vreodată.

Fără să se mişte de unde stătea, al Cincilea Conte urină pe podea. Din întuneric, boboroseala se auzea din ce în ce mai ascuțit. Contele se întoarse în direcția din care venea zgomotul şi urlă distorisiunile guturale ale unor obscenități aproape uitate.

— Nu mai e nevoie de niciun experiment, spunea doctorul Obispo. Ştim că funcționează. Poți începe să iei chestia asta imediat. Apoi repetă, subliniind sarcastic: Imediat.

Domnul Stoyte nu spuse nimic.

De cealaltă parte a barelor, al Cincilea Conte se ridică în picioare, se întinse, se scărpină, căscă şi apoi se întoarse şi făcu câțiva paşi spre granița care separa lumina de întuneric. Bolboroseala administratoarei sale devenise şi mai agitată, şi mai rapidă. Prefăcându-se că nu-i acordă nicio atenție, Contele se opri, netezi panglica lată a ordinului său cu palma, apoi îşi trecu degetele peste bijuteria pe care o purta la gât. În timp ce făcea asta scotea un murmur ciudat care aducea cu amintirea simiană a serenadei din *Don Giovanni*. Creatura în raglan scheună temător, iar vocea ei păru să se retragă şi mai departe în întuneric. Dintr-odată, cu un urlet feroce, al

Cincilea Conte sări înainte, ieşind din universul îngust al luminii felinarelor şi intrând în întunericul de dincolo de ea. Se auziră paşi grăbiți şi o succesiune de schelălăituri; apoi un țipăt, sunetul unor lovituri şi din nou țipete; apoi nu se mai auzi niciun țipăt, ci doar un mârâit răguşit şi suspine uşoare în întuneric.

Domnul Stoyte rupse tăcerea.

— Cât crezi că-i ia unei persoane să ajungă aşa? spuse el cu o voce ezitantă. Vreau să spun, nu s-ar întâmpla dintr-odată... ar trece mult timp în care o persoană... mă rog, ştii tu; în care nu s-ar schimba deloc. Iar după ce treci de primul şoc – vreau să spun, păreau să se simtă destul de bine. În felul lor, bineînțeles. Nu ți se pare, Obispo?

Doctorul Obispo continuă să-l privească în tăcere; apoi îşi dădu capul pe spate şi începu să râdă iar.